

Priesteris Jānis Kalniņš

SVĒTAIS RĪGAS JĀNIS

SVĒTAIS RĪGAS JĀNIS

6

7

8

Св. Іоаннъ

Рижскій

Priesteris Jānis Kalniņš

SVĒTAIS RĪGAS JĀNIS

Blank page with faint, illegible markings.

7

2001-5
L 211

L

Priesteris Jānis Kalniņš

SVĒTAIS RĪGAS JĀNIS

JUMAVA

0302007648

UDK 281.9+929
Ka 281

Autors pateicas par garīgu atbalstu un iedrošinājumu
Igumenam Jevgēņijam Rumjancevam, Latvijas Pareizticīgās baznīcas
trimdā administratoram protoprezbiteram *Aleksandram Černejam* un
Nikandram Gilam

Grāmata izdota ar Praskovjas Spicinas, *Ināras Holtas* un
Katarinas finansiālu atbalstu

Māksliniece *Kristiāna Dimitere*

Agatas Muzes datorgrafiskais noformējums

Grāmatā izmantotas fotogrāfijas no priestera *Andreja Gojikova*,
Dmitrija Trubeckoja un autora personiskā arhīva

ISBN 9984-05-459-4

© SIA "J.L.V.", izdevums latviešu
valodā, 2001

© Jānis Kalniņš, teksts un
ilustratīvais materiāls, 2001

© Kristiāna Dimitere, mākslinieciskais
noformējums, 2001

SATURS

Priekšvārds	6
1. Arhibīskapa Jāņa bērnība, skolas gaitas, pirmie patstāvīgie soļi dzīvē	9
2. Studijas Kijevas Garīgajā akadēmijā un pirmie atbildīgie amati	28
3. Iesvētīšana par bīskapu	40
4. Arhibīskaps Jānis Pievolgā	49
5. Čekas intervence Krievijas Pareizticīgajā Baznīcā	64
6. Situācija Latvijā	79
7. Atvadišanās no Krievijas	88
8. Pirmais darbs Latvijas un Pareizticīgās Baznīcas labā	93
9. Atgriešanās dzimtenē Latvijā	97
10. Arhibīskaps Jānis Saeimā	116
11. Saikne ar Krieviju	135
12. Arhibīskapa Jāņa godināšana	140
13. Čekas intervence Krievijas Pareizticīgajā Baznīcā — Nr. 2	147
14. Sazvērestība	157
15. Baznīcas zagļi	171
16. Arhibīskapa Jāņa krusta ceļš	179
17. Nāve	189
18. Arhibīskapa Jāņa slepkavības izmeklēšana	198
19. Latvijas valdības neizprotamā attieksme	208
20. Izvadišana	211
21. Arhibīskapa Jāņa piemiņas saglabāšana	226

Priekšvārds

1934. gada 12. oktobrī mocekļa nāvē mirušais arhibīskaps Jānis Pommers pašreiz ir vienīgais latvietis visā pasaulē, kuru dažādu tautu pareizticīgie pielūdz kā svēto. Pirmā viņu kanonizēja ārzemju Krievu Pareizticīgā Baznīca, tad Serbu Pareizticīgā Baznīca. Ir izveidotas pat dažādas viņa svētbilžu versijas. Tāpēc arī šai grāmatai devu nosaukumu "Svētais Rīgas Jānis". Līdz šim pirmā pasaulē atzītā latvieša — svētā — kanonizēšana Latvijā sastapa ne mazums šķēršļu. Šķiet, te piepildās Kristus vārdi, ka "pravielis savā tēvu zemē netiek cienīts".

Līdz beidzot 2001. gadā Pareizticīgās Baznīcas garīdznieku sapulcē, kas notika pēc Kristus Augšāmcelšanās svētkiem, arhibīskaps Aleksandrs paziņoja vēsti, ko daudzi ar nepacietību gaidīja jau daudzus gadus, ka arhibīskaps Jānis Pommers šogad, iespējams, tiks kanonizēts arī pie mums Latvijā, 17. jūlijā Maskavas Patriarhāta interneta mājas lapā parādījās ziņa par to, ka nav nekādu šķēršļu arhibīskapa Jāņa Pommera kanonizācijai. Nedaudz vēlāk Latvijas televīzijā šo informāciju apstiprināja arhibīskaps Aleksandrs.

Šī grāmata veltīta arhibīskapa Jāņa piemiņai un to vēsturisko patiesību atspoguļošanai, kuras Latvijas sabiedrībā vēl nav līdz galam apzinātas. Tā balstās galvenokārt uz 1993. gadā izdoto dokumentu krājumu divās daļās — "Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis".

Iecere uzrakstīt grāmatu radās līdz ar minēto dokumentu izdošanu. Grāmatu pabeidzu pirms diviem gadiem. Dažas jau gatavas nodaļas tika publicētas vēl agrāk "Svētdienas Rītā", "Neatkarīgajā Cīņā" ar līdzīgiem nosaukumiem, taču pašu būtiskāko centos saglabāt līdz grāmatas iznākšanas brīdim. Tagad tas ir pienācis.

Pētot daudzus dokumentus, dažbrīd aiz satraukuma es nespēju rakstīt. Pagāja krietns laiks, līdz emociju viesulis pārvērtās loģiski saprotamā tekstā. Lūdzu Dievu, lai Viņš palīdz man atspoguļot izlasīto un saprasto. Mani pārsteidza tas, ka Pareizticība Latvijā tika vajāta kā neviena cita konfesija un ticība. Sākot ar katoļu krustnešu

asinspirti, kurā aizgāja bojā pirmās senlatviešu valstiņas Jersika un Koknese, kurās bija izveidojusies sava Pareizticīgā kultūra, un beidzot ar pirmās neatkarīgās Latvijas valdības centieniem izraut Pareizticību ar saknēm, pasludinot to ārpus likuma. Vēl absurdāki bija šo vajāšanu iemesli, nonākot līdz absolūtai bezjēdzībai. Tā pasaulē tika un tiek vajāta tikai patiesība. Tā vajāja un vajā tikai Kristu un Viņa Baznīcu.

Grāmatā ir ievietoti to Latvijas Pareizticīgo baznīcu fotoattēli, kurās dievkalpojumi tika noturēti latviski. Tā ir tikai daļa no panorāmas. Ja izdotos atspoguļot visu, pavērtos neticama aina — šausmu pilns skats, par ko vislabāk liecina skaitļi.

Arhibīskapa Jāņa laikā un vēlāk līdz padomju okupācijai latviešu un krievu draudžu skaits bija proporcionāls — 75 latviešu, 77 krievu draudzes. Latviešu draudzes apkalpoja apmēram 60 latviešu garīdznieki. Pašreiz latviešu draudžu stāvoklis ir pats bēdīgākais kopš Pareizticības pastāvēšanas Latvijā. Šķiet, tikai vācu krustnešu laikā bija vēl sliktāk. Tas viss ir padomju laiku sekas.

Pašreiz visā Latvijā ir reģistrētas 15 latviešu draudzes, taču ne visās no tām notiek dievkalpojumi. Regulāri dievkalpojumi divas reizes nedēļā notiek tikai Rīgas vienīgajā latviešu draudzē — Debesbraukšanas baznīcā. Pirms kara galvaspilsētā darbojās trīs latviešu draudzes un izvirzījās jautājums par jaunu draudžu atvēršanu, jo esošās kļuva par šauru.

Tagad daudzas bijušās latviešu draudžu mājvietas kļuvušas par drupām vai krievu baznīcām. Palikušajās lauku latviešu draudzēs labākajā gadījumā priesteri kalpo vienu vai divas reizes mēnesī. Kopš Latvijas neatkarības atgūšanas latviešu svētkalpotāju skaits nesaņiedz pat desmit. Taču arī šis niecīgais latviešu priesteru mazumiņš lielākoties kalpo tikai slāvu valodā. Šajā sakarā rodas daudzi jautājumi, uz kuriem grūti rast atbildi. Atliek vienīgi cerēt, ka līdz ar arhibīskapa Jāņa kanonizēšanu situācija mainīsies.

Šī grāmata ir vēl viens mēģinājums celt pareizticīgo latviešu pašapziņu, saliedēt viņus, kas, šķiet, ir pats grūtākais, un likt saprast, ka to, kas jāizdara viņiem pašiem, neviens cits neizdarīs.

Priesteris Jānis Kalniņš

Tie bija laiki, kad jaunajā Latvijas valstī vēl nebija likuma, kas atzītu Pareizticību, kad pareizticīgie, kara un revolūciju izpostīti, vairākus gadus klīda kā avis bez gana, bet Latvijas iestādes viņus uzskatīja par nevēlamiem elementiem un attiecās pret tiem kā pret ienaidniekiem. Mūsu bīskapa namu, mūsu garīgās iestādes atņēma, mūsu baznīcas iznīcināja vai atdeva citticīgajiem, mūsu īpašumus dalīja jaunsaimniekiem, meta kauliņus par mūsu galveno svētnīcu — Katedrāli, spriezdami, uzspridzināt to kā baznīciņu Rīgas stacijas priekšā, atdot citticībniekiem vai pārvērst par kādu “vispārderīgu” iestādi... Lai gan ne rakstiski, pēc būtības tomēr Pareizticībai tika parakstīts nāves spriedums...

Lūk, kādā brīdī Dievs noskatījās no debesīm un redzēja savu izpostīto vīna dārzu, ko Viņa labā roka dēstījusi, Dievs apžēlojās par to un sūtīja Savai Draudzei Sargeņģeli un Glābēju augstisvētītā arhibīskapa Jāņa personā. Nāca pie mums mūsu virsgans, tiešām kā Glābējs visgrūtākajā brīdī, kā pēdējā cerība, kā pirmais gaismas stariņš drūmajā, tumšajā naktī. Mēs viņu nesēdinājām uz zelta troņa, bet iebīdījām tumšajā Katedrāles pagrabā, jo tas bija vienīgais piemērotais mitekļis, kāds mums vēl bija palicis...

Pareizticības Glābējs un Sargs — arhibīskaps Jānis nāca pie mums īstajā laikā, un par to, ka mēs neesam iznīcināti, ka mūsu Baznīcas zvani skan pāri visai Latvijai, mums jāpateicas tai gaismai, kas spīdēja no Katedrāles tumšā pagrabiņa un kas nāca no mūsu Dieva sūtītā virsgana arhibīskapa Jāņa.

1. Arhibīskapa Jāņa bērnība, skolas gaitas, pirmie patstāvīgie soļi dzīvē

1876. gada 6. janvārī Kristus Piedzimšanas svētku priekšvakarā Vidzemes malienā — Madonas (agrāk Cēsu) apriņķa Praulienas pagasta Ilzessalās piedzima veselīgs zēns. Viņam kā pirmajam dēlam deva vectēva vārdu Jānis. Ilzessalu saimniecību vadīja Jāņa tēvs Andrejs, kuram toreiz bija 25 gadi. Ilzessalas bija jaunsaimniecība tādā nozīmē, ka Jāņa piedzimšanas gads bija astotais, kopš Ilzessalu mājas pastāvēja. 1868. gadā Praulienas muižas īpašnieks grāfs Zīverss izlika Jāņa tēvu no Pommeru dzimtas mājām “Kalpiem” un Jāņa vectēvam bija jāpārceļas uz grāfa ierādītajām Ilzessalām Praulienas sila malā, purva vidū. Vecajam “Kalpu” Jānim Pareizticības dēļ kopā ar dēlu Andreju bija jālej sūrie lidumnieku sviedri. Jāņa vecvectēvs bija pirmais Cēsu apriņķī, kas uzdrošinājās pieņemt Pareizticību, un tika par to vajāts ne tikai dzīves laikā, bet arī pēc nāves — viņš apglabāts ārpus vietējās luterāņu kapsētas kā “dumpinieku” vadonis. Kad piedzima mazais Jānītis, vectēvs mājas vadību bija nodevis dēla Andreja rokās. Visi tūrumi un pļavas vēl nebija nolistas un iztīrītas. Mazajam Jānim jau bērnībā bija jāizbauda lidumnieka sūrā dzīve. Grūtos, bet gaišos apstākļos pavadīja Jānis savas bērnības dienas. Ar sirsnību viņš atcerējās labsirdīgo un mīļo vectēvu, kas zēnu mīlēja un bieži vaļas brīžos ar viņu spēlējies. Tēvamāte bijusi liela dziesminiece un zinājusi ļoti daudz tautasdziesmu un teiku, un labprāt stāstījusi tās dēla bērniem. Čaklā lauku rūķe māte vairāk nekā citus bērnus mīlēja savu vecāko dēlu Jāni. Stingrais tēvs pret Jāni — mātes mīluli — dažreiz izturējās pat bargi. Jānim bija jāiziet visas lauku zēna dienesta pakāpes: savas gaitas viņš iesāka kā zosu, tad cūku un vēlāk lopu gans. Visi ganuzēna prieki un bēdas Jānim bija līdz sikumam pazīstami. Tā bija viņa pirmā paklausība. Daudzus gadus vēlāk — 36 gadu vecumā, kad viņu iesvētīja par bīskapu, — Jānis Pommers teica runu, kurā neaizmirsā pieminēt arī savu izcelsmi:

“Vairāku gadsimtu laikā paklausība ir bijusi manu ticīgo, paze-
mīgo senču īpašība. Ar manu senču asinīm, ar savas mātes pienu un

Svētais Rīgas Jānis, lūdz Dievu par mums!

viņas mīlām pamācībām šo senču paklausību es esmu sevī uzņēmis; tā ir pārņēmusi visu mani, tā ir kļuvusi man par aicinājumu, par visas manas dzīves saturu, sākot ar tām senām dienām, kad es vēl ganīju sava tēva ganāmpulkus, līdz pat šai dienai. Visas svarīgākās pārmaiņas manā dzīves ceļā ir notikušas ar šo paklausību. Paklausot sava pirmā, neaizmirstamā garīgā tēva — ļoti no manis cienījamā, vienkāršā lauku draudzes priestera aicinājumam, kas bija novērojis mani, vienkāršā lauku skolniekā, dziļu, sirsniņu ticības mīlestību, es atstāju sava tēva neprātīgos ganāmpulkus, es atstāju mīļo tēva lauku un pļavu plašumu un sāku uzcītīgi gatavoties ar saprātu apdāvināto ganāmpulku vadīšanai.”¹

Skolas gaitas Jānis iesāka deviņu gadu vecumā. Tēvs un vecākā māsa Anna zēnu bija sagatavojuši uzņemšanai draudzes skolā. Jānis iestājās Lazdonas pareizticīgo Līzeskalna draudzes skolā. Jānis bijis mazs tumšmatis puisēns ar maigu sapņotāja dabu. Līzeskalna skolu toreiz pārzināja Lazdonas draudzes mācītājs Haritonovskis (Senāta virsprokurora tēvs). Skolā strādāja trīs iecienīti skolotāji: Kļaviņš, Aleksandrovskis un Ķīsis. Līzeskalna skola bija pārpildīta; katrā klasē bija divkārtš skolēnu skaits, turklāt mācījās arī daudz luterticīgo, kuru draudzes nebija tik labi nostādītas mācību ziņā. Tēvs ļoti uzmanīgi un stingri sekoja savu bērnu mācībām. Viņam bija draudzīgas attiecības ar skolotājiem, sevišķi ar Kļaviņu un Ķīsi. Par bērnu uzvedību un sekmēm tēvs uzzināja tieši no viņiem. Jānis mācījās čakli un uzvedās teicami. Brīvdienās tēvs neļāva bērniem slinkot vai slaistīties bez darba; katram bija jāpilda savs uzdevums. Māte ar savu piemēru iedvesmoja bērnus darbam. Jāatzīmē kāds sens latviešu paradums, kuru ievēroja arī Pommeru dzimta: katru svētku dienu un katru darba posmu pavadīt ar lūgšanu. Visa ģimene sanāca kopā, tēvs nolasīja kādu pantu no Jaunās Derības, bērni dziedāja un lasīja lūgšanas, ko skolā bija mācījušies. Sevišķi labi dziedātāji bija vecākie bērni — Jānis un Anna. Svētdienās un atpūtas brīžos daudz tikā skandinātas tautasdziesmas, kuru izcila pratēja un teicēja bija tēvamāte. Līdz mūža beigām Jānis zināja ļoti daudz tautasdziesmu. Liela sentēvu paradumu zinātāja bija māte. Gadalaikus skaitīja nevis pēc mēnešiem, bet rēķināja dienās, piemēram, no Ziemassvētkiem

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1993, 1. d., 18.–19. lpp.

līdz Zvaigznes dienai, no tās līdz Sveču dienai, tad līdz Meteņiem un tā tālāk. Kas jādara, kas jāēd, kas jādzied katrā svinamā dienā, to visu zināja māte, un viņas vadībā ģimene ievēroja senču paradumus. Liels lasītājs bija tēvs. Ar vislielāko interesi viņš lasīja visus laikrakstus un grāmatas, ko vien varēja sadabūt. Tēvs bieži sūrojās, ka viņš dzimis un audzis tādā laikā, kad viņa tēvam nav bijis nekādu iespēju dot dēlam izglītību, bet viņš gribēja, lai to, ko nav panācis pats, iegūst bērni. Visus savus sešus bērnus tēvs izvadīja cauri draudzes skolai, divi beidza augstskolu, un trešais kļuva par tautskolotāju. Skolotāji Kļaviņš un Ķīsis pievērsa tēva uzmanību Jāņa spējām un ieteica sūtīt Jāni uz Rīgas Garīgo skolu, kuras vadītājs bija praulēnietis — attāls radnieks un tēva skolasbiedrs Adrians Ruperts. Garīgā skola bija izdevīga tāpēc, ka skolēnus tur mācīja un uzturēja uz valdības (kroņa) rēķina. 1887. gada augustā tēvs aizveda savu vecāko dēlu uz Rīgu un pēc sekmīgi izturētiem konkursa pārbaudījumiem atstāja viņu Rīgā kā Garīgās skolas kroņa stipendiātu. Iestāties skolā nebija viegli, jo no Vidzemes un Igaunijas sabrauca daudz mācīties-gribētāju. Garīgās skolas kurss bija četrgadīgs, un tam sekoja sešgadīgs Garīgā semināra kurss. Tātad lauku ganuzēnam Jānim stāvēja priekšā desmitgadīga mācīšanās svešumā — tālajā Rīgā.

Jānis labi zināja, ka skola gatavo priesteru amatam. Mācītāju viņš bija redzējis tikai klasē un baznīcā, bet mācītāja dzīvi zēns varēja tikai iedomāties. Ar sirsnīgu labvēlību un pamācībām zēnam sekoja skolas priekšnieks Ruperts, kuram Jānis vienmēr bija paklausīgs un kuru vēlāk ar pateicību atcerējās. Zēns zināja, ka viņš nostājies uz patstāvības ceļa, ka no tēva var sagaidīt tikai morālu atbalstu, turpmākais dzīves ceļš jānosprauž pašam un uz tā jāturas ar saviem spēkiem. Šī apziņa radīja, iespējams, pāragru nopietnību un patstāvību. Mācību gaitai un uzvedībai tēvs stingri sekoja arī Rīgas skolu laikā. Ar skolas priekšnieku Rupertu bija norunāts, ka viņš tēvam ziņos par slinkošanu vai lielākiem uzvedības pārkāpumiem, bet tēvs nevienu ziņojumu nesaņēma, jo nebija par ko ziņot. Zēns mācījās labi un uzvedās teicami. Jau Garīgajā skolā Jānis sāka daudz lasīt. Uz tēva mājām viņš brauca tikai vasarā un Ziemassvētkos. Tuvākā dzelzceļa stacija bija Pļaviņas, kas atradās no tēva mājām apmēram 50 kilometrus. Par to, kā agrāk dzīvoja jaunsaimnieks, liecina tas, ka Jāņa tēvam dažreiz bija grūti sadabūt divus rubļus, ko nosūtīt dēlam ceļā

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Bijusī Rīgas Garīgā skola, pēc atsavināšanas karaskola, pašreiz Rīgas Skolēnu pils (Krišjāņa Barona ielā 99)

naudai. Par kaut kādu kabatas naudu Jānis nedrīkstēja ne sapņot. Iztikt ar visnepieciešamāko un mazumiņu Jānis pierada no bērnības dienām. Skola nodrošināja uzturu, apģērbu, dzīvošanu internātā un mācību grāmatas. Vecākiem bērni bija jāuztur tikai brīvdienās. Brīvdienās Jānis bija brīvs tikai no grāmatām, bet no darba tēvs viņu neatbrīvoja, visu vasaru viņš strādāja tēva laukos un pļāvās kā jebkurš lauku jauneklis. Tēvs necieta kundziskumu un lepnību.

1891. gadā Jānis pārgāja uz Garīgo semināru, kur labo sekmju dēļ arī tika iekļauts kroņa stipendiātu skaitā. Priekšā stāvēja sešgadīgs semināra kurss, kas dalījās divos posmos: četras klases ar vispārīgglītojošām mācībām un divas beidzamās tikai teoloģiskām mācībām. Garīgās skolas un semināra mācību programma bija pieskaņota klasisko ģimnāziju programmai, ko semināristi bija apguvuši, beidzot 4. klasi. Nebija dabas mācības. Saīsinātā veidā pasniedza matemātiku, fiziku un ķīmiju. Klasisko valodu, vēstures un filozofijas mācīšana bija nopietna. No jaunām valodām pasniedza vācu, latviešu un igauņu valodu, turklāt semināristiem krievi obligāti bija jāmācās vai nu latviešu, vai igauņu valoda. Seminārā bija ļoti liela bibliotēka, pārsvarā ar teoloģijas, vēstures, filozofijas un klasiskās literatūras grāmatām.

Pommera skolasbiedrs J. Kalniņš rakstīja: "Šo laiku semināristi pēc priekiem pilsētā un bez sevišķas vajadzības reti kad izgāja ārpusaulē no mācības iestādes sienām. Jaunatne tad daudz lasīja, nodarbojās ar mūziku un dziedāšanu... Jānis Pommers turējās savrup no biedriem, uz pilsētu nemaz negāja, viņu bieži varēja sastapt kādā koridora attālākā galā ar grāmatu rokā. Biedri pie tā bija pieraduši un bez vajadzības viņu netraucēja. Kad brīvastundās kāds pulciņš audzēkņu, kas aizrāvās ar dziedāšanu un mūziku, sapulcējās kādā klasē un sastādīja tur improvizētu kori vai stīgu kvartetu, pie kam šī pulciņa dalībnieku vidū bija prof. P. Sakss un Latvijas pirmais aizsardzības ministrs J. Zālītis, tad Jānis Pommers gandrīz katru reizi atsacījās no savas vientulības, nosēdās kaut kur pie sienas un klusēdams klausījās savu biedru priekšnesumos. Dažreiz J. Zālītis sestdienās pēc vakara dievkalpojuma no visām klasēm aicināja zālē labākos dziedātājus ("Pērkoņkora" līdzdalībniekus), un koris tad dziedāja dažādās valodās gan baznīcas, gan arī laicīgas dziesmas. Tādos gadījumos J. Zālītis nekad nepiemirsa aicināt arī Jāni Pommeru, kuram bija laba balss un kurš bija arī ļoti muzikāls. Šie vakari visiem semināristiem bija tie jaukākie viņu vienkāršajā dzīvē. Jānis Pommers mācījās teicami. Viņu cienīja un mīlēja paši stingrākie skolotāji, ieskaitot semināra priekšniecību. Semināra mājas baznīcā dievkalpojuma sākumā Jānis Pommers mēdza klusītiņām pieiet pie kora basiem, nostājās aiz dziedātājiem un piedalījās dziedāšanā. Kad dievkalpojumu laikā semināristiem vajadzēja pēc kārtas uzstāties kā lasītājiem, Jānis Pommers lasīja ar lielu izjūtu un viņa balss skaņas iejūsmināja kā semināristus, tā svešos dievlūdzējus. Semināra biedri jau tad jokodami sauca viņu par mūku šī vārda labākā nozīmē."¹

Jāņa klasesbiedrs P. Turjāns rakstīja: "Seminārā viņš augs, noslēdzies no apkārtnes un pārējiem skolniekiem. Visus brīvos brīžus pavadīja pie grāmatām. Sevišķi mīlēja lasīt krievu klasiķus. Ar vecāko klašu skolniekiem bieži debatēja par literāriem jautājumiem, nodevās arī prātojumiem un savas gūtās atziņas aizstāvēja ar visu sirdi un dvēseli. Sevišķi spilgti Jāņa īpašības izpaudās domrakstos. Viņš tos rakstīja uz tīras lapas, bez piezīmēm. Pats Jānis stāstīja, ka parasti viņš mēdzis izpalīdzēt vājākiem biedriem, sarakstīdams tiem

¹ Segodņa večerom. — 1934, 13. X.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

domrakstus; tiem tikai vajadzējis pārrakstīt, nodot kā savu ražojumu — un laba atzīme bijusi nodrošināta. Domrakstu seminārā bija jāraksta daudz — katrā svarīgākā mācībā pēc kārtas — un jānodod ik pa 2–3 nedēļām.”¹

Rakstnieks V. Eglītis kādā rakstā pakavējās pie Jāņa jaunības laikiem. Arī viņš raksta, ka Jānis bijis ļoti čakls un apdāvināts. Tēvs bijis stingrs un licis saviem dēliem strādāt smagus fiziskus darbus. V. Eglītis vairākkārt redzējis, kā Jānis lauž celmus, dzen lidumu un īsajos atpūtas brīžos mācās vācu valodu. Reiz Jānis Pommers Eglītim teicis: “Tu jau garīdznieks nepaliksi. Par ko tu kļūsi?” — “Es gribu būt rakstnieks vai gleznotājs. Bet tu?” — “Es būšu bīskaps vai ģenerālis,” pārlicināti atbildējis jaunais Pommers.²

Lūk, vēl kāda seminārista atmiņu rindas:

“Ar Jāni Pommeru es kādu laiciņu mācījos Rīgas Garīgajā skolā un seminārā. Kad es iestājos Garīgajā skolā, viņš jau bija divus gadus man priekšā — trešajā klasē. Pirmos divus gadus es nedzīvoju internātā, un pirmās klases audzēknim jau pavisam maz bija darišanu ar vecāko klašu audzēkņiem. Bet Jāni Pommeru ļoti labi pazina visi audzēkņi... Viņam bija kaut kas tāds īpatnējs, kas viņu atšķīra no citiem audzēkņiem. Skolas telpās jau man nenācās satīties ar Jāni Pommeru, bet toties pavasaros un rudenos, kad dienas bija siltas un visi audzēkņi pa brīvo laiku un starpstundām dzīvoja plašajā skolas pagalmā. Te jau visas klases jaucās kopā vai nu rotaļās, vai pastaigā un sarunās.

Jānis Pommers nekad nenoslēdzās no savu biedru kompānijas, bet tomēr, likās, viņa domas bieži vien bija tālu no apkārtnes... Viņš bija plecīgs, stipra auguma zēns, īsiem, kā visiem audzēkņiem melniem matiem un dziļi izteiksmīgām acīm. Viņa sejai bija tikai divas redzamas izteiksmes — parastā nopietnība, kādu reti var redzēt zēniem, un... apburošais smaids, kad viņš satikās ar citiem un sarunājās ar viņiem...

Pie viņa arī audzēkņi no jaunākām klasēm varēja droši griezties katrā vajadzībā; Jānis Pommers nekad viņus nenoraidīja.

Skolas pagalmā Jāni Pommeru nekad neredzēja bez grāmatas

¹ Jaunākās Ziņas. — 1934, 12. X.

² Pēdējā Brīdī. — 1934, 14. X.

2001. gada marts. Rīgas Skolēnu pils.
Bijusī Garīgā skola

rokā. Lielajā atpūtas laikā — pēc stundām līdz pulksten 6 vakarā, kad sākās sagatavošanās darbi nākošajai mācību dienai, ja laiks bija labs, viņš bija pagalmā. Sēdot uz kāda sola, kādu laiciņu viņš ar labpatiku un savu smaidu noskatījās biedru rotaļās un spēlēs un tad iegrima grāmatā. Rotaļās viņš parasti nepiedalījās, izņemot reizēm mazo burlaku “rjuhi spēli”, kur vajadzēja izveicību un labu muskuļu spēku. Šī spēle nedaudz atgādināja sava laika vācu ķeģelbanu, bet te nerīkojās ar bumbu un ķegļiem. Tāpat šajā spēlē bija divas spēlētāju partijas. Katram spēles dalībniekam rokās bija notēstas, apaļas malķas pagales. Zināmā attālumā no abām pusēm tika ierīkots smiltis ievagots četrstūris. Tādu bija divi — katrai spēlētāju pusei. Četrstūros tika stāvus uzstādīti daži īsi, apaļi klucīši, kurus ar veiklu sitienu — sviežot pagali jeb rungu — vajadzēja izsist no četrstūriem. Šī spēle veicināja acumēru un stiprināja kāju un roku muskuļus. Katra spēlētāju puse uzstājās pret savu pretinieku četrstūri, un, kas pirmā izsita no tiem klucīšus — tā puse bija uzvarētāja. Bet arī te viņš pats nekad nenāca, ja viņu neuzlūdza biedri. Visiem bija prieks

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

skatīties, kā šis izveicīgais un spēcīgais zēns ar veiklu pagales sviedrienu izmētāja visas rjuhas un vinnēja... — Tā spēle pati par sevi ir nieks, — teica viņš saviem biedriem, kad viņi izteica viņam savu izbrīnu un sajūsmu, — bet muskuļi pēc mazkustīga darba klasēs šē dabū sev labu izvingrināšanos un spēku!...

Parasti pēc šādas spēles Jānis atkal devās nomaļus un iegrimā savās domās vai grāmatā.

Gadījās, ka zēni, noguruši rotaļās, turpat sētā sapulcējās improvizētā kori, lai izkļaidētos dziedot, — tad Jānis Pommers bez kādas īpašas aicināšanas jau bija viņu vidū... Bet nekad neuzņēmās diriģenta pienākumus.

Reiz kādā mācību starpbrīdī nejauši man iznāca neliela saruna ar šo visu iecienīto skolas biedru. Es gāju viņam garām, kad viņš pagalmā sēdēja uz sola. Garām ejot, man ienāca prātā apjautāties, ko gan tagad mūsu Lielais Jānis tik cītīgi mācās, un es mēģināju ieskatīties viņa grāmatā, ko viņš bija uzlicis sev uz ceļiem. Tā bija Rjunera lielā grieķu hrestomātija. J. Pommers pacēla uz mani savas izteiksmī gās acis, un seju viņam pārklāja miļš smaids...

“Tu, Jāni, arī nākošā gadā mācīsies grieķu valodu,” teica viņš. “Šī valoda ir daudz grūtāka nekā slāvu un krievu un ar īpašām gramatikas formām. Bet skaista gan viņa ir!... Pavisam cita pasaule tev atvērsies, grieķu un arī latīņu valodu mācoties. Gribi dzirdēt, kā skan šī grieķu valoda?”

Es piesēdos viņam blakus uz sola, un Jānis Pommers sāka lasīt man nepazīstamā, brīnumaini muzikāli skanošā valodā. Tas bija gabaliņš no Ksenofonta Anabafija. Lielais Jānis tūliņ nolasīto pārtulkoja un pateica arī viena otra grieķu vārda nozīmi un tulkojumu...

Ilgi mēs nedabūjām sēdēt, jo zvans aicināja uz klasi, bet aizejot Jānis Pommers man vēl teica:

“Tikai mācies šo valodu nākošā gadā cītīgi — tā ir grūtāka par latīņu, un, ja sākumā nevingrināsies tanī kārtīgi, daudz bēdu piedzīvosi!...”

Jānis Pommers bija lielā cieņā arī pie saviem skolotājiem un vecā Adriana Ruperta, kas viņam pa visu mācības laiku nezin vai bija izteicis kādu pārmetumu un rājienu. Pommers mācījās kā viens no pirmajiem skolniekiem un kā tāds arī beidza Garīgo skolu. Par viņu skolotāji varēja jau tanī laikā droši teikt, ka Jānis Pommers būs pirmais arī dzīvē...

Arhibīskaps Jānis ar skolēniem. Iespējams, ka šajā brīdī viņš atcerējās arī savus skolas gadus

Kamēr es mācījos Garīgajā skolā, man vēlreiz nācās satikties ar Jāni Pommeru, lai gan ne tieši personīgi, un še es redzēju, ka viņš necieta netaisnību un varmācību jau skolnieka gados.

Es mācījos jau otrajā klasē un biju jau iepazinies ar grieķu un latīņu sākumiem, un nevienu vien reizi pārlicinājies par Jāņa Pommera teikto patiesību, kas attiecās uz šo valodu sarežģītību un īpatnībām. Otrās klases skolnieks jau kaut kas bija, salīdzinot ar pirmklasniekiem!... Bet trešās klases audzēkņi savā laikā bija sevišķi iedomīgi un lepni — kā jau nākošie ceturtklasnieki. Turpretim pēdējās klases audzēkņi bija jau ļoti nosvērti — cik nu liela nosvērtība var būt kursu beidzošajos pusaudžos.

Trešā klasē arī bija tādi audzēkņi no krieviem, kas slepeni bija salasījušies Pomjalovska "Bursu" un mēģināja kopēt šā nostāsta varoņus, atrodot viņu rupjības par kaut ko nepieciešamu arī Rīgas Garīgajā skolā, kam patiesībā nebija nekā līdzīga ar Krievijas garīgajām skolām. Šie zēni labprāt aizskāra mazākos audzēkņus no pirmās klases — bieži pat ieplaukāja un citādi tramdīja, ja šie zēni nāca pa koridoru garām trešajai klasei. (Nekad to nedarīja vecākie audzēkņi no ceturtās klases ar otrklasniekiem, kas atradās viņiem tuvumā.)

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Vienu laiku starp pirmo un trešo klasi bija tāds saspīlējums, ka pirmās klases audzēkņi nemaz vairs nenāca pa koridoru garām trešajai klasei, baidīdamies no šīs klases audzēkņu rupjībām un aizskaršanas.

Vienā mācību starpstundas laikā kāds 11 gadus vecs pirmklasnieks — igauņis, ļoti veselīgs un saviem gadiem spēcīgi attīstījies zēns, tomēr bija pagājis garām trešajai klasei, ko neiedrošinājās darīt citi viņa klases biedri.

To pamanīja arī kāds trešklasnieks krievs — Pomjalovska ciennītājs. Šis zēns bija 14 gadus vecs, gara auguma, liels sliņķis mācībās un kauslīgas dabas.

“Ko tu te nāci?” viņš rupji apturēja zēnu — igauņi. “Vai tad tu nezini, kas ir disciplīna un ka jūsu klase nedrīkst iet garām trešajai?”

“Koridori mums visur brīvi katram audzēknim,” mierīgi atteica mazais igauņis.

“Ak tā tu runā!” draudoši iekliedzās garais trešklasnieks un iesita spēcīgu plauku mazajam zēnam.

Pēdējais neapjuka, bet tūliņ piespiedās ar muguru pie koridora sienas, savilka savas dūrītes un kā mazs ezis pieņēma aizstāvēšanās stāvokli.

“Par ko tu man siti?” mazais iesaucās.

Lielais negaidīja tādu pretestību no mazā knauža un sākumā apjuka, bet tad atkal sāka savu bravūru.

“Tu gribi vēl vienu plauku? Vienas tev par maz?” kļiedza lielais.

“Tikai pamēģini vēl!” mazais atbildēja.

“To tu vari dabūt,” atbildēja lielais un atvilka roku sišanai, bet tanī pašā brīdī skaļi iekliedzās un nokrita uz koridora grīdas: mazais ar visu savu ķermeni un dūrītēm uzgāzās viņam virsū, notriekdams to zemē. Tad atkal ar muguru piespiedās pie koridora sienas un cieši saņņaudza savas dūrītes.

“Palīgā! Palīgā! Man uzbrūk!” kļiedza lielais, mēģinādams piecelties.

Notikuma brīdī pretim trešajai klasei bija tikai abi zēni, bet no visām pusēm skrēja citi audzēkņi, nesaprazdami, kas notiek.

No trešās klases izskrēja arī “lielā” biedri, un daži krievu tautības audzēkņi jau gribēja mazo pārdrošnieku pārmācīt, bet te parā-

dijās Jānis Pommers. Nekad nebiju redzējis šo mīlo zēnu tik nopietnu seju un tik enerģisku gaitu.

“Kaunieties jūs, lielie! Veselā barā uzbrūkat mazam zēnam!” viņš uzkliedza.

Uzbrucēji nokaunējušies attapās... Tad Jānis griezās pie mazā:

“Kas te notiek?”

“Viņš man sita...” teica mazais.

“Par ko?”

“Mēs, mazie, nedrīkstot iet garām gar trešo klasi pa koridoru...”

Nebiju nekad redzējis tādu nicinošu skatu parasti labsirdīgā Lielā Jāņa sejā, ar kādu viņš griezās pie lielā uzbrucēja:

“Tu esi lielākais sliņķis savā klasē, un tava uzvešanās nebūt nav priekšzīmīga, un tu nekaunies izlietot savu pārsvaru pret mazākajiem! Tā tev laba mācība, tu, Goliāt, ko tev devis šis mazais Dāvids. Iesi sūdzēties priekšniecībai? To jau var no tāda kā tu sagaidīt...”

Lielais “Goliāts”, nodūris galvu, klusēja, arī apkārtstāvošie audzēkņi klusēja, nokaunējušies par sava biedra rupjo uzstāšanos.

Tad Jānis Pommers griezās pie mazā “Dāvida”:

“Un tu?”

“Neiešu sūdzēties!” mierīgi atteica mazais.

Atkal Lielā Jāņa seju pārlidoja laipns smaids; viņš maigi noglaudīja mazā sapļaukāto sarkano vaidziņu un teica:

“Ej nu, gan jau viss būs atkal labi...”

Visas šīs ainas aculiecinieks biju es — no sākuma līdz galam, un līdz šim neesmu aizmirsis šo ainu...

Notikums nepagāja bez sekām: lielais uzbrucējs no saviem biedriem uz visu laiku bija dabūjis Goliāta palamu, bet mazais igaunis — Dāvida. Lielais arī neuzdrošinājās sūdzēties priekšniecībai, ko visi audzēkņi turēja par lielu noziegumu, un viņa “akcijas” bija ļoti kritušās pēc šī notikuma pat viņa klases biedros. Jānis Pommers nebija apmierinājies ar šī notikuma likvidēšanu, bet bija pārrunājis to arī ar saviem klases biedriem ceturtnā klasē, pēc tam trešā klase no saviem vecākiem biedriem — ceturtnā klases audzēkņiem — bija saņēmusi aizrādījumu — neaiztikt mazos un necelt nedibinātus iebildumus par visu audzēkņu brīvu kustību pa koridoriem. Un jāsaka — manā laikā šādi rupji incidenti starp audzēkņiem vairs neatkārtojās.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Ciemos pie sava garīgā audzinātāja — arhibīskapa Jāņa

Lielais Goliāts — neatceros vairs viņa vārdu (kā arī mazajam) — vēlāk par sliktu mācīšanos tika izslēgts no skolas.

Kad es nonācu vecākās Garīgās skolas klasēs, mūsu Lielā Jāņa starp mums vairs nebija — viņš jau mācījās Rīgas Garīgajā seminārā, bet atmiņas par viņu vēl ilgi palika audzēkņos — līdzbiedros...

Garīgā seminārā es Jāni Pommeru atradu jau ceturtnā klasē. Kad mēs, jaunie semināristi, bikli pirmo reizi ieradāmies semināra telpās, tad jutāmies ļoti neērti, lai gan priekšā mums bija agrākie — Garīgās skolas kursu beigušie biedri, ko mēs pazinām, bet šie jau tagad bija jaunekļi. Mēs pat labprāt negājām tālāk par pirmo klasi, kā kaut ko baidīdamies.

Laikam mūsu bijušie biedri arī saprata mūsu stāvokli un paši ieradās pie mums klasē un sasveicinājās kā veci paziņas. Viens no pirmajiem, kas mūs apmeklēja, bija Jānis Pommers. Tagad viņš bija liela, spēcīga auguma jauneklis, bet tāds pats mīlīgs un smaidošs kā Garīgajā skolā.

Ieraudzījis mani, viņš tūlīt sniedza man roku un apsveica ar iestāšanos seminārā.

“Paldies Dievam, ka latvieši arī šoreiz godam izturējuši grūto pāreju no Garīgās skolas uz semināru un neviens nav palicis ceļā,” teica viņš. “Mums ļoti vajag tagad izglītotu tautiešu visās nozarēs, un no semināra jau atveras daudz ceļu uz augstajiem sasniegumiem mūsu tautas labā...”

Tas mums, vēl puisēniem, izlikās tā savādi. Kaut kas iesmeldzās sirdī, klausoties Jāni Pommeru un citus latviešus — semināristus, kas runāja to pašu valodu kā viņš...

“Tā tad neaizmirstiet, ka esat latvieši,” turpināja Jānis Pommers, griezdamies pie mums visiem, kas ap viņu bijām sapulcējušies. “Tāpēc jau nekas ļauns nenotiks ar mūsu triju tautību draudzīgumu un koleģialitāti. Mūsu Garīgajā seminārā jau māca arī latviešu un igauņu valodu, un mūsu biedriem — krieviem — arī jāmācās viena no šīm valodām, jo to prasa semināra programma...”

Nav mans uzdevums šinīs atmiņās par vēlāko arhibīskapu Jāni rakstīt sīkāk par to, kā seminārā izveidojās starp latviešiem un igauņiem sava tautiskā apziņa, — to darīšu manās atmiņās par Rīgas Garīgo semināru savā laikā, bet tagad turos pie tām atmiņām, kas zīmētas tieši uz vēlākā virsgana — mocekļa personu.

Veselus trīs gadus es mācījos Rīgas Garīgajā seminārā kopā ar vēlāko arhibīskapu Jāni, bet maz varu par viņu pastāstīt, jo tad es nebiju viņa klases biedrs. Varbūt viņa klases biedri, kas vēl palikuši dzīvi, varētu daudz vairāk pastāstīt par viņu nekā es...

Jānis Pommers seminārā bija tāds pats mīļš biedrs visiem kā Garīgajā skolā. Seminārā visi bija nopietni jaunekļi, kas ne tikai mācījās uzdoto, bet ļoti daudz darīja arī savai pašizglītibai, kam vel-tija visu savu brīvo laiku, kā bija gana...

Jānis Pommers šai ziņā bija viens no pirmajiem. Reti kad viņu redzēju bez grāmatas rokā. Pat dzerot seminārā pēcpusdienas tēju, blakus viņa krūzei bija grāmata. Jautri tērzēt ar dzīvespriecīgiem jaunekļiem nebija viņa dabā, taču viņš nekad nenošķirās no saviem biedriem, ja bija jādzied improvizētā korī vai jādisputē par kādu aktuālu jautājumu. Pēdējā gadījumā viņa slēdzieni bija izsmeļoši, kas apmierināja visus.

Viņš bija vislabākais kolēģis savu biedru vidū, bet nekad biedri viņu nevarēja piedabūt aiziet uz semināristu alus pagrabiņu — pie “Cera”, kas tika daudzus desmitus gadus apmeklēts no semināristiem

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

svētdienas vakaros. Jānis Pommers neatzina šo semināristu ieslavēto atpūtas vietu, bet nekad viņš nepēla par šo paradumu un tradīciju savus biedrus un neizteica viņiem "pamācības"...

Kad Jānis Pommers jau mācījās pēdējā klasē, bija tāds gadījums. Uz vakara dievkalpojumu semināra baznīcā kādu sestdienu bija ieradies Aleksandra ģimnāzijas abiturientu klases audzēknis. Pēc dievkalpojuma šis ģimnāzists uzmeklēja Jāni Pommeru un ilgu laiku ar viņu sarunājās.

Semināristiem nebija ar ģimnāzistiem nekādas draudzības. Ģimnāzisti parasti sprieda par semināristiem pēc Pomjalovska rakstiem par Krievijas bursām un turēja arī Rīgas Garīgā semināra audzēkņus par neaptēstiem un sabiedrībā neveikliem jaunekļiem.

Protams, visi bursaki bija ļoti ziņkārīgi, kādas darīšanas varētu būt Jānim Pommeram ar šo "reto putnu" semināra telpās. Tomēr neviens negāja viņu sarunu traucēt.

Pommers ilgi kaut ko ģimnāzistam stāstīja un tad devās klasē un iznāca atkal pie viņa ar dažām grāmatām un papīra loksni, un tad atkal viņam ilgi kaut ko paskaidroja un rādīja uz šīs loksnes. Pēc kāda laiciņa ģimnāzists, paņēmis no Pommera grāmatas un aprakstīto papīru, ļoti priecīgi no visiem atvadījās un atstāja semināra ēku. Klasē saviem biedriem Pommers īsi paskaidroja: ģimnāzists esot latvietis un pirmais skolēns ģimnāzijas pēdējā klasē. Viņam esot grūtības ar speciāli uzdotu tematu domrakstam, kas skar tādus jautājumus, ko ģimnāzijas literatūras skolotājs tik dziļi neiztirzā, proti, par krievu literatūras pirmsākumiem, jo šie pirmsākumi meklējami tieši krievu garīgajā literatūrā...

Dažas dienas vēlāk seminārā atkal ieradās tas pats ģimnāzists. Šoreiz Pommers aicināja ģimnāzistu klasē un stādīja priekšā saviem biedriem, un tad pārrediģēja ģimnāzista uzņemto domrakstu pēc viņam dotiem materiāliem un aizrādījumiem. Domraksta uzmetums bija izdevies labi, tikai vajadzēja šo to tanī noslīpēt, ko Pommers arī izdarīja.

Pēc tam Pommers un viņa biedri aicināja ģimnāzistu ēdamistabā un pacienāja ar vienkāršo semināristu pēcpusdienas tēju un lika kalpotājiem atnest šim gadījumam baltmaizi...

Vēlāk šo ģimnāzistu redzēju ļoti bieži nākam uz dievkalpojumiem semināra baznīcā un pēc tam draudzīgi sarunājamies ar

Rīgas Garīgais seminārs, tagadējā Medicīnas akadēmijas Anatomikuma ēka

Pommeru un citiem audzēkņiem. Starp Garīgā semināra un ģimnāzijas audzēkņiem nodibinājās ļoti labas draudzīgas attiecības, un šinīs attiecībās viņi viens otru papildināja, un uz semināra dievkalpojumiem sāka nākt arī citi ģimnāzisti, kas bija ļoti sajūsmnāti par skaisto semināra audzēkņu dziedāšanu un par semināristu augsti vērtējamo izglītību un zināšanām. Dažreiz šie ģimnāzisti sestdienas vakaros pēc dievkalpojuma noklausījās arī semināra zālē semināristu improvizēto dziedāšanu, kur tika izpildītas ne tikai garīgās dziesmas, bet arī laicīgās un operu kori... Tas viss patika ģimnāzijas audzēkņiem, un semināristi tika izslavēti pa visu Rīgu...

Atminos pēdējos eksāmenus Garīgajā seminārā, kad Pommers beidza kursu. Šis kurss bija tāds savāds. Semināristi uz eksāmeniem gatavojās ar tādu dedzību un sajūsmu, ka pati priekšniecība sāka aizrādīt viņiem, lai nepārpūlējas, jo nevienam no viņiem nedraud izgāšanās eksāmenos un visi pabeigs semināru. Varbūt tā arī bija Jāņa Pommera ietekme uz saviem biedriem?

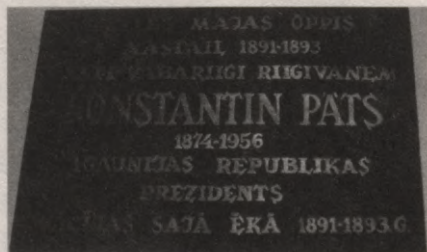
Pirms pēdējā eksāmena nejauši koridorā satikos ar Jāni Pommeru.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Bijušais Garīgais seminārs, tagadējais Anatomikums. 2001. gada marts

Šī piemiņas plāksne Anatomikuma foajē var likt domāt, ka pirmais Igaunijas prezidents mācījies Medicīnas akadēmijā, nevis Garīgajā seminārā

“Jums vēl maz raižu pagaidām... tikai — pāriet nākošajā klasē, bet mēs, vecākie, esam jau ceļa jūtīs un aizejam dzīvē,” tā teica man Jānis Pommers. “Ko katram šī dzīve nesis — to zina tikai vienīgi Dievs... Bet tu — neaizraujies ceturtnā klasē ar filozofiju un nepieslejšies ne pie viena noteikta filozofa doktrīnām — citādi tu rūgti vilšies... Zināms — šos filozofus jau vajag zināt un pazīt, bet es tev saku — visskaidrākā mācība un arī filozofija ir Svētos Rakstos!...”

Un viņš parādīja uz Bibli, pēc kuras gatavojās attiecīgajam eksāmenam teoloģijā...¹

Noslēgtajam grāmatu lasītājam un prātniekam Jānim nebija sveši laikmeta garīgie centieni un virzieni. 90. gados modernā jaunatne aizrāvās ar jaunstrāvnieku ideoloģiju. Tautas garīgiem virzieniem līdzstrāvoja arī semināristi. Daži no viņiem kļuva par pārliecinātiem marksistiem. Jānis pamatīgi iepazinās ar minētajiem virzieniem seminārā un, kā radis, centās iedziļināties šajos jautājumos līdz pašiem pamatiem. Tomēr nedz materiālisms, nedz arī marksisms viņu neaizrāva. Viņš parasti mēdza aizrādīt, ka šie uzskati esot par daudz šauri un vienpusīgi. Labi pārzinādams vēsturi un filozofiju, viņš loģiski mācēja pierādīt, ka cilvēka prātam un fantāzijai ir nepāreja-
mas robežas. Aiz prāta robežām stāv jautājumi par Dievu, mūžību, bezgalību, labo un ļauno. Marksisms un materiālisms uz šiem jautājumiem atbildēt nespēj. Saviem skolas biedriem Jānis likās pārāk konservatīvs, bet tas tāpēc, ka neviens tik dziļi un plaši neieskatījās dzīves filozofijā kā viņš. Dzīves tiešamība jauneklīm atgādināja, ka viņš ir latviešu zemnieka dēls. Tēvam iznāca ass konflikts ar Praulienas muižas īpašnieku V. Helmersenu. Pēdējais sastapis tēvu uz ceļa un apprasījies par dēla skološanu un izteicis nemieru, ka zemnieki sūtot savus dēlus skolās. "Vai tu gribi, lai tavs dēls tiek gudrāks par manējo?" jautājis lielkungs. Tēvs atbildējis, ka tas esot atkarīgs no spējām un čakluma. "Tas nekad nenotiks, ka tavs dēls būs pārāks par manējo!" dusmīgi atcirtis lielkungs un pēc paraduma sniedzis roku bučošanai, bet tēvs pasniegto roku tikai paspiedis. Tas izraisījis ārkārtējas dusmas. Dēlu skološana radot necienību pret kungiem. Pēc šī atgadījuma pagāja kāds laiks. Te vienā dienā mežsargs paziņoja, ka kungs aizliedzis lietot ceļu caur muižas mežu, kas ved uz pagasta namu un muižu. Tomēr tēvs un tuvākie kaimiņi turpināja braukt pa aizliegto ceļu, jo palikušais ceļš pagarināja attālumu līdz pagasta namam par 2–3 km. Tad kungs lika pārrakt ceļam pāri grāvi. Pēc tam tēvs kopā ar diviem kaimiņiem iesūdzēja kungu tiesā. Tiesāšanās vilkās 5–6 gadus un nonāca līdz Senātam, kura lēmums kungam gan bija labvēlīgs, bet tad Senāts izdeva paskaidrojumu, ka ceļi, ko zemnieki lietojuši ilgāk par 20 gadiem, nav vairs slēdzami.

¹ Ticība un Dzīve. — 1939, Nr. 18, 19.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Tiesāšanās ar kungiem ienesa zemnieku dzīvē daudz uztraukumu un pārdzīvojumu. Viss pagasts sekoja lietas gaitai. Kad ceļš palika brīvs, tēvu ļaudis atzina par uzvarētāju. Arī Jānis līdzdzīvoja šajā cīņā un no tās mācījās nesamierināšanos ar netaisnību.

1897. gada jūnijā Jānis Pommers beidza Garīgā semināra kursu ar 1. šķiras diplomu.

19 gadus vecais jauneklis bija daudz lasījis, domājis un fantazējis, viņš bija licis teorētiskos pamatus savam pasaules uzskatam, bet dzīvi un cilvēkus viņš nepazīna. Seminārs deva zināšanas un iespēju tās iegūt, bet dzīve internātā aiz semināra biežajām sienām atsvešināja jaunekļus no sabiedrības un tās dzīves. Jānis netaisnās doties nedz uz Garīgo akadēmiju, nedz arī kļūt par lauku mācītāju, bet gan sapņoja par studēšanu universitātē. Liekas, viņš bija domājis par zinātnieka ceļu, bet, kad pie vecākiem un tuvākiem radniekiem bija noskaidrojies, ka nekur un nekādu materiālu atbalstu nevar saņemt, tad nolēma iet pagaidām tautskolotāja gaitās, sakrāt mazliet naudas un tad doties studēt. Pirmā vieta bija dzimtajā Lazdonas Līzeskalna draudzes skolā. Bez skolotāja darba bija jāpilda arī dziedātāja un lasītāja (psalmotāja) pienākumi. Pēc diviem mēnešiem viņu pārcēla uz kaimiņu Ļaudonas draudzes skolu. Ļaudonā jauneklim uzreiz bija jāsāk kā faktiskam skolas pārzinim un kora vadītājam, t. i., bija jāsāk darboties sabiedrībā. Vēlāk Jānis ar rūgtumu atcerējās, cik tad dziļi izjutis sabiedriskās audzināšanas trūkumu. Ļoti sāpīgi bijuši tirie sikumi uzvedībā, kuru nezināšana dažreiz likusi jauneklim sarkt līdz matu galiem... Darbs draudzes skolā pierādīja, ka Jānim ir neapšaubāmas pedagoga dāvanas. Skolēni ar pateicību atsaucās par viņu kā par labu un stingru skolotāju, kas labi skaidrojās un stingri prasījās. Ar skolēnu vecākiem jaunais skolotājs bija nodibinājis sirsnīgas attiecības. Labākos skolēnus viņš skubināja neapmierināties ar draudzes skolu un turpināt izglītību. Daudziem viņš palīdzēja sagatavoties iestāj pārbaudījumiem dažādās skolās. Ļaudonā jaunajam skolotājam bija jāiztur stingra konkurence, jo izslavēta bija luterticīgo skola ar mācītāju Avotu un skolotāju Nesauli priekšgalā. Konkurences pārbaudi Jānis Pommers izturēja, jo viņa vadītā skola bija pārpildīta.

Ļaudonas skolā Jānis Pommers nostrādāja līdz 1899. gada pavasarim, kad dabūja paaugstinājumu — tika pārcelts uz Liepāju. No-

klūšana no laukiem pilsētā liecināja, ka arī priekšniecība vērsusi vērību uz jauno darbinieku, kam nekādu labvēļu nebija. Arī Liepājā Jānis strādāja ar labām sekmēm.

Kaut gan Liepājā atalgojums bija krietni lielāks nekā Ļaudonā, tomēr šeit viņš pilnīgi pārlicinājās, ka no skolotāja algas nav iespējams neko ievērojamu atlicināt studijām. Sapņiem par universitāti bija jāpārvelk krusts. Iepazinies ar praktisko darbu un kaut cik arī ar sabiedrību, Jānis Pommers bija nācis pie atziņas, ka skolotāja darbalauks un izredzes nākotnē būt par skolas draudzes mācītāju viņu neapmierina. Viņš juta sevī lielus enerģijas un spēju krājumus, kam bija vajadzīgs plašāks darbalauks. Atlika viens ceļš — doties uz Gariģo akadēmiju, kur varēja cerēt uz kroņa stipendiju.

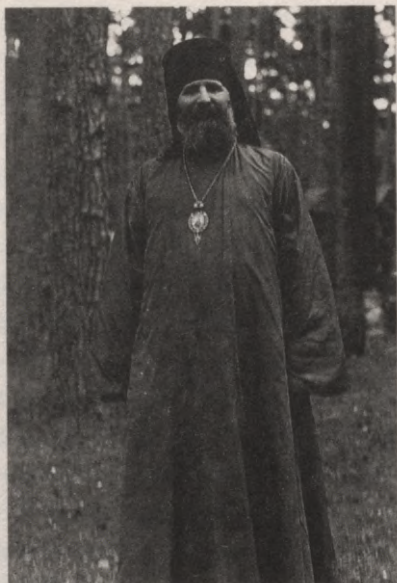
2. Studijas Kijevas Garīgajā akadēmijā un pirmie atbildīgie amati

1900. gada 31. augustā Jānis Pommers, teicami izturējis konkursa pārbaudījumus, kā kroņa stipendiāts iestājās Kijevas Garīgajā akadēmijā. Akadēmijas studentu vidū viņš bija populārs ar saviem izcilajiem sasniegumiem gan zinātnēs, gan sportā, izpelnoties spēkavīra slavu. Atceroties jaunību, arhibīskaps Jānis stāstīja, ka “dižozola” ārieni mantojis no tēva, bet spēku ieguvis lauku darbos. Jāteic, šis patiesi neaprakstāmais fiziskais spēks arhibīskapam bija raksturīgs līdz pat nāvei.

1922. gada Lieldienu sestdienā rīdzinieki kļuva liecinieki neparastam notikumam. Tā kā 1915. gadā, tuvojoties vācu armijai, baznīcu zvanus evakuēja, nekas cits neatlika kā samierināties ar divdesmit deviņus pudus smago Alojās baznīcas zvanu. Vīri nomocījās visu vakaru, bet zvanu uzcelt nevarēja, darbs neveicās. Naktī esot atnācis arhibīskaps, uzlicis zvanu sev uz pleciem, uzcēlis un nostiprinājis. Tik ļoti viņam gribējās ievadīt Kristus Augšāmcelšanās svētkus ar zvanu skaņām.

Viens no krasākajiem pagriezienu punktiem Jāņa Pommera dzīvē sākās, Krievijā tiekoties ar tā laika ievērojamāko garīdznieku — Kronštates Jāni. Pilnīgi iespējams, ka J. Pommers šo gaismas nesēju redzēja, būdams vēl Rīgas Garīgā semināra audzēknis, kad 1894. gadā no 19. līdz 21. septembrim priesteris Jānis (Sergijevs) piedalījās dievkalpojumos Rīgas Kristus Piedzimšanas katedrālē. Toreiz bija liels ticīgo pieplūdums.

Tie, kuri kaut nedaudz dzirdējuši par šī cilvēka personību un viņa darbiem, sapratīs, cik liela loma garīgo cilvēku dzīvē bija kaut vai vienai tikšanās reizei ar Kronštates Jāni. Nav zināms, vai Jānis Pommers tikās ar viņu vienu vai vairākas reizes. Nav arī zināms, kādas attiecības starp viņiem izveidojās turpmāk, taču izšķiršanās par mūka dzīvi notika, pateicoties Kronštates priesteri aicinājumam. 1903. gada 13. septembrī Kijevas metropolīts akadēmijas studentu

Arhibīskaps Jānis 1923. gadā
Dzintaros

iesvētīja mūka kārtā, bet pēc trīspadsmit dienām jauno mūku jau iesvētīja par diakonu.

Personām, kas Jāni Pommeru pazina tuvāk, tas nebija nekāds pārsteigums. Pasaulīgā dzīve viņu nesaistīja, un nekādās izpriecās, kas raksturīgas jaunatnei, viņš nekad nepiedalījās. Fanātiskā pieķeršanās absolūtās atturības idejai un vispārēja askēze visās jomās jau ilgi pirms liktenīgā soļa radīja ap viņu mūka oreolu. Biedri izsenis Jāni Pommeru dēvēja par mūku. Viņa jaunākais brālis Antons Pommers stāsta: "Es viņu atceros kā Rīgas semināristu. Viņš bija kautrīgas un klusas dabas. Garīdznieka amatam viņš sākumā nedomāja nodoties, bet iestājās Garīgajā seminārā kā daudzi trūcīgi latvieši tāpēc, ka tur varēja izglītoties uz valsts rēķina. Viņš gribēja tālāk skoloties universitātē, bet līdzekļu trūkuma dēļ tas nebija iespējams, tāpēc viņš iestājās Garīgajā akadēmijā. Un tur viņa dvēselē notika lūzums: būdams ceturtajā kursā, viņš iestājās mūku kārtā, pilnīgi atteikdamies no pasaulīgās dzīves. Vienmēr būdams nosvērts un patstāvīgs, viņš mums iepriekš nekā neziņoja. Par viņa lēmumu dabūjām zināt tikai pēc notikušā."

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Domājams, ka savu iekšējo garīgo dzīvi Jānis Pommers neizpaua pat tuviniekiem, kas uz daudzām lietām skatījās pa savam. Citādi viņa saiknes ar ģimeni palika ciešas. Brīvlaiku pavadīja tēva mājās, gāja visos lauku darbos, taču sabiedrībā rādījās maz.

Kāds Rīgas Garīgā semināra absolvents atceras:

“Bija pagājuši daži gadi no manas pēdējās tikšanās ar Jāni Pomeru. Zināju par viņu tik daudz, ka viņš iestājies Kijevas Garīgajā akadēmijā. Pienāca laiks, kad arī es ar saviem kursa biedriem nolikām abiturijas eksāmenus un sapratām, ka atrodamies “ceļa jūtīs”, — kā kādreiz teica Jānis Pommers.

Mans kurss bija tāds savāds: visi deviņpadsmit jaunekļi sapņoja tikai par augstskolām, tomēr kādi trīs četri vēl nebija izšķīrušies par tūlītēju iestāšanos augstskolā. Četri no mana kursa biedriem — to starpā arī es — nodomājām iestāties Rīgas Politehnikā. Mūsu atestāti pilnīgi saskanēja ar Politehnikas prasībām. Maniem biedriem visi dokumenti bija kārtībā, man gan ne: semināra kanceleja bija nozaudējusi divus dokumentus — karaklausības apliecību un Lazdonas pagasta rakstu, ka esmu izslēgts no nodokļu maksātāja kārtas.

Nācās meklēt šos dokumentus no jauna. Karaklausības apliecību viegli dabūju Cēsīs, bet tik vienkārši nebija ar otro dokumentu. Dažas dienas pirms uzņemšanas noslēgšanas Politehnikā nācās braukt uz Lazdonu, kur nekad nebiju bijis, bet tur bija pierakstīts mans nelaiķa tēvs.

Kad gan kājām, gan braukšus nokļuvu Lazdonā, dabūju zināt, ka rīt še būšot zemnieku lietu komisāra revīzija. Skrīveri pagasta valdē nesatiku, arī mājās viņa nebija. Kad sāku apjautāties pagasta iedzīvotājiem, kur varētu satikt pagasta valdību, dabūju diezgan savādu atbildi: pagasta galvenā vadība patlaban neesot mājās un būšot tikai rīt, bet skrīveris droši vien dzerot krogā.

Iegāju krogā, kur tiešām atradu skrīveri pie alus pudelēm aprauta galda vienu pašu. Skrīveris bija jau labā dūšā un, noklausījies manā lietā, īgni teica:

“Tagad jau visi zemnieku dēli tiecas uz augstskolām, un drīz pagastā nebūs vairs neviena, kas iet ganos. Atnāciet rīt pagasta valdē, tad redzēsīm, cik pudeles alus tas maksās.”

Man nekas cits neatlika kā gaidīt rītu.

Biju ļoti sarūgtināts, kad iznācu no kroga.

“Jāni, tu? Un vēl no kroga?” dzirdu piepeši sev aiz muguras izsaucamies pazīstamu balsi.

Redzu — man tuvojas Jānis Pommers — akadēmijas studenta formā.

Tas pats mūsu mīlais Lielais Jānis — ne par matu nepārmainījies, tādu pašu smaidošu, priecīgu seju un laipnību.

“Kā tad tu esi iemaldījies manā dzimtenes novadā? Kursu beidzi? Domā stāties augstskolā?” tādi jautājumi sekoja viens pēc otra.

Izstāstīju savas bēdas un nodomus. Jāņa Pommera smaids uz dažām sekundēm pazuda, un viņš nogrima domās.

“Nebaidies, Jāni, es ņemšu tavu lietu savās rokās,” viņš man teica pēc kāda laiciņa. “Šodien gan vairs nekas nav paveicams, un tev Lazdonā arī vairs nekas nav darāms. Tu esi noguris no tāda gara ceļa, un tev jāatpūšas. Ēdis tu neesi un krogā taču neiesi — neesmu tevi nekad turējis par krogu cienītāju. Iesim pie priestera Judina — gabaliņš jau ir, bet tas nekas. Tur tu tiksī uzņemts kā bursaks un mans labākais biedrs.”

Gājām uz Lazdonas pareizticīgo baznīcu — pa skaistu apvidu, gar gleznainiem ezeriem. Pommers pa ceļam visu sīki izprašāja par semināra dzīvi un biedriem, bet neaizmirsā arī apstāties Lazdonas skaistākās vietās, par kurām man deva smalkus paskaidrojumus. Varēja just, ar kādu mīlestību viņš to darīja.

“Šie ezeri un skaistais mežs man vienādi dod labāko atpūtu, un še es bieži atnāku pēc darba tēva druvās. Še es smeļu jaunus spēkus savam nākošajam darbam, lai kur tas būtu. Ne katram no mums smaida izredzes palikt un darboties dzimtenē pie savas tautas, bet visur ir ļaudis, kam ir vajadzīga mūsu — izglītoto ļaužu — palīdzība un zināšanas.”

Pie priestera Judina atradu vissiltāko uzņemšanu, jo pietika jau ar to vien, ka esmu bursaks, kāds savā laikā bijis arī pats Judina tēvs.

Pēc ieturētām pusdienām pie Judina tēva Pommers tūlīņ aizveda mani atpūsties diendusā uz kādu siena šķūnīti, kur smaržoja svaigs siens.

“Nekas nav labāks,” viņš teica, “kā atpūta vienkāršā siena gultā! To es zinu pats no savas prakses.”

Nākošā rītā pie Lazdonas pagasta valdes valdīja liela rosība — atnākuši bija visi valdes locekļi, izņemot skrīveri, kas no vakardienas

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

esot nez kur pazudis. Pienāca arī Jānis Pommers, kuru te visi pazina. Viņš man ieteica pašam neko neuzņemties savā lietā, pirms viņš mani pasauks.

“Pagasta valdei jau šodien rūpju gana. Kur tad nu vēl tava lieta to var interesēt! Gan es parunāšu ar zemnieku lietu komisāru.”

Jānis Pommers velti netērēja laiku un drīz vien bija pie atbraukušā zemnieku lietu komisāra, iekams tas vēl nebija sācis revīziju. Iesauca arī mani pie komisāra, ar kuru Jānis sarunājās kā ar labi pazīstamu cilvēku, un tad man bija oficiāli jāpaziņo sava lieta. Komisārs tūliņ lika sameklēt kopiju no kādreiz izsniegtā dokumenta. Pagasta vecākais izmeklējās grāmatās veselu stundu, bet nevarēja atrast vajadzīgo dokumentu. Visas pagasta grāmatas bija izmētātas pa galdiem lielā nekārtībā, jo skrīveris laikam nebija ieturējis nekādas kārtības.

Šis apstāklis nepatika nedz komisāram, nedz pagasta valdei. Jānis Pommers visu laiku sekoja darbam un tad piepeši griezās pie komisāra ar vārdiem:

“Komisāra kungs! Jūs redzat, ka šā dokumenta meklēšana patlaban ir apgrūtināta. Vai to lietu nevarētu vienkāršot? Ja jau mans biedrs varēja pabeigt garīgo skolu un semināru, tad jau bez šāda dokumenta tas nebūtu iespējams. Es domāju, ka pagasta valde varētu viņam izdot no jauna apliecību par viņa atbrīvošanu no nodokļu kārtas arī turpmāk, uz ko viņam kā semināru beigušam taču ir tiesības.”

Kā komisārs, tā arī pagasta valde tūliņ tam piekrita, un pēc dažām minūtēm vajadzīgais dokuments man bija jau rokā.

“Nu redzi, viss atkal kārtībā,” teica Jānis Pommers, kad mēs atstājām pagasta valdi un devāmies atkal uz priestera Judina tēva viesmīlīgo namu. Es pat nezināju, kā pateikties Lielajam Jānim par šo pakalpojumu grūtā brīdī, tagad es jau jutos kā nākošais Politehnikas students.

Miļi un sirsnīgi atvadījos no priestera Judina tēva ģimenes, kas man bija sagatavojusi pat ceļa kuli, un iesēdos kāda lazdonieša ratos, lai dotos uz Pļaviņām un tālāk uz Rīgu.

“Lai Dievs tev palīdz augstskolas gaitās! Neaizmirsti tikai, ka arī tur tu esi latvietis,” teica Jānis Pommers.

Jau nākošajā rītā es biju Rīgā un varēju iesniegt Politehnikā

savus dokumentus, ko varbūt bez Jāņa Pommera palīdzības nebūtu varējis izdarīt.

Atkal pagāja daži gadi, un par Jāni Pommeru zināju, ka viņš pieņēmis mūka kārtu un ir Lietuvas Garīgā semināra rektors Viļņā un arhimandriņš.¹

1904. gada jūnijā Jānis Pommers akadēmijas kursu beidza tik spīdoši, ka viņam tika piedāvāta izvēle starp zinātnieka karjeru un praktisku pedagoga darbu. Sevišķi izcils bija viņa diplomdarbs, par kuru Kijevas akadēmijas padome piešķīra teoloģijas kandidāta grādu ar tiesībām uz maģistra grādu bez papildu mutiskiem pārbaudījumiem.

Garīgās akadēmijas absolvents diakons Jānis Pommers izpelnījās arī Baznīcas augstākās garīgās vadības atzinību. Tā paša gada jūnijā viņš tika iesvētīts par priesteri.

Pēc dabas būdams enerģisks un praktisks, hieromūks Jānis izvēlējās pedagoga darbu un 25. jūnijā tika iecelts par Svēto Rakstu mācības pasniedzēju Čerņigovas Garīgajā seminārā. Savā jaunajā kalpošanas vietā viņš spēja tik ļoti ieinteresēt skolniekus un pievērst viņu uzmanību savam priekšmetam, ka daži turpmāk veltīja savu dzīvi Svēto Rakstu izpētei un vēlāk kļuva šai priekšmetā par profesoriem, piemēram, Uspenskis un Besarabovs.

Priekšniecība novērtēja jaunā pedagoga panākumus, jau 1906. gada 13. septembrī ar Sinodes pavēli viņu iecēla par Vologdas Garīgā semināra inspektoru.

Tur viņš turpināja pasniegt Svētos Rakstus. Vologdas Garīgajā seminārā jaunajam pedagogam bija jāapliecina arī savas administratora spējas. Tajā laikā bezatbildīgu aģitatoru ietekmē gandrīz katrā seminārā notika nekārtības. Taču jaunais hieromūks, ņemot vērā audzēkņu psiholoģiju un noskaņojumu, ar pienācīgu drosmi, atjautību un prasmi likvidēja nekārtības, turklāt viņa autoritāte semināristu vidū pieauga. Tā Vologdas semināristi sadomāja atdarināt revolucionārus — aizsita durvis, aizvēla tām priekšā mēbeles, sacēla bari kādes, tādā veidā nošķīroties no priekšniecības. Liels bija viņu izbrīns, kad atnāca jaunais inspektors, paskatījās un ar vienu pleca grūdienu izjauca nepieejamo cietoksni. Puikas kā pelēni aizbēga kur

¹ Ticība un Dzīve. — 1939, Nr. 19.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

kurais. Vēlāk hieromūka Jāņa labdabības ietekmē semināra audzēkņi ļoti nožēloja savus izlēcienus un lūdza Dievam grēku nožēlu. Kārība, ko jaunais inspektors visīsākajā laikā ieviesa daudzskaitlīgajā un izlaistajā Vologdas seminārā, bija tik stabila, ka jau nākamajā gadā augstākā garīgā vadība viņam uzticēja Lietuvas Garīgā semināra rektora pienākumus. Arī tur bija savas problēmas, kuras gudrais tēvs rektors atrisināja samērā īsā laikā un radīja seminārā labu atmosfēru.

1907. gada 26. septembrī jauno rektoru paaugstināja par arhimandritu. Viņa darbība Viļņā ļoti labi atspoguļota krievu laikraksta "Viļenskij vestņik" 1912. gada 261. numurā:

"Arhimandriņš Jānis apveltīts ar lielām gara un prāta inteliģences spējām un dzelzs gribu. Viņš parādījis arī izcilas administratora spējas, īsā laikā paša vadīto Viļņas Garīgo semināru nostādīdams visaugstākajā apmācības līmenī. Kas pazinis šo semināru pēdējos desmit gadus, būs novērojis, ka līdz ar arhimandriņa Jāņa iecelšanu par semināra rektoru mācību iestādes seja sākusi pārvērsties uz labāku pusi, un tagad stāvoklis seminārā ir tāds, kuru var apskaust ikviens cits Garīgais seminārs. Audzēkņu sirdīs tagad tek tas dzidrais mīlestības avots, kas tik nepieciešams nākamajiem garīdzniekiem un viņu dvēselēm.

Semināra kora dziedāšana tagad sasniegusi tādu meistarību, kādas šeit nekad nepazina. Arhimandriņš Jānis ir ļoti liels garīgo dziesmu pazinējs un sapratējs un savas zināšanas šinī nozarē jau pierādījis, vēl būdams students Kijevas Garīgajā akadēmijā, kur viņš diriģēja akadēmijas kori.

Lielu vērību rektora tēvs veltījis arī audzēkņu radināšanai pie izteiksmīgas un muzikālas lasīšanas baznīcas dievkalpojumu laikā.

Pats būdams lielisks sprediķotājs, rektors Jānis Pommers daudz pūļu veltījis, lai semināra audzēkņu sprediķošana būtu visaugstākajā līmenī, viņš pats klausījās audzēkņu sprediķus, turklāt arvien deva tiem ļoti vērtīgus aizrādījumus un paskaidrojumus. Sv. Trijādības katedrāles apmeklētāji bieži vien ar sajūsmu klausījās semināra vecāko audzēkņu sprediķus un pamācības.

Lielu vērību rektora tēvs pievērsa arī semināra audzēkņu uzvedībai un panākumiem mācībās. Audzēkņi, labi zinādami, ka visi pārkāpumi nepaliks apslēpti vērīgā rektora tēva skatam, ļoti centās,

un Sinodes revīzija varēja pārlicināties, ka seminārā mācību un audzināšanas darbs tiek risināts ļoti labi.

Rektora saimniecisko darbību seminārā un klosterī jau sen ļoti pozitīvi novērtēja augstākās iestādes. Rektora tēvs pats personīgi iedziļinājās visos saimnieciskos sikumos, uzmanīgi tos pētīdams un pārbaudīdams, un četros ar pusi gados semināru nostādīja augstā līmenī. Viņš ieviesa seminārā elektrisko apgaismojumu, uzlaboja audzēkņu uzturu un turklāt prata saimniekot bez deficīta.

Ar arhimandrita Jāņa gādību izremontēta Sv. Trijādības katedrāle, klostera vārti, caur kuriem iet ceļš uz katedrāli, turklāt restaurēta arī reljefa Sv. Trijādības svētbilde virs šiem vārtiem. Rektora tēva rūpes par šo dievnamu dažreiz lika viņam aizmirst savas veselības saudzēšanu. Tā katedrāles lielā kupola remonta laikā rektora tēvs, daudz nedomādams, pats gribēja pārlicināties par remontdarbu veikšanu. Lai tiktu pie kupola, vajadzēja kāpt pa šaurām un stāvām kāpnēm un ļoti šauriem gaņģiem.

Šīs rūpes par dievnamu nepagāja bez ļaunām sekām: rektora tēvs saslima, turklāt ārsts konstatēja, ka slimības cēlonis ir kāpšana lielā augstumā apgrūtinātos apstākļos. Dzirdot kāda paziņas pārmetumus, ka viņš nerūpējas par savu veselību, arhimandrits Jānis tikai pasmaidīja un teica: "Visur nepieciešama saimnieka acs, bet veselība ar Dieva žēlastību atkal atgriezīsies."

Neapšaubāmi lieli nopelni arhimandritam Jānim arī tautas masu reliģisko jūtu atdzīvināšanā un modināšanā. Šim nolūkam viņš izvēlējās svētceļojumus uz lauku draudzēm ar brīnumdarītājas Dievmātes svētbildi "Odigitrija". Krusta gājieni ar šo svētbildi no vienas baznīcas uz otru bijuši milzu dievlūdžēju pulku pavadīti, cilvēku skaits dažreiz sasniedzis pat desmit tūkstošus. Svinīgi dievkalpojumi sādžu baznīcās, skaistie, izjustie sprediķi, bez šaubām, ļoti stiprināja pareizticīgo ļaužu reliģiskās jūtas. Tas viss radija jaunu parādību — krusta gājienus no laukiem uz Viļņu, kad pareizticīgie zemnieki ar svētceļojumu komitejas darbinieku palīdzību iepazīnās ar Viļņas svētumiem un guva lielu garīgu un reliģisku baudu un mierinājumu. Viļņas garīgās dzīves vēsturē arhimandrits Jānis bija pirmais priesteris, kas uzņēmās svētceļojumus ar brīnumdarītājas Dievmātes svētbildi no pilsētas uz laukiem. Lauku iedzīvotāji nekad neaizmirsīs šos rektora tēva apmeklējumus un viņu pašu.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Nav iespējams minēt visus rektora tēva — arhimandrīta Jāņa darbus šajos četros ar pusi gados, kamēr viņš uzturējās Viļņā. Par nenogurdināmā darbinieka kūsājošo darbību zināmā mērā var spriest pēc amatiem, kurus viņš ieņēma šajā laikā:

- 1) semināra rektors un Svēto Rakstu pasniedzējs,
- 2) Sv. Trijādības klostera pārzinis,
- 3) skolu padomes priekšsēdētājs,
- 4) "Brālības Vēstneša" redaktors,
- 5) izdevniecības komitejas priekšsēdētājs,
- 6) Garīgās skolas labdarības komitejas priekšsēdētājs,
- 7) arheoloģijas komitejas priekšsēdētājs,
- 8) svētceļojumu komitejas priekšsēdētājs,
- 9) sprediķu cenzors,
- 10) brālības padomes loceklis.

Varenā, no dabas bagātīgi apdāvinātā arhimandrīta Jāņa personas pietiekami izgaismojumam jāatzīmē tas, ka viņš bija ļoti vienkāršs saskarsmē ar cilvēkiem, pie viņa varēja griezties katrā laikā un viņš bija apbrīnojami līdzjūtīgs pret trūcīgo ļaužu vajadzībām. Lūgumi pēc palīdzības nekad netika atraidīti. Bieži vien trūcīgiem semināra audzēkņiem rektora tēvs samaksāja mācību naudu, palīdzot viņiem turpināt izglītību.

Arhimandrīts Jānis pieder pie tiem ļaudīm, kas īsā laikā spēj padarīt daudz laba un atstāj par sevi labu atmiņu uz ilgiem gadiem.

No arhimandrīta Jāņa ienaidniekiem bieži tika dzirdēti pārmetumi, it kā viņš savās gaitās Krievijā uzstājies kā krievs un noliedzis savu latvietību. Šos nepelnītos pārmetumus atspēko viņa dzīve. 1909. gadā pēc Latviešu biedrības dibināšanas Viļņā uz biedrības atklāšanas svinībām arhimandrīts Jānis, kurš toreiz bija Lietuvas Garīgā semināra rektors un Viļņas klostera pārzinis, atsūtīja apsveikumu līdz ar savu svētību. Biedrības darbiniekiem tas bija liels pārsteigums, jo līdz tam neviens pat nezināja, ka augstais garīdznieks ir latvietis. Sarunā ar delegāciju, kas atnāca izteikt pateicību par apsveikumu, arhimandrīts Jānis apliecināja, ka ir īsts latvietis un viņa sirds arvien pukstējusi un pukst par latviešu nacionālo lietu. Šajā sakarā gribas atzīmēt arī kādas mazas, bet ļoti izteiksmīgas nianšes, kas atspoguļotas 1938. gada "Ticība un Dzīve" 19. numurā. Rakstā

Rīgas bīskaps Agafangels

“Pareizticīgo Latviešu Vēstneša” pirmais redaktors priesteris Pēteris Dāvis

“Atmiņas par metropolītu Agafangelu¹” kāds aculiecinieks apraksta 1910. gada 17. septembra notikumus, kad šis izcilais virsgans bija spiests izbraukt no Rīgas, un savu sastapšanos ar nākamo Latvijas Virsganu Jāni Pommeru:

“Kādas 15 minūtes pirms arhibīskapa Agafangela ierašanās stacijā salonvagona atvērta logā parādījās kāds pavisam jauns arhimandriīts, kas bija atbraucis ar šo salonvagonu arhibīskapam Agafangelam pretim no Viļņas kā viņa pavadonis. Arhimandriīta seja man likās pazīstama, bet uzreiz nevarēju atcerēties, kur to būtu agrāk redzējis. Liekas, arī arhimandriīts sāka mani pazīt. Viņa seju pārklāja laipns smails, un piepeši dzirdu latviešu valodā: “Vai tiešām es esmu tā

¹ Pareizticīgo Baznīcu Latvijā viņš pārvaldīja 13 gadus. Viņš atļāva izdot latviešu valodā Baznīcas žurnālu “Pareizticīgo Latviešu Vēstnesis”, ko vadīja priesteri Pēteris Dāvis un Jānis Ārents un kas ieguva tautā dzīvu piekrišanu. Sevišķu atzinību arhibīskaps Agafangels ieguva 1905.–1906. gadā, kad soda ekspedīciju laikā glāba latviešus no nāves. Viņam bija daudz ienaidnieku konservatīvo krievu un vācu aprindās. Šie politiskie spēki arī panāca viņa pārcelšanu no Rīgas uz Viļņu. Pareizticīgajiem latviešiem tas bija liels zaudējums.

tos dzelzceļniekus, kas nāca pie viņa saņemt svētību, un turpināja sarunu ar mani latviešu valodā.

“Jā”, viņš teica, “vēl gan maz ir latviešu augstākā garīdznieku kārtā, nerunājot jau par mūku kārtu, bet latvju dēliem jau ir visur cienīga vieta! Cik daudz latviešu un arī Garīgā semināra audzēkņu jau studē dažādās nozarēs un dienās būs ievērojami vīri un darbinieki... Katram sava gaita ar Dieva svētību pēc viņa paša izvēles!”

Latviešu zemnieka dēlam Jānim Pommeram nekādu aizbildņu Krievijas valdošajās aprindās nebija. Savā darbā, pēc brāļa Antona Pommera vērtējuma, viņš panācis augsto stāvokli tikai ar savu enerģiju, milzīgo atmiņu un veiksmīgajām revīzijām. Viņa raksturā bijusi ārkārtīga neiecietība pret dažādiem sabiedriskiem netīrumiem, tāpēc visur viņam bijis daudz ienaidnieku.

Savu tautu viņš nav aizmirsis, arī būdams augstajos amatos Krievijā, Viļņā, Minskā, Odesā, Taganrogā — visur ap viņu pulcējušies vietējie latvieši.

Bēgļu laikos, būdams bīskaps Taganrogā, Jānis Pommers bieži apmeklējis bēgļu nometnes. Sniedzis arī materiālu palīdzību dažiem Rīgas Pētera reālskolas audzēkņiem, kad skola Pirmā pasaules kara dēļ bijusi pārcelta uz Taganrogu. Zinot, ka viņš ir latvietis, pie arhimandrita griezušies arī igauņi. Tikai pret vāciešiem arhimandrits Jānis bijis atturīgs. Brālis domā, ka tas iegūlies viņa dvēselē vēl no bērnības, kad vietējais muižnieks aiztaisījis ceļu uz mājām un tādēļ sākusies gara tiesāšanās, kurā arī Jānis dedzīgi piedalījies.

Maza raksturīga epizode Krievijā. Kad Jānis Pommers tika iesvētīts par bīskapu, goda mielastā bijis klāt arī kāds Baltijas barons. Tas latviski uzrunājis bīskapu: “Vai jūs cūkas arī ganījāt?” — “Jā,” atbildējis bīskaps, “toreiz es ganīju mēmās cūkas, bet tagad būs viena otra runājoša.”

3. Iesvētīšana par bīskapu

Garīdznieks Jānis Pommers jau sen bija piesaistījis augstākās garīgās vadības uzmanību. Viņa darbība ik pa brīdim tika atspoguļota gan garīgajā, gan laicīgajā presē. Lūk, dažas rindiņas: "Tīri apbrīnojama ir jaunā akadēmiķa — priestermūka straujā karjera! Arhibīskaps Jānis nekad nav bijis nekāds karjerists, bet garīgā augstākā vadība bija novērtējusi viņa spējas, un paaugstinājums nāca pēc paaugstinājuma un — jāsaka — arvien atbildīgāks, bet virsgans visu viņam uzdoto veica pēc labākās garīdznieka sirdsapziņas. Ja nu ņemam vērā vēl arhibīskapa Jāņa tautību — latvietis — un ka latviešiem tanī laikā tādus augstus amata pienākumus parasti nedeļa, tad atliek tikai viens slēdziens: arhibīskaps Jānis no augstākās garīgās vadības baudīja šo lielo uzticību un cieņu ne tikai savas izcilās izglītības un darbības dēļ, bet arī kā nevainojams un pārliecināts Dieva un Baznīcas kalps, kuram pirmā vietā stāv viņa pienākums."¹

1911. gadā arhimandriņš Jānis tika pārcelts no Viļņas uz Minsku un izvirzīts pašai smagākajai un atbildīgākajai Baznīcas paklausības nastai — bīskapa amatam. 1912. gada 12. martā Pēterpilī Sv. Aleksandra Ņevska Lavrā bīskapu pulka klātbūtnē viņš tika iesvētīts par bīskapu. Iesvētīšanas ceremonijā viņš teica: "Ar dziļu pazemību un bijāšanu es saņēmu ziņu, ka uz Svētā Gara un jūsu nolēmumu un mūsu valdnieka pavēli pienākas man būt par bīskapu.

Es neesmu pravietis, nedz pravieša dēls (*Ām. 7, 14*). Kā es, zema dzimuma būdams, nostāšos ievērojamo un cienīgo pulkā, kuri caur simtsgadu mantotām tradīcijām ir sagatavoti augstiem amatiem, godam un varai? Vājš es esmu (*Ebr. 5, 15*), trūkst palīga man pašam (*Ij. 4, 13*). Kā nostāšos es pretim lielam Sv. Baznīcas stipro un viltīgo ienaidnieku pulkam, kas cīnās pret to, sevišķi tai nomalē, kurā kalpot es tieku aicināts? Ja drīkstētu, es sauktu uz To Kungu, es lūgtu: ak, Kungs, sūti jel kādu sūtīdams (*2. Moz. 4, 13*)! Bet kas esmu es, lai tiesātos ar Dievu (*Rom. 9, 20*)? Dieva dusmas nāk pār tiem neticības

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 15. lpp.

bērniem, kas Viņam pretojas (*Ef. 5, 6*). Tādēļ, atbildot uz Svētā Gara un jūsu nolēmumu un valdnieka pavēli, es kā paklausīgs bērns atkārtoju manas mātes, Svētās Baznīcas, vārdus: pateicos, pieņemu un pretim nerunāju. Apzinos savu necienību, apzinos aicinājuma augstumu, kura priekšā ir drebējuši lielākie kristīgā Gara nesēji, bet, neskatoties uz visu to, klausu balsij, kas mani sauc, un eju, jo Siržu zinātājs, kas mani aicina, zina, ko un priekš kā aicina. Es zinu savu nabadzību, bet no šīs pašas nabadzības (*Mk 12, 41*) es sirsnīgi pieņesu uz Tā Kunga altāra to mazo dāvanu, kuru es esmu no Dieva un saviem senčiem mantojis. Šī dāvana ir svētā paklausība.

Tas Kungs zina, zina tāpat arī mani tuvākie vadītāji, gudrie virsgani, ka es arī vēlākā savā dzīvē vienmēr ar milestību esmu skūpstījis svētās paklausības važas. Vienīgi pateicoties svētai paklausībai, es tagad stāvu jūsu priekšā, lai uzņemtu uz saviem pleciem augstāko, smagāko un visatbildīgāko Baznīcas paklausības nastu — bīskapa paklausību. Kungs, Tu zini, ka es nemeklēju savu prātu (*Jņ 5, 30*), bet nāku Tavu prātu darīt, ak, Dievs (*Ebr. 10, 7*)! Vienīgi Tavu prātu (*Atkl. 17, 17*), kā viņš dots mums Tavos Svētos Vārdos un Svētās Baznīcas kanonos, noteikumos un ieražās.

Man ir prieks darīt Tavu prātu, mans Dievs (*Ps. 40, 9*), māci man darīt pēc Tava prāta (*Ps. 143, 10*)!

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Pirmais pareizticīgo bīskaps
latvietis — Aleksandrs Zaķis

Jūs, augsti svētītie, dievbijīgie virsgani! Šinī svētā priekš manis brīdī ļoti lūdzu arī jūs par vienu — pielūdziet Visuaugstāko Dievu, kas žēlīgi ir aicinājis mani uz jaunu, augstu un svētu paklausību, lai viņš Pats vadītu mani paklausības skaidrā saprašanā un pazemīgā, taisnīgā viņas pildīšanā.”

Pirms arhibīskapa Jāņa latvieši pazina tikai vienu pareizticīgo bīskapu latvieti — Vitebskas guberņā — Aleksandru Zaķi¹. Un šo faktu Krievijā tanī laikā uzskatīja par lielu brīnumu!

¹ Viņš bija pirmais latvietis, kas sasniedza tādu augstu garīgu stāvokli. Pareizticīgo latviešu reliģiskajā un nacionāli kulturālajā atdzimšanā šim cilvēkam bija īpaši nopelni. Viņa loma sevišķi spēcīgi izpaudās Latgalē, kas toreiz bija tieši pakļauta Polockas un Vitebskas bīskapam. Tajā laikā Polockas eparhijā dzīvoja 332 tūkstoši latviešu, no kuriem 50 tūkstoši bija pareizticīgie. Viņa laikā Latgalē tika atklātas vairākas skolas latviešu bērniem, piem., Varakļānos, Tilžā un citur. Vitebskas Garīgajā seminārā tika nodibinātas speciālas stipendijas latviešiem. Bīskaps Aleksandrs pastāvīgi apmeklēja latviešu draudzes un noturēja dievkalpojumus dzimtajā valodā. Arī pašā Vitebskā vairākas reizes gadā tika noturēti dievkalpojumi latviski.

Bīskaps Aleksandrs dzimis 1834. gadā Vidzemē, Puiķeles pagastā. Viņa tēvs bija vienkāršs zemnieks Juris Zaķis, savu dēlu viņš kristīja par Andreju.

Krievu laicīgais laikraksts "Viļenskij vestņik" rakstīja: "Nevar vien nopriecāties par Minskas eparhiju, kura arhimandrita Jāņa personā tagad dabūjusi izcilu darbinieku, kurš četrarpus gadu laikā, būdams Viļņā, paspējis ļoti daudz padarīt nākamo priesteru reliģiski morālā audzināšanā, baznīcas izglītības laukā un savā sabiedriskā darbā."

Ar Svētās Sinodes rīkojumu bīskaps Jānis tika iecelts par Slucikas bīskapu un Minskas eparhijas vikāru, Svētā Gara klostera pārziņi. Viņš bija arī eparhijas Skolu padomes priekšsēdētājs.

Tikko iesvētītajam bīskapam bija jāķļūst par smagi slimā Minskas arhibīskapa Mihaēla aizvietotāju visos jautājumos. Bīskapa Jāņa darbība bija ļoti sekmīga, un pēc arhibīskapa nāves garīdzniecība un ticīgā tauta vienprātīgi lūdza augstāko Baznīcas varu mirušā arhigana vietā iecelt viņa jauno vietnieku. Lūgums nevarēja tikt izpildīts tikai tāpēc, ka Minskas eparhija bija viena no visvecākajām Krievijā, bet bīskaps Jānis tajā laikā — pats jaunākais. Jaunais bīskaps aktīvi iesaistījās arī sabiedriskajā darbā — 1912. gada 25. jūnijā viņu iecēla par priekšsēdētāju Minskas guberņas Valsts domes komisijā.

1912. gadā bīskapam Jānim bija jāatstāj Minska. 1. novembrī viņš tika komandēts uz Hersonas eparhiju pie slimojošā arhibīskapa Dimitrija, kurš savā laikā bija Kijevas akadēmijas rektors un bīskapa Jāņa skolotājs. Šeit, Odesā, jaunais palīgs pildīja sava bijušā audzinātāja priekšrakstus un norādījumus un necerēti īsā laikā saveda kārtībā lielo eparhiju. 1913. gada sākumā arhibīskaps Dimitrijs mira, taču arī šeit bīskapam Jānim nebija paredzēts palikt. 1913. gada 4. aprīlī viņam jābrauc uz "Kluso Donu". Jaunajam bīskapam uzticēja jau gandrīz patstāvīgi vadīt jaunatvērto Taganrogas un Pieazovas

1859. gadā Andrejs pabeidza Rīgas Garīgo semināru un uzreiz tika iesvētīts par priesteri. Te viņa dzīvē notika nelaime — nomira sieva. Arhibīskaps Platons ieteica viņam iestāties Kijevas Garīgajā akadēmijā, kur arī viņš tika uzņemts kā kroņa stipendiāts 1860. gadā. 1865. gadā Andrejs Zaķis pieņēma mūka kārtu ar vārdu Aleksandrs un 16 gadus strādāja savā dzimtajā Rīgas Garīgajā seminārā, pēc tam tika paaugstināts par arhimandritu un pārcelts uz Mogiļovas Garīgo semināru par rektoru. 1883. gadā arhimandrits Aleksandrs tika iesvētīts bīskapa kārtā. 1899. gada 27. jūlijā pirmais latviešu bīskaps nomira un tika ar godu apglabāts Vitebskas katedrālē. Uz viņa kapa uzcelts balta marmora sarkofāgs ar pastāvīgi degošu svētlampiņu. Padomju laikos šī katedrāle tika nolīdzināta no zemes virsas. Pašreiz latvieša bīskapa Aleksandra piemiņa Krievijā tiek atjaunota.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

bīskapiju. Šeit viņš kalpo līdz 1917. gada beigām. Ganāmpulka un virsgana attiecības raksturo tas, ka Piezovas katedra bija vienīgā Krievijā, kuras uzturēšanu uzņēmās vietējā sabiedrība. Tā apņēmas nodrošināt virsganu un viņa kalpotājus ar nepieciešamo dzīvojamo platību un šo apņemšanos pildīja ar apbrīnojamām sekmēm. Jaunā katedra visos aspektos kļuva nodrošinātāka par vecajām.

Bīskaps Piezovā vadīja ne tikai garīgās iestādes un organizācijas, bet tika iesaistīts pilnīgi visu apgaismības un labdarības iestāžu darbā, un bieži vien viņam bija jādarbojas kā vadītājam. Viņa darbība šeit tika augsti novērtēta un atzīta. Četru gadu laikā virsgans apmeklēja visus rajona nostūrus. Arī šeit bīskaps Jānis pievērsa uzmanību ne tikai savu ganāmo reliģiskajai dzīvei, bet arī sociālajam un ekonomiskajām problēmām, kas saasinājās, sākoties karam. Bija gadījumi, kad konflikta situācijās starp darba devēju un strādniekiem bīskaps Jānis tika pieaicināts kā šķīrējtiesnesis. Viņa lēmumi ne reizi netika ignorēti un apstrīdēti. No dažiem saglabātajiem dokumentiem redzams, ka pateicīgie strādnieki virsganu vēlēja augstos amatos savās organizācijās un uzskatīja viņu par pašu labāko savu interešu aizstāvi.

Karš radīja neskaitāmus bēgļu pulkus, kas nonāca arī līdz "Klusajai Donai". Tūkstošiem cilvēku no Galīcijas un Čehoslovākijas bīskapa Jāņa personā atrada palīgu. Viņa vadībā sāka funkcionēt bēgļu skolas un patversmes. Redzot tādu mīlestību un pretimnākšanu grūtībās, cilvēki sāka apzināti pievērsties Pareizticībai, pēc svēto tēvu sacīta: "Kam Baznīca nav māte, tam Dievs nav tēvs!" Daudzi ticīgie nāca no pazīstamām ģimenēm, viņu vidū bija universitātes profesori, inteliģence. Visur, kur bīskaps Jānis parādījās, viņš spēja gaiši iedegt patiesās ticības liesmu. Viņa sludināšana nebija farizejiska moralizēšana, citu nosodišana. Tā bija Debesu valstības apliecināšana, Svētā Gara klātbūtne, un cilvēki jau no attāluma sajuta šo Dievam tīkamo smaržu.

Daudzi nozīmīgi un svarīgi Eminences dzīves fakti Krievijā ir atsoguļoti Ludmilas Kellerses grāmatā "Св. Иоанн (Поммер), Архиепископ Рижский и Латвийский", ko 1984. gadā ASV, Džordanvillā, izdeva Svētās Trijādības klosteris.

Bīskapu Jāni iemīlēja visi iedzīvotāju slāņi. Tas visspilgtāk apstiprinājās pēc oktobra apvērsuma, kad čekisti ielika viņu cietumā.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

БОЖІЕЮ МИЛОСТІЮ
МЫ, НИКОЛАЙ ВТОРЫЙ,

ИМПЕРАТОРЪ и САМОДЕРЖЕЦЪ ВСЕРОССИЙСКІЙ.

ЦАРЬ ПОЛЬСКІЙ, ВЕЛИКІЙ КНЯЗЬ ФИНЛЯНДСКІЙ,

и прочая, и прочая, и прочая.

*Викарію Екатеринославской епархіи, Епископу
Маларогскому, Преосвященному Говингу.*

*Во вниманіе къ отличію усердіюму служенію вамъ въ Церкви Божіей,
Россіи и стивннѣише соуприсиамъ. Мы васъ, Николасъ, въ 6 Септ.
Мая 1913 года. Капитулу выданы въ Императорскую
Ордену Нашему Святого Павла и столбного Князя
Владимира третьей степени.*

*Трикопу сию въ свѣдѣтельство, подписать, Орденскую
печатку утвердить и знаки Ордена къ препроводити къ вамъ
Почтой. Мы, Капитулу Россійскую и Императорскую
и Царскую Орденъ.
Дана въ Санктпетербургѣ въ 31 Септ. Августа 1913 года.*

*Управляющій делами Капитулы Орденъ,
Горноштейнъ Высочайшаго Двора*

Данъ препроводити. Капитулы Орденъ

Dokuments, kurš apliecina, ka Krievijas imperators Nikolajs II par teicamu kalpošanu Baznīcai apbalvo arhibīskapu Jāni ar ordeni

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Aculiecinieki stāsta par neaizmirstamo un aizkustinošo skatu, kad tauta krusta gājienā devās uz cietumu un pieprasīja sava svētītāja atbrīvošanu. Lūk, atvērās cietuma vārti un iznāca sagūstītais valdnieks, pērkonskaļš "ispolla" bija atbilde uz viņa svētību, roku simti pacēla augstisvētīto un, iesēdinājuši viņu izpušķotajā "gruzovikā", dziedot psalmus, devās uz katedrāli kalpot pateicības aizlūgumu.

Revolūcijas vadoņi saprata, ka cilvēks ar tādu autoritāti un vārdu kā bīskaps Jānis var būt ļoti bīstams. Ilgi nebija jāgaida — sākās apmelojumi, rīdīšana, kurā piedalījās paši tumšākie sabiedrības darboņi. Tās bija pirmās šāda veida vajāšanas. Jau drīz šāda sātāniskās varas attieksme kļuva par ikdienu, par likumsakarību; kā teica Pats Pestītājs: "Kad pasaule jūs ienīst — ziniet, viņa mani papriekš ir ienīdusi. Atcerieties manus vārdus, ko es jums sacīju: kalps nav lielāks par savu kungu. Ja viņi mani vajājuši, viņi vajās arī jūs. Ja viņi manus vārdus ir turējuši, viņi turēs arī jūsējos." (*Jņ 15, 18, 20*) Šie vārdi piepildās pie katra Kristus karavīra.

Pirmām kārtām parādījās rakstiņi presē, kur centās Eminenci nomelnot Baznīcas acīs. Būdams taisnprātīgs, bīskaps Jānis pieprasīja tiesu. Uz Taganrogu sūdzību izskatīšanai tika komandēts Sinodes loceklis metropolīts Platons. Izskatot visas sūdzības, viņš konstatēja to safabricēto raksturu un deva par virsganu Jāni pašas labākās atsauksmes. Lai gan tika izmantoti pilnīgi visi līdzekļi, tomēr boļševikam virsprokuroram Ļvovam un viņa kompānijai neko neizdevās panākt. Taču lietu tā nedrīkstēja atstāt. Bija jāpierāda, ka "tautas vara" nekļūdās. Tagad katru virsgana soli novēroja izpildkomiteja, tas tika uzdots komisāram Pelliham, neiztika arī bez slepenajiem aģentiem. Grūti bija iedomāties, ka pavisam drīz šie it kā nejaušie izlēcieni pret Baznīcu un tās darbiniekiem pāraugs milzīgā visaptverošā asiņainā slaktiņā, kam nebūs līdzīga visā cilvēces pastāvēšanas vēsturē, ka no vairāk nekā 50 tūkstošiem draudžu visā milzīgajā PSRS teritorijā 1941. gadā paliks pēdējās 500 draudzes ar dažiem simtiem priesteru un 4 bīskapi.¹ 1915. gadā Baznīcu vadīja 140 bīskapi. No 1917. līdz 1941. gadam tika nogalināti vairāk nekā 130 tūkstoši Pareizticīgās Baznīcas svētkalpotāji. Ja cilvēki to zinātu iepriekš! To visu grūti aptvert, tam grūti ticēt. Te

¹ Кровью уделенные. Мартиролог. — Москва, 1999, 17. lpp.

vietā būtu arhibīskapa Jāņa ar roku rakstītās atmiņu rindas: “Kad es atskatos uz to notikumu virkni, kuru liecinieks un dalībnieks Sovdepijā es biju trīs gadus un astoņus mēnešus, viss piedzīvotais un pārdzīvotais man šķiet kā drausmīgs murgs, kurā ir grūti nonākt līdz skaidrībai, bet aprakstīt to ir gandrīz neiespējami tāpēc, ka tas ir ļoti sarežģīti, un arī tāpēc, ka runāt par to ir smagi, sāpīgi. It sevišķi tad, kad pārcilā atmiņā garo gadu virkni, kas bija pirms drausmīgajiem gadiem, tad sāk lūgties par moku un ciešanu gadiem kā Ījabs: “Ja mēs esam no Dieva labu saņēmuši, kā tad lai mēs nesaņemam arī ļaunu?” (Īj. 2, 10) Ne draugi, ne nedraugi, ne mūsdienų pasaule, ne nākamās paaudzes nekad pilnā mērā neuzzinās Krievu Pareizticīgās Baznīcas pārdzīvoto šajos pārbaudes gados, jo tai ir šī svētā Ījaba apziņa. Tā cieš, bet pacietīgi klusē. Tās mute aizveras mīlestībā pret savu tautu: to sit, bet tā neizdveš ne skaņu, jo viņu sit savējie.”

Pa to laiku bīskapam Jānim uzticīgajās tautas masās brieda neapmierinātība. No brīvprātīgajiem strādniekiem un zaldātiem tika noorganizēta apsardze, kas sargāja bīskapu dienu un nakti. Uz un no dievkalpojuma viņu pavadīja milzīgs ļaužu pūlis, kas nepieciešamības gadījumā bija gatavs pat lietot spēku. Revolucionārā vara nokļuva neapskaužamā situācijā. Tauta ignorēja “tautas varu”. Šādā situācijā atlika tikai viens risinājums — panākt bīskapa Jāņa pārcelšanu uz citu vietu. Pienāca paziņojums, ka bīskapam Jānim jāpārceļas uz ļoti svarīgo Tveras katedru. Baznīca negribēja ielaisties konfliktos, milzīgajā Krievijā garīga darba netrūka, un augstākā garīgā vadība uzskatīja, ka tikai augstisvētītais Jānis spēs savest kārtībā šo eparhiju pēc bīskapa Serafima rupjās izdzīšanas.

Taču pēc atvadu dievkalpojuma katedrālē Taganrogā tauta negribēja samierināties ar netaisnību. Tā nelaida bīskapu Jāni prom. “Tautas vara” bija strupceļā. Nekas cits neatlika kā iet pēc svētības pie bīskapa un lūgt, lai viņš uz laiku aizbrauc uz Maskavu, garantējot netraucētu atgriešanos. Maskavā tajā laikā notika Viskrievijas Baznīcas koncils, tāpēc virsgans pierunāja savu apsardzi atlaist viņu. Šis koncils bija ļoti svarīgs, Baznīca paredzēja iespējamās nedienas, tāpēc tika sperti attiecīgi soļi. Viens no visveiksmīgākajiem bija Patriarha institūcijas atjaunošana, kas tika likvidēta Pētera I laikā 18. gs. sākumā.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Eminence aizbrauca, taču tautas konflikts ar revolucionāro varu nebeidzās. Kopā ar mīļoto bīskapu uz Maskavu devās tautas pārstāvji, lai protestētu pret "tautas varas" nelikumībām. Demonstrācijas Taganrogā un citur bija nepārtrauktas un sistemātiskas. Kā protests pret notiekošo katru dienu tika noturēti aizlūgumi par mīļoto virsganu.

Taganrogas delegācija Maskavā panāca pozitīvu atbildi gan no laicīgās varas, gan no Baznīcas, taču Pieazovas pārstāvju uzvara sakrita ar pilsoņu kara sākumu. Bīskapa Jāņa atgriešanās Taganrogā nebija iespējama, jo viņš atradās Sarkanās armijas teritorijā, bet bijušais ganāmpulks balto pusē, kuri likvidēja ļaunprātīgo Pieazovas izpildkomiteju.

1917. gada 13. septembrī bīskaps Jānis pārņēma Tveras bīskapijas vadību. Gudrais virsgans īsā laikā visu saveda kārtībā. Arī te viņš iemantoja sava ganāmpulka neviltotu mīlestību. Šajā gadījumā viņš darbojās, apvienojot jaunatni, rīkoja tai speciālus dievkalpojumus un sanāksmes, tādā veidā piesaistot arī vecākus.

Par šo dzīves posmu bīskaps Jānis pierakstījis šādas atmiņas: "Pēdējais manas darbības postenis Krievijā pirms revolūcijas bija Taganroga. Še sevišķi spilgti izpaudās manas labās attiecības ar vietējām tautas masām. Kad augstākā garīgā vadība 1917. gadā aicināja mani kalpot Tverā, tautas masas mani ar varu aizturēja Taganrogā, bet uz Maskavas koncilu tika komandēta sevišķi izvēlēta delegācija no zemniekiem, strādniekiem, karavīriem un garīdzniecības, lai panāktu manu palikšanu turpat Taganrogā. Šis ārkārtējais gadījums ir apliecināts dokumentos."¹

Tajā laikā Baznīcas stāvoklis pasliktinājās ar katru brīdi. Patriarhs Tihons, ņemot vērā bīskapa Jāņa nopelnus, paaugstināja viņu par arhibīskapu un norīkoja likvidēt Baznīcas jukas Penzā. Patriarhs saprata, ka šādā situācijā Pievolgas eparhijai nepieciešams autoritatīvs un garā stiprs virsgans.

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 18. lpp.

4. Arhibīskaps Jānis Pievolgā

Jaunais bīskaps Penzā, protams, oficiāli sagaidīts netiek, arhibīskapa mītne nav sagatavota, tā ir piemēslota, tur tiek pieņemta negantība un pļēgurošana, tur vēl mitinās pie disciplīnas nepieradinātie sarkanarmieši. No oficiālās Penzas viņš 1918. gada 30. septembrī saņem dzīvokļu padomes mandātu Nr. 2035, kas atļauj "ieņemt Dievmātes Patvēruma baznīcas dziedātāju istabu ar virtuvi un maksāt par to īri pēc noteiktās takses".

Sarkanie teroristi bija paspējuši radīt alternatīvu baznīcu ar ļoti pievilcīgu nosaukumu — Jaunā tautas baznīca, tāpēc arhibīskapa Jāņa ierašanās nozīmēja citas varas iejaukšanos viņu plānos. Pareizticīgā Baznīca bija vienīgā organizācija Krievijā, kas nepadevās boļševiku spiedienam. Laikam jau čekistiem bija grūti sameklēt sev tīkamu, paklausīgu un piemērotu savas jaunizveidotās baznīcas galvu, ja tika izvēlēta Vladimira Putjatas-Grinšteina kandidatūra.

"Savu bērniņu sarkanais bīskaps pavadīja priekamājā, ko turēja viņa māte, kas vēlāk apprecējās ar ģenerāli Putjatu. Vladimiram deva iespēju iegūt augstāko militāro izglītību un iekļūt augstākajā sabiedrībā. Jau no bērniības samaitātais jauneklis iesaistījās "zelta jaunatnes" kompānijās, ko izvirtīgā dzīve noveda līdz pagrimumam. Augstie aizbildņi ieteica viņam meklēt glābiņu reliģijā, taču morāli pagrimušais Vladimirs Putjata nespēja pacelties. Viņam tika doti vairāki atbildīgi amati Baznīcas hierarhijā, taču viņš savus aizbildņus diskreditēja. Bīskapu padome nolēma nodot viņu tiesai un atņemt garīdznieka kārtu, Baznīcas balss netika uzklausīta — un, lai glābtu nesaglābjamo, Putjatu pārceļ no vienas bīskapijas uz otru simtiem tūkstošu verstu attālumā.

Sākās revolūcija. Augstie aizbildņi krita. Viskrievijas Baznīcas koncils Putjatom atņēma garīdznieka kārtu un pasludināja viņam anatēmu. Vladimirs Putjata, kam jau parādījās smagas garīgas slimības pazīmes (vētrainās jaunības sekas), devās jauno internacionālo aizbildņu apskāvienos, kļūstot par "dzīvās baznīcas" pirmo bezdelīgu, bet viņa motīvi bija zemiski — atreibība par izdzīšanu no

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Arhibīskaps Jānis 1917. gadā

Pareizticīgās Baznīcas, izdabāšana boļševikiem un alkas pēc rupjām dzīvnieciskām baudām.”¹

Vai tiešām boļševiki domāja, ka tauta ir tik stulba, ka ēdīs visu, ko liks priekšā — arī samazgas? Savu iepazīšanos ar konkurentu — arhibīskapu Jāni — čeka sāka ar pratināšanu un demonstratīvu kratīšanu, neslēpjot savu ārkārtīgo nepatiku un naidu. Vietējie ticīgie sākumā neorganizēti, bet vēlāk arī organizēti parādīja savu gatavību aizstāvēt virsganu visiem spēkiem.

Boļševiki, kurus šī pretošanās ļoti aizkaitināja, nolēma bez ceremonijām pielikt šai lietai punktu. Domāts — darīts. Tikai papildus viņi bija nolēmuši vēl papriecāties pa savai modei, par slepkavības dienu izvēloties lielāko Baznīcas notikumu — Kristus Augšāmcelšanās svētkus. Vakarā Kristus Apskaidrošanās sieviešu klosterī ieradās divi līdz zobiem apbruņoti čekisti: bijušais virsnieks Rudakovs un strādnieks Dubovkins. Viņi pieprasīja tikšanos ar arhibīskapu. Ticīgo sardze sacēla trauksmi. Dubovkins laidās lapās, bet Rudakovs, uzlauzis virsgana celles durvis, uzsāka šaušanu, par laimi — neveiksmīgu, jo pēc dažiem šāvieniem viņu

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 8. lpp.

atbruņoja pats arhibīskaps. Sašutusī tauta nolēma uz vietas izrēķināties ar nelieti. No tūlītējas nāves viņu paglāba tikai pats Eminence; ar saucieniem "Kristus ir augšāmcēlies" apmulsušais slepkava metās arhibīskapam ap kaklu un atzinās, ka tas bijis rīkojums. "Tautas vara", bez šaubām, visu noliedza, taču, kā izrādījās, pie Rudakova bija mandāts, kas apliecināja pretējo. Rudakovs kā "kontra" un apmelotājs tika arestēts un nodots tiesai, taču drīz vien saslīma un nomira.

Slepkavības mēģinājums vēl vairāk saliedēja ticīgos. Padomju vara uz laiku pieklusa un atturējās no klajiem izlēcieniem. Tas deva iespēju organizēt ticīgos gan baznīcās, gan citās organizācijās. Par šo darbu savā runā, atvadoties no arhibīskapa Jāņa, liecina Pievolgas garīdzniecība: "Trīs gadus, kamēr Jūs vadījāt Penzas bīskapiju, Jūs savam uzticamajam ganāmpulkam esat veltījis tik daudz mīlestības un rūpju, ka citam tas izdotos diez vai 10 gadus. Būdams enerģisks un uzticīgs savai lietai, Jūs iedvesmojāt citus savus pakļautos un ar nemitīgu gādību un uzstājību esat ieviesis Baznīcas dzīvē daudz uzlabojumu, tā ka Penzas bīskapija šajā ziņā ir priekšā citām. Neuzskaitīsim visus Jūsu nopelnus — lai to dara kāds Penzas Baznīcas vēsturnieks — teiksim īsi: Jūsu personā mums bija gudrs vadonis, modrs stūrmanis, pieredzējis vadītājs, un mēs jutām, ka Jūsu vadībā mēs drošā solī ejam uz gaismu un uz labo, un mums nebija jābaidās dzīves viļņos un vētrās. Mēs Jūs cienījām kā priekšnieku, bet mēs Jūs arī mīlējām kā taisnības mocekli, kā cilvēku. Jūs pirmais ar pilnu krūti metāties karstā cīņā par Sv. Baznīcu, pret ienaidnieku, pret vladimiriešu šķeltniekiem, kas kā bezkaunīgi nodevēji bija uzklupuši Baznīcai; tās aizstāvēšanā Jūs iedvesmojāt iesaistīties ne tikai priesterus, bet arī laicīgos ļaudis — un uzvara, var teikt, ienaidniekiem tika izrauta no rokām. Apzinīgie pilsoņi saprata, ka jaunizdomātā, tā dēvētā jaunā tautas baznīca ir pilnīgi tukšprātīga, un novērsās no šiem maldiem. Jūs pirmais ar savu oratora talantu atkal iededzāt atdzimušajās sirdīs ticības liesmu un gan priesteru, gan ticīgo ļaužu vidū radījāt sev sekotājus un uzcītīgus sludinātājus. Reliģiski tikumiskās ceturtdienu pārrunas — tās ir nezūdošs piemiņklis Jūsu cītīgajam darbam, kas vērsts pret neticību, bezdievību un tikumisku degradāciju. Jūs bijāt gandrīz vai pirmais, kas rūpējās

par draudžu atdzīvināšanu, ieviesāt baznīcas draudzes padomes, kas nodarbojās ar izglītošanu, misionārismu un labdarību.”¹

Baznīcai sāka pievērsties arī vietējās inteliģences liberālās aprindas. Par šo prozelītu vadoni izvirzījās lielākais vietējais advokāts V. A. Bezsonovs, kurš kļuva par arhibīskapa ipodiakonu. Kā juriskonsults viņš sniedza valdniekam neaizstājamus pakalpojumus. Ap arhibīskapu saliedējās arī ticīgā jaunatne. Savu uzticību un padevību nekavējās izpaust arī strādnieki ar saviem priekšstāvjiem — talantīgajiem inteliģentajiem strādniekiem Z. Z. Pozdņakovu un A. C. Boikovu. Baznīca sāka atdzīvoties un nostiprināties visā bīskapijā.

“Nelielā krievu kulturālā slāņa lielākā daļa pret jauno sociālistisko kursu izturējās noraidoši un ticēja, ka ar Marksu apstulbinātā pareizticīgā krievu tauta atgriezīsies pie Kristus.

Inteliģences domājošā daļa palika uzticīga tai filozofijai, kas sludināja kristīgo ideālismu. Tai sekoja arī daļa pilsētas iedzīvotāju. Kā argumentu par labu bezdievībai Lunačarskim nācās izmantot cietumu.

Zemnieks — zemes īpašnieks, ko sairušās armijas atkritumi bija nedaudz novirzījuši pa Dieva zaimošanas ceļu, drīz vien atgriezās atpakaļ pie Pareizticības, un sādžas tētiņš atkal kļuva tuvs un savs cilvēks.”²

Minēšu faktu no boļševistiskās valsts un Baznīcas atdalīšanas vēstures. Kādā Pievolgas ciemā ieradās jauns komunisti, lai atdalītu Baznīcu no valsts. Šajā blāvējā ilgi klausījās, līdz beidzot pa savam arī saprata: sak, atbraucis graut Baznīcu un Pareizticību. Tad iznāca drūms zemkopis ar cirvi: lūk, es tev galvu atdalīšu, — kas no tavas miesas paliks, noraustīsies un cauri. Baznīca arī ir pareizticīgās tautas galva. Komunisti aizlaidās. Filozofa Berdjajeva un Pievolgas neizglītotā zemkopja galvā brieda viena un tā pati ideja: visa krieviskā glābiņš ir Pareizticībā.

1918. gada pavasarī kāda čehu vienība lauza sev ceļu no Donas uz austrumiem. Kaujā ar čehiem boļševiki pēkšņi mainīja uguns virzienu. Bez kāda iemesla daži simti artilērijas šāviņu tika raidīti uz klosteri, turklāt mērķim izvēlēta telpa, kurā uzturējās arhibīskaps Jānis. Taču arī šis uzbrukums izrādījās neveiksmīgs. Boļševikiem

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 10. lpp.

² Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 8. lpp.

patiešām neveicās. Arhibīskapa Jāņa stunda vēl nebija sītusi. Var iedomāties čekistu neizpratni: kā tas iespējams, ka nokrīt vairāki simti lādiņu, bet upurim nav pat skrambiņas.

Tauta šo notikumu uztvēra kā atkārtotu slepkavības mēģinājumu, tika izteikts protests, taču boļševiki notikušo nosauca par pārpratumu.

1918. gada 7. septembrī čeka uzsāka jaunu kratīšanu valdnieka cellē un kancelejas telpās. Pēc kratīšanas viņi aizveda arhibīskapu uz konfrontāciju ar kādu nāvei nolemto. Šis apstāklis neļāva Eminencei laikus atgriezties uz Dievmātes Piedzimšanas svētku dievkalpojumu. Kad ticīgie uzzināja, ka valdnieks ir aizvests uz māju, "no kuras neatgriežas", viņi nolēma, ka arhibīskaps ir nošauts kopā ar citiem nāvei nolemtajiem. Tika noturēts dvēseles aizlūgums par jaunajiem mocekļiem. Taču liels bija tautas prieks, kad, kaut gan ar lielu nokavēšanos, baznīcā parādījās Eminence, nu jau kuro reizi augšāmcēlies no miroņiem, un brīnījās, ka svētku dziesmu vietā dzird izvadīšanas meldiņus.

1918. gada 14. septembrī, piedaloties milzīgām tautas masām, arhibīskaps noturēja dievkalpojumu Pētera un Pāvila baznīcā. Dievkalpojuma laikā ieradās biedrs — bīskaps Putjata un centās kopā ar saviem līdzskrējējiem iekļūt baznīcā. Taču tauta tam sīvi pretojās un izsvieda boļševiku loloto "spīdekli" ārā.

Čeka izmantoja šo incidentu, lai ierosinātu lietu sakarā ar tautas nemieriem un nekārtību dievkalpojuma laikā. Sarkanais arhibīskaps Putjata trakoja un paģērēja valdnieka Jāņa nāvi. Eminence atkal tika arestēts.

Veselu mēnesi viņš pavadīja čekas kambaros. Valdnieka nevainība bija acīm redzama arī čekistiem, taču, šķiet, bija nolemts kārtējo reizi pārbaudīt tautas reakciju. Situācija izveidojās pamācoša. Dienu no dienas čeku apstāja ticīgo delegācijas, pieprasot arhibīskapa atbrīvošanu. Vietējais Vācijas konsuls, uzzinot, ka ieslodzītais ir latvietis, pieprasīja no čekas paskaidrojumus un izteica protestu; Latvija tajā laikā bija Vācijas sastāvdaļa. Visi šie apstākļi spieda čekistus pārtraukt lietu un atbrīvot Eminenci.

Arhibīskaps Jānis atceras: "Pirms desmit gadiem es vadīju Penzas eparhiju, kura robežojās ar divām balto frontēm, un man bija jāpārdzīvo visas tikušo pie varas marksistu nebēdnības. Es nedevu nekādu

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

iemeslu tam, ka man uzlika mājas arestu ar paaugstinātu uzraudzību, un es tiku pieskaitīts pie "nāvei nolemto" pulka.

Ar demonstratīvu draiskulību viņi centās padarīt manu stāvokli vēl smagāku. Lielajā Piekdienā marksists Naļivaiko bruņota spēka pavadībā rīkoja pie manis kratišanu. Nesekmīgi. Tas pats Naļivaiko Lielajā Sestdienā pratināja mani ar pret mani vērstu naganu. Bez sekēm. Lieldienās piedzēries čekists Rudakovs, uzlauzis manas celles durvis, uzsāka pa mani draisku šaušanu. Sak, zini nu marksistu spēku.

Vidustrešdienā starp Lieldienām un Sv. Trijādības svētkiem Penzu iekaroja čehi, kuri lauza sev ceļu no Donas uz austrumiem. Pieci simti drošsiržu pieveica Penzas garnizonu. Komisāri aizbēga. Trīs dienas elpot varēja brīvi. Taču čehi turpināja lauzties uz austrumiem. Komisāri atgriezās. Marksistu režīms turpinājās ar divkāršu nebēdnību. Turpinājās izmeklēšanas, pratināšanas, draiskulīga šaušana uz dzīviem mērķiem. Augustā nebēdnīgais komisārs Kuzņecovs lika zaldātu vienībai šaut uz mani baznīcā, taču karavīri nepaklausīja šai draiskajai pavēlei. Draiskulības augstākā pakāpe tika sasniegta septembrī, kad Maskavā notika eseru uzstāšanās. Penzā komisāri pēc savas patikas saķēra simtiem ķilnieku, ne tikai eserus, un

uzsāka drausmīgu slaktiņu. Dienu pēc dienas komisārs Vlasovs ieradās mana cietuma pagalmā un, visiem ieslodzītajiem redzot, veica ķīlnieku iznīcināšanu. Bez izmeklēšanas un tiesas kameru numerācijas kārtībā ķīlniekus izdzina pagalmā, kur tie tika nogalināti. Visu šo operāciju laikā liķi aizvākti netika. Kopā ar liķiem pagalmā gulēja arī “neveiksmīgi” nošautie, kuru stenēšana un vaidi plosīja dvēseli. Visi ķīlnieki neaizgāja bojā tikai tādēļ, ka Vlasovs “operācijas” veica nesteidzoties, ar atpūtas pauzēm, stingri turoties pie 6 stundu darba dienas. Pavēli no Maskavas par slepkavošanas pārtraukšanu viņš uzņēma ar acīm redzamu neapmierinātību. Atbrīvojot ieslodzītos, viņš ciniski piebilda: “Uz drīzu atkalredzēšanos.” Starp dzīvi palikušajiem biju arī es. Tas Vlasovam bija sevišķi sāpīgi. Pēc dažām dienām viņš mani arestēja atkal ar acīm redzamu nolūku nogalināt. Bet citādi bija Tā Kunga nodomi. Pats čaklais komisārs tika iesēdināts vienā kamerā ar mani. Viņš tika apsūdzēts tādu noziegumu virknē, kuri nebija ciešami pat pie komisāriem, un oktobra beigās tika nošauts. Toties man čekas apartamenti tika nomainīti pret mājas arestu ar paugstinātu uzraudzību un visādām marksistu visatļautības un draiskulības izteiksmes formām. Tādā stāvoklī, kuru turpināja nesekmīgas kratišanas un bargas nopratināšanas ar visneiespējamākām iebiedēšanas metodēm, beidzās 1918. gads. Turpmākie gadi bija vēl bargāki, taču pietiek arī ar astoņpadsmito, lai desmit gadus vēlāk — 1928. gadā — teiktu: visas cilvēces vēstures laikā nav bijis un nebūs, un nevar būt tāda režīma, kurš būtu vēl draiskāks, rupjāks un nelietīgāks par marksismu. Tie ir ļaundari, kuri nebīstas Dieva un nekaunas no cilvēkiem. Tie ir cilvēki, kuri nonāvējuši sevī cilvēku, kuri nolaidušies līdz zvēru līmenim.”¹

Atstājis čekas kambarus, arhibīskaps Jānis uzzināja, ka visi bīskapijas vadības orgāni ir likvidēti. Visas milzīgās bīskapijas lietas nācās uzņemties vienpersoniski. Tikai 1919. gada 19. februārī izdevās panākt Baznīcas padomes un citu eparhijas orgānu atjaunošanu.

“1919. gada jūlijā arhibīskaps tika izsaukts uz kara komisariātu un ieskaitīts aizmugures zemessargos, turklāt jautājums par viņa atbrīvošanu no karadienesta tika novilcināts līdz 1920. gada decembrim, kad guberņas kara komisariāts, “balstoties uz 13 Penzas pilsē-

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 19. lpp.

tas baznīcu draudžu locekļu lūgumiem, nolēma: atbrīvot Penzas un Saranskas arhibīskapu Jāni no iesaukšanas aizmugures zemessardzē uz visu laiku, kamēr viņš pilda minēto amatu". Raksturīga arī sekojoša apliecība Nr. 1981, ko 1919. gada 21. jūlijā izsniegusi Penzas guberņas revolucionārā tribunāla izmeklēšanas komisija, kas arhibīskapam atļāvusi "izbraukt no Penzas pilsētas uz Vaļejevkas ciemu, lai noturētu dievalpojumu no 22. līdz 23. jūnijam". Šiem izrakstiem ir neapstrīdama vēsturiska nozīme, un tie rāda, kā padomju valdība izturējās pret personām, kas stāvēja Pareizticīgās Baznīcas priekšgalā. Vēl vairāk. Pietika ar visniecīgāko iemeslu vai, pareizāk sakot, ar jebkāda iemesla trūkumu, lai arhibīskapu Jāni ieslodzītu cietumā."¹

Kad 1919. gada beigās "baltie" no dienvidu puses sāka tuvoties Penzai, padomju vara izrādīja sevišķu nervozitāti, kas pirmām kārtām skāra Baznīcas aprindas. Ievērojamākie Baznīcas darbinieki tika arestēti. Arhibīskaps tajā laikā atradās izbraukumā, apmeklēja savas bīskapijas draudzes. Baznīcas bija pārpildītas.

Padomieši uzvedās rāmi un klusi kā jēri, bija skaidrs, ka kaut kas tiek perināts. 11. novembrī, atgriezies Penzā, arhibīskaps pat nespēja ieiet savā cellē, kad viņu sagaidīja "biedri". Lai gan visi zināja, ka tas ir teātris, šoreiz kratīšana tika veikta ar pārsteidzošu centību. Tika izklauvētas pat sienas, viss cellē tika apgriezts otrādi vairākas reizes. Kaut gan neko neatrada, virsganu arestēja un kārtējo reizi iemeta čekas kambaros. Bija "atklāta" kaut kāda mistiska kontr-revolucionāra organizācija, kuras daži simti biedru nošauti, to skaitā arī arhibīskapa ipodiakons un juriskonsults Bezsonovs. Šāda tautas naidnieku meklēšana bija jau pārbaudīta čekas metode, jo vainīgie vienmēr tika atrasti. Arhibīskaps pret šādu lēmumu protestēja un pieprasīja lietu pārskatīt Maskavā. Laikam vietējiem čekistiem tomēr bija respekts pret vārdu Maskava, un viņi nolēma rīkoties "taisnīgi" — apmierināt "noziedznieka" vēlmi.

Racionālists teiks, ka, pateicoties laimīgai nejaušībai, bet ticīgais — Dieva gādībai, arhibīskaps Jānis netika nošauts Penzā, bet gan pārsūtīts uz Maskavas cietumu, kur pēc pratināšanas ieslodzīts kopējā kamerā ar kriminālnoziedzniekiem. Kāds liecinieks stāsta: "Reiz naktī cietuma kamerā tika ievests kāds dzērumā apsaldējies blēdis.

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 9. lpp.

Ieraudzījis arhibīskapu garīdznieka tērpā, viņš mēģināja to ciniski izsmiet, bet viņu apstādināja paši kriminālisti; tie viņam pateica, ka tas ir Penzas arhibīskaps. Tad blēdis ilgi atkārtoja: cietumos gadījies sēdēt ar visādiem — ar tirgotājiem, baroniem, grāfiem un kņaziem, bet ar arhibīskapu pirmo reizi. Bet Eminence, pilns kristīgās žēlastības, jauno līdzdzīvotāju sasildīja, baroja un palīdzēja viņam, un šāda kristīga izturēšanās blēdī pamodināja labas jūtas, viņš Eminencei kļuva par neaizstājamu palīgu un uzticamu aizstāvi. Kopīgi viņi pārnēsāja uz nestuvēm tīfa slimniekus, kopīgi darija grūtos darbus arī pie samaru zaudējušiem tīfa slimniekiem, bet vēlāk, kad Eminence no cietuma tika atbrīvots, šis blēdis no Maskavas atsūtīja Eminencei uz Penzu vēstuli, kurā pateicās par savām pamodinātajām labajām jūtām un lūdza ļaut būt tuvāk viņa Eminencei. Ieslodzījumā arhibīskaps ar saviem nelaiimes biedriem dalījās ar produktiem, veļu, silto apģērbu, nereti smagi slimajam viņš atdeva savu spilvenu. Strādādams cietumā par melnstrādnieku, sanitāru un atrazdamies 800 verstu attālumā no Penzas, arhibīskaps turpināja vadīt savu bīskapiju: tā viņam bija uzticīga un ar asarām lūdzās par sava Eminences atbrīvošanu. Daudzi pastāvīgi apciemoja viņu cietumā, bet tolaik izbraukt no Penzas uz Maskavu nozīmēja dabūt izsitumu tīfu, turklāt dažiem tas maksāja pat dzīvību. Reiz naktī Eminenci izveda ārā no cietuma, visi viņu pavadīja kā nolemtu drošai nāvei, bet, pateicoties Dieva gādībai, viņš palika dzīvs.”

Padomju Savienībā vairākām iestādēm bija speciāli uzdevumi kapitālistiskās ārpusaules vājināšanai un revolucionāro kustību atbalstīšanai citās zemēs, kā arī iekšējās drošības stiprināšanai pašu valstī. Visās šajās iestādēs cītīgi darboji bija latvieši. Lai gan viņu skaits Padomju Krievijā bija tikai 0,15% no valsts iedzīvotāju kopskaita, pirmajos PSRS pastāvēšanas gados viņu ietekme bija neproporcionāli liela. Sevišķa loma bija Ārkārtējai komisijai cīņā ar kontrevolūciju un sabotāžu, kas plašāk pazīstama kā čeka pēc tās garā nosaukuma krievu valodā (*Vserossijskaja črezvičainaja komisija pri Sovete narodnih komissarov po borbe s kontrevolūciji i sabotazem*), saīsinājumā — ČK. Maskavā ar Eminences lietu nodarbojās pats čekas slepenās operatīvās nodaļas priekšnieks slavenais Mārtiņš Lācis (īstajā vārdā Jānis Sudrabs), arhibīskapa tautietis. Viņš bija čekas ideologs un organizators. Viens no čekas dibinātāja poļu

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

aristokrāta Dzeržinska tuvākajiem palīgiem bija latvietis Jēkabs Peterss. Dažādu izlūkošanas un starptautisku akciju organizēšanā liela loma bija arī Sarkanās armijas ģenerālštāba Galvenajai izlūkošanas pārvaldei (GRU). Sākumā šīs pārvaldes priekšnieks bija latvietis, fanātisks internacionālists — boļševiks Arvīds Zeibots, bet, kad 1924. gadā pēc neveiksmīgā puča rīkošanas Igaunijā viņu pārcēla diplomātiskajā dienestā, vietā stājās viņa bijušais vietnieks, arī latvietis, Jānis Bērziņš (īstajā vārdā Pēteris Ņuzis). Bērziņa vadībā strādāja samērā daudz latviešu. Mazās Latvijas pretizlūkošanas darbiniekiem gan pāris reizi izdevās “apspēlēt” tautieti Bērziņu, 1925. gadā atklājot viņa slaveno “zilo vēstuļu” kodus. Lielās padomijas latvieši cīnījās pret savu dzimteni! Latviešu komunisti PSRS radīšanā varbūt spēlēja ne pašu pirmo vijoli, taču šajā sātanskajā orķestrī viņiem tika ierādīta godpilna vieta. Noteicošā loma padomijā bija Vissavienības Komunistiskās partijas Centrālajai komitejai (CK), Organizācijas birojam (Orgbirojam) un jo sevišķi Sekretariātam un Politiskajam birojam (Politbirojam). Arī tur latvieši bija augstos posteņos: Kārlis Baumanis, Jānis Rudzutaks, Roberts Eihe, Vilhelms Knoriņš, Jānis Smilga, Kārlis Kaufmanis-Soms, Arvīds Drīzulis un daudzi, daudzi citi. Šis saraksts pastieptos krietni garāks, ja sāktu analizēt latviešu lomu padomijā plašāk. Taču gandrīz visi viņi tika nošauti Staļina terora režīma laikā. Diemžēl tāda mēroga cīnītājus — latviešus kā arhibīskaps Jānis Pommers vēstures lappusēs nevar atrast. Latvieši šeit parādās ļoti nepievilcīgā gaismā. 1927. gadā 8,98% PSRS dzīvojošo latviešu bija komunistu partijas biedri, kamēr igauņu vidū komunistu bija 6,2 %, lietuviešu — 2,3 %, krievu — tikai 0,8 % un ukraiņu pat 0,39 %.¹

Arhibīskaps Jānis atceras: “Lielinieku laikā es kalpoju Tverā un Penzā. Manas attiecības ar tautas masām un to attiecības pret manu personu nebija mainījušās. Ne tikai krievu masas, bet arī Tveras karēji un Penzas mordvini — pat ar dzīvības risku — aizstāvēja mani pret lielinieku uzbrukumiem. 1919.–1920. gadā mana personiskā dzīve un mana sabiedriskā darbība tika nolikta visrūpīgākajai un stingrākajai pārbaudīšanai no VČKa (čeka). Šinī bargajā un nepielūdzamajā sapulcē — “areopāgā” — ietilpa personas, kas pazina manu

¹ E. Andersons. Latvijas vēsture. — Stokholma, 1984, 1. d., 126. lpp.

darbu, tiešām, no visām manām agrākajām darbības vietām. Te bija latvieši, kas mani pazina no bērnības dienām, krievi no visām manām agrākajām darbībās vietām, poļi no Ziemeļrietumu apgabala, sirkani no Vologdas, mordvini no Penzas un visur esošie židi!...

Veselus 6 mēnešus šis varenais un bargais aparāts VČKa rakņājās manās personiskās dzīves gaitās un agrākā sabiedriskā darbā — un tomēr nekā mani apvainojoša nebija atradis!...”¹ Turpat čekā arhibīskaps ik dienas dzirdēja ievērojamāko Viskrievijas bendi — Pēteri Māgu, kas uzstājās pret Baznīcu un viņas kalpiem.² Var tikai iedomāties, cik ļoti valdniekam Jānim sāpēja sirds, redzot savus tautas brāļus tik apkaunojošos amatos.

No iepriekšējām kalpošanas vietām atsūtītie “materiāli” bija tik nenozīmīgi, ka pat čeka neuzskatīja par iespējamu tos izmantot un turpināt apsūdzību. Arī prese, kura parasti garīdzniecības nomelnošanai ne no kā neatteicās, atzina tai piedāvātos materiālus par neizmantojamiem. Ar laiku šīs apsūdzības tomēr uzskatīja par saistošām Latvijas sociāldemokrāti, kuri atļāvās safabricējumus publicēt nu jau Latvijas preses izdevumos.

1920. gada 11. martā čeka attaisnoja arhibīskapu un izdeva viņam apliecību, kas ļāva atsākt kalpošanu. Viņš atkal bija savā eparhijā, Dievmātes Patvēruma baznīca pārpildīta, Eminence, atgriezies no cietuma, vadīja dievkalpojumu, draudze dedzīgi lūgšanā pateicās par viņa izglābšanu, tās bija prieka asaras, arī Maskavas cietuma iemītnieki priecājās par to, ka Penzas arhibīskaps palicis dzīvs.

Dievmātes Patvēruma baznīcas padome atceras:

“Nevienai citai Penzas baznīcai nav ticis tik daudz garīga mierinājuma kā Dievmātes Patvēruma baznīcai. Šajā dievnamā ir izskanējusi lielākā daļa no Jūsu iedvesmīgajiem, Dievišķās uguns pilnajiem, ārkārtīgi talantīgajiem un pamācošajiem sprediķiem, kuru dēļ Jūs var taisnīgi dēvēt par Jauno Zeltamuti. Noklausīties Jūsu sprediķus sapulcējās gandrīz vai visa pareizticīgā Penza, un mūsu dievnama nelielie izmēri ne vienmēr spēja uzņemt visus, kas vēlējās dzirdēt šos sprediķus. Jūsu vārdi sniedza mierinājumu un kristīgo

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 9. lpp.

² Turpat, 87. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

ская Социалистическая
Федеративная
етская Республика
ВСЕРОССИЙСКАЯ
ВЫЧАЙНАЯ КОМИССИЯ
ьбе с контр-революцией
яций и преступлением
о должности
вета Народных Комиссаров.

3.3.

Отдел...Секретный..

Копия.

20

У Д О С Т О В Е Р Е Н И Е.

23 Марта 1920 года

№ 7997.

больш. Лубянка, II.
2-02-09, 2-02-27, 5-79-23.

Настоящим удостоверяется, что Архиепископу Пензенскому ИОАННУ /Иван Андреевич Поммер/ освобожденному из заключения в Москве предоставляется право беспрепятственного проживания повсеместно в пределах Советской Республики в том числе и в Пензе, как гражданину, неспороченному по произведенным разследованиям ~~и~~ в каких выступлениях против Советских Властей.

Печать: Всероссийская
Презвычайная Комиссия.
Секретный Отдел.

Заведующий Секретным Отделом: ЛАДИС

Секретарь: БУННЕ

С подлинным верно:

Радим

Arhibiskapam Jānim čekas izdotā apliecība

cerību, ticību Dievišķajai Providencei, pakļaušanos Augstākajai Gri-
bai, un tas viss tika sniegts ļoti savlaicīgi un īstā vietā — mūsu grū-
tajos laikos, kad visas vērtības tiek pārvērtētas, kad gars mulst, kad
trūkumā un materiālajās grūtībās nonākušie ir izmisuši un sarūg-
tināti. Un pēc Jūsu svētrunām neviens savā pajumtē neatgriezās
tukšs, bet gan pilns mierinājuma un cerības uz labāku nākotni. Vārda
pilnā nozīmē tas bija kā karstumā svētīgs lietus, kas dāsni atveldzē
saules izdedzināto zemi un liek atplaukt sažuvušajiem augiem. Un
kādu augstu garīgu baudījumu dievlūdžējiem sniedza Jūsu dievkal-
pojumi, kas vienmēr tika novadīti sevišķi svinīgi. Jūsu varenā balss,
kad Jūs sludinājāt vai lasījāt svēto Evaņģēliju, droši kā zvans skanē-
ja mūsu dievnama sienās un katra ticīgā sirdī modināja vislabākās
un cildenākās jūtas un pilnīgi neviļus piesaistīja viņa uzmanību
tam, kas notiek dievnamā. Neviens no mums, Dievmātes draudzes
baznīcēniem, neaizmirsīs to īpašo toni, ar kādu Jūs Lieldienu rītā

atdzimušajam Kungam, elles un nāves Uzvarētājam, uzsaucāt viņa uzvaras saucienu: "Kristus ir augšāmcēlies!" Kāds īpašs, ne šīs zemes prieks bija Jūsu sejā, kad Jūs teicāt šos vārdus, un visus, kas bija dievnamā, neviļus pārņēma šis augšāmcelšanās prieks un kā saules stars iespraucās pašās dvēseles dzīlēs, tādējādi katrs līdz ar Zelta-muti varēja teikt: "Nāve, kur ir tavs dzelonis? Elle, kur ir tava uzvara?" Un tieši šajā brīdī mēs bijām vienota miesa un vienots gars. Un par šo garīgo vienotību, par šo ticību augšup uz Augšāmcēlušos Kungu mums visiem jāpateicas Jums, Eminence!

Tāpat Dievmātes baznīca Penzā bija pirmā, kas savās sienās ieraudzīja un dzirdēja Jūsu ieviestās, ļoti aizkustinošās un dziļi pamācošās pasijas, kas ticīgos sagatavoja pienācīgi sagaidīt Kluso nedēļu un pēc tam Kristus sv. Augšāmcelšanos. Nevar noklusēt arī Jūsu kā dzīvas reliģiskas personības valdzinājumu un labvēlīgo iespaidu uz apkārtējiem cilvēkiem, galvenokārt uz ticībā nedrošās un svārstīgās inteliģences dziļāku iesaistīšanu Kristus Baznīcā.

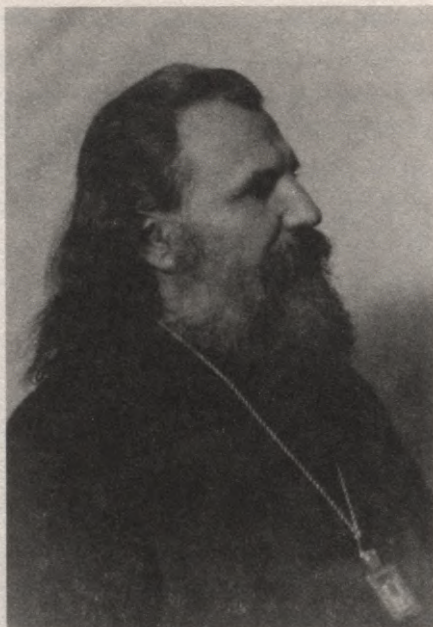
Tikai Jums un nevienam citam Dievmātes baznīca ir pateicīga par to, ka Jūsu vadīto dievkalpojumu dienās Dievmātes baznīcā lielākā daļa apmeklētāju bija no inteliģences. Daudzi no viņiem, pat cilvēki ar augstāko laicīgo un garīgo izglītību, ar augstu amatu un sabiedrisko stāvokli, kļuva par cienijamiem Jūsu līdzstrādniekiem Dieva druvā kā gani, hipodiakoni, sludinātāji, draudzes padomes locekļi; daudzi no viņiem, lai svēta viņu piemiņa, ir nesuši mocekļa kroni par Kristus lietu, par mātes — Kristus Baznīcas lietu.

Vājajiem, ticībā svārstīgajiem, mazticīgajiem Jūs dažādos veidos esat sniedzis palīdzīgu roku: ar reliģiskām pārrunām, ar priekšlikumu izlasīt vienu vai otru grāmatu par to vai citu reliģisku jautājumu u. tml.

Divas reizes ieslodzīts un vīrišķīgi, kristīgā pacietībā pārdzīvodams šo nebrīvi, Jūs savā ziņā esat sniedzis moceklibas skolu arī savām avīm, starp citu, arī Dievmātes baznīcai. Daži no viņiem, kad Dieva Providencei tas labpatika, uzņēmās šādu nebrīvi un pārcieta to vīrišķīgi, pacietīgi, apzinādamies, ka viņi necieš vieni, ka līdz ar viņiem arī arhibīskaps cieš par to pašu Dieva lietu. Kad ar Garīgā semināra slēgšanu eparhijai krasī izvirzījās jautājums, kā veidot garīdzniecības kandidātu kadrus, Jūsu celle kļuva savā ziņā par mazu semināru, kur jaunatnes vidū tika meklēti stingri, pārliecināti cīnītāji par

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Evaņģēlija patiesību, kur tika gatavoti nākamie priesteri, kas būtu pietiekami teoloģiski izglītoti. Daži no tiem jau sekmīgi pilda šo amatu. Jaunatnes piesaistīšana Dieva lietai, rūpes par jaunās paaudzes reliģisko audzināšanu ir īpaši vērtīgas un dārgas pašlaik, kad gan ar skolu palīdzību, gan ar literatūru cenšas iznīdēt visu reliģisko, jebkādu nojēgumu par Dievu, zākā reliģiju par nevajadzīgu palieku, par atmirstošu māņticību, un tomēr, pateicoties Jums, cik gan jaunatnes jau ir pasargāts no šā laikmeta degradējošās ietekmes, no neticības ārdošās indes. Vienmēr un visur Jūs esat centies iemiesot apustuļa aicinājumu: "Esi paraugs gan vārdos, gan darbos." Šajā laikā šis dievnams ir kļuvis par Penzas reliģiskās dzīves centru, no šejienes kā no neizsīkstoša avota uz visām pusēm ir plūdušas Dievišķās gaismas un zinību straumes."¹

Arhibīskaps Jānis savu misiju izpildīja spoži. Boļševiku izvirzītais biedrs — bīskaps Vladimirs Putjata cieta pilnīgu fiasko. Par čekas un Jaunās tautas baznīcas sadarbību liecināja tikai nožēlojams piemineklis — bijušās katedrāles mūri, kuru boļševiki atņēma Pareiz-

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 10., 11. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

ticīgajai Baznīcai un piešķīra Putjatas kompānijai. Pēc sarkanā bīskapa demisijas un kaunpilnas bēgšanas katedrāle tika apgānīta: noņemts krusts, kuru redzēja jau 10 verstu attālumā, izlaupīta lielākā daļa vēsturisko vērtību, iznīcināta baznīcas glezniecība. 1923. gadā Penzas svētnīca tika atdota komunistiem par izklaides vietu.

Arhibīskapa Jāņa autoritāte Pareizticīgajā Baznīcā pieauga un nostiprinājās. Dieva providence viņu sargāja. Drošsirdīgo latvieti sevišķi iemilēja patriarhs Tihons, kas saskatīja viņā cilvēku, uz kuru var paļauties. Ne velti viņš nosauca arhibīskapu Jāni par cīņas vīru. Latvieša — arhibīskapa vārdos sāka ieklausīties un viņa viedokli sāka ņemt vērā visa Krievijas Pareizticīgā Baznīca.

5. Čekas intervence Krievijas Pareizticīgajā Baznīcā

Arhibīskaps Jānis ir atstājis ļoti spilgtus Pareizticīgās Baznīcas graušanas aprakstus padomijā. Par to liecina viņa svētrunas un raksti, kuru fragmenti veido šīs nodaļas tekstu.

Vai ir kāds, izņemot visu zinošo Dievu, kurš zina, cik miljonu dzīvību nogalējis daudzsejainais, organizētais internacionālisms ar savu neredzēto asinskāri, ar teroru un briesmīgajām mocītavām, ar koncentrācijas nometnēm un citiem lēģeriem, ar nošaušanām bez tiesas sprieduma — gan īpašos pagrabos, gan demonstratīvi pie slavenajām “nāves sienām”, gan uz ielām, uz laukumiem, klajā laukā, meža biežoknī?

Un cik miermīlīgu dzīvību zem asiņainās internacionāles riteņiem gājis bojā tā, kā mirst knisliši un ziediņi zem visu sadragājošā kara tanka riteņiem? Pat paši trešās internacionāles bendes nezina precīzu savu upuru skaitu. Ir pārspēti visi neroni, kaligulas, tamerlani, osmaņi, pārspēti visi pasaules despoti, ir pārspētas absolūti visas asinssuņu bandas, kas jebkad ir skatījušas un zaimojušas zemes vaigu. Asiņainās internacionāles upuru kopskaits ir tik liels, ka tur pietiktu lielam dzīvam kontinentam, veselai lielvalstij un nācijai, kas skaita ziņā būtu daudzkārt lielāka nekā vairums no tagadējām pasaules lielvalstīm un nācijām; bet, ja ņemam vērā miljoniem iznīcināto cilvēku lieliskās īpašības, tad droši var sacīt, ka iznīcinātie būtu bijuši spīdošs ieguvums jaunai lielvalstij un nācijai. Internacionāle ir nodarījusi grandiozu un nelabojamu kaitējumu ne tikai kādas atsevišķas lielas tautas dzīvības spēkiem, bet arī visas cilvēces dzīvības spēku ekonomijai. Un to visu trešā internacionāle ir pastrādājusi aiz neremdējamas varaskāres, aiz negausīgas tieksmes pakļaut savā verdzībā visus un visu.

Taču visus šos gadus visspēcīgākos sitienus terora roka centās dot Baznīcai. Visnežēlīgākās vajāšanas vērstas tieši pret Pareizticīgo Baznīcu — Kristus baušļu tīrāko iemiesotāju. Sv. Baznīcas graušana visus šos gadus bija viens no pirmajiem teroristu uzdevumiem. Šķiet, nevienā sfērā terors nebija nonācis līdz tik rafinētai cietsirdībai kā

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Aderkašu Marijas Madaļas baznīca, 2000. gads. Draudze dibināta 1848. gadā. Dievkalpojumi notiek dažas reizes gadā

Ainažu Sv. Alekseja baznīca, 2000. gads. Draudze dibināta 1890. gadā. Dievkalpojumi notiek 1-2 reizes mēnesī

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Kolkas Kristus Piedzimšanas baznīca, 1999. gads. Draudze dibināta 1885. gadā. Dievkalpojumi notiek dažas reizes gadā

Baznīcas vajāšanā. Kad teroristi ieradās kādā pilsētā vai ciemā, pirmie upuri visur bija tieši Pareizticīgās Baznīcas pārstāvji. Pazīstamā, nesen dzīvi pašnāvībā beigusī teroriste mēdza teikt, ka viņai svētki bijusi diena, kad gadījās "pie sienas" likt "popu". Jau 1919. gadā daudzi ciemi un pat pilsētas bija palikušas bez garīdzniekiem. Gariņos darbiniekus bieži vien sodīja pilnīgi bez jebkādas tiesas. Jaunajā valsts iekārtā Baznīcas kalpotāji bija padarīti par personām bez elementārākajām pilsoņu tiesībām. Ļirģāšanās par svēto ticību un tās kalpotājiem pieņēma milzīgus apmērus. Zākājās gan presē, gan mutiski, gan dzejā, gan prozā, tika dziedātas zaimojošas dziesmas, izplatīti attēli, rīkotas zaimojošas procesijas, žogi un sienas raibēja vien no zaimu pilniem uzrakstiem, plakātiem un lapelēm. Pretreligiskā propaganda bija kļuvusi vispārēja un sistemātiska. Vienlaikus katra atteikšanās no reliģiskās ticības tika slavēta, mudināta un atbalstīta. Gluži kā Romas imperatoru laikā Kristus un Viņa Baznīcas vajāšana atkal kļuvusi sabiedriska un valstiska. Nu jau ne tikai atsevišķas personas un grupas klaigā pret Kristu un Viņa Baznīcu. Viens no pasaules milzīgākajiem, spēcīgākajiem valsts aparātiem sasprindzina visu savu varenību, visus savus materiālos un intelektuālos spēkus, lai sagrautu Baznīcu, lai ar saknēm iznīdētu kristietību un padzītu

Bērzaunes Sv. Trijādības baznīca 1944. gada 16. augustā tika saspridzināta, altāris un ikonostass iznīcināti. Tagad no tās saglabājušās tikai mūra paliekas

Kristu. No jauna atdzīvinātas visas iepriekšējās vajāšanas metodes, turpinās jaunu paņēmienu izgudrošana. Savas pastāvēšanas otrās tūkstošgades beigās kristīgā Baznīca atkal pārdzīvo visas vajāšanas briesmas. Grauj un slēdz dievnamus, tos pārvērš par klubiem, cietumiem, noliktavām, deju zālēm, muzejiem un iestādēm, par kurām ir piedauzīgi runāt. Slēdz kristīgās zinātnes un izglītības centrus. Laukumos publiski dedzina svētās grāmatas. Visiem iespējamiem nekārtīgiem zaimiem pakļauj reliģiskās godināšanas atribūtus. Baznīcas dzīvos spēkus iznīcina ar līdzekļiem, no kuriem tālu atpalika Nerons un Diokletiāns. Tiek grautas reliģiskas organizācijas. Dažas no tām, piemēram, klosterus, likvidē. Rupji un nežēlīgi apspiež pat atsevišķa cilvēka reliģiskās ticības izpausmes.

Tādos apstākļos patriarha tronī 1917. gadā kāpa svētīgais Tihons, un tādos apstākļos viņš septiņarpus gadus vadīja patriarhātu. Šai amatā viņu ievēlēja Viskrievijas koncils. Saprotams, cik grūts bija šis viņa veikums. Tādēļ tagad mēs ar jo lielāku garīgu gandarījumu varam liecināt, ka svētīgajam Tihonom savu zemes gaitu beigās bija pilnīgas tiesības līdz ar svēto Pāvilu sacīt: "Labo cīņu esmu izcīnījis, skrējieni esmu pabeidzis, ticību esmu turējis." (2. Tīm. 4, 7) Viņš

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Balvu baznīca pirms ļaunprātīgas nodedzināšanas, 20. gs. 50. gadu foto

nepieļāva nekādus piejaukumus pie tīrās, svētās ticības. Vispārējā pagrimumā un sabrukumā viņš spēja stingri atbilstoši svēto likumu un noteikumu prasībām saglabāt kanonisko Baznīcas organismu. Šais vētrās viņš spēja saliedēt ticīgos tik stingrā vienībā, ka visiem zināmajiem postītājiem nebija pa spēkam to izjaukt. Līdzīgi kā svētnieks Nikolajs, arī patriarhs Tihons savam ganāmpulkam un līdzbiedriem bija tas "ticības likums (paraugs)", kuram sekodami ticīgie palika savā ticībā, neraugoties ne uz ko. Šo patriarha nozīmi labi saprata arī ticības pretinieki, tādēļ arī viņu cīņa pret reliģiju zināmā mērā pārvērtās par cīņu pret "Tihonu". Kaut īsumā aplūkosim tos cīņas paņēmienus, kurus pret viņu izmantoja un pret kuriem viņš ar godu noturējās. Pirmais bija kārdināšana: lai viņš atzītu postītāju un apspiedēju varu, par publiska šādas atzīšanas aicinājuma cenu patriarham tika dota iespēja nopirkt sev visus tos ārējos labumus, kādus vien saviem piekritējiem spēja dot pastāvošā vara. Uz šiem kārdinājumiem patriarhs atbildēja ar visā pasaulē pazīstamajām uzrunām tautai, kurās viņš pastāvošo varu pasludināja par bezdievīgu un nelikumīgu, uzlika tai anatēmu (nolādēja). Nevar noliegt, ka šī uzruna bija vairāk nacionāli politiska, nevis reliģiska satura. Trešās internacionāles piekritēji un algādži šais uzrunās saskatīja Baznīcas iejauk-

Nītaures Kristus Piedzimšanas baznīca, 2000. gads. Draudze dibināta 1846. gadā. Padomju laikos baznīca tika pārvērsta par minerālmēslu noliktavu. Dievkalpojumi notiek dažas reizes gadā

šanos politikā, visādi par to zākāja patriarhu un viņa līdzbiedrus un turpina darīt to joprojām. Bet patriarha dārgā tauta, vēsture un kristiešu dzīvā apziņa šais uzrunās, šais aicinājumos nevar nesaredzēt augstāko kristīgās un pilsoniskās vīrišķības izpausmi, uzticību nacionālajam un patriarha pienākumam, kuru viņš arī pildīja. Šo uzrunu nozīme bija milzīga: tajās pareizticīgajiem ļaudīm tika norādīts noteikts viedoklis par pastāvošo varu kā bezdievīgu, anatēmu pelnijušu varu, un to kļiedēt, mainīt nespēja ne paši trešās internacionāles pārstāvji, ne arī viņu nožēlojamie algotņi. Kārdināšanu ienaidnieki nomainīja pret iebiedēšanu. Patriarhu vazāja pa izmeklēšanām, deva draudu pavadītus rīkojumus, uzlika mājas arestu, sastādīja plašu apvainojumu sarakstu ar virkni vissmagāko apvainojumu, par kuriem draudēja nāve, ieslēdza važās, valkāja pa tiesām... Taču viņš palika nesatricināms savos reliģiskajos un nacionāli politiskajos uzskatos, bet pareizticīgā tauta vēl ciešāk sakļāvās ap patriarhu un cienīja viņu kā ticības apliecinātāju, mocekli, bezbailīgu savas tautas nacionālo un politisko tiesību aizstāvi. Važu un morālo spīdzināšanu

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Suntažu baznīcas paliekas, 1995. gads. Draudze dibināta 1848. gadā.
Padomju laikos kādi ļaundari bija sakūruši dievnamā ugunsgrūdu

izmocītajam sirmajam patriarham piedāvāja izbraukt uz ārzemēm, domājot, ka patriarhu iekārdinās iespēja klusi un mierīgi cilvēciskos apstākļos nodzīvot atlikušās dienas savu ārzemju cienītāju vidū, taču Baznīcai un tautai uzticīgais patriarhs atbildēja: “Nekur es nebraukšu, cietīšu tepat kopā ar savu tautu un pildīšu savu pienākumu līdz Dieva noliktajai robežai.”

Patriarhu centās samulsināt, arī radot šķelšanos Baznīcas hierarhijā. No Pareizticīgās Baznīcas padibenēm un atkritumiem, bet dažkārt no noziedzīgiem un tikumiski pagrimušiem elementiem tiek ar oficiozu līdzekļu un spēku palīdzību provokatoriski organizētas “baznīcu grupas” un “baznīcu savienības”, kuras zem skaļiem baznīcas reformēšanas lozungiem iet karā pret Pareizticīgo Baznīcu. Pirmais panākums šai provokatoriskā virzienā pieder Krievijā plaši pazīstamam pret dabiskam izvirtulim aristokrātam Vladimiram Putjatom. Šo augsti izglīto un izsmalcināto, daudzkārt tiesāto un notiesāto, padibenēs nogrimušo aristokrātu čeka jau 1919. gadā izvirzīja kā Jaunās baznīcas dibinātāju. Bet ap tādu Baznīcas reformētāju apvienota grupa pastāvēja neilgi. Skandalozu incidentu virkne drīz vien padarīja Jaunās baznīcas ideju un nosaukumu par smieklīgu

Vecpiebalgas Pētera un Pāvila baznīcas drupas, 20. gs. 60. gadi.
Draudze dibināta 1846. gadā

un piedauzīgu. Jaunā baznīca bija jālikvidē. Viņas aristokrātiskais dibinātājs, no sabiedrības padibenēm izzvejotais, tagad atkal vērtās čekas padibenēs Maskavā. Noteiktas programmas šai Jaunajai baznīcai nebija. Pēc Putjatas par Baznīcas reformu vadītāju čekas uzdevumā uzstājās bijušais students un bijušais diakons Ioannikijs Smirnovs, cilvēks bez kādiem principiem un morāliem pamatiem. Tautā viņa reputācija bija tik zema, ka viņa dibinātā *Свободная Трудовая Церковь* jau savas piedzimšanas brīdī tika dēvēta lamu vārdā “серепец” (pēc nosaukuma pirmajiem burtiem С. Т. Ц.). No šīs “baznīcas” tagad ir palikusi tikai tās “programma”, kurā Smirnovs mēģinājis apvienot čekas principus un paņēmienus ar Kristus mācību. Jaunu baznīcas reformēšanas mēģinājumu, ievērojot čekas ieteikumus, uzņēmās veikt bijušais bīskaps Antonijs Granovskis. Granovska dzīves gājums bija ļoti raibs. Dzīves sākumā uz viņu tika liktas dažas cerības.

Būdams ražens miesās, ar bagātīgām zinātniskām spējām, viņš viegli veica grūtus zinātniskus uzdevumus, sarakstīja vairākus krietnus zinātniskus darbus un deviņdesmitajos gados pievērsa sev plašu krievu inteliģences uzmanību. Viņš tika izcelts un slavēts, viņam pareģoja spīdošu nākotni. Iestājoties garīdznieku kārtā, viņš varēja

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Kosas Sv. Nikolaja baznīca, 2000. gads. Draudze dibināta 1852. gadā.
Dievkalpojumi notiek dažas reizes gadā

cerēt uz augstiem dienesta panākumiem. Talantu cienītāji viņu izvirzīja par Pēterpils vikāro bīskapu. Taču viņš savus cienītājus un atbalstītājus bieži pievīla un apkaunoja. Kā daudzi krievu izcilie vīri Granovskis bija alkoholiķis. Agrā jaunībā alkoholisma izpausmes cienītāji uzskatīja par likumīgu jaunības piedēkli. Bet, kad arī vīra gados Granovskis, neraugoties uz savu augsto stāvokli, negribēja vai nevarēja pārvarēt iedzimto tieksmi pēc alkohola, kad dzērumā viņš sāka pieļaut vārdus un darbus, kas spieda apšaubīt pat viņa gara veselību, viņš tika atcelts no augstā amata, kādu laiku pavadīja psihiatriskajā slimnīcā un tad vairāk nekā desmit gadus nīkuļoja bez noteiktas nodarbošanās, tikai reizēm sarīkodams Pēterpilī un apkārtnē nepieklājīgus skandālus. Visi uzskatīja Granovski par galīgi pagrimušu un pazudušu cilvēku, inteliģentu "bosjaku", kurš pasaulē atzīst tikai vienu barību un vienu mērķi — alkoholu. Tad nu šo Antoniju Granovski čeka izvirzīja par Baznīcas reformētāju un "dzīvās baznīcas" galvu. Liela daļa no Granovska līdzstrādniekiem arī piederēja pie "zaļā pūķa" ordeņa kavalieriem. Bijušais advokāts Aleksandrs Vedenskis, nosaucis sevi par Londonas arhibīskapu, kom-

Vestienas — Tolkas Sv. Krusta Pacelšanas baznīcas mūri, 1995. gads.
Draudze dibināta 1848. gadā

pānijā ar provizoru Soloveičiku, sauktu par bīskapu Nikolaju, dibināja “senapustuļu baznīcu”; kāds Vladimirs Krasņickis, nosaucis sevi par virsganu, dibināja “dzīvo baznīcu”.

Valdošā vara šiem pagrimušajiem pilsoņiem “žēlīgi” piešķīra augstus Baznīcas titulus un pilnvaras, slodzīja cietumos patriarhu Tihonu un viņa pilntiesīgos Baznīcas darbiniekus un nostādīja Antoniju un viņa bandu par Krievijas Pareizticīgās Baznīcas pārvaldniekiem. Šī “baznīcas augstākā pārvalde” runāja un darīja visu, ko pavēlēja čeka: sasauca Viskrievijas Baznīcas Saeimu, Viskrievijas Baznīcas vārdā tiesāja patriarhu, bīskapus un garīdzniekus par “kontr-revolūciju”, organizēja teroru Baznīcā, Kristus un Baznīcas vārdā apliecināja visdziļāko cieņu padomju iekārtai, liecināja visas pasaules priekšā par padomju valdības iecietību ticības lietās utt. Bet tauta ar nicinājumu uzlūkoja šos nožēlojamus avantūristus un zīmīgi sauca viņus “живцы”, pielīdzinādama tos ēsmas zivtiņām, ar kurām čekas zvejnieki grib samakšķerēt ticīgās tautas piekrišanu.

Sadarbojoties ar tādām iestādēm kā ČK un GPU, “atjaunotājnīki” pilnīgi oficiāli kļuva par brīvprātīgu “ohranku”.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Jau sen uz aizdomu pamata atjaunotājniecību dēvēja par CVOHR'u, t.i., par "iekšējās apsardzes baznīcu" (VOHRA — tā noziedznieku žargonā krievu valodā sauc iekšējo cietuma apsardzi, kuru administrācija vervē no cietumniekiem, CVOHRA — Церковная вохра — baznīcas VOHRA).

Vai bija iespējams izsūdzēt grēkus CVOHR'as pārstāvjiem? Vai masām bija iespējams savā ticībā uzticēties čekistiem, kas aizsegušies ar garīdznieku tērpiem?

Sadomājuši pasniegt Marksa "Kapitālu" Evaņģēlija iesējumā — un domāja, ka tauta to pieņems Evaņģēlija vietā. Ietērpuši komisārus svētajos amattērpos — un domāja, ka tauta tos pieņems kā savus ganus un sekos tiem. Ielikuši Kristus attēla vietā Ļeņina portretu un cerēja, ka tauta sāks to godbijīgi skūpstīt. Bet nav necik līdzīgs Iļjičs Kristus! Kristietību ar marksismu neapmainīsi, lai arī kādos apģērbos to ietērtu. Marksa zaimojošā sludināšana no baznīcas kanceles vēl jo spilgtāk izceļ, atklāj nesamierināmās pretrīnības starp Kristu un Marksu. Te — miesā nākusi Mīlestība, kas lej savas asinis par grēkojušiem brāļiem, tur — sātāniskais ļaunums, kas gluži kā ūdeni laista nevainīgu brāļu asinis.

Visi šie jaunie veidojumi apvienojušies sasauca "Viskrievijas Baznīcas koncilu", kas atzina padomju varu, nosodīja patriarhu un izveidoja savu "sinodi" Krievijas Baznīcas vadīšanai.

Pēc svētīgā patriarha tiesāšanas vajadzēja sekot patriarhāta kā pareizticīgās Krievijas apvienojošā un reliģiskā centra iznīcināšanai. Nākamais solis programmā būtu visas Baznīcas hierarhijas un visu Baznīcas centru likvidēšana. Visas metropoles, visi arhibīskapi un bīskapi jāatceļ, jālikvidē. Bija paredzēts par vienīgo likumā pieļaujamo reliģisko kopienu atzīt ticīgo apvienošanos autonomās draudzēs, kas ir neatkarīgas cita no citas, bez kopējas vadības un vienojoša centra. Svētīgo, no svētajiem apustuļiem pārņemto garīdzniecību ar tās trim svētīgajām pakāpēm (bīskaps, priesteris un diakons) paredzēts likvidēt. Autonomās draudzes vadīs izvēlēti "audzinātāji", parasti laicīgie ļaudis. Tādā veidā sašķeļot un izjaucot Baznīcas organismu, likvidējot tās saistošos un vadošos lēmējcentrus, varēja viegli gūt galīgo uzvaru pār Baznīcu. Atsevišķo draudžu vadītāju vidū čeka cerēja iedabūt savus aģentus, kuri šo stāvokli izmantotu cīņai pret ticību. Nelokāmos cīnītājus un apliecinātājus viņi gribēja

pakļaut ar terora, bet citus — ar kukuļu vai tukšu solījumu palīdzību. Stiprākajās draudzēs ticības dzirkstelīti plānoja apdzēst ekonomiski: ar augstām īres maksām par dievnamu telpu izmantošanu, pieprasot biežus un dārgus šo celtnu remontus, kas nebūs pa spēkam nabadzībā nonākušajiem ticīgajiem.

Diemžēl Viskrievijas patriarhija neparādīja to vīrišķīgo vienprātību, kuru pauda atsevišķas bīskapijas savu virsganu aizstāvībai. Vesela rinda redzamāko un ievērojamāko virsganu ne tikai savu eparhiju priekšgalā neaizstāvēja patriarhu, bet pat atklāti nostājās pret viņu. Tādi bija arī Vladimiras un Šuiskas metropolīts Sergijs, Nižegorodas un Arzamasas arhibīskaps Jevdokims, Kostromas un Galičas arhibīskaps Serafims.

Taču tauta zināja šo baznīcas “uzņēmēju” patieso vērtību un raudzījās uz tiem ar dziļu nicinājumu, bet viņu veidojumus noķengāja ar rupjām, bet izteismīgām iesaukām, un, neskatoties uz to, ka patriarha ieslodzījuma laikā savu uzticību viņam “baiļu dēļ no jūdiem” lauza pat vairāki ievērojami hierarhi, tauta palika uzticīga savam patriarham, kurš arī ieslodzījumā saglabāja nesalaužamu uzticību svētajam patriarha pienākumam. Viens no redzamākajiem cīnītājiem pret Baznīcu, kurš bija patriarham labi pazīstams gan no mācību laikiem, gan iepriekšējās kalpošanas, gribēdams samulsināt patriarha garu un mudināt viņu “uz piekāpšanos”, sāka uzskaitīt “baznīcas ģenerāļus”, kuri jau pārgājuši un vēl varētu pāriet padomju pusē, un attēlot, ko padomes varētu izveidot no šiem “baznīcas ģenerāļiem”. “Ģenerāļi jau jums ir gan un būs vēl, bet baznīcas armijas tiem nav un nebūs,” mierīgi piebilda patriarhs. “Kāpēc?” izbrīnīti iesaucās “padspecs”. “Pie mums pārgājuši labi izglītoti un apdāvināti ļaudis, un tauta ies aiz viņiem!” — “Baznīcas tauta savos varoņos meklē tīrību un svētumu, bet par jūsu “ģenerāļiem” tā zina, ka šie ir Baznīcas atkritumi; padomes, cerot uz saviem “ģenerāļiem”, ir aizmirsušas krievu sakāmvārdu: “No mēsliem plāceņus neizcepsi,” piemetināja patriarhs. Acīmredzot arī padomes saprata, ka patriarham ir taisnība, jo saviem “baznīcas ģenerāļiem” sāka dot citus uzdevumus, vairāk atbilstošus viņu dabai: viens no viņiem kļuva par koncentrācijas nometnes komandantu, otrs — guberņas čekas priekšsēdētāju.

Pēc patriarha atbrīvošanas tautas uzticību viņam centās sagraut, gan presē, gan mutiski izplatot paziņojumus par patriarha “grēku

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Dundagas Sv. Konstantīna un Helēnas
baznīca, 20. gs. 50. gadu uzņēmums.
Dievkalpojumi nenotiek

nožēlošanu”. Tika ziņots, ka patriarhs atteicies no saviem iepriekšējiem uzskatiem un darbības, “pārorientējies”. Vieni ļauni priecājās, citi sēroja, bet tie, kuri pazina patriarhu, bija pārliecināti, ka te ir darīšana ar ļaunprātīgiem, pret patriarhu vērstiem meliem. Tā arī izrādījās.

Cīņā pret patriarhu un viņa Baznīcu tika izmēģināta arī intervences sistēma. Visdziļākajās skumjās nākas būt par liecinieku tam, ka, tāpat kā kristietības sākuma laikā, daļa apkārtējo pret daudzcietušo Baznīcu izturējās ar trulu vienaldzību, citi ar ļaunu prieku, bet vēl citi sev par kaunu palīdzēja vajātājiem. Sv. Pareizticīgā Baznīca daudziem šķita kā neaizsargāts, vientuļš, bēdām nolemts bārenis. Visas pasaules acu priekšā tā asiņoja ik dienas jauniegūtās rētās. Ienaidnieki un kaimiņi cik spēdami jau ķērās pie asiņaino drānu dalīšanas, “metot kauliņus, kurš ko paņems”.

Lai sadalītu un novājinātu Tihona baznīcu, 1919. un 1920. gadā vara centīgi atbalstīja baptistus. Pat “Izvestija” sāka savās lapās

ierādīt vietu bapstisma vadoņu rakstiem un aicinājumiem. Pēc tam avīzes pa visu pasauli izziņoja par Romas mēģinājumiem nodibināt “kontaktu ar padomēm” un “darboties” KPFSR. 1922. gadā Maskavā ieradās pāvesta sūtnis bīskaps d' Ebreņī. Pēc šīs ciemošanās tika izdota bīskapa grāmata “Baznīcas dzīve Maskavā”, no kuras izrietēja, ka starp Vatikānu un padomju varu var nodibināt normālas attiecības, jo, pirmkārt, komunisti nav tik slikti, kā par viņiem runā, otrkārt, Pareizticība ir iznīcināta, bet pret katolicismu PSRS izturas ļoti labi. Tēvs Švaigels savā ziņojumā par katoļu apustulātu nākotnes Krievijā 1936. gadā paziņoja: “Boļševiki ir sagatavojuši lielisku ceļu katoļu misionāriem.”

Vatikāns komunismu nolādēja tikai 1949. gadā, kad visa pasaule beidzot saprata padomju varas briesmas un kad padomes aiz “dzelzs aizkara” iedrošinājās pacelt roku pret katoļiem viņu ieņemtajās valstīs; Pareizticīgās Baznīcas 30 gadus ilgās vajāšanas acīmredzot nebija pietiekams cēlonis boļševiku nosodišanai.¹

Tihona baznīcas dezorganizēšanā un daudzpusīgā “dzīvīgo” pabalstīšanā darbojās metodistu bīskaps Bleiks, kurš gan presē, gan mutiski sevi dēvēja par krievu baznīcas jaunveidojumu un padomju piekritēju, kā arī metodists Dr. Gekers, kurš, šķiet, nebija saņēmis šim savam darbam svētību no augstākās metodistu Baznīcas pārvaldes. Mierā aizgājušais patriarhs pret reliģiskās intervences pārstāvjiem izturējās tā, kā to nosaka Sv. kanoni: “Neizej ne uz kādu ticību apliecinošu piekrišanu ar viņiem un pat no tikšanās ar tiem atturies.” Pareizticīgo ļaužu vairākums sekoja viņa piemēram.

Sākot ar 1919. gadu cīņā ar “tihonovšķīnu” sāka plaši izmantot ņirgāšanos par patriarha personu. Taču šī ņirgāšanās viņu ne pazemināja, ne arī paaugstināja. Tauta apstājās kariķēto patriarha attēlu priekšā un, krustu metot, godbijīgi raudāja: “Ak, tu mūsu ticības apliecinātājs, mūsu moceklis, lai Dievs tev dod spēku!”

Patriarhs Tihons ar saviem aicinājumiem un anatēmām radīja tautas masās pārlicību, ka padomju vara ir antikrista vara, nolādēta vara.

Pieredze liecina, ka pret šādu tautas masas pārlicību neko nevar panākt nedz ar aģitāciju, nedz ar teroru. Tautas apziņu mēģināja

¹ Н. Н. Воейков. Церковь, Русь и Рим. — Свято — Троицкий монастырь, Джорданвилль, 1983, 180., 183. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

ietekmēt arī ar neīstiem patriarha aicinājumiem, ar demonstratīvu "koncilu" lēmumiem. Taču šai darbībai nebija rezultātu. Patriarhs Tihons prata parādīt ienaidniekiem, ka Baznīcas un tautas dzīvie un veselie spēki ir neizsmeļami, neiznīcināmi. Tas arī bija viņa nopelns, viņa spīdošā uzvara. Te vietā būtu Svēto Rakstu vārdi un apsolišana, ka elles vārtiem nebūs Baznīcu uzvarēt (*Mt 16, 18*).

Nodaļai izmantotas šādas arhibīskapa Jāņa svētrunas un raksti: "Bargo gadu upuru piemiņai", "Es jūs neatstāšu bāreņus (*Jņ 14,8*)", "Maskavas un visas Krievijas patriarhs Tihons", "Patriarha Tihona nāves gadadiena", "Vai pad. Krievijā būs patriarhs".

6. Situācija Latvijā

Tajā laikā satraukuma pilnas ziņas nāca no Latvijas. Kad 1917. gada rudenī sanāca Viskrievijas Baznīcas koncils, latviešu un igauņu delegāti pārliecināja Baznīcas vadību dot latviešiem savu un igauņiem savu bīskapu. No igauņiem par virsganu tika iesvētīts virspriesteris Pāvils Kuļbušs, kurš pieņēma Platona vārdu. Savā laikā viņš mācījās Rīgas Garīgajā seminārā, tad Pēterburgas Garīgajā akadēmijā, vēlāk kļuva par Pēterburgas igauņu draudzes prāvestu. Jauniesvētais bīskaps bija cilvēks ar lielām gara dāvanām, milzīgu gribasspēku un pievilcīgu raksturu. Savukārt Latvijas draudžu priekšstāvji priesteris Jānis Namnieks un Pēteris Maršans lūdza patriarham Tihonam un Baznīcas vadībai neliegt Latvijas Baznīcai bīskapu Jāni Pommeru.

Tā kā latviešiem politisko apstākļu dēļ noorganizēt savu bīskapiju bija neiespējami, jo Latvija atradās zem vācu okupācijas varas, tad patriarhs Tihons uzdeva igauņu bīskapam pagaidām pārvaldīt arī Rīgas eparhiju.

Kad 1915. gadā Latvijas tauta tika ierauta Pasaules karā un Rīgai tuvojās Vācijas armija, arhibīskaps Jānis Smirnovs deva rīkojumu evakuēt no dievnamiem uz Krieviju visu vērtīgāko. Viņš pats pārcēlās uz Tērbatu un vēlāk uz Novgorodu. Tā bija kļūda. Virsganam un priesteriem vajadzēja palikt savā vietā. Dievkalpojumus noturēja palikušie un kara resora priesteri. Šīs kļūdas sekas ilgi un sāpīgi skāra Latvijas pareizticīgos, jo priesteru trūkums bija sajūtams vēl 20 gadus pēc šī kļūmīgā soļa.

1917. gada februārī sākās revolūcija. Krievijas ķeizars Nikolajs II atsacījās no troņa.

Drūmi laiki pareizticīgajiem pienāca 1917. gada 3. septembrī, kad vācu armija ieņēma Rīgu. Vācu okupācijas vara bija nelabvēlīga Pareizticībai. Daudzas draudzes tika pilnīgi pamestas likteņa varā. Sevišķi spilgti par notikušo liecina šāda epizode. Vācu vara nolēma katedrāli pārvērst par garnizona baznīcu un noturēt tajā luterticīgo dievkalpojumus. Vācieši izvāca svētbilžu stāvus, aizkrāsoja uzrakstus uz sienām, izvāca svētbildes, ierīkoja ērģeles un solus un apzāģēja

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Bīskaps Platons

pareizticīgo krustiņiem torņos "liekos" galus. Darbus izdarīja steigā, jo baznīca bija jāgatavo sakarā ar ķeizara Vilhelma II ierašanos Rīgā. Vērtīgais galvenais svētbilžu stāvs tika galīgi nopostīts, pārējās atliekas iemestas pagrabā un bēniņos. Vācijas ķeizars ieradās tikai 1918. gada augustā pilnīgi pārveidotā dievnamā.¹ Mazdūšīgākie jau sāka gausties, ka Svētajai Pareizticībai Latvijā pienācis gals. Kad 1918. gada maijā bīskaps Platons ieradās Rīgā, Pareizticīgo katedrāle bija nepieejama, okupācijas vara viņam atļāva uzturēties Latvijā tikai 11 dienas. Taču arī šajā īsajā laika sprīdī bīskaps paspēja apmeklēt pārējos Rīgas dievnamus, ar svētrunām uzmundrinot un stiprinot sava ganāmpulka nomākto garu. Viņš gribēja apmeklēt arī latviešu lauku draudzes, bet šo nodomu stipri kavēja okupācijas vara. Par spīti visam, bīskaps apmeklēja 40 draudzes. Smagu krustu bija uzņēmis mūsu kaimiņtautas bīskaps Platons.

Pēc piespiedu aizbraukšanas no Rīgas viņš nepārstāja rūpēties par sava ganāmpulka dzīvi. 1918. gada oktobrī viņš vērsās pie profesora starptautiskajās tiesībās A. J. Pijpa, kurš darbojās pie sabiedrotajiem Londonā un Parīzē, ar garu memorandu. Tajā bīskaps nesau-

¹ Pareizticīgo Metropolīta katedrāle Rīgā. — 1938, 8. lpp.

Rīgas Kristus Piedzimšanas katedrāle pārvērsta par luterāņu baznīcu, pilnībā pārtaisīts altāris, nojaukta svētbilžu siena, ienestas garās solu rindas utt.

dzīgā valodā izsmeloši raksturoja tā laika Pareizticīgās Baznīcas dzīvi Latvijā un Igaunijā. Virsgans lūdza profesoru kā Pareizticīgās Baznīcas dēlu un patriotu rūpēties, lai sabiedrotie izmantotu savu ietekmi uz vācu okupācijas varu Baltijā visu šo nebūšanu novēršanai. Drīz vien Baltijā notika lielas pozitīvas pārmaiņas, jo profesora Pijpa ziņojums bija liels pārsteigums kā sabiedrotajiem, tā arī toreizējai vācu valdībai.¹

1918. gada 18. novembrī tika proklamēta neatkarīga Latvija. Visi apzinīgākie latvieši, lai gan piederēja dažādām konfesijām, steidzās pielikt savu roku valsts darbam. Vienu no grūtākajiem posteņiem — aizsardzības ministra posteni — uzņēmās pareizticīgais — Jānis Zālītis. Cēsu rotu arī organizēja pareizticīgais — pulkvedis J. Apinis. Nevienam nenāca prātā prasīt citam, pie kādas konfesijas tas pieder. Visi strādāja valsts labā. Jaunās valsts un armijas veidošanu stipri kavēja vācu okupācijas vara.

Pavīdēja cerība, ka beidzot pareizticīgie varēs mierīgi uzelpot, taču notika kārtējā nelaime. 1919. gada 3. janvārī Rīgu ieņēma

¹ Ticība un Dzīve. — 1939, Nr. 8.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Noslepkavotais bīskaps Platons
(centrā ar pagali zem galvas)
ar virspriesteriem Bleivi un Bežanicki

sarkanarmieši. Apturēt tos nespēja ne dzelzsdivīzija, ne vietējo vāciešu dibinātais landesvērs un brīvprātīgās latviešu rotas. Lielinieki ieņēma Vidzemi un Kurzemi. 1919. gadā Tērbatā naktī no 14. uz 15. janvāri bīskaps Platons tika nežēlīgi noslepkavots. Kopā ar viņu par kārtējiem boļševiku upuriem kļuva arī bīskapa tuvākie un uzticamākie līdzstrādnieki — virspriesteri Bleive un Bežanickis. No šī brīža Latvijas pareizticīgie palika bez virsgana. Tie nedaudzie priesteri, kuri tajā laikā atradās Rīgā, darīja visu, lai mierinātu izmisušos ļaudis. Tas bija liels brīnums, ka visi pareizticīgie priesteri palika dzīvi. Boļševiki iesākumā pret Pareizticīgo Baznīcu Rīgā izturējās diezgan iecietīgi. Varbūt tas bija tāpēc, ka bīskapa Platona sadistiskā slepkavība izraisīja pārāk lielu rezonansi. Varbūt kāda nozīme bija tam, ka virspriesteriem N. Tihomirovam un V. Rupertam bija iespaidīgi paziņas. Toties grūti klājās luterāņu baznīcai. Tūlīt pēc lielinieku ienākšanas provincē un Rīgā tika apcietināti un ieslodzīti cietumā daudzi luterāņu mācītāji. Lielinieki ieviesa stingrus, pat drakoniskus noteikumus pilsoņu dzīvē. Pēc sešiem vakarā neviens, kas nebija amatpersona vai boļševiku specuzdevumu izpildītājs, nedrīkstēja atstāt mājas līdz pat septiņiem rītā. Šajā laikā notika kratīšanas un apcietināšanas. Pa visu lielinieku valdīšanas laiku Rīgā bija tikai viena diena, kad visiem pilsoņiem tika atļauts brīvi pārvietoties cauru nakti, un tas notika pareizticīgo Kristus Augšāmcelšanās svētkos. Tāpat kā vācu okupācijas laikos, arī pie lieliniekiem, lai noturētu dievkalpojumu, bija nepieciešama atļauja.

1919. gadā 1. maijā tika sarīkoti lieli svētki tautai. Brīvības bul-

Krustu uzlikšana katedrālei 1990. gada 22. aprīlī. Tos ziedoja Roberts Feldmanis, iesvētīja metropolīts Leonīds. Padomju laikos kopš 1962. gada katedrāle kalpoja kā "vispārderīga iestāde"

vārī katrs stabs tika nokrāsots spilgti sarkanā krāsā un tā galā bija no finiera darināts dekorējums. Apgabaltiesas laukumā tika uzstādīta milzīga no ģipša veidota Marksa galva, bet uz trotuāra — visā katedrāles fasādē rēgojās dekorācijas ar dažādiem lozungiem un bezdievju gleznām, kas pilnībā aizsedza ieeju katedrālē. Tieši no šejienes 1. maijā svētku runu teica pazīstamais sarkanās Latvijas lielskungs — latvietis Pēteris Stučka. Ticīgajiem radās pamatotas bažas par katedrāles likteni.

Pareizticīgie atviegloti nopūtās, kad lielniekus padzina ģenerāļa Golca pulki. Atkāpjoties boļševiki nežēlīgi apšāva visus apcietinātos luterāņu mācītājus, kurus uzskatīja par vācu varas daļu.

Pēc slavenajām Cēsu kaujām 1919. gada 8. jūlijā Latvijas valdība atgriezās Rīgā, ģenerālis Golcs bija spiests bēgt. Nedaudz vēlāk Rīgu mēģināja ieņemt vēl viens okupants — Bermonts.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Rīgas Debesbraukšanas draudzes 50 gadu jubileja. Šī latviešu draudze neatkarīgās Latvijas dibināšanas sākumā uzņēmās Baznīcas vadību

Kad slavenie atbrīvošanas kari beidzās, dzīve pamazām ievirzījās miera sliedēs. Pareizticīgo rosība atjaunojās, taču uztraukumu radīja “kreiso novirzienu politiķu plāni par katedrāles nojaukšanu, pārvēršanu par muzeju vai panteonu”¹ un daudzas citas neizprotamas lietas. Tie bija pirmie sātāniskie mēģinājumi apgānīt šo svēto vietu. Kā zināms, šie plāni realizējās tikai 1962. gadā padomju okupācijas laikā, kad katedrālē tika ierīkots planetārijs un kafejnīca, kuru tautā iesauca par “Dieva ausi”.

Rīgas Debesbraukšanas latviešu draudze 1919. gadā saziņā ar lauku draudzēm saaicināja draudžu pārstāvjus uz sapulci Bērzaunē un uz plašāku sapulci Mārcienā 1920. gadā, kad sasaukt nolēma Rīgā visas Latvijas pareizticīgo draudžu Saeimu, lai apspriestu aktuālos jautājumus un izvēlētu centrālo pārvaldi. Saeima sanāca 25.–27. februārī un pasludināja neatkarīgu Latvijas Pareizticīgo Baznīcu, kā arī izvēlēja Sinodi. Baznīcas galva — virsgans — tajā nepiedalījās, jo ne arhibīskaps Serafims Čičagovs, ne arhibīskaps Genādijs Tuberozovs,

¹ Pareizticīgo Metropolīta katedrāle Rīgā. — 9. lpp.

Jaunatnes iesvētīšanas svētki Rīgas Debesbraukšanas baznīcā
1912. gada 8. aprīlī

kuri viens pēc otra tika norikoti uz Rīgas katedru, Latvijā netika ielaisti.

Latvijas Pareizticīgā Baznīca nokļuva neizprotamā situācijā, jo laicīgā Latvijas valdība atteicās to atzīt, lai gan ārvalstu, piemēram, Anglijas, priekšstāvji oficiāli uzaicināja Sinodes priekšsēdētāju uz diplomātisko vakaru. Valdība nokļuva divdomīgā situācijā un pati sasauca draudžu Saeimu 25.–26. augustā. Šajā sapulcē atkal tika piedzīvoti rūgti brīži. Lai noturētu aizlūgumu pirms sapulces, dalībniekiem vajadzēja gaidīt labu laiku, līdz policija atnesa katedrāles atslēgas. Latvijas valdības attieksme pret saviem tautiešiem — pareizticīgajiem latviešiem — bija krasī nelabvēlīga. Radās iespaids, ka līdz ar Latvijas atdalīšanos no Krievijas impērijas Pareizticība vairs neeksistē. Kā parasti atradās kādi ietekmīgi politiski spēki, kuri gribēja diktēt, kā un kam jaunajā valstī būs jātic. Faktiski Latvijas valdībai nebija tiesības tā rīkoties, jo visas konfesijas bija līdzīgā situācijā, turklāt par neatkarīgu LPB uzstājās paši latvieši. Bija notikušas divas draudžu Saeimas un abās vienbalsīgi par Baznīcas galvu tika ievēlēts latvietis arhibīskaps Jānis Pommers. Situācija bija ļoti nopietna.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Arhibīskaps Jānis Sv. Trijādības — Sergija Rīgas sieviešu klosterī

Baznīcas ienaidnieki nacionālo nesaskaņu dēļ mēģināja sadalīt Baznīcu divās daļās. Tas neizdevās. Nelaimē cilvēki saliedējās. Dažas politiķu aprindas centās mest aizdomu ēnu uz visiem pareizticīgajiem, apgalvodami, ka tie esot neuzticami neatkarīgajai Latvijai, jo sapņojot par atjaunotu Krieviju.

Par to, cik augstu viņa Eminences darbību vērtēja patriarhs, liecina tas, ka Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode trīs reizes vērsās pie patriarha ar lūgumu nosūtīt viņa Eminenci uz Latviju, lai ieņemtu arhibīskapa katedru. Lai arī kā patriarhs Tihons negribēja atlaist uzticamo darbabiedru, Pareizticības interesēs tas bija jādara, jo Latvijas pareizticīgie rakstīja: "Svētais Tēvs! Mūsu Baznīcas kuģis tiek mētāts dzīves bangās un ir jau izturējis daudz briesmu un nelaimju, bet mēs neesam kļuvuši mazdūšīgi un paliekam pie savas ticības... Kaut gan esam kā pamesti sērdieņi, mēs joprojām esam vīrišķīgi un cieti un nedomājam nolaist Pareizticības karogu arī turpmāk. Bet.. Svētais Tēvs! Neuzkraujiet mūsu vājajiem kamiešiem šo nepanesamo nastu — gaidīt bez cerībām, skaitīt lūgšanas bez atbildes, lūgt, bet nesaņemt.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Svētais Tēvs! Jūra bangojas, viļņi aizvien niknāk triecas virsū mūsu Baznīcas kuģim, mūs biedē atbildība par kuģa likteni, kad nāks briesmīgais devītais vilnis...

Ir vajadzīgs Stūrmanis..."¹

1921. gada 28. aprīlī pēc vecā stila patriarhs beidzot apmierināja Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodes lūgumu, ieceldams arhibīskapu Jāni par Rīgas un visas Latvijas arhibīskapu.

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 10. lpp.

7. Atvadišanās no Krievijas

Visa Krievija bija viens vienīgs haoss. Plosījās pilsoņu karš. Krievu tauta iznīcināja krievu tautu. Arī visā pasaulē risinājās bīstami procesi. Ļeņins gaviļēja: "Mēs esam uz vispasaules revolūcijas sliekšņa!" Šajā laikā Ļeņins atmeta savu minimuma programmu. Viņš vairs nerunāja par Otrā pasaules kara nepieciešamību, jo ticēja, ka pasaules revolūcija notiks Pirmā pasaules kara rezultātā. Ļeņins radīja Kominterni, kas pasludināja sevi par Vispasaules komunistisko partiju un izvirzīja mērķi radīt Vispasaules Padomju Sociālistisko Republiku. Taču pasaules revolūcija izpalika. Bija jāpārkārtojās.

1921. gadā tika pasludināta PSRS. Tika ieviesta jauna ekonomiskā politika — NEPS. Ļeņins gatavojās otrajai karu joslai. "Miers — tā ir atpūta pirms kara," — tā runāja Ļeņins, tā runāja Staļins, tā runāja "Pravda". PSRS veidošanas deklarācija pasludināja, ka PSRS ir tikai pirmais solis Vispasaules Padomju Sociālistiskās Republikas radīšanā: tika paredzēts republiku skaitu palielināt, līdz visa pasaule ieies PSRS sastāvā. Padomijas radīšanas deklarācija bija kara pieteikums visai pārējai pasaulei. Tas bija milzīgas valsts oficiāls dokuments: sagraut un pakļaut visas pārējās pasaules valstis. "Mein Kampf" un padomijas deklarācija atšķiras ar to, ka Hitlers savu grāmatu uzrakstīja vēlāk un tā atspoguļoja nevis visas valsts, bet viena cilvēka viedokli.

Visā šajā sātanskajā virpulī Pareizticīgā Baznīca šķīta kā kuģis ar vētrā saplosītām burām, kuru naidīgie viļņi, par spīti visam niknumam, tomēr nebija spējīgi nogremdēt. Baznīca visu zināja un visu saprata, tikai rikojās, vadoties no Kristus mīlestības. 1919. gada 8. jūlijā patriarhs vērsās pie sava ganāmpulka ar uzsaukumu neatrietties saviem vajātājiem. Jau tā daudz asiņu bija izliets. Lūk, dažas rindiņas no viņa lielā vēstījuma: "„Visa Krievija — kaujas lauks! Bet tas vēl nav viss! Tālāk — šausmas!... Dzīves apstākļu saniknotais cilvēks meklē savu neveiksmju vaininiekus. (..) Pareizticīgā Krievija, lai tev iet garām šis apkaunojums! Lai tevi nepiemeklē šis lāsts! Lai

tava roka nekļūst sarkana no asinīm, kas kliež uz debesīm! Nedod Kristus naidniekam satanam ievilkt tevi atriebības kaislē... Kristieša ideāls ir Kristus, kurš neizvilka zobenu Sevis aizstāvībai, kurš nomierināja Pērkona dēlus, lūdzās krustā par saviem ienaidniekiem... Sekojiet Kristum! Nenododiet viņu. Nepaļaujieties kārdinājumam. Nepazudiniet savas dvēseles atriebības asinīs. Ļaunums lai tevi neuzvar, bet pats uzvari ļaunu ar labu! (Rom. 12, 21)"¹ Cik daudz spēka un patiesas ticības šajos vārdos! Daudziem šī Svētās Baznīcas attieksme šķita un šķiet vājuma izpausme. Pasaulīgai izpratnei nav saprotams tas prieks, kurš nāk no ciešanu avota — Kristus dēļ, no apziņas — nenovirzīties no ērkšķainā, šaurā krusta ceļa, pa kuru iet nedaudzi. Daudz labprātāk cilvēks meklē attaisnojumu savām vājībām, savai atriebībai, naidam, taču kur tad paliek Kristus bauslis: "Mīliet savus ienaidniekus, dariet labu tiem, kas jūs ienīst (Lk 6, 27), un lūdziet Dievu par tiem, kas jūs vajā." (Mt 5, 44) Grūta, bet arī tik augsta ir kristieša sūtība! Ko gan Baznīca nepārdzīvoja! 1919. gada 14. februārī Tautas komisariāts izdeva rīkojumu par Svēto relikviju atvēršanu. No 1919. līdz 1920. gadam tika publiski apgānītas 63 kapa vietas — relikvijas.² 1920. gada 12. jūnijā kāda Guseva, kuru tiesa atzina par nepieskaitāmu, gribēja nogalināt patriarhu Tihonu, vairākas reizes ievainojot viņu ar nazi.³ 1920. gada decembrī Dzeržinskis rakstīja Mārtiņam Lācim: "Mans viedoklis: Baznīca sabrūk, tam mums ir jāpalīdz... Tāpēc Baznīcas sabrukšanas politika jāuzņemas nevis kādam citam, bet VČK. Oficiālas vai pusoficiālas partijas attiecības ar popiem nav pieļaujamas... Lavierēt drīkst tikai VČK ar vienīgo mērķi — demoralizēt popus. Popu saikne ar jebkādiem citiem orgāniem metīs ēnu uz partiju — tā ir bīstamākā lieta..." VČK nodaļas vietnieks Samsonovs tā paša gada decembrī rakstīja Dzeržinskim par savām problēmām cīņā ar Baznīcu un atzīmēja, ka līdzšinējā pieredze ir cietusi fiasko. Viņš žēlojās arī par Penzas arhibīskapu Putjatu, kuram pietrūcis drosmes un gribasspēka, lai izvērstu savu darbu visā dziļumā un plašumā un dotu Baznīcai iznīcinošu triecienu. Neapmierinātais VČK šefs pat nosauca

¹ *Virspriesteris Vladislavs Cipins. Krievu Baznīca 1917–1925. — Pretimņemšanas klosteris 1996, 137.–138. lpp.*

² Turpat, 143. lpp.

³ Turpat, 150. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

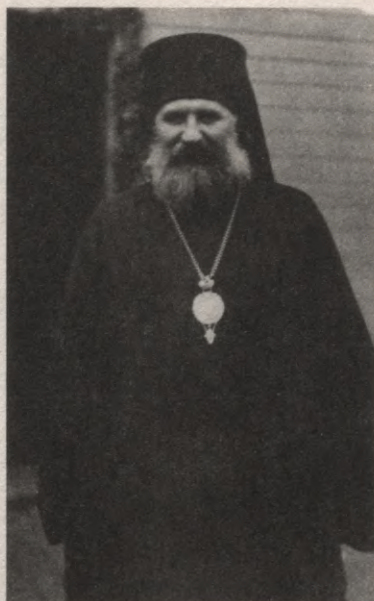
Putjatu par padomju varas ienaidnieku. Neko citu viņš nespēja. Šie nelielie vēstures fragmenti skaidri raksturo tos spēkus, ar kuriem nācās cīnīties arhibīskapam Jānim Pommeram, un neatsveramo darbu, ko viņš veica Krievijas Pareizticīgās Baznīcas labā.

Runas par Eminences iespējamo aizbraukšanu uz dzimteni satrauca Penzas bīskapiju; tā sūtīja delegācijas ar lūgumiem pie patriarha, lūdza arī Eminenci nepamest viņam dziļi uzticīgo bīskapiju.

Dzimtene tomēr paliek dzimtene. Par bēdām Pievolgas un par prieku Latvijas pareizticīgajiem, arhibīskaps Jānis posās braukt uz Latviju.

Dziļi skuma krievu ļaudis, īpaši nobēdājušies bija Dievmātes Patvēruma baznīcas draudzes locekļi, jo šajā baznīcā saskaņā ar mandātu mitinājās viņa Eminence un tā bija kļuvusi par katedrāli.

Asarām pilnas bija saviem gadiem pārlietu nopietnās bērnu acis, un, no Eminences atvadīdamās, tās pauda: "Cīņu, pārbaudījumu un sēru apņemtiem, šī šķiršanās mums ir pārāk grūta; klusai, mierīgai dzīvei pienācis gals, un mierpilnās dienas izgaist līdz ar Jūsu aizbraukšanu. Bet Jūs vienmēr dzīvosiet mūsos, mēs ar mīlestību un pateicību vienmēr atcerēsimies, kā Jūs pulcinājāt ap sevi, uzmundrinājāt mūs, vadījāt mūsu ticību, iedvesāt pienākuma apziņu. Mūsu sirdis dzīvos ar šīm atmiņām, kas, atskatoties pagātnē, atjaunos mūsu priekšā no mums aizbraukušā dārgā virsgana tēlu." Dvēseles sēru nomāktas ir arī atsevišķas personas, bet arī šīs sēras nav personiskas, bet gan kristīgi sabiedriskas. Sieviešu ģimnāzijas priekšniece V. Nikolajeva, kas Penzā izaudzinājusi jau divas sieviešu paaudzes un boļševiku cietumā mocīta par Dieva likuma mācīšanu jeb, precīzāk, par reliģiski tikumiskām pārrunām, Eminenci uzrunā ar šādiem vārdiem: "Man, kas visu mūžu bijusi kopā ar bērniem, ir īpašs prieks par to tuvību, par dārgo tēvišķīgo attieksmi un maigumu, ko Jūs dāsni un nemitīgi veltāt viņiem... Jūs viņiem veltāt savas atpūtas stundas, savas pastaigas, ar viņiem runājoties, Jūs iemetat viņu dvēselēs ticības sēklas, piesaistāt viņus Dieva namam, cik tik spēdams, sargājat viņu dvēseles no samaitājošām mācībām: ar Jūsu svētību sākās Dieva bauslības nodarbības un regulāras pārrunas dievnamos. Lai darītu Jums prieku, bērni un jaunieši veido baznīcas korus, strādā cieši pie baznīcas, nevis nosit laiku ar tukšām runām un niekošanos.

Ar savu lēnprātību, ar iecietību pret visiem, ar atteikšanos no visa, pat no nepieciešamā, ar gatavību mierināt un iet palīgā visiem cietējiem un visiem nomāktajiem, ar savu nelokāmo un stingro garu Jūs viņiem sniežat lielisku paraugu tam, cik pašreizējā jacinās Kristus vārdā.”

Arī kāds lauku priesteris, nespējis personiski atvadīties no Eminences un pateikties par to, kā Eminence palīdzējis viņa lielajai ģimenei, raksta, ka viss Penzas pareizticīgais ganāmpulks no sirds un patiesi nožēlo, ka Eminence pārceļas uz Rīgu, ka garīdznieki, “stingri ticēdami, raudzījās uz savu stūrmani, kas nekad nezaudēja dūšu un visiem mums deva mūsu dvēseles audzinošu paraugu, kas un kā mums jādara, deva paraugu gan kā bīskaps, gan arī kā cilvēks, kas tic Dievam un Viņa Svētajai Providencei, kā cilvēks ar stingru un visiem labvēlīgu raksturu. No visas cieņā tvikstošās sirds dziļumiem Jums par to pazemīgs, sirsnīgs paldies”.

Pavadot viņa Eminenci, bērni teica: “Jūs atgriezaties savas dzimtenes klēpī un slavā, kas jūs tur gaida, — atgriezaties pa Debesu tēva nolikto ceļu, pa grūto ciešanu ceļu, ko Jūs tik vīrišķīgi jau esat nogājis šeit.”

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Savu mīlestību pret arhibīskapu — latvieti ticīgā krievu tauta pauda pat dzejas rindās. Vēl dažas atvadu rindas: “Pievolgas pareizticīgo vidū būs dzīva atmiņa par šā lielā cilvēka gara diženumu. Lūk, uzticamais Kristus nama sargs, lūk, labais gans, kas par savām avīm ir devis un atkal gatavs atdot savu sirdi. Arhibīskapa Jāņa vārds jau iegājis krievu Pareizticīgās Baznīcas vēsturē, un nekādi naidīgi spēki nespēs nomelnot šā godīgā, nelokāmā pareizticības cīnītāja vārdu.”¹

Eminence aizbrauca no Penzas, bet Pievolgas pareizticīgais ganāmpulks viņu neaizmirsā. Palika stabilas garīgās saites: iebraucot Rīgā, tie gāja pie Eminences pēc mierinājuma kā pie savējā, pie tuvinieka.

Kāda iebraukusi penziete visu savu uzturēšanās laiku Rīgā sadalīja starp radniekiem un dievnamu, kurā dievkalpojumu vadīja Eminence. Ar kādu sajūsmu viņa stāstīja par tikšanos ar Eminenci, par to, kā viņš izjautājis par savu Penzas ganāmpulku; viņa brīnījās par Eminences atmiņu, jo viņš savus baznīcēnus atcerējās saukt vārdā. Labā kristiete, aizbraucot no Rīgas uz Krieviju, teica: “Paldies Dievam, satiku viņa Eminenci, vedu viņa doto ikonu uz Penzu, penziešiem būs tāds prieks.” Arī vēstulēs, kas nāca no tālās Penzas, tika ziņots, ka Eminences dāvinātā ikona tiek turēta lielā godā.

Simtiem verstu nespēja saraut stiprās garīgās saites; arhibīskaps Jānis turpināja rūpēties par savu ganāmpulku: atturēja no samaitājošām ietekmēm, no reliģiskās neticības kaitīgās indes un iemiesoja apustulisko aicinājumu:

“Esi par paraugu vārdos un darbos.”

Tāda autoritāte arhibīskapam bija Krievijā.

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 9., 12. lpp.

8. Pirmais darbs Latvijas un Pareizticīgās Baznīcas labā

Tikai pēc gadiem visā pilnībā var novērtēt arhibīskapa Jāņa tālredzību, gudrību un mīlestību, tos upurus, ko viņš kā Latvijas Pareizticīgās Baznīcas galva jau no pašiem pirmajiem soļiem nesa savas tautas, dzimtenes un Baznīcas labā. Tas sevišķi labi redzams 1923. gada koncilā, kur viņš sniedza savas bīskapa darbības pārskatu. Lūk, daļa no tā:

“Es, jūsu virsgans un savas tautas padevīgais kalps, vēršos pie jums, lai izteiktu to, kas netiks teikts nākamajos pārskatos. To uzskatu par vajadzīgu, jo sevišķi tādēļ, ka skauģi un naidnieki ap mums ir sapinuši biezu melu tīklu.

Ziņu par trīs Latvijas Pareizticīgās Baznīcas sapulcēs vienbalsīgi izteikto vēlēšanos redzēt mani Latvijas Pareizticīgās Baznīcas priekšgalā es saņēmu caur godājamo Latvijas valsts priekštāvniecību Maskavā. Saprotama lieta, ka es šo trīskārtējo vienbalsīgo savas tautas aicinājumu uzskatīju par augstu godu un kalpošanu Latvijas Pareizticīgo Baznīcai par svētu pienākumu. Gandrīz tanī pašā laikā es saņēmu goda vēstis no vairākām Krievijas eparhijām, kuras neatlaidīgi aicināja mani uzņemties viņu vadību. Šeit minēšu Kaukāza ekzarhātu (metropoliju), Tveras arhibīskapiju. Arī manas garīgās saites ar Penzas arhibīskapiju, kurā mani pārsteidza jūsu ielūgums, bija ļoti ciešas, un tur manu darbību augstākā Baznīcas vara, kurai biju pakļauts, atzina par nepieciešamu. Uz pirmo aicinājumu šī vara vienkārši mani neatlaida. Vēlāk, kad šī vara, piekāpdamās neatlaidīgiem Latvijas Sinodes pieprasījumiem, bija ar mieru mani atlaist, ticošā tauta, ar kuru kopā biju pārcietis vairākus neapraķstāmus briesmu gadus, aizturēja mani Penzā. Man jau izsniegtās izbraukšanas atļaujas tika likvidētas. Lietas noskaidrošanai es pats tiku uz aicināts uz Maskavu. Maskavā mani sagaidīja kārdināšana. Man tika aizrādīts uz manas dzimtenes Baznīcas nabadzību, uz to, ka viņa esot mazāka par vienu prāvestību tanīs baznīcās, kuras mani aicinot, ka man Latvijā neesot karjeras izredžu, ka mani gaidot tie sareģģījumi, kurus es te sastapu, utt.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

1923. gada koncils

Mana izvēle jums zināma. Steidzīgi nodevis Penzas arhibīskapiju pēcnācējam, es bez kavēšanās stājos darbā savas dzimtenes Baznīcas labā. Piezīmēju, ka šī izvēle man jau no pirmā soļa nesa milzīgus materiālus zaudējumus. Sakarā ar Sovdepijas likumiem man bija jāzaudē gandrīz visa mana bagātā bibliotēka, lielākā daļa no dārgiem bīskapa Dievvārdu tērpu un iekārtu piederumiem, kuru vērtību naudā tagad pat grūti noteikt, mājas iekārta un viss tam līdzīgais, kas gadu desmitiem vaiga sviedros bija grūti sapelnīts un ko no jauna iegūt (piemēram, grāmatas un bīskapa piederumus) nav nekādu cerību. Visus šos zaudējumus es uzskatīju ar kristīgu pazemību tai cerībā, ka man būs izdevība atmaksāt savai dārgajai tautai ar darbu par visu to labo, ko no viņas baudīju bērnībā un jaunībā. Pirmais mans darbs savas tautas un tēvijas labā bija Latvijas Pareizticīgās Baznīcas patstāvības nokārtošana. Patstāvīgā valstī, suverēnā tautā arī Baznīcai vajag būt patstāvīgai. Šis darbs nebija viegls, jo tas man bija jāveic vienam pašam. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas patstāvībai bija pretinieki gan Krievijas baznīcās, gan Krievijas pilsoņu aprindās, un šī pretošanās ir saprotama. Divi grūti mēneši man bija jāpavada Maskavā, iekams 6. (19.) jūlijā man izde-

vās kanonos paredzētā kārtībā izvest caur visām Krievijas Baznīcas augstākajām iestādēm mūsu Latvijas Pareizticīgās Baznīcas patstāvības jautājumu un ar svētā patriarha Tihona piekrišanu saņemt no šīm iestādēm dokumentu, uz kuru pareizi, kanoniski neapstrīdami un neapšaubāmi balstās Latvijas Pareizticīgās Baznīcas kanoniskā patstāvība. Šī svarīgā dokumenta saturs jums visiem zināms. Ne lieļības pēc, bet to negodīgo ķengātāju dēļ, kas mani raksturo kā Latvijas patstāvības nīdēju, ziņojū, ka šo Latvijas Pareizticīgās Baznīcas patstāvību ar Dieva palīdzību es esmu izcīnījis viens pats, saviem spēkiem, pūliņiem un līdzekļiem, pēc savas personiskās iniciatīvas, vienīgi aiz patriotiskās labvēlības pret Latvijas valsti un savu dārgo, neliekuļoti miļoto tautu. Piemetinu, ka šo darbu esmu veicis tad, kad daudzi no maniem ķengātājiem vēl dienēja sarkano komisāru amatos, lādēdami un ķengādami "balto" Latviju un raidīdami internacionāles vārdā nacionālistus nāvē. Piemetinu, ka par dažu labu no maniem ķengātājiem vēl tagad, diezin vai bez viņu ziņas, tiek maksāti "biedru nodokļi" sarkaniem pasākumiem par labu. Piemetinu šo, lai jūs zinātu, kas ir mani ķengātāji un kādi vēji dzen viņu buras un zēģeles, uz kuriem tie brauc un ved savus domubiedrus.

Lai jums skaidrāka būtu manis veiktā darba nozīme, došu jums dažas dokumentālas izziņas šai pašā jautājumā no dažām kaimiņu Baznīcām. Jūs būsiet dzirdējuši un lasījuši laikrakstos, kādus milzīgus sarežģījumus Baznīcas patstāvības jautājums radījis vienā no mūsu kaimiņu Pareizticīgo Baznīcām. Cīnoties ap šo jautājumu, vairāki bīskapi ieslodzīti cietumos, viens metropolīts nobendēts, gan tautā, gan garīdzniecībā radīta tik dziļa šķelšanās, ka paies gadu desmiti, līdz šī brūce sadzīs. Vairākas dārgas delegācijas sūtītas gan uz Maskavu, gan Konstantinopoli. Manās rokās ir dokuments, kurš apliecina, ka no valsts budžeta Baznīcas patstāvības iegūšanai asinēts vesels miljards. Un pēc visa tā no Konstantinopoles patriarha iegūts dokuments priekš vietēja metropolīta: "Es svētu jūs pārvaldīt jums uzticēto metropoliju to tiesību robežās, kādas jums piešķir mūsu brālis iekš Kristus, patriarhs Tihons." Tas nozīmē — pēc milzīgām pūlēm, sarežģījumiem, asinsizliešanas, tautas miljarda iztērēšanas iegūts dokuments, kura vērtība līdzinās nullei. Pēc pēdējām ziņām, šīs Baznīcas bīskapi savā koncilā 1923. gada 12. septembrī nolēmuši likvidēt padarīto un uzsākt visu no jauna, griežoties atkal pie

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Maskavas patriarha. Vienā citā Pareizticīgā Baznīcā arī jau vairākus gadus gan baznīcas, gan valstiskas delegācijas ceļo ar dārgām dāvanām pie patriarhiem, Baznīcas patstāvību meklējot... Beidzot liekas, ka kaut kas sasniegts. No Konstantinopoles tika pārvests dokuments grieķu valodā ar trīspadsmit parakstiem. Tika sarīkoti lieliski autokefaliņas pasludināšanas svētki, un autokefaliņa tika pasludināta. Bet tad, kad varenais dokuments pārtulkots no grieķu valodas, izrādās, ka tajā par autokefaliņu nav ne vārda: "Mēs arī no savas puses piekrītam jūsu Sv. Baznīcas no augstisvētītā Maskavas un visas Krievijas patriarha Tihona piešķirtai autonomijai (..) bet jums stingri jāizpilda šādi noteikumi (..)", tālāk aizrādīti seši stingri ierobežojumi. Tātad ar dārgām delegācijām un dāvanām sasniegti ierobežojumi. Iekšējais miers, karojot par patstāvību, arī šai Baznīcā zaudēts. Trešās patstāvības meklētājas Baznīcas dārgās delegācijas vēl nav sasniegušas neko.

Pie mums neviens tautas santīms nav iztērēts, neviens mūsu valsts ierēdnis nav apgrūtināts, nekādi sarežģījumi Baznīcā nav radīti, un manās rokās ir dokuments, kas neapšaubāmi un neapstrīdami garantē Latvijas Pareizticīgās Baznīcas patstāvību. Es saku — neapšaubāmi un neapstrīdami, jo patstāvības dokumentu bija tiesīga izsniegt mums tikai tā Baznīca, no kuras mēs bijām atkarīgi, t. i., Krievijas Baznīca, un viņa man to izsniedza. Gan minētie piemēri, gan tieši kanoni — III, 8; IV, 17; VI, 25 — norāda, ka šai jautājumā griezties pie citiem patriarhiem, to starpā arī pie Vispasaules patriarha, ir veltīgi. Un tomēr daži neprašas mums tādu padomu dod. Komunistiski izvirtušām dvēselēm vienmēr zagts un laupīts ir mīļāks par likumīgā ceļā iegūto. Šis ir mans pirmais darbs Latvijas un Latvijas Pareizticīgas Baznīcas labā."¹

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 22., 23. lpp.

9. Atgriešanās dzimtenē Latvijā

“Pats Jēzus apliecināja, ka praviētis savā tēvijā netiek cienīts.” (Jņ 4, 44)

Pēc ilgām likstām un klejojumiem 1921. gada 24. jūlijā Latvijā ieradās jaunievēlētais Latvijas Pareizticīgās Baznīcas galva arhibīskaps Jānis Pommers, Viņam tad bija 45 gadi. Kāds aculiecinieks stāsta:

“Kad Maskavas vilciens pienāca Rīgas 1. stacijā, perons bija pilns ļaužu, kas sagaidīja jauno Latvijas virsganu. No salonvagona iznāca arhibīskaps Jānis ar pavadoņiem. Bija saulains vasaras rīts. Ļaudis godbijīgi sveicināja virsganu, bet lokomotīves vadītāji, kas šo vilcienu bija atveduši pāri robežām, pārkrustījās, priecīgi teikdami: “Nu mums atkal Pareizticīgai Baznīcai virsgans...”

Arhibīskaps Jānis acīm redzami bija noguris no ceļa un pārdzīvojumiem. Es ļoti labi sapratu viņa gara stāvokli: atkal dzimtenē — brīvajā Latvijā — un iespēja kalpot savai tautai, kas bija viņa lielākā vēlēšanās, uz ko viņam kā latvietim agrāk nebija nekādas cerības ... Tomēr viņa agrākais smaids un laipnība atspoguļojās viņa sejā. Ļaudis steidzās viņam klāt saņemt svētību. (..) Arhibīskaps nevienu, kas viņam tuvojās, neatstāja bez svētības. (..) Kad sagaidītāji godbijīgi pašķīra ceļu, arhibīskaps Jānis visus svētīja ar plašu rokas pacelšanu un teica ar savu apburošo smaidu:

“Dievs tevi lai svētī, mans jaunais ganāmais pulks...”

No vagona viņš iznāca bīskapa mantijā un ar pavadoņiem devās uz mazo baznīciņu, kas tanī laikā atradās pie Rīgas stacijas. Šeit virsganu sagaidīja apvienotais visu Rīgas pareizticīgo baznīcu krusta gājiens ar garīdzniecību un lielu dievlūdzēju pieplūdumu. Pie šīs baznīciņas virsgans ietērpās bīskapa drānās un noturēja īsu aizlūgumu un tad ar krusta gājienu devās uz katedrāli, kur ieradās plkst. 10 no rīta. Pie katedrāles ieejas virsganu sagaidīja priesteris Jānis Bormans ar sv. krustu un apsveikuma runu, pēc kuras jaunais Latvijas Baznīcas virsgans noturēja katedrālē savu pirmo liturģiju un aizlūgumu, griezdamies pie sava ganāmā pulka ar runu latviešu

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

un krievu valodā. Liturģijas kalpošanas laikā arhibīskaps Jānis paugstināja priesteri Jāni Bormani par virspriesteri. Katedrāle tanī dienā bija ļaužu pārpildīta. (..)

Pēc dievkalpojuma virsgans devās uz savu jaunizvēlēto mītni — katedrāles pagraba telpās. (..) Par to virsgans jau bija devis rīkojumu dienu pirms atbraukšanas Rīgā — pa telefonu no Krustpils (..) jo citas mītnes viņam nebija...”¹

Izrādās, ka daļa no katedrāles jumta skārda bija noņemta kādas iestādes remontam. Tas bija kā sava veida brīdinājums, kas solīja vēl ko sliktāku.

Pareizticīgie var piedot, bet nekad neaizmirsīs Romas Katoļu Baznīcas attieksmi pret Pareizticīgo Baznīcu Latvijā. “Mocekļa nāvē mirušais bīskaps Platons, pēc tautības igauņi, kuru 1919. gada 14. janvārī Tartu nogalināja čekisti, 1918. gadā atļāva ierīkot Rīgas bīskapa namā pagaidu kursus katoļu konfirmantiem, bet vēlāk (pēc lielienuk izdzīšanas) vietējā katoļu garīdzniecība nodevīgi pārkāpa Kristus mīlestības likumus, piesavinoties bīskapa nama atslēgas, pielika pie durvīm savas un pēc tam kā bīskapa dzīvoklī, tā arī Alekseja klostera cellēs ievietoja savus iemītņiekus. Alekseja baznīca tika pārvērsta par katoļu dievnamu, un uz Sinodes brālīgu iesniegumu Katoļu Baznīca atbildēja ar prasību valdībai, lai viņiem piešķirtu formālas tiesības uz šīm pareizticīgiem dārgajām vietām. Romas ideologi neievēroja pat elementārākās kristīgās morāles jēdzienus.”² Nedaudz vēlāk koalīcijā ar sociāldemokrātiem Katoļu Baznīca savai rīcībai dabūja apstiprinājumu Saeimā.

Pieradis pie grūtībām un sarežģījumiem Krievijā, kur padomju vara asi un nežēlīgi vajāja garīdzņiekus un ticīgos, izrēķinādamās ar tiem cik spēdama, arhibīskaps Jānis nebija ne izbiedēts, ne pārsteigts, kad Sinodes locekļi ziņoja viņam par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas apspiesto un vajāto stāvokli, sevišķi uztraucoties par to, ka dažas dienas pirms virsgana ierašanās 19. jūlijā valdība devusi rīkojumu par arhibīskapa rezidences nodošanu katoļu konfesijai, neierādot citu dzīvokli virsganam. Kāda nervoza steiga! Savu rīcību Katoļu Baznīca centās attaisnot ar noslēgto konkordātu starp Latvijas valsti

¹ Ticība un Dzīve. — 1939, Nr. 19.

² Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 32. lpp.

un Svēto Krēslu un faktu, ka kādreiz tajā vietā esot atradusies Marijas Madaļas baznīca, kas piederējusi kādam klosterim.¹

Arhibīskaps Jānis paziņoja: "Es apmetīšos katedrāles pagraba telpās. Mans dzīvoklis būs, kā pienākas, pie baznīcas un neapgrūtinās Baznīcas kasi. Šis stāvoklis vislabāk simbolizēs Pareizticības stāvokli Latvijā." Bija vēl viens iemesls, kāpēc arhibīskaps izvēlējās tieši katedrāli, — bija sākusies kampaņa par tās noslaucīšanu no zemes virsas.

¹ Šo faktu, kas attiecas uz 13.–16. gs., katoļi atcerējās, taču neapstrīdamo patiesību, ka Alekseja klostera galvenajā korpusā, pirms to nebija nopirkusi Pareizticīgā Baznīca, bija aptieka un aptiekas noliktavas, neatcerējās un nelikās manām, ka kopš 1837. gada šis korpus ir bijis likumīgs un nedalāms Pareizticīgās Baznīcas īpašums. Viņi, izrādās, "nezināja" arī to, ka 19. gs. 90. gados arhibīskaps Arsēnijs uzbūvēja mazo arhiereju korpusu un atdeva to klostera īpašumā. Pati Alekseja baznīca tika uzbūvēta saskaņā ar 1746. gada 11. marta visaugstāko ķeizarišķo pavēli. Tās izbūve pabeigta 1749. gadā. Sānaltāri tika uzcelti 1760.–1764. gadā saskaņā ar bīskapu Benjamina un Innoķentija rīkojumiem. Lai gan katoļi paši atzina, ka par viņu līdzekļiem nav iemūrēts neviens akmens arhiereju korpusā (Saeimas materiāli par Alekseja klostera atdošanu katoļiem), darījums tika nokārtots. Katoļiem tika nodots nevis viņu, bet gan pareizticīgo būvēts klosteris. Diemžēl vēl tagad sabiedrībā klist baumas, ka pareizticīgie savā laikā atņēmuši katoļiem klosteri. Tie ir salti meli un vēstures falsifikācija. Vai tad M. Lutera reformācijas laikā pareizticīgie bija vainīgi pie tā, ka faktiski visas katoļu baznīcas Rīgā pārņēma luterāņi — vakarējie katoļi, ka 1524. gada pavasarī rīdzinieki uzsāka dievnamu grautiņus — daudzija baznīcās altārus, dedzināja svētbildes, ka daudzi katoļu priesteri kā uz burvju mājienu pārvērtās luterāņu mācītājos? Cieta arī pareizticīgie. Reformācijas ienestie nemieri drīz vien norima. Katoļu mūki un garīdzniecība atstāja Livonijas pilsētas. Katolicisms saglabājās Latgalē. Kopš 1524. gada Latvijā valdīja un karoja gan vācieši, gan poļi, gan zviedri, gan krievi. Bijušais klosteris tika izmantots dažādām vajadzībām. No 1639. līdz 1669. gadam zviedru valdība tur kala naudu. Kad 1710. gada vasarā Šeremetjevs ieņēma Rīgu, skaidrs, ka viņš karoja ne ar katoļiem, bet ar zviedriem. Tā jau sen bija zviedru, nevis vācu Rīga. No bijuša katoļu klostera bija pāri palikušas tikai drupas (Rīgas jaunās Katedrālbaznīcas iesvētīšanas svētki. — Rīga, 1885, 4. lpp.). Ar Pētera Lielā pavēli vecā, sagrauvusi Sv. Marijas Madaļas baznīca tika pārveidota par pareizticīgo baznīcu, Rīgas metropolijas kūrījas 1995. gada izdotajā oficiozā "Latvijas rimas Katoļu baznīcas" 420.–421. lpp. šie fakti apstiprināti tādiem vārdiem: "Aplenkuma laikā baznīca smagi cieta, no tās palika pāri tikai sienas. Līdz 1749. gadam to uzcēla pilnīgi no jauna."

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Arhibīskapa Jāņa mitekļis
katedrāles pagrabā

Pirmā Eminences dzīvesvieta Latvijā bija kamera ar dzelzs restotu logu, 1,5 asis garumā un platumā, kas atradās tieši zem zvanu torņa. Šī telpa ik pa brīdim pieplūda ar ūdeni tā, ka jaunajam iemītniekam pienācās izsmelt no šaurā koridora starp divām durvīm pat 10 spaiņus ūdens. Vēlāk arhibīskaps pārcēlās uz citu telpu šajā pagrabā, tā atradās zem altāra. Arī šajā telpā nabadzīgie saules stari, kas iespedās caur restoto logu, nespēja likvidēt lielo mitrumu.

Šis pagrabs bija pilnīgi nepiemērots dzīvošanai. Tas nemaz nederēja par dzīvokli, kur nu vēl par Pareizticīgās Baznīcas galvas rezidenci. To apliecināja 1923. gada 5. oktobrī sastādītais Sinodes akts: "Saules stariem pagrabs nav pieejams... Mitruma un pelējuma zīmes un smaka visur — uz grāmatām, bīskapa apģērba gabaliem... ūdensvada un kanalizācijas pagrabā nav."¹ Kā izteicās pats arhibīskaps: "Pareizticīgā virsgana mitekļis nav ērtāks par padomijas čekas telpām."² Taču arī šī dzīvesvieta tika izsludināta par nelikumīgu uz tā pamata, ka katedrāle pieder valstij. Valdības vīri, negribēdami atzīt

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 27. lpp.

² Turpat, 86. lpp.

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas galvu, oficiālus rakstus adresēja "Arhibīskapam, dzīvojošam katedrāles pagrabā". Viņus sevišķi tracināja tas, ka Baznīcas galva augsti cienījamus ārzemju viesus, tādus kā anglikāņu bīskapu Bari, Igaunijas un Somijas bīskapus, uzņēma tieši šeit. Kāds augsti stāvošs ārzemnieks, apmeklējis arhibīskapa dzīvokli, ar asarām acīs iesaucās: "Ticiet man, ka manā tēvijā neviens arestants nedzīvo tādā bedrē kā jūs, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas galva!" Arhibīskapa Jāņa pacietība un pazemība bija labākais sprediķis. Laikraksti gan ziņoja, ka arhibīskapam tiekot pirka māja, taču faktiski tie bija ziņojumi ārzemēm, jo nekas nemainījās.

Satrauktie garīdznieki un baznīcēni ar bažām vēroja sava virsgana veselības stāvokli un centās pierunāt viņu izvēlēties piemērotāku vietu — galvenais taču ir veselība. Uz to arhibīskapam arī bija savs viedoklis. To viņš atspoguļoja arī 1923. gada koncilā:

"Esmu piedzimis vistu kūtī, bet augu vesels puisis un, kā redziet, paldies Dievam... Nācās man vadīt Dieva Baznīcu Krievijā. Tur dzīvojamās telpas ir kā pilis. Es nevēlējos un nebija nepieciešamības dzīvot pilīs, dzīvoju tik un tā vienā istabiņā. Kad sākās boļševiku laiki, es dzīvoju sarga būdiņā, kā arī vieninieku kamerā, kas līdzīga dzelzs naudas seifam — dzelzs sienas, dzelzs grīda — un netika apkurināta, bet man, pateicoties Dieva žēlastībai, nebija pat iesnu. Veselība taču ir no Dieva un no tā, kas mums ir Dieva dots. Mēs neesam Baznīcas kungi, bet kalpi. Pie tam mūsu — mūku — uzdevums ir atteikties no visa liekā. Es dzīvoju bez šveicara, bez piekalpotāja, bez sekretāra ne tāpēc, ka man nevarētu tie būt. Nē. Es labāk palīdzēšu nabagiem." Vēl kāda maza nianse arhibīskapa Jāņa raksturā: lai gan viņam ir pat imperatora Nikolaja II apbalvojumi, nevienā bildē mēs neredzēsīm viņam pie krūtīm nevienu ordeni, nevienu nozīmi. Diemžēl tāda mēroga cilvēki kā arhibīskaps Jānis ir liels retums. Ne velti tautā saka: ja gribi pārbaudīt cilvēku, iedod viņam varu. Piemēri nav tālu jāmeklē.

Atgriežoties pie Latvijas valdības mahinācijām, jāliecina, ka Pareizticīgajai Baznīcai vēsturiski Vecrīgā piederēja īpašums — klosteris un Svētā Nikolaja baznīca, kas atradās starp Jēkaba, Smilšu, Trokšņu un L. Aldaru ielu iepretim Jēkaba baznīcas altāra daļai un pirmoreiz Rīgas mantojumu grāmatās parādās 1444. gadā. Vēsturiskie pētījumi liecina, ka faktiski Sv. Nikolaja baznīca tika uzcelta daudz agrāk —

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

1921. g. sept.

1921. g.

9.

№ 980
H-k

Noraksts.

Sabiedrības sapulzes
Prezidenta kungam.

Kuģi! Ģēdajam Prezidenta kungam!

Mēs - mēsīņam, kādi ir tie politiskie apstākļi, kas
leņ Latvijas valdībai dot katlu tīrīšanai vispār-
precehroģijas samēros ar citiem tīrīšanai, bet to gan
mēsī sagaidām ka demokratis kar valsti nevar
pasalētīt veenu tīrību ar otru reģiona, jo tas
mofime sarūgtinat arenu kautar-dalu pret otru un
tas-orav valstiski, kas Latviju nevar stiprināt, bet
gan var tai skaitēt. Sekas pretvalstīgas Latvijas-
interphu kartīgi-dabrs-ir pareiftizīgo Diskapa
noma atņemšana un atdarehana katoleem, per
kam pareiftizīgo-Boņizis-Virs ganam jānūtinā-
tumsa, mitra pagrabina. Sekas pareiftizīgo Boņizis
tefibe ajskarphana norattoismofama or ar katole
pālatika. Ja katoleem lemti- spēlēt Latvija politisku
lomu, tad katlu ne uga mūbe reģiona! Ja ir politiski
pasalētīt katolus- tad orav politiski sarūgtinat
mizinat un ajspeit pareiftizīgo! Mēģi greifhaueri
pei jūbum- augsti ģēdajam Prezidenta kungam! ar
katlu protestu pret Pareiftizīgo-Boņizis-tesību
acevehrošanu, pret mēģu gariga Dehva un vīna
persona mūsu vīnu mizinatšanu, un gaidāms,
un esam parleģinoti, ka drīs sagaidīsim sešas kludas
ishabphau, ka to presa demokratisķais prinģips-
un Latvijas-Republicas-intereses.

Kelkas pareiftizīgo draufis pilnas sapulzes valdā
un pālevara: Sapulzes vadītāji: ģēģitājs P. ģēģitājs
draufis padomes loģerģi: A. ģēģitājs un W. ģēģitājs
Ģ. ģēģitājs. P. ģēģitājs. J. ģēģitājs. Ģ. ģēģitājs
K. ģēģitājs.

Viens no daudzajiem protesta rakstiem Alekseja klostera lietā

13. gs., tā bija no akmens, ar dakstiņu jumtu, zvanu tornim bija vairāki zvani. Neskatoties uz to, ka Rīgas dome Sv. Nikolaja baznīcu nepārtraukti gan atsavināja, gan atkal atdeva, 1616. gadā tā vēl eksistēja. Pēc zviedru ienākšanas Rīgā Sv. Nikolaja baznīca vairs netiek pieminēta.¹ Pēc analogijas ar katoļiem Latvijas valdībai būtu bijis jāatdod pareizticīgajiem tagadējās Latvijas Saeimas ēkas Jēkaba ielā.

Pret nedzirdēto nelikumību sacēlās visa Latvijas Pareizticīgā Baznīca. Ir saglabājušies arhīva materiāli, kuros lieta Nr. 13 satur pareizticīgo draudžu protestus valdībai, tomēr uz šiem protestiem pat netika atbildēts. Pareizticīgajiem latviešiem Alekseja klosteris bija un vēl tagad ir viens no lielākajiem svētumiem, jo tieši šeit 1844. gadā iesākās viņu vēsturiskā pāreja Pareizticībā, tieši šeit Dāvids Balodis ar 101 savu domubiedru aizsāka šo lielo un spēcīgo kustību, kurai isā laikā piebiedrojās 100 tūkstoši latviešu un igauņu.

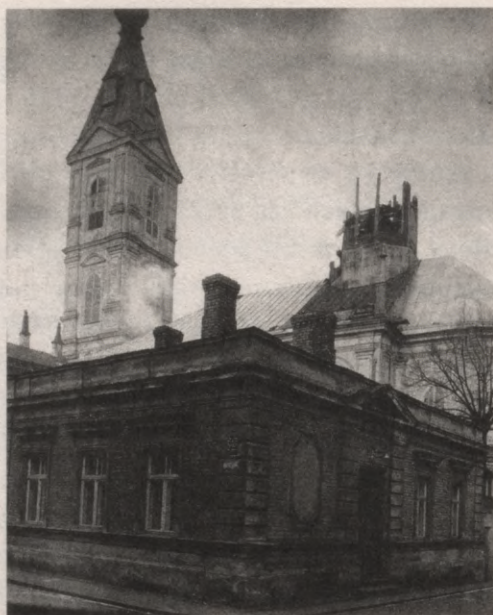
Pēc iepazīšanās ar Latvijas Pareizticīgās Baznīcas juridisko un faktisko stāvokli jau klātienē Baznīcas galva sastādīja plašu memorandu par Pareizticīgās Baznīcas stāvokli Latvijā un personiski to iesniedza toreizējam valdības vadītājam Z. Meierovicam. Pieņemšana nebija visai laipna. Valdības galva paziņoja, ka Latvijā pastāvošie likumi neatzīst ne Latvijas Pareizticīgo Baznīcu, ne tās institūcijas, ne vadītāju un neuzliek viņam par pienākumu jelko darīt Pareizticīgās Baznīcas aizstāvībai. Lūgumam atzīt Pareizticīgo Baznīcu sekoja atbilde, ka to neprasa Latvijas valsts intereses. Valsts politiku pret Pareizticīgo Baznīcu valdības galva uzskatīja par pilnīgi atbilstošu Latvijas interesēm un it kā taisnojoties piebilda, ka tāda ir arī kaimiņvalstu politika.

Līdzīgu memorandu arhibīskaps pēc tam iesniedza arī valsts galvam J. Čakstem, tam vēl pievienojot likumprojektu par Pareizticīgās Baznīcas stāvokli Latvijā. Valsts galva paskaidroja, ka memorandu nodos valdībai, bet likumprojektu iepazīšanās nolūkā atstās pie sevis. Valdība "uz brīdi" bija "aizmirsusi" to, ka gadījumos un lietās, par kurām vēl nebija izveidota Latvijas Republikas likumdošana, valdība pati pieņēma lēmumus pēc iepriekšējās, proti, Krievijas likumdošanas, ja tā nav pretrunā ar Latvijas neatkarību un

¹ Проф. Д-ръ архит. Павел Кампе. Православная церковь Св. Николая въ гор. Риге // по журналу "Вера и жизнь".

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Sv. Alekseja baznīca un pareizticīgo
bīskapu nams pārveidošanas procesā
katoļu stilā, tagad katoļu arhibīskapa
rezidence un Marijas Madaļas baznīca
(Pils ielā 2)

pastāvību. Savukārt cariskās Krievijas likumdošanā bija noteikts Pareizticīgās Baznīcas stāvoklis un attiecības ar valsti. Arhibīskaps uzsvēra, ka Latvijas Pareizticīgās Baznīcas mantu nevar likumīgi konfiscēt kā agrāku cariskās Krievijas īpašumu, jo Krievijā dievnami un pie tiem piederošie īpašumi likumīgi piederēja Pareizticīgajai Baznīcai, nevis valstij. Latvijas valdība ietiepīgi negribēja konstatēt arī kanonisko patstāvību, kuru ar patriarha Tihona piekrišanu likumīgi, ar attiecīgu dokumentu atzina Krievijas Baznīcas augstākās iestādes.

Tajā laikā vajāšanas un terors pret PB pieņēmas spēkā. Tika atsavināta virkne īpašumu. Pareizticīgo Garīgajā seminārā valsts ierīkoja Medicīnas fakultāti, bet Garīgās skolas ēkas atdeva karaskolas vajadzībām. Pareizticīgo virsganu vasaras rezidence nonāca Ārlietu ministrijas rokās. Daži no atņemtajiem dievnamiem tika izmantoti pasaulīgām — to skaitā arī izklaides vajadzībām — vienā ierīkots

Pētera un Pāvila baznīca, pirmā pareizticīgo katedrāle, kurā bija apglabāti virsgani Filarets un Benjamiņš, tagadējā "Ave Sol" koncertzāle

muzejs, vienā vingrošanas zāle, vienā koncertzāle utt. Pareizticīgajiem atņemto un desakrēto dievnamu skaits Latvijā pārsniedza 19% no to kopskaita, tai pašā laikā PSRS šis skaits nepārsniedza 5%. Līdz 1926. gadam Pareizticīgajai Baznīcai tika atņemti 28 dievnami, 8 no tiem nodoti citu konfesiju lietošanā. Mūsmāju marksisti šajā jomā pārtrumpoja pat PSRS vadoņus. Vai nav savādi, ka jaunā Latvijas valsts par savu lielāko ienaidnieku uzskatīja Pareizticīgo Baznīcu, to Baznīcu, kura bijušajā Krievijā mirka asinīs un kura faktiski vēl vienīgā cīnījās pret boļševiku režīmu? Ar ko jaunā, brīvā Latvija attieksmē pret Pareizticīgo Baznīcu atšķīrās no nesenās Padomju Latvijas?

"Tajā pašā laikā, kad Pareizticīgā Baznīca tika nežēlīgi nomākta, miljoniem rubļu no valsts kases tika izlietoti katolicisma veicināšanai Latvijā."¹ Savāda, bet pilnīgi saprotama vienošanās, ja atsauc atmiņā vēsturiskos faktus, kuri atspoguļo līdzīgu ainu. "Katoļiem uz

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 31. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

valsts rēķina nopirka un iekārtoja vidējo mācītāju skolu. Augstāko teoloģisko izglītību katoļi arī uz valsts rēķina saņēma ārzemēs.”¹ Pareizticīgās Baznīcas svēto drānu dališanā, “metot kauliņus, kurš ko paņems”, piedalījās arī luterāņi — tie ieguva “Pētera un Pāvila dievnamu, kas bija pirmā pareizticīgo katedrāle Rīgā, kā arī mierā aizgājušo pareizticīgo virsganu atdusas vietu”.² Uz valsts rēķina luterāņiem tika uzturēta teoloģijas fakultāte. Tikai pareizticīgajiem tika atņemts tas, kas viņiem piederējis, un atņemtā vietā nekas nav dots, un visas šīs pārestības tika darītas it kā rusicisma nīdēšanas vārdā, neskatoties uz to, ka Pareizticīgo Baznīcas galva bija latvietis, ka Latvijā bija daži desmiti latviešu draudžu, kurās dievkalpojumu noturēja latviešu valodā latviešu priesteri. Veidojās drūma, bezcerīga bārabērna sajūta. Tika sacelta vesela ažiotaža par Pareizticīgo Baznīcu kā par “krievu gara” paudēju. To varēja raksturot vai nu kā tišu ļaunprātību, vai arī kā Baznīcas vēstures galēju nezināšanu, vai arī kā visu kopā. Tikai nezinātājiem varēja iestāstīt, ka Pareizticīgā Baznīca ir “krievu baznīca”. Šo vienkāršo faktu un īstenību arhibīskaps bija spiests akcentēt arī valdības vīriem:

“Visa Pareizticīgās Baznīcas iekārta, visas dogmas un kanoni (Baznīcas likumi) ir izstrādāti paliekamā, negrozāmā veidā jau tad, kad vēl krievi nebija kristīti. Visas tās normas, kuras raksturo Pareizticīgo Baznīcu, ir vispasaules (katoliska) rakstura un ne mazākā mērā nav krieviskas, jo krievi paliekamo, negrozāmo normu izstrādāšanā nav piedalījušies. Pat tā dievvārdu iekārta, pie kuras mēs, pareizticīgie, turamies, pilnībā ir radīta ārpus Krievijas un ne no krieviem. Tās liturģijas, kuras mēs turam savos dievnamos, viena pieder Jānim Zeltamutem, otra Basīlijam Lielajam, trešā Sv. Grigorijam. Neviens no viņiem nav krievs. Arī Lieldienu un ar Lieldienām saistīto svētku svinēšanas laiks nav krievisks, kā to šeit uztraukti ziņoja sociāldemokrāts. Mūsu Lieldienu svinēšanas laiks ir noteikts 325. gadā, kad krievi vēl pavisam nebija saskatāmi vēstures laukā un neviens no viņiem nepiedalījās šai noteikšanā. Visa mūsu dievnamu iekšējā iekārta visos sīkumos ir noteikta laikmetā līdz krievu kristīšanai. Mūsu senči pārņēma no krieviem ne kādu tur “krievu ticību”, bet to ticību, kuru paši krievi pilnīgi izstrādātā veidā pārņēmuši no citiem.

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d.

² Turpat, 74. lpp.

1905. gada 6. septembrī
nogalinātais virspriesteris Jānis
Licis, kurš rakstīja ar pseidonīmu
Indriķis Straumītis

Visi mūsu ticības pamati saistās tikai ar Kristu un Viņa Gara un mācības tiešiem paudējiem sv. mācekļiem un sv. tēviem, kuru starpā nav neviena krieva. Pareizticība vienmēr ir paudusi un pauž ne “krievu garu”, bet Kristus Garu.”

Par spīti iegūtajai un izsludinātajai Latvijas Pareizticīgās Baznīcas autonomijai, Baznīcai un tās virsganam nācās paciest daudzus apvainojumus, kas skāra gan Baznīcas pagātņi, vēsturi, gan 20. gadu sākuma notikumus. Tika pārmesta zemnieku pāriešana Pareizticībā, cerot uz materiāliem ieguvumiem un priekšrocībām. Uz to Sinode atbildēja, ka “zemnieki gaiši apzinājās, ka Sv. Pareizticība nedos viņiem nekādu materiālo ieguvumu un priekšrocību, bet gan sacels pret viņiem “bargo kungu” sīvo bardzību”. Šajā sakarā ir zināmi daudzi pat neticami fakti. Kad 1836. gada novembra sākumā Rīgā ieradās pirmais Rīgas pareizticīgais bīskaps Irinarhs, viņam bija jāriņķojas saskaņā ar speciālu krievu ķeizara Nikolaja I instrukciju. Vienā

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Pirmais Rīgas bīskaps
Irinarhs (1790–1877),
Rīgas katedrā no
1836. līdz 1842. gadam

Rīgas bīskaps Filarets
(1805–1866), Rīgas
katedrā no 1842. līdz
1848. gadam

no tās punktiem bija rakstīts: latviešus Pareizticībā pieņemt aizliegts. Pirmā latviešu vēlēšanās pāriet Pareizticībā tika pasludināta par dumpi. Vācu lielkungi pieprasīja karaspēku dumpja apspiešanai, ko krievu valdība neliedza. Ārkārtīgi bargi soda ekspedīcijas rikojās Veselovā un Jaunbebros. Sevišķi labi šie laiki aprakstīti Rīgas Pētera un Pāvila brālības 1906. gadā izdotajā grāmatā "Indriķa Straumīša raksti. Pareizticība pie latviešiem". Lūk, neliela epizode no šīs grāmatas. Kāds zemnieks, vārdā Jānis Kalniņš, 1841. gadā nolēma pieņemt Pareizticību. Par to viņam nodzina matas un divas reizes izdzina caur "stroju" (caur divām rindām zaldātu, no kuriem katrs deva stipru sitienu ar nodarinātu vicu). 1845. gadā viņam tomēr izdevās pieņemt Pareizticību. Par to viņu Rīgā ieslodzīja cietumā. Taču ar to nepietika. Sākās iestudēta izrāde, kurā viens otrs skatījās ar lielu baudu. Sabrauca luterāņu mācītāji, tauta klausījās sprediķus. Tika atsaukts bende, nelaimīgo kristietu latvieti izģērba, piesēja pie kauna staba un nežēlīgi sita ar paegļu nūjām. Turklāt tas notika lielā aukstumā. Pēc visnežēlīgākās eksekūcijas pusdzīvu viņu izsūtīja uz Sibīriju, sak, "skatieties un mācieties", kas notiek ar tiem, kas vēlas pieņemt Pareizticību. Septiņus gadus vēlāk šo garā nesalaužamo cilvēku pārveda atpakaļ uz Latviju. Viņa sieva jau bija mirusi Rīgas cietumā.

Pats Jānis Kalniņš nomira 1865. gadā. Lūk, vēl viens ticības varonis, par kuru zināms, ka viņa uzvārds bijis Āpšs. Viņš bija veco laiku cilvēks, nēsāja sapītu bizi aiz pakauša, bijis gaiša galva, viens no pagasta vīriem. Viņu Pareizticības dēļ izdzina caur stroju trīs reizes. Šis kristietis neiekliedzās, neievaidējās, tikai pēc katra sitiena nodrebēja, gāja modri, taisni, mērītiem soļiem un zaldātu rindu galos apgriezās ātri un pēkšņi. Tikai trešo reizi sāka mesties gan bāls, gan tumšs. Kad eksekūcijas beigās viņam atnesa kreklu un paši zaldāti gribēja palīdzēt to uzvilkt, viņš pats apraustīja savas ādas lupatas, izdzēra ūdeni un pārmetis pār sevi un kreklu svēto krustu, pats to uzvilka. Lūk, tādi bija latvieši! Tādus ticības mocekļus Latvijā tajā laikā varēja sastapt ik uz soļa. Par daudziem no viņiem var droši teikt — ja viņi būtu krievi, tad jau sen būtu ierindoti svēto kārtā.

Bīskaps Irinarhs kā dumpinieku atbalstītājs tika slepeni izvests no Rīgas. Krievu pareizticīgais bīskaps, kas iedrošinājās pieņemt izmisušos latviešus, bija bīstams Baltijas baroniem. Viņa vietā Krievijas Baznīcas Sinode iecēla bīskapu Filaretu. Viņam tika dotas vēl stingrākas instrukcijas. Visiem šķēršļiem par spīti latviešu vēlēšanās pieņemt Pareizticību pieauga. Kaut kā bija jāreaģē, nevarēja taču pareizticīga lielvalsts pilnīgi ignorēt savus pamatprincipus. Ķeizars beidzot piekrita latviešu pārejai Pareizticībā, taču tika izdoti ķeizara apstiprināti 7 instrukcijas punkti, kas ārkārtīgi apgrūtināja latviešu pāriešanu Pareizticībā. Nācās konstatēt, ka ticības jautājumus Latvijā neizskatīja Pareizticīgā Baznīca. Ķeizars kā aizstāvis, kā Pareizticīgās Baznīcas galva darbojās pret Pareizticību. Šis ačgārnības diezgan smalki atspoguļotas 1998. gadā Rīgā izdotajā S. Kovaļčukas grāmatā “Взыскую истину...” un A. Gavriļina 1999. gadā Rīgā izdotajā darbā “Очерки истории Рижской епархии 19. век”.

Vēlāk, situācijai mainoties, mainījās arī valsts politika. Latviešu iekaroto vietu zem saules valsts vara sāka izmantot savās interesēs. 1887. gadā, kad pareizticīgo skaits sasniedza 230 tūkstošus, tika izdots likums, kas liedza pareizticīgajiem pāriet citās konfesijās. Šāda neuzticība radīja latviešos neapmierinātību un tautā aizdomas, ka Pareizticība ir kļuvusi par vienu no rusifikācijas ieročiem. 1897. gadā pareizticīgo draudžu skaits sasniedza savu apogeju — 189 ar 242 tūkstošiem ticīgo.¹

¹ A. Pommers. Baznīcas vēsture. — 79. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Pareizticīgo un Anglikāņu
Baznīcas sadraudzība

No valdības puses bija aplami pārņemti agrāko zemnieku konvertēšanās motīvi. Interessants ir fakts, ka, par spīti vajāšanām, pareizticīgo skaits Latvijā no 1920. gada līdz 1925. gadam pieauga par 28 735.

Arhibīskaps Jānis savās dvēseles sāpēs rakstīja: "Šajā smagajā laikā daudzi Pareizticīgās Baznīcas draugi ir no tās novērsušies. Daži stājušies pat Pareizticīgās Baznīcas ienaidnieku rindās un izmanto tās spiedīgos apstākļus, lai uz tās rēķina vairotu savu labklājību. Tikai Anglikāņu Baznīca ir palikusi Pareizticīgās Baznīcas uzticams un nesavtīgs draugs arī tās posta un bēdu laikā."¹ Visdziļākajās skumjās nākas būt par liecinieku tam, ka, tāpat kā kristietības sākuma laikā, daļa apkārtējo pret daudzcietušo Baznīcu izturas ar trulu vienaldzību, citi ar ļaunu prieku, bet vēl citiem netrūkst kauna palīdzēt vajātājiem. Šī draudzība ar Anglikāņu Baznīcu Pareizticīgajai Baznīcai nozīmēja ļoti daudz, jo neviens cits nepacēla savu balsi, lai protestētu pret varmācību.

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 71. lpp.

1940. Rīgas un sabiedriska žurnāls. 16. gads.

Maknē ar pievienojumu: par gadu Ls 4.— par pusgadu Ls 2.—	N ^o 14. 22. jūlijs	Redakcija un ekspedīcija Talsos, Cirota ielā 1. Pasta iek. reģiāns Nr. 5480
---	----------------------------------	---

Svētais Voldemārs un Svētās Marijas baznīca
(1940. gada 22. jūlijs)

Žurnāla "Ticība un Dzīve" titullapa

Šajā laikā galvenais uzdevums bija saliedēt izklidinātos, dzīvos Baznīcas spēkus. Arhibīskaps Jānis uzsāka aktīvu draudžu darba organizēšanu. Sakarā ar biežajiem draudžu apmeklējumiem tika atrasta iespēja anonīmi apvainot virsganu politiskā nodevībā pret Latvijas valsti, it kā viņš aicinot gāzt pastāvošo varu. Šāda informācija parādījās laikrakstā "Latgales Vārds". Tie, protams, bija meli, un pēc arhibīskapa nopratināšanas un liecībām šī lieta tika izbeigta. Savos sprediķos Eminence norādīja, ka kristīgās mīlestības un miera traucētāji ir jezuīti — katoļu garīdznieki.¹

Enerģisks darbs turpinājās visās Baznīcas nozarēs. Atjaunojās Baznīcas izdevniecība — 1923. gadā sāka iznākt žurnāls "Ticība un Dzīve" un 1924. gadā "Vera i žizņ". Tas deva iespēju jau daudz apzinīgāk vadīt un atspoguļot Baznīcas dzīvi un problēmas. Darbu uzsāka atturības biedrība.

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 43. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

NORAKSTS.

LATVIJAS SUVERENĀS TAUTAS VĀRDĀ.

Senata rīkojums

Iekšlietu ministriem.

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Zinods
Paraksts: 7/11 1925. g. 11.11.1925
Izdevums: 102 G. 11

*Man
atņemts
1925. g. 11.11.1925.*

LATVIJAS SUVERENĀS TAUTAS VĀRDĀ, Senats, caurlūkojis tiesas sēdē Latvijas pareizticīgās baznīcas Zinodes sūdzību par Iekšlietu ministra lēmumu pie Rīgas galvenās dzelzceļu stacijas atrodošas baznīcīpas nojaukšanas lietā, izklausījis Virsprokurora biedra atzinumu un ņemot vērā: ka saskaņā ar Senata iekārtas likuma I.p. noteikumiem, Ministru kabineta kā valsts augstākās pārvaldes iestādes lēmumi Senatam nav pārsūdzami; ka šinī gadījumā, kā tas redzams no lietas, par atrodošos pie Rīgas galvenās dzelzceļu stacijas pareizticīgās baznīcīpas nojaukšanu 1925.g. 16. jūnijā ir lēmis Ministru kabinets; ka Iekšlietu ministrs nekādu lēmumu šai lietā nav taisījis, bet tikai š.g. 27.jūnijā ziņojis Latvijas pareizticīgo baznīcas arķibīskapam, ka viņa lūgums par ministru kabineta 16. jūnija lēmuma revīziju atstāts bez ievērības; ka tamdēļ Latvijas pareizticīgās baznīcas Zinods sūdzia pēc sava satura ir tieši vērstā pret minēto ministru kabineta lēmumu, kurš Senatam nav pārsūdzams; ka tādā kārtā, saskaņā ar sacīto, Latvijas pareizticīgās baznīcas Zinods sūdzība nav no Senata caurskatāma, - n o l e m j : Latvijas pareizticīgās baznīcas Zinods sūdzību atstāt bez caurskatīšanas ..

Še klāt akts.

1925.g. " 28 " novembrī .

Virsssekretars /paraksts/

Zināšanai un paziņošanai sūdzētajai.

Virsssekretara palīgs /paraksts/

ADMINISTRATIVAM DEPARTAMENTAM
Senata rezolūcija šai lietā dota 1925.g. 16.novembrī.

Par noraksta pareizību : Garīgo lietu pārvaldes

darbvedis: *J. Bergmanis*

LATVIJAS PAREIZTICĪGĀS BAZNĪCAS Z I N O D E I

noraksts zināšanai.-

Rīgā, " 4 " decembrī 1925.g. Nr. 172271.

Garīgo lietu pārvaldes

priekšnieks: *Ilstentš*

Darbvedis: *J. Bergmanis*

Suverenās tautas vārdā pasludinātais spriedums stacijas baznīcīpai un faktiski arī Pareizticīgo Baznīcai kā latviešu tautas "lielākajam ienaidniekam"

1923. gadā tika sasaukts kārtējais Pareizticīgās Baznīcas koncils. Ieradās delegāti no 107 draudzēm, 81 priesteris un 89 laicīgas personas. Pareizticīgā Baznīca atkārtoti protestēja pret varmācību un lūdza valdībai aizstāvību. Baznīcai bija nodarīti zaudējumi 150 milj. rubļu apmērā. Latvijas Pareizticīgā Baznīca tomēr vēl cerēja, ka Latvijas valdība beidzot mainīs savu attieksmi pret Baznīcu. Kā atbilde sekoja arvien jauni spaidi un pārestības. Baznīcas stāvoklis daudziem sāka likties smags un bezcerīgs. Nepietika ar to, ka Pareizticīgajai Baznīcai tika atņemts Garīgais seminārs un nebija vairs iespēju sagatavot amatam nākamās draudžu ganus. Tika atņemtas un likvidētas arī baznīcu skolas. Pārsteidza nervozā steiga, kas pavadīja visus terora aktus. Arhibīskaps Jānis raksta: "Mums arvien no jauna nākas izpildīt savu pienākumu — izpaust bēdīgos notikumus pretpareizticības frontē. Sevišķu vērību uz sevi griež šās frontes varavīru niknums, viņu steidzība, neatlaidība un viņu neizsīkstošie arvien jaunie un jaunie izgudrojumi. Viņi steidzas pārsteigt Pareizticīgo Baznīcu arvien jauniem sitieniem, it kā bīdamies, ka tagadējie viņu nikniem darbiem labvēlīgie apstākļi var grozīties.

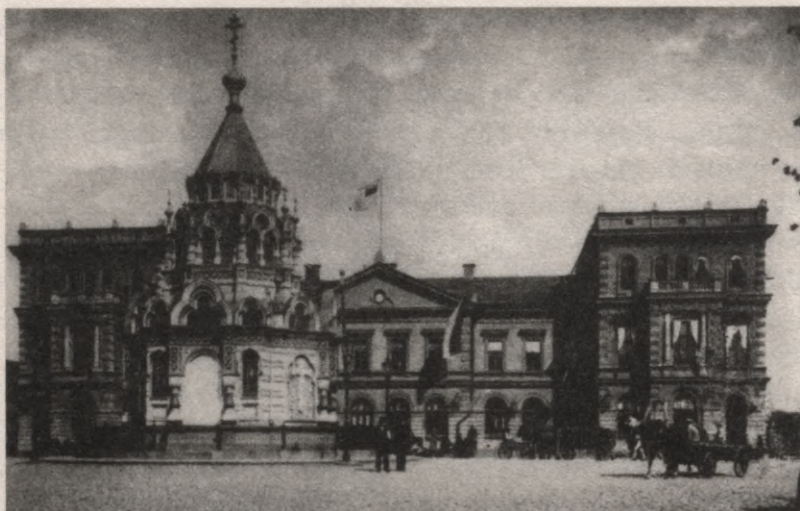
Jeb varbūt šē ir vieta nervozai steigai, kāda piemīt notiesāto likteņa izpildītājiem: notiesātais bez aizstāvja, nāves ieroča kontūzija ir stipra, bet tumšā darba izpildītājs tomēr uztraucas: nervozi ziepē striķi, nervozi uzmet cilpu, it kā krampī raustīdamies, uzvelk savu upuri, nežēlīgi rauj to aiz kājām un tikai tad apmierinās, kad nedzīvs liķis nokrīt pie viņa kājām, tikai tad viņš aukstu sirdi sāk aprēķināt peļņu par padarīto darbu."¹

Terors pret Pareizticīgo Baznīcu sasniedza savu kulmināciju 1925. gada 20. jūlijā, kad ar valdības rīkojumu tika uzspridzināta Rīgas stacijas baznīciņa, kurā arhibīskaps Jānis kā Latvijas Pareizticīgās Baznīcas galva pēc iebraukšanas Latvijā noturēja savu pirmo aizlūgumu. Nelīdzēja ne protesti, ne lūgumi. Nebija nekādas garantijas, ka tamlīdzīgas lietas neatkārtosies, turklāt "patrioti" nebeidza kļūst un paģērēt katedrāles noslaucīšanu no zemes virsas. Arī padomju laikos, lai gan Latvijā tos sauc par "krievu laikiem", pārsvarā tika nopostītas un spridzinātas pareizticīgo baznīcas — Rīgā, Daugavpilī, Ērgļos, Talsos un piepildījās brīvās Latvijas vadoņu sapnis — katedrāle tika pārvērsta par planetāriju.

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 54. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Uzspriecinātā Rīgas stacijas baznīca

Arhibīskaps Jānis secināja: “Kā redzams, mūsmāju “biedri” grib iet Baznīcas nospiešanā tālāk par “tovarišķiem” un vajāšanu ziņā tālāk nekā kvalificētie PSRS bezdievji. Mūsu zemē un mūsu galvaspilsētā ir ne mazums vēsturisku ēku, kuras celtas savā laikā no patiesiem latvju tautas verdzinātājiem, bet līdz tām nesniedzas atriebjošais niknums. “Patriotus” neuzbudināja ne pils izskats, kur dzīvoja visbargākie ģenerālgubernatori, ne žandarmērijas mitekļi, ne policijas pārvaldes nams, ne kriminālās iestādes, ne centrālais un citi cietumi... Šo ēku noārdīšana netiek pieprasīta. “Patriotus” uzbudina tikai katedrāle...”¹

“Šiem negodīgiem tautas musinātājiem acīs duras krievu stila dievnamu un kapliču, tie tos mums pārmet, tie esot jānojauc kā carisma pieminekļi, kā krieviskās garšas un izjūtas izplatītāji; neprašas neatšķir Bizantijas stilu no “krievu” stila; pat pareizticīgo dievvārdus, kas sastādīti Grieķijā un Palestīnā, šie neprašas dēvē par krieviskiem, bet to viņi neredz un negrib redzēt, ka visā tautā, visās malās tiek propagandēts viens tiešām ļauns vecās cariskās Krievijas piemineklis, vecā cariskā formā, ar veco carisko saturu.

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 61., 63., 65., 69. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Mēs runājam par tā saucamo degvīna monopolu. Par šo pieminēti liekulīgie "krieviskuma" nīdētāji klusē. Kāpēc?"¹

Pilnīgi iespējams, ka no Pareizticīgās Baznīcas Latvijā nepaliktu nekā, ja tādā laikā LPB nepieņemtu un neīstenotu lēmumu sūtīt uz Saeimu tiešo Baznīcas pārstāvi. Vairs nedrīkstēja zaudēt laiku. Pareizticīgie beidzot saprata, ka tiesības uz izdzīvošanu un eksistenci jāizkaro saviem spēkiem.

Pa visu Latviju izplatījās ziņa, ka Pareizticīgās Baznīcas svētumu graušanas iniciatorus Dievs ir sodījis. Uz trim traģiskiem, piepešiem nāves gadījumiem ļaudis skatījās kā uz Dieva sodu, kāds tas patiesībā arī bija.

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 25. lpp.

10. Arhibīskaps Jānis Saeimā

“Ikkatra dvēsele lai pakļaujas dievišķajam “tas ir mans pienākums”, jo Dieva griba ir labvēlīga, pilnīga un pestījoša visiem cilvēkiem. Noliec, trūdu un pīšļu dēls, savu galvu zem Viņa visstiprās rokas, pret kuru tavs spēks nav nekas, paļaujies uz dievišķo gudrību, pret kuru tava gaisma ir drūma tumsa, nododies Kunga tēvišķai vadībai, kas cilvēkam un cilvēcei grib tikai mieru un svētlaimi, bet ne ienaidu un ciešanas.” (Arh. Jānis “Par ciešanu neizbēgamību”)

1925. gadā tika sasauktas vairākas draudžu rajonu sapulces, kurās sprieda par iespējam legalizēt Latvijas Pareizticīgo Baznīcu un tādējādi izbeigt vajāšanas un beztiesisko stāvokli. Sapulcēs vienprātīgi nolēma: lai aizstāvētu savas tiesības, pareizticīgajiem aktīvi jāpiedalās valsts Saeimas vēlēšanās un jāievēlē savs deputāts, kurš pārstāvētu visus pareizticīgos. Botčagovs, kurš bija laicīga persona, iepriekšējā Saeimā nespēja pienācīgi aizstāvēt Pareizticīgo Baznīcu. Kandidāta izvēlē nedrīkstēja kļūdoties un riskēt, tāpēc tika nolemts izvirzīt arhibīskapu Jāni. Kurš gan cits spētu pretimstāvēt šim nopietni uzsāktajam karagājienam?

Lai gan Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai trūka līdzekļu vēlēšanu kampaņas organizēšanai, arhibīskaps tika ievēlēts divos — Rīgas un Latgales — vēlēšanu apgabalos. Pats valdnieks par savu ievēlēšanu Saeimā rakstīja: “Pareizticīgā Baznīca pirmo reizi ņem tiešu dalību Latvijas Saeimā. Apskatot šo mūsu pirmo mēģinājumu, mums mazliet jāpakavējas pie paša principa: vai Baznīcai ir jāņem dalība parlamenta darbībā? Mūsu kaimiņienes Luterāņu un Katoļu Baznīcas šo jautājumu izšķir pozitīvi. Mūsu dzīves prakse ar faktiem pierāda, ka viņu baznīcām šī līdzdalība ir atnesusi tikai labas sekas... Ja mūsu Baznīca nesusi lielus zaudējumus, tad tikai tādēļ, ka viņai nebija savas tiešās pārstāvniecības parlamentā. Mūsu mēģinājums sūtīt uz parlamentu aizstāvjus no politiskām grupām... liecina, ka mēs esam

Pareizticīgie Latvijas pilsoņi!

Pienācis svarīgs brīdis Latvijas valsts dzīvē. Tautai jāizsakas, vai Latvija ir ticīga un tiesiska valsts, vai ne. No ticības likumības aizstāvjiem Saeimā ienestais likumprojekts par to, ka baznīcas un lūgšanas nami nav atņemami vienai konfesijai un atdodami citai, no Saeimas tika atraidīts. Ta tad mūsu svētumi ir apdraudēti. Dažas baznīcas un citi ipašumi mums jau atņemti un mēs nevaram būt droši, ka tas pats nenotiks arī ar citām mūsu baznīcām un ipašumiem.

1. un 2. septembrī š. g. notiks tautas balsošana par šo likumprojektu, kurš aizstāvētu ticīgos no pārestībām un neļautu tirgoties ar viņu svētumiem.

Pareizticīgie! Izpildiet savu svēto pienākumu un balsojiet par šo likumprojektu! Pamudinājiet uz to arī savus pazīstamos! neklausat musinātajus, kas jūs dažādām pasākām mēģina atturet no balsošanas! Lai neviens jūs nevarētu maldināt un piehānīt, atgādinājam, ka balsošanas urnā jums jāmet tikai tā zīmite, uz kuras uzrakstīts „PAR“.

„Katru, kas Mani apliecinās cilvēku priekšā, to ir Es gribu apliecināt sava Tēva priekšā, kas ir debesis. Un kas Mani aizliegs cilvēku priekšā, to Es arī gribu aizliegt sava Tēva priekšā, kas ir debesis (Mat. 10, 32, 33)“, saka Jezus Kristus.

Aplieciniet tad arī Viņu visas pasaules priekšā, aizstāvēdami savas baznīcas, lai arī Viņš jūs atzitu par savejiem.

Pareizticīgo draudžu Savienība.

J. Tembergs, Rīgā.

Viens no protesta uzsaukumiem

vīlušies... viņi neatrada par vajadzīgu ievirzīt Pareizticīgo Baznīcu Latvijas likumā. Pareizticīgā Baznīca tika turēta ārpus likuma.”¹

Arhibīskapa ievēlēšana Saeimā tiešām bija liels, nozīmīgs notikums Latvijas Pareizticīgās Baznīcas dzīvē. Nu arhibīskaps varēja ne tikai balsojot iespaidot Latvijas likumdošanu un valsts politiku attiecībā pret Latvijas Pareizticīgo Baznīcu, bet arī uzstāties, aizstāvēt ar savām runām gan ticību, gan Baznīcu. 1926. gada 19. maijā un 1. jūnijā viņš teica vēsturiski nozīmīgu runu Saeimā, kurā vēlreiz visas sabiedrības priekšā atspoguļoja Pareizticīgās Baznīcas faktiskos stāvokli:

¹ Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LVVA), 7131. fonds, 58. lieta, 28. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

“..Mēs pieprasām Pareizticīgajai Baznīcai Latvijā tās pašas juridiskās tiesības, kādas jau ir Latvijā dotas Luterāņu, Katoļu un Baptistu Baznīcām. Mēs pieprasām ne vairāk un ne mazāk, cik ir dots šīm Baznīcām...”

Pie Pareizticības Latvijā pieder 167,5 tūkstoši pilntiesīgu Latvijas pilsoņu. Saprātīgas valsts vadīšanas pienākums ir iedvest šiem valsts kuģa vadītājiem, ka tik lielu pilsoņu skaitu nevar neievērot, ka viņus nevar turēt par beztiesīgiem un žņaudzamiem, jo šis skaits veido 10 procentus no visiem dzīviem Latvijas spēkiem...”

Runas turpinājumā arhibīskaps skaidri atspoguļoja Pareizticības vēsturi Latvijā un norādīja uz neapstrīdamo faktu, ka 19. gs. 40 gados noorganizētās pareizticīgo latviešu draudzes bija pirmās pēc vairāk nekā 600 vispusīgas verdzības gadiem legālas, tīri latviskas nacionāli reliģiskas organizācijas, kurām nekādā gadījumā nevar pārmest krieviskumu, un ka pret šo nacionālo atmodu jau tad sacēlās visi tie spēki, kuriem tā bija nevēlama. Pareizticībai tajā laikā pievienojās apmēram 100 tūkstoši latviešu.

Arhibīskaps atklāti brīdināja, ka nacionālisma un Pareizticības vajāšanas vilnis var kādreiz atvelties atpakaļ un izraisīt Krievijas lielvalstiskā šovinisma plūdus, kuros Latvija var noslīkt. Šis paredzējums piepildījās. Viņš arī atzīmēja, ka sociāldemokrātu naidis pret visu krievisko izskaidrojams ar atmiņām par Krievijas impēriju, kuras vairs nav un kuru atjaunot vairs nav iespējams, tādējādi iznāk, ka sociāldemokrāti karo ar spokiem.

Lai gan Baznīcas pretinieki Pareizticīgās Baznīcas pārstāvi uzņēma ar ķengām, lamām un boikotu, pirmais arhibīskapa panākums bija Latvijas Pareizticīgās Baznīcas un visas tās struktūras, iestāžu un amatpersonu likumīga atzīšana. 1926. gada 8. oktobrī ar nenozīmīgām izmaiņām valdība Satversmes 81. punkta noteiktajā kārtībā izdeva paša arhibīskapa Jāņa sastādītu projektu “Noteikumi par Pareizticīgās Baznīcas stāvokli”. Baznīcai, tās organizācijām un iestādēm tika piešķirtas juridiskās personas tiesības. Latvijas teritorijā tā tika atzīta par Krievijas Baznīcas juridisko mantinieci. Vislabāk šī soļa pareizību raksturo pats Baznīcas galva:

“Pēc šī likuma apstiprināšanas Baznīca pakāpeniski sāka atjaunot savas organizācijas un iestādes, pēc kuru atjaunošanas tā veltīgi tiecās pirms tam. Atjaunots un no jauna pie savas augstās un svētās

Pateicoties arhibīskapa Jāņa gādībai
viens no atgūtajiem no Krievijas
90 reevakuētajiem zvaniem

misijas pildīšanas ķēries Garīgais seminārs. Atjaunotas vairākas draudzes, biedrības. Līdz ar Baznīcas iestāžu un organizāciju atjaunošanu atdzimst arī to īpašuma tiesības. Šis likums Baznīcai atdevis milzīgas materiālas vērtības, bet vērtīgāks par visu materiālo ir tas, ka šis likums garantē mierīgu dzīvi un darbu, ka tas nodrošina pret patvaļu un apspiešanu. Sasniegts daudz, taču vēl ne viss, ko varētu vēlēties..."

Proporcioniāli konfesijai piederīgo skaitam arī Latvijas Pareizticīgā Baznīca sāka regulāri saņemt pabalstus. Ievērojot Latvijas Pareizticīgās Baznīcas prasību un pēc tās iniciatīvas Latvijas valdība panāca Pirmā pasaules kara gados uz Krievijas iekšējām guberņām izvesto baznīcas zvanu un liturģisko piederumu reevakuāciju no PSRS.

Kāds aculiecinieks atstāsta kādu epizodi:

"Ar arhibīskapu dziļākās sarunās es tolaik baidījos ielaisties, kaut viņš ļoti interesējās par studentu dzīvi un jaunatnes uzskatiem. Tā kā LU Lauksaimniecības fakultātes ēka atradās netālu no Saeimas nama, tad lekciju starplaikā bieži mēdzu aiziet uz to un paklausīties

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Viens no spilgtākajiem Dieva zaimošanas piemēriem — kāpnes uz bijušā Garīgā semināra — tagadējā Anatomikuma — otro stāvu. 2001. gada marts. Agrāk šīs sienas greznoja Dieva, eņģeļu un svēto attēli, tagad ārstu galerija. Vai bijušā semināra audzēkņi spēja kādreiz iedomāties, ka viņu dzimtas mācību iestādes pagrabos kā kādā šausmu filmā peldēs formalinā konservēti liķi un tajā vietā, kur tika noturēta Dievišķā Liturģija, atradīsies muzejs ar cilvēku anomāliju eksponātiem?

deputātu “runu kaujas”. Reiz pēc kādas arhibīskapa garākas un spēcīgākas runas, vērstas pret kreisajiem deputātiem, viņam kāpjot no katedras, trīs vīri steidzās viņu ar varu izgrūst koridorā, bet arhibīskaps Jānis ar savu spēcīgo ķermeni viņus atbīdīja nost. Cik vien bija izdevība dzirdēt viņa runas, tās bija kodolīgas, spēcīgas un vērstas pret mūsu jaunās valsts grāvējiem. Diezgan bieži iegriezos arī Pareizticīgo katedrālē Brīvības bulvārī, lai paklausītos sprediķos un dziesmās viņa vareno balsi.

Arhibīskaps bija labsirdīgs, ar devīgu roku, kas palīdzēja ne tikai izskoloties brāļabērniem, bet sniedza atbalstu daudziem trūkcūcietjiem. Viņš bija drošsirdīgs cīnītājs, kas nebaidījās teikt patiesību

acīs arī Latvijas ienaidniekiem un aizstāvēt savu valsti un tās Pareizticīgo Baznīcu.”¹

Katra arhibīskapa Jāņa uzstāšanās Saeimā bija sava veida politisks notikums. Pareizticīgās Baznīcas diskreditēšanas nolūkā sociāldemokrāti visdažādākajā veidā uzbruka arhibīskapam, apvainojot viņu visas sabiedrības priekšā par bēgli. Virsgans akcentēja to, ka visā savā garajā mūžā par bēgli nekur un nekad nav bijis un zinājis, ka Pareizticīgās Baznīcas virsganam Latvijā būs jāpiedzīvo vēl rūgtāki pārbaudījumi nekā Krievijā.

Pareizticīgās Baznīcas lielāko nelaimju vaininieki bija sociāldemokrāti — marksisti, pret kuriem valdnieks savās runās vērsās sevišķi nesaudzīgi, atmaskojot viņu patiesos mērķus un darbību. 1927. gada 29. oktobrī arhibīskaps Saeimas priekšā liecināja, ka toreizējais Ministru kabinets, kaut gan dēvēts par koalīciju, ir tīrs marksistu kabinets ar visām no tā izrietošām sekām. Arhibīskaps dokumentāli apliecināja, ka liela daļa no Latvijas valsts varasvīriem ir bijušie sarkanie komisāri, kuri visādiem līdzekļiem slēpj savu pagātņi:

“No Saeimas tribīnes es jau esmu nosaucis garu Krievijas benžu un asiņaino komisāru sarakstu no mūsu marksistiem, kas visā pasaulē kļuvuši bēdīgi slaveni ar savu asinskāri, spīdzināšanām, laupīšanām, visāda veida krāpšanām, meliem un provokācijām. Daži no viņiem vēl šobaltdien ārdās pa Krieviju, taču daudzi ir atgriezušies dzimtās Latvijas robežās un šeit ar krāpšanu, meliem un visiem citiem marksistiskajiem paņēmieniem gatavo augsni, lai varētu ieviest arī šeit marksistisko elli pēc Maskavas parauga, lai ieegrūstu masas rijīgo un asinskāro “sarkano muižnieku” verdzībā.

Mūsu vientiešiem nevajadzētu aizmirst, ka pat starp kaimiņos esošās marksistiskās diktatūras lielvalsts marksistiem visbargākie, visneceremoniālākie, visnežēlīgākie politisko pretinieku žņaudzēji bija tie, kuri nākuši no mūsu marksistu vidus. Vai mazums starp mūsu marksistiem palicis zvēriņu Stučkas, Lāča, Petersa, Daniševska u. tml. līdzstrādnieku? Jeb vai jūs domājat, ka šie cilvēkzvēri ir pārtapuši?”

¹ Universitas. — 1966, Nr. 37.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Atjaunotā Garīgā semināra pirmais izlaidums. No kreisās uz labo
pusi sēž: V. Jansons, virspriesteris N. Pehvalskis, rektors virspriesteris
J. Jansons, arhibīskaps Jānis, virspriesteris K. Zaics, pasniedzējs
D. Rudzītis, pasniedzējs J. Miķelsons

Arhibīskaps liecināja, ka šie mūsmāju “asins” radinieki ļoti jūtīgi reaģē uz pārmaiņām PSRS politikā — kā tur atskan, tā Latvijā atsaucas; tas attiecās uz visām jomām, arī uz Baznīcu. Šķita, ka kāds ārpus Latvijas mītošs spēks ar Latvijas marksistu atļauju ir uzņēmies vispusīgi kontrolēt visas dzīves norises un dot direktīvas, kā un kuru stūrēt valsts kuģi.

Liela izmaiņa Latvijas politikā un dzīvē ienesa marksistu dzemētais bēdīgi slavenais Tirdzniecības līgums ar PSRS. Latvija kļuva par ķīli, ar kuru padomija sašķēla jauno valstu ķēdi gan ģeogrāfiski, gan ekonomiski, gan politiski. Latviju sāka uzskatīt par padomijas sutas logu, pa kuru gaidīja ieplūstam visu to, kas top apzīmēts ar padomijas garu un padomijas sērgu. Pēc šī līguma ratificēšanas pasliktinājās attiecības ar daudzām valstīm, tika apspiesta pat preses un vārda brīvība. Tika likts priekšā “savaldīt” tos, kas raksta par PSRS, to skaitā arī Latvijas Pareizticīgās Baznīcas galvu. Padomju pilnvarotais pārstāvis izteica protestu pret 1927. gada 6. novembra

dvēseles aizlūgumu asiņainās trešās internacionāles upuru piemiņai. Arhibīskapa runa par godu nevainīgi bojāgājušiem upuriem Latvijas presē neiekļuva. Tādi paši dvēseles aizlūgumi un runas tika noturētas visā pasaulē, tomēr neviens cits pilnvarotais pārstāvis, izņemot Rīgā sēdošo, nemēģināja iesniegt protesta notu ne Anglijas, ne Vācijas, ne Francijas, ne arī kādai citai valdībai pasaulē. Kā redzams, PSRS izturējās pret Latviju ne tā kā pret pārējām valstīm. Tai pašā laikā Rīgā demonstratīvi notika sapulce, kurā cildināja un slavēja trešo internacionāli. Notika pat smieklīgi kuriozi. Kāds žurnālists uzrakstīja rakstiņu par komjaunatni. Biedri marksisti nelaimīgo brīdināja, ka 24 stundu laikā viņš tiks izraidīts no Latvijas. Iznāca liels tracis. Kad pārpratums noskaidrojās, izrādījās, ka nelaimīgais žurnālists savus materiālus bija smēlies no padomju preses un tie pat nebija satraukuši GPU. Latvijas marksisti bija stipri pārcentušies. Lai izpatiktu "biedriem", marksisti radīja Latvijai zaudējumu pēc zaudējuma arī ekonomikā. Radās sajūta, ka valdība patstāvīgi nav spējīga pieņemt nevienu lēmumu, tikai gaida direktīvas no ārpuses. Tās ir tikai dažas nianšes, kas ne pilnībā, bet pietiekami raksturo tā laika Latvijas valdības politiku.

Ne velti brīvā Latvija tagadējiem latviešiem asociējas ar Ulmaņa laikiem, taču Ulmanis nāca pie varas tikai 1934. gadā, bet neatkarīgā Latvija proklamēta 1918. gadā. Tātad veseli 16 gadi faktiski mūsdienu latvieša apziņā neeksistē, tos negrib atcerēties, jo tie ir šausmīgi gadi.

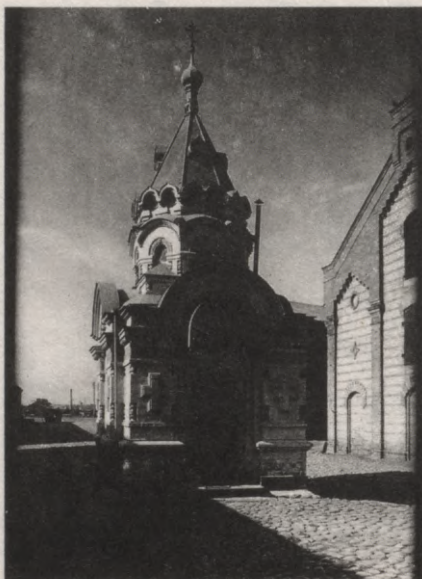
Arhibīskaps runāja vienkārši un īsi un nekautrējās no izteicieniem, ja tika skarti boļševiki. Daudzi viņam to pārmeta, tāpat arī viņa politisko darbību. Vienmēr atradīsies kāds farizejs, kurš, nesaprazdams lietas būtību, saskatīs skabargu brāļa acī, būs gatavs nosodīt visu un visus, pats nepakustinādams lietas labā ne pirkstu. Vienmēr atradīsies tādi, kas negribēs sevi pakļaut riskam, kas vienmēr izvēlēsies to "gudrāko" pozīciju stāvēt maliņā kā parunā: "Ne mana cūka, ne mana druva".

Virsgans savu politisko darbību komentēja šādi:

"Īsta, patiesa Baznīcas apziņa ne vien atļauj un atbalsta Baznīcas darbinieku piedalīšanos valstiski sabiedriskajā dzīvē, bet pat to pieprasa. Draudzes gans — tas ir Kunga tautas, visas tās dzīves sargs. Ja sargs mana tautai tuvojošās briesmas un neceļ trauksmi,

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Sv. Nikolaja kapela pie Centrālā
tirgus. Nojaukta 20. gs. 50. gados

nebrīdina tautu par tām, viņš pēcāk ir atbildīgs par cietušajiem. "Es tevi esmu izredzējis par sargu Savai tautai, lai tu, ja tu saņemsi kādu vārdu no manas mutes, tos brīdini manā vārdā. Ja es bezdievim saku: bezdievi, tev jāmirst, un tu nebrīdini bezdievi, lai tas atgriežas no sava ceļa, tad bezdievis gan nomirs savā noziegumā, bet viņa asinis Es atprasīšu no tavas rokas." (*Ec. 33, 7, 8*)"

Arhibīskaps atspoguļoja arī Baznīcas politiskās darbības vēsturiskos aspektus: "Baznīcas likumi un tradīcijas uzliek par pienākumu rūpēties par sava ganāmā pulka dzīvi visās tās nozarēs. No šā pienākuma apziņas vadījās arī pirmie kristiānisma apoloģēti, kad viņi gan vārdiem, gan rakstiem, aizstāvēt savu ganāmo pulku, uzstājās laicīgo personu un iestāžu priekšā. Šī pienākuma apziņa atspoguļojas arī kristiānisma tā saucamā Zelta laikmeta baznīcas tēvu uzstāšanās, kad viņi, kā, piem., Sv. Jānis Zeltamute un Mediolānas Sv. Ambrozijs, ne tikvien aizstāvēja savu ganāmo pulku ar uzstāšanos un lūgumiem, bet uzņēmās pat atklātu cīņu ar vareniem tautas likteņu lēmējiem. Šī pienākuma pildīšana pirmo kristīgo laik-

metā bija savienota ar bīstamām sekām un bija varonīgs darbs. Tikai ar pakāpenisku valstu pievēršanu kristietībai šī pienākuma pildīšana kļuva vieglāka. Bizantijas un agrākās Krievijas civillikumi arī paredz priesteru un virsganu pienākumu aizstāvēt savu ganāmo pulku. Virsgani un priesteri tika iekļauti kā dalībnieki valsts aparātā, lai pārzinātu likumus un to izpildīšanu. Atcerieties Sv. Filipa uzstāšanos Jāņa Bargā laikā vai patriarha Germogena — vēlākā laikā. Ar parlamentārisma rašanos un nostiprināšanos kristīgā garīdzniecība savu ganāmo pulku aizstāvēšanai visur lieto arī parlamenta tribīni. Parlamentārisma dzimtene Anglija, lai dotu garīdzniecībai iespēju pildīt šo vissvētāko pienākumu, ievada savā parlamentā pārstāvi no augstākās garīdzniecības kā obligātu locekli Augšējā palātā, dodama tādā kārtā garīdzniecībai neatņemamas tiesības aizstāvēt savu ganāmo pulku.”¹ Par novatoru šajā ziņā kļuva padomju valsts. Tā centās pierādīt, ka kristietības un Baznīcas gars prasa pilnīgu Baznīcas atstumšanu no politikas lietām. Jāteic, ka šis viltīgais komunistu viedoklis mūsu dienās ir kļuvis par sabiedrības viedokli. Daudzi, pat garīdznieki, uzskata, ka piedalīties politikā ir grēks. Lai gan ar likumu Latvijas Pareizticīgā Baznīca tika oficiāli atzīta, uzbrukumi Baznīcai neapsīka. Tie turpinājās ar daudz lielāku intensitāti, kļuva izsmalcinātāki.

Lasot tā laika presi, šķiet, ka ārdās pats nelabais. Pret Pareizticību kā rusifikācijas perēkli tika sacelta vesela ažiotaža. Tika pieprasīts pārtraukt Pareizticīgās Baznīcas tiesības. Sākās, precīzāk, uzliesmoja no jauna rupjš protests pret katedrāles atrašanos galvaspilsētas centrā, to pagērēja noslaucīt no zemes virsas. Avīžu slejās parādījās tendenciozas pasakas par atjaunoto Rīgas Garīgo semināru. Pat Pareizticīgās Baznīcas zvaniem un zvanīšanai tika piešķirta kaut kāda sevišķa nozīme. Tie skanot kā demonstrācija, labākajā gadījumā esot kā uzbāzība, kas traucē Rīgas dzīves harmoniju. Tā esot arhibīskapa spītīga demonstrācija pret latvisko Rīgu.² Visā pasaulē baznīcas zvaniem piedēvēja tikai vienu ideju: “Tauta, neaizmirsti Dievu!” Kā izrādījās, Latvijas galvaspilsētā tā bija pretrunā ar tautas garu. Nevienam publicistam pasaulē nekad nebija ienācis prātā, ka

¹ Ticība un Dzīve. — 1939, Nr. 15.

² Pirmdiena. — 1927, Nr. 101.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

pareizticīgo zvanīšana Tokijā ir ietiepīga demonstrācija pret "japānisko Tokiju", Pekinā — pret "ķīnisko Pekinu", ka Parīzē pareizticīgo zvanīšana traucē Parīzes dzīves harmoniju, ka praktiskajā Ņujorkā tā būtu pretēja Ņujorkas garam, ka pareizticīgo zvanīšana būtu atļaujama tikai Maskavā. Tādus brīnumus varēja pieredzēt tikai Latvijā. Neskatoties uz 1926. gada 8. oktobrī pieņemto likumu, kur melns uz balta rakstīts, ka pareizticīgo dievnami ir neatsavināms Baznīcas īpašums, 1927. gada 14. janvārī ar zemkopības ministra rezolūciju valsts fondā tika ieskaitīts Alūksnes draudzes centrs ar dievnamu, ēkām un dārziem, kas tur atradās. Kaut kas līdzīgs brieda Piltenē. 1927. gada Lieldienās pareizticīgie saņēma valdības "dāvanas" — Straupes dievnams ar autoritatīvu iestāžu lēmumiem tika nodots kādas privātas personas rokās, kura tur nolēma ierīkot izpriece vietu — traktieri, bet Daugavpilī un Alūksnē par dievnama izmantošanu tika pieprasīta samaksa. Reālā situācija liecināja, ka valsts neievēro pat savus izdotos likumus. Kāds ievērojams jurists izsacījās: "Likums izveicīga jurista rokās ir kā bendes striķis." Par kādu gan mierīgu un klusu garīgo dzīvi varēja runāt? Katrs izcīnītais solis bija jānostiprina un jārēķinās ar iespējamām uzbrukumiem. Ne bez politiķu svētības latviešu presē regulāri parādījās raksti, kas pagērēja atjaunot, pārveidot Pareizticību, pielāgot laikmeta un tautas kultūras prasībām. Izrādījās, ka nomainīgie, stingrie pamati — Vispasaules koncilu lēmumi, uz kuriem balstās Pareizticīgā Baznīca visā pasaulē, traucē Latvijas valsts attīstībai. Šīs tēzes atspoguļojās arī Saeimā. Skaidrs, ka Pareizticīgās Baznīcas pastāvēšana vien, ar tās kanoniem un dogmām bija kā miežagrauds acī, jo Baznīcas struktūra un likumi neparedz izmaiņas. Tātad faktiski tā ir ļoti grūti iespaidojama. Valdnieks nepārtraukti bija spiests atgādināt elementārās pamatpatiesības, ka jebkuru reformu Baznīcā ir tiesīgs izdarīt tikai Vispasaules koncils.

Ar savām runām, drosmi un nelokāmo stāju arhibīskaps iemantoja daudzus ienaidniekus. Viņi enerģiski, nepiekusdami pina biezu intrigu tiklu un izplatīja ļaunprātīgus melus, cenzdamies nomelnot valdnieku ne tikai kā Baznīcas ganu, bet arī kā cilvēku. Kad tas nedeļa vēlamās rezultātus, ienaidnieki centās valdnieku ietekmēt ar iebiedēšanu un draudiem. Kādu vakaru arhibīskaps pēc aizvadītās

dienas rūpēm atgriezās Ozolkalna bīskapu vasaras rezidencē. No tramvaja galapunkta valdnieks gāja kājām. Pa ceļam kādā nomaļā vietā viņu sagaidīja nepatīkams pārsteigums. Parādījās divi, kā pēc tam izrādījās, speciāli nolīgti, miesās raženi vīri. Var tikai iedomāties šo vīru izbrīnu, kad valdnieks nelūgtos "draugus" pacēla katru savā rokā un sasita kopā viņu galvas tā, ka dzirksteles pašķīda gar acīm, un pēc tam savāca sev līdzī. Izrunājušies no sirds, viņi vēlāk kļuva par īstiem Eminences draugiem. Tas nebija pēdējais tāda veida atgadījums.

Nepietika ar to, ka Latvijas Pareizticīgā Baznīca izcīnīja sev tiesības uz eksistenci, šo stāvokli bija nepieciešams arī saglabāt, kā izteicās pats Eminence: "Tas, kas ir sasniegts, stāv vienmēr zem draudiem."

1928. gada 2. novembrī arhibīskaps Jānis no jauna tika ievēlēts par deputātu Rīgas vēlēšanu apgabalā. Viņa politisko darbību bija paspējuši novērtēt pretinieki, tāpēc viņi sevišķi sasparojās pirmsvēlēšanu kampaņā. Par to Eminence raksta:

"Grūti iedomāties kaut ko vēl mežonīgāku nekā tā ridīšana, ko parlamenta vēlēšanu laikā pret mani vērš mana ganāmpulka ienaidnieki. Iztērēts viss rupjāko lamu vārdu leksikons, darbā tiek laisti visnetīrākie meli, draudi, boikots, viss niknums pret manu ganāmpulku tiek vērsts pret mani. Jau tagad pret mani ir palaisti vairāki marksistiski šāvīni, kas pilni ar nešķīstiem apmelojumiem. Mūsu rīcībā ir dokumenti un liecinieki, kas šos marksistiskos apmelojumus atmasko, bet, tā kā apmelošanu ir uzņēmušies tādi marksisti, kas tagad tiesai nav aizsniedzami, jo tos sargā deputāta neaizskaramība, tad tos būs iespējams saukt pie atbildības tiesā tikai pēc vēlēšanām, kad neaizskaramības bruņas apmelotajiem tiks no-rautas."¹

Žurnālists Neo Silvestrs apraksta Saeimas sēdi, kad arhibīskaps uzstājās pret kreiso partiju vadoņiem, kuru darbība veda Latviju postā, atmaskoja viņu nodevīgo darbību boļševiku labā un dažas reizes pavicināja ar mapi, norādot, ka tajā atrodas nāvējoši dokumenti, kuri parāda latviešu marksistu neģēlīgo darbību un to līdzdarboņus pat no labējās nometnes:

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 76. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

APLIECĪBA.

Centrālā Velēšanu Komisija ar šo apliecina, ka

Jānis Pommers kungs

1928. gadā *Rīgas* velēšanu

apgabalā ievēlēts par deputatu Latvijas Saeimā.

Rīgā, 1928. g. *2. novembrī*

W. Smilgale
[Signature]

“Pienāks diena, kad, lūk, šie dokumenti nāks atklātībā un tauta atpazīs tās posta vaininiekus, un tā šausmināsies un piepildīsies ar dusmām.” Sākās nebijis skandāls: sociāldemokrāti uzlēca kājās, kliedzot: ārā, ārā! — bet daži no viņiem, vicinādami dūres, draudīgi metās uz oratoru. Arhibīskaps mierīgi stāvēja uz katedras, gaidot, kad norims kaislības kreiso solos. Kad beidzot Saeimas priekšsēdētājam izdevās atjaunot kārtību, orators smaidot turpināja:

“Tautas vietnieku kungi! Kad es dzīvoju tālajos ziemeļos un man, veicot skolu revīzijas, nācās apbraukāt ziemeļu ciemus, pirmajā braucienā visvairāk pārsteidza neiedomājamais skaits suņu, kas, mežonīgi riedami, kaukdami un plosīdamies, metās virsū manam pajūgam. Vecs vīrs, vedējs, man teica: “Neuztraucies, tētiņ, mūsu suņu valstība tā tevi pa suņu vīzei sveicina.” Pēc šī gudrā izskaidro-

juma mani vairs nemulsina tas mežonīgais troksnis, ko marksisti saceļ, tiklīdz es parādos uz katedras. Tā viņi mani sveic pa marksistu vīzei." Ko tālāk runāja orators, nevarēja izšķirt lielā trokšņa dēļ, kurā apklusā pat priekšsēdētāja zvaniņš.

Vēl dažas rindiņas no arhibīskapa Jāņa rakstiem: "Kāpēc gan visi mūsu sarkanie vampīri tā saniknojušies uz mani, kļūdami vai traki? Es traucēju viņiem realizēt viņu nekrietnos plānus, es no dzimtbūšanas brīvajām tautas masām atklāju sarkano dzimtkungu plānus un intrigas."¹ — "Cilvēkiem ar netīru sirdsapziņu viss liekas aizdomīgs un draudošs. Katrs, kas nepiedalās viņu bandās vai kliķes nedarbos un noziegumos, viņiem ir neuzticams, bīstams cilvēks. Mani, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas patstāvības un neatkarības vienīgo izcīnītāju un ieguvēju, šie bezgoži cenšas izslavēt par Latvijas brīvības un patstāvības naidnieku. Mani, garīdznieku un tikai garīdznieku, kas nesavtīgi strādājis tikai sava Dieva druvā un nav jaucies nevienā politiskā partijā, ne avantūrā, tie cenšas nostādīt kā kādas aizdomīgas politiskas strāvas vadītāju. Es sēžot apakšzemes pagrabā un gaidot Latvijai nelabvēlīgas pārvērsmes. Godīga, nesavtīga pilsoņa darbība un viņa pašai dziedzīga dzīvošana tiem nesaprotama. Viņi nevar vai negrib saprast, ka es strādāju dienu un nakti visneērtākajos apstākļos, staigāju noplīsis un noskrandis un neiesniedzu ne valstij, ne baznīcai plēsīgu budžetu tikai tādēļ, ka redzu desmitiem tūkstošu savu tautas brāļu — nodokļu maksātāju strādājam vēl sliktākos apstākļos, staigājam basām kājām, pavisam bez svārkkiem, cīnoties ar galēju trūkumu un badu. Viņi nesaprot un negrib saprast, ka, ja tie lepnie kungi, kas pagājušos grūtos gadus ar no nabadzīgiem tautas brāļiem izsūktiem un izspiestiem līdzekļiem ir sacēluši lepnas pils, sapirkuši lepnas villas, noguldījuši milzu kapitālus, rīkojuši uz tautas rēķina dzīres pēc dzīrēm, svētkus pēc svētkiem, būtu dzīvojuši tik nesavtīgi un pašai dziedzīgi kā Rīgas un Vislatvijas arhibīskaps Jānis, tad tautas labklājības saule sen jau būtu uzlēkusi, mūsu tautas brāļi vairs nedzīvotu blindāzās un nevārtītos tupeņdobēs, katram tautas kopējam un barotājam zemniecīnam, jaunzemniekam un karā izpostītam tagad būtu gan sava pajumte, gan savs zirdziņš, gan savs arkls, gan svārkki mugurā, gan maize vēderā."²

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 93. lpp.

² LVVA, 7131. fonds, 22. lieta.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

No parlamenta tribīnes atskanēja arī pārmetumi par to, ka Emīnence aizstāvēt krievu tautu. Viņš uz tiem atbildēja:

“..Augstos kristietības principus... es sludinu gan vārdos, gan darbos. Es kā virsgans, kas vada no daudzām ciltīm sastāvošu ganāmpulku, nevaru to dalīt pēc asins savējos un svešos, man jārespektē Kristus taisnība attiecībā pret visiem maniem ganāmajiem.” Marksisisti pārmeta arhibīskapam arī kalpošanu krievu masām Krievijā. Valdnieks paskaidroja arī šo lietu: “Visvarenie vietējie dzimtbūšanas piekritēji gadu simtiem bija pieraduši skatīties uz saviem zemniekiem — latviešiem un igauņiem — kā uz zemāko rasi, kura noderīga tikai melnam darbam, un doma par latviešu un igauņu aicināšanu “prom no arkla” — ņemt dalību kulturāli sabiedriskajā darbā — šiem dzimtbūšanas piekritējiem nepavisam nebija sagremojama!

Kad pirmie Rīgas virsgani Irinarhs un Filarets sāka uzstāties, lai zemnieku garīgie vadītāji tiktu audzināti no pašu zemnieku vidus, vietējie dzimtbūšanas piekritēji sāka apvainot šos virsganus tautas musināšanā pret pastāvošo kārtību un panāca viņu izsūtīšanu spaidu kārtā no Rīgas. Bet viņu pēcnācēji, enerģiski pabalstīti no krievu inteliģences un preses, varonīgi turpināja izraidīto darbu, to paplašinot un padziļinot. Pēc Irinarha un Filareta idejām nodibinātās skolas, kas bagātīgi tika še atbalstītas no krievu kroņa un privātajām stipendijām, gadu no gada sāka izlaist no dzimtbūšanas atsvabināto zemnieku vidus nākošus skolotājus un garīdzniekus. Vēl vairāk — vietējie nabadzīgo zemnieku dēli, plaši atbalstīti, guva iespējas nokļūt arī krievu augstskolās, un no dzimtbūšanas atbrīvotiem zemniekiem sāka rasties sava inteliģence. Tā krievu kulturālā ideja uzvarēja vietējo dzimtbūšanas piekritēju centienus!

Arī es pats sevi uzskatu par šīs humānās idejas tiešo audzēkni. (..) Beidzot vidusskolu, trīs gadus es strādāju par tautskolotāju savā dzimtenē.

Svēts darbs!... Bet šī darba šaurajos ceļos vietējais tautskolotājs pastāvīgi bija spiests rēķināties ar dzimtbūšanas piekritēju žogiem, kurus klusam tautskolotājam nebija pa spēkam ne atvairīt, ne apiet, ne pārlēkt! Es sāku meklēt no dzimtbūšanas atbrīvotajai tautai tādas pozīcijas, kas dos darbiniekam plašāku vērienu un vairāk jūtamus panākumus.

Es iestājos augstskolā, beidzu to un pavisam īsā laikā dabūju

vidusskolas priekšnieka posteni un Skolu padomes priekšsēdētāja vietu, kura apkalpoja triju guberņu (Vitebskas, Kauņas un Grodņas) milzīgo rajonu.

Kāpēc ne dzimtenē?

Tāpēc, ka man, kā arī daudziem maniē tautiešiem šis ceļš bija slēgts. (..)

Ar vislielāko apmierinājumu es kalpoju no dzimtbūšanas atbrīvotām krievu un baltiešu masām, kuru likteņi lielā mērā līdzinājās latviešu likteņiem. Cittautieši — dzimtbūšanas piekritēji, neskatoties uz to, ka dzimtbūšana jau bija atcelta pirms 50 gadiem, tomēr vēl raudzījās uz atbrīvotajiem krievu zemniekiem kā uz “darba vēršiem”. Gan personiski, gan caur maniē līdzdarbiniekiem — skolotājiem un priesteriem — es modināju pazeminātos un likteņa pabērnos — zemniekos — cilvēcisko pašapziņu un tiesības sajūtu un pulcināju viņus paš aizsardzības organizācijās.

Formāli atbrīvoto, bet faktiski pazemināto un cietušo masu aizstāvis es paliku arī tad, kad tiku aicināts uz bīskapa kārtu, — apbruņots ar Krievijas likumiem un tiesībām un visplašākām labām iespējām!

Es ļoti pateicos maniē šejienes politiskajiem pretiniekiem, kuri no Saeimas katedras un preses slejās apgalvojuši, ka es visās manās agrākajās dienesta vietās Krievijā esmu pulcinājis krievu, baltkrievu un mazkrievu masas paš aizsardzības organizācijās un pats stāvējis šo organizāciju priekšgalā. Un masas man sekoja kā valsts, tā arī vietējās vēlēšanās...

Šīs masas ticēja man, jo zināja, kas es esmu un kas esmu arī viņām!

Marksisti man pārmet kalpošanu krievu masām, bet, apzinoties visu to, ko krievu inteliģence darījusi maniē tautiešiem, es tikai maksāju viņām savu parādu!”¹

Sakarā ar arhibīskapa Saeimas runu “Atbilde oportunistiem marksistiem” interesanta piezīme parādījās avīzē “Русский голос”:

“Latvijas Saeimā, kas atrodas Rīgā, Saeimas loceklis no krievu iedzīvotājiem ir Jānis, bezbailīgs cīnītājs par apspiestā krievu mazākuma tiesībām, askēts un talantīgs orators. Mūsu garīgie karjeristi

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 17. lpp.

cik vien iespējams cenšas noslēpt savu "krieviskumu", gatavi sevi saukt par "ukraiņiem", "baltkrieviem", par ko tik vajadzīgs, lai tik papildnam nobaudītu "šīssaules labumus". Arhibīskaps Jānis nav tiem līdzīgs. Pēc izcelšanās būdams latvietis, viņš tomēr kā kalns aizsargā tieši krievu iedzīvotāju nacionālās tiesības, jo tiem aizstāvība vajadzīga visvairāk..."

Viena no sevišķi spilgtām un ietekmīgām arhibīskapa Jāņa uzstāšanās reizēm Saeimā bija sakarā ar jautājumu par pensijām 1931. gada 3. jūlijā. Vietējie komunisti — marksisti iesniedza Saeimā priekšlikumu — liegt garīdzniecībai pensijas, vadoties pēc lozunga. "Kāpēc jābaro liekēži?" Smagi bija arhibīskapa aizstāvības vārdi. Viņš dokumentāli pierādīja, kas ir šie cīnītāji pret Baznīcas tiesībām. Kā izrādās, tie bija bijušie komisāri, kuriem sniegušas norēķinus bargās padomju iestādes. Arhibīskaps tikai nedaudz pavēra aizkaru — un izrādījās, ka tādi "godājami" ļaudis kā Nikolajs Kalniņš, Līventāls, Zeibots nemaz tik godīgi nav. Runas turpinājumā Eminence sāka iztīrīt tādu sociāldemokrātu vadoņu kā Friča Mendera, Jūlija Celma, Bastjāņa, Cielēna, Lorenca un citu pagātņi. Ticiet, ka ne velti sociāldemokrāti vairs neturējās rāmjos. Marksistiem bija tik grūti klausīties, ka viņi pārkāpa visas likumu robežas. Lūk, Valdnieka runas nobeiguma fragments:

"..Visā jūsu dzīvē un jūsu darbībā man, tāpat kā citiem, daudzi jautājumi ir neskaidri. Es sarēķināju visus tos laikrakstus, brošūras, grāmatas un proklamācijas, kas no jums izdotas un aģitācijai apgrozībā laistas. Pēc mana aprēķina, visi jūsu izdevumi kopumā maksā ne mazāk kā vienu miljardu. (Troksnis pa kreisi.) Vienu miljardu maksā visi jūsu izdevumi kopā! Man paceļas jautājums, no kurienes jūs ņemat to miljardu? Saskaitiet! (Troksnis pa kreisi.) Saskaitiet... (Troksnis pa kreisi.) Saskaitiet... Jeb nāciet, skaitīsim un rēķināsim kopā. (Saucieni pa kreisi: "Nost! Bezkauna, nost!") Tad izstāstiet, no kurienes jūs ņemat šos līdzekļus... (Troksnis pa kreisi. Starpsaucieni: "Nost! Ārā!") Priekšsēdētājs zvana. Troksnis nerimstas.) Patīkami redzēt... (Troksnis pa kreisi.), ka jūs neprotat atbildēt."

Mežonīgā uzbudinājumā sociāldemokrāti neļāva turpināt runu, skrēja runātājam virsū un varmācīgi piespieda atstāt katedru un sēžu zāli.

Likumu devēji — sociāldemokrāti likumdošanas telpā deva ne-

dzirdēti spilgtu likumu pārkāpšanas paraugu. Taču rezultāts tika panākts — pensijas garīdzniekiem netika atņemtas. Ne tikai Latvijas, arī ārzemju presē šis notikums tika uzņemts ar visdziļāko nicināšanu. Nākamajā sēdē arhibīskaps lūdza augsto namu ņemt vērā, ka viņam jārunā zem terora spiediena, ka deputāta neaizskaramība tiek pārkāpta visrupjākā kārtā. It kā starp citu valdnieks deva ļoti spilgtu komunistu un sociāldemokrātu salīdzinājumu: "Liela saimnieka suņu kūtī suņi savā starpā nesatiek, bet uz saimnieka pavēli tie visi, aizmirstot siles naidu, brūk virsū tam, kam pavēl uzbrukt saimnieks."¹ Skaidrs, ka bija tādas lietas, kuras zināja tikai arhibīskaps. Mums atliek tikai aizdomāties par šiem vārdiem.

1931. gadā arhibīskaps Jānis atkal tika ievēlēts Latvijas Saeimā. Kādi neredzami spēki turpināja veikli un plānveidīgi vadīt rīdīšanas kampaņu pret Kristus kareivi. Tikko viens apvainojums tika atspēkots, tā vietu ieņēma cits. Vienā otrā gadījumā bija skaidri nomaņams boļševiku pirksts. Neo Silvestrs apraksta notikumu, kad kāds kinonomas īpašnieks caur savu pilnvaroto pārstāvi Snegirevu nopirka avīzi "Vakara Ziņas": "Šis Snegirevs, ieradies Rīgā, uzreiz uzsāka kampaņu pret arhibīskapu Jāni, kurš Saeimā stāvēja krievu saraksta priekšgalā, un iesniedza vecākajam burtlicim asu rakstu pret valdnieka kandidatūru. Burtlicis atnesa rakstu mums, bet mēs to pārveidojām tā, ka sanāca uzslavas vārds arhibīskapam par viņa garīgo un sabiedrisko darbību. Izlasījis iznākušo rakstu, Snegirevs kļuva sarkans un, dauzot ar dūrēm pa galdu, kļiedza, ka viņam kā izdevējam ir arī redaktora tiesības." Valdnieks ar viņam raksturīgo asprātību par Snegirevu izteicās: "Snegirs (latv. sarkankrūtītis) ir pelēks putniņš, bet krūtiņa tam sarkana..."

Arhibīskapa arhīvā ir saglabājusies arī šāda vēstule:

"God. deputāta kungs! Atrodu par vajadzīgu ziņot, ka Ārlietu ministrijā diplomātiskajā kārtā katru reizi no Maskavas pienāk uz Br. Kalniņa vārdu biezas paketes. Šīs paketes Maskavā pieņem sūtniecības sekretārs Vīgerts un diplomātiskais kurjers Zankovičs (abi krievu sociāldemokrāti). Domājams, ka pret Jums vērstie uzbrukumi Saeimā ir tādējādi Krievijā sagramstīti un atsūtīti materiāls... Pilsonis."²

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 1. d., 98. lpp.

² LVVA, 7131. fonds, 58. lieta, 239. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Katedrāle

Ļoti iespējams, ka šādā un līdzīgā veidā sociāldemokrāti ieguva informāciju un norādījumus, pēc kuriem vadīja savu darbību. Nežēlīga cīņa starp sociāldemokrātiem un Latvijas Pareizticīgās Baznīcas pārstāvi Saeimā turpinājās līdz pat 1934. gadam, kad apvērsuma rezultātā Saeima tika atlaista un galvenie sociāldemokrātu vadoņi apcietināti. Līdz ar Saeimas atlaišanu beidzās arī arhibīskapa Jāņa darbība Saeimā. Pareizticīgā Baznīca apsveica jauno valsts iekārtu. Arhibīskaps Jānis nosūtīja Ministru prezidentam K. Ulmanim šādus vārdus: "Pilnīgi pievienojos tam vērtējumam, kādu Jūsu varonīgajiem, patriotiskajiem soļiem ir devusi tauta. No sirds saku kopā ar tautu: lai Dievs Jums palīdz! Gribētos cerēt, ka pašreizējie tautas noskaņojumi būs paliekoši un dos Jums iespēju radīt Latvijai tādu Satversmi, kura, nobīdot pie malas visus valsts un tautas kaitētājus, turpmāk pielaidīs Latvijas varas nešanas darbā tikai Latvijai pilnīgi uzticīgus, cīņā par Latviju norūdītus un vispusīgi pārbaudītus spēkus." "Ticība un Dzīve" 1934. gada Nr. 6 rakstīja, ka beidzot Latvijā ir stingra valsts vara, "15. maijs šķir Latvijas pagātni ar viņas glēvo mīkstčaulību un pārspīlēto demokrātiju no nākotnes". Kā pozitīvs žurnālā tika minēts fakts, ka jaunā vara ir arestējusi sociāldemokrātu un komunistu redzamākos pārstāvjus, un izteica cerību, ka valsts pabalstīs Baznīcu gan morāli, gan materiāli.

11. Saikne ar Krieviju

“Es neesmu Kristus māceklis, nedz arī Viņa karavīrs, ja daru pa prātam visiem cilvēkiem, ja eju kopā ar pūli pa plato ceļu tā vietā, lai turētos kopā ar nedaudziem ceļabiedriem, kuri soļo pa šauro ceļu.”
(Arh. Jānis “Par ciešanu neizbēgamību”)

Līdz pat dzīves beigām arhibīskapam bija pagrīdes saikne ar Krieviju. No turienes nevienam nezināmā veidā pienāca patiesa informācija par notiekošo gan Baznīcā, gan padomijā. Lai kā komunisti centās hermetizēt savu valsti, viņiem nācās atzīt, ka Pommera dienests strādā ne sliktāk. Tas bija viens no lielākajiem valdnieka noslēpumiem, kuru neviens tā arī neuzzināja. Viņa ienaidnieki nevarēja saprast, no kurienes arhibīskapam ir tāda informētība par visu, pat par viņiem pašiem: “Viņš par visiem visu zina, turklāt pašu neglītāko, zemiskāko, riebīgāko...”¹

Šāda informācijas noplūde, bez šaubām, nevarēja patikt ne PSRS vadoņiem, ne viņu rokaspuīšiem Latvijā.

1921. gadā pirms arhibīskapa Jāņa došanās uz Latviju patriarhs Tihons lūdza viņu uzņemties no Maskavas patriarhāta atšķēlušos Rietumeiropas Pareizticīgo Baznīcu pārzināšanu, taču Eminence no tā atteicās. Lai gan saruna bija slepena, tomēr ārzemju bīskapi par to uzzināja un strīdīgos jautājumos šķīrējtiesneša un samierinātāja lomu uzticēja Latvijas arhibīskapam Jānim.²

Par to, kā tas viss realizējās dzīvē, var noprast pēc dažām arhibīskapa Jāņa rakstītām rindiņām: “Jūsu lūgumu varu izpildīt tikai daļēji. Pareizticīgajai Baznīcai sovdepijā tagad, tāpat kā 1923., 1922., 1921., 1920. un 1919. gadā, ir liegta iespēja publicēt jebkura veida periodiskos preses izdevumus. Tai liegta vispār iespēja pēc saviem ieskatiem un vajadzībām izmantot preses vārdu. Tāpēc ar oficiālu

¹ LVVA, 7131. fonds, 1. apraksts, 43. lieta, 52. lpp.

² A. Pommers. Baznīcas vēsture. — 85. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Ваше Высокопреосвященство,
Высокопреосвященнѣйшій Владыко,
Возлюбленнйй оГосподѣ Братъ!

Сердечно утѣшаюсь мыслью, что Ваше Высокопреосвященство зъятельствуете въ Латвіи, принимая близко къ сердцу пользу и общецерковнаго дѣла. Душевно привѣтствую Васъ и искренно желаю Вамъ твердо держать хоругвь православія, да бы подъ сѣнью ея могли укрываться гонимые чада нашей Церкви.

Очень прошу Васъ, Владыко, помогите намъ осѣдомить Его Святѣйшество, Патриарха Тихона, съ нуждами С.Американской епаріи: и потрудитесь переслать Его Святѣйшеству прилагаемое при семъ мое представленіе. Если сіе окажется неудобнымъ, то благоволите испросить разрѣшеніе Его Святѣйшества на хиротонію во епископа Протоіерея Феодора Пашковскаго и Архимандрита Веніамина Басалыгу, кратко указавъ побужденія къ сему.

За исполненіе сей моей просьбы, столь насущной для нашей Церкви въ Америкѣ, а также за всякое сообщеніе содѣлахъ церковныхъ въ Россіи и о судьбѣ Патриарха, буду Вамъ глубоко благодаренъ и прошу не оставлять таковыми и впредь меня.

съ братскою любовью Святыхъ молитвъ,
съ братскою во Христѣ любовію
остаюсь Вашего Высокопреосвященства,

Его ВПреосвященству,
Хіепископу Рижскому

ІОАННУ.
22 Іюля 1922 года
г. Нью-Йоркъ.

№300

*Преданнѣйшій софтанъ
+ Митрополитъ Вианна.*

Metropolita Platona vēstule arhibīskapam Jānim

Baznīcas presi apgādāt nevaru. Baznīca ir nolikta pirmkristiešu stāvoklī: tai jāizmanto (un tad vēl ne brīvi) tikai mutiskais un rakstiskais vārds. Pat paši svarīgākie Svētā patriarha un Augstākās Baznīcas koleģiālie rīkojumi izplatās gandrīz tikai rokkrastā, mašīnkrastā, kancelejas pakešu ceļā, kas tiek nodotas “no rokās rokā”, ar “okāziju”. Pasta izmantošana gandrīz pilnībā izslēgta sakarā ar īpašu “padpasta” raksturu.”

Šādā laikā Baznīcai uzticami cilvēki bija zelta vērtībā. Arhibīskapa Jāņa vērtību raksturo tas, ka praktiski lielākā daļa patriarha Tihona norādījumu emigrācijai un citu valstu Baznīcām gāja caur viņu. Savukārt arī patriarham domātā informācija plūda caur arhibīskapa Jāņa rokām. Šajā sakarā ir saglabājušies ļoti daudzi arhīva

materiāli, kuros atspoguļojas ne tikai Baznīcas stāvoklis Krievijā, bet arī citās valstīs. 1922. gada 22. jūlijā metropolīts Platons no Ņujorkas rakstīja arhibīskapam Jānim: "Ļoti lūdzu Jūs, Valdniek, palīdzēt mums darīt zināmu Viņa Svētībai patriarham Tihonam Ziemeļamerikas bīskapijas vajadzības un pārsūtīt Viņa Svētībai klātpielikto pārskatu." Arhimandriņš Vitālijs 1922. gada 7. jūnijā ziņoja patriarham par baznīcas jukām Polijā, par savām problēmām un lūgumiem 1926. gada 15. septembrī ziņoja Bruklinas arhibīskaps Eutimijs, plaša sarakste notikusi ar metropolītu Antoniju, kurš pārstāvēja Krievu Pareizticīgās Baznīcas Sinodi ārzemēs, tā saucamo "karlovicu" Baznīcu; rakstīja Berlīnes bīskaps Tihons, metropolīts Evlogijs. Skaidrs, ka patriarham visas vēstules un sūtījumus nebija iespējams aizsūtīt, tāpēc, domājams, arhibīskaps pa saviem kanāliem informēja par pašu svarīgāko, neatliekamāko. Daudzi garīdznieki un ticīgie ļaudis vērsās pēc padoma pie paša arhibīskapa Jāņa.

Satraucošas ziņas 1922. gada 30. oktobrī nāca no Lietuvas virspriestera Evstatija. Izrādījās, ka pie Krakovas apcietinājumā atrodas Viļņas arhibīskaps Eleutērijs: "Lietuvas valdība pagēr, lai mēs, garīdznieki un laji, izvēlam sev jaunu Lietuvas bīskapu, no Lietuvas pilsoņiem, lai viņš būtu autokefāls. Lūdzu, Jūsu Eminence, dot caur mani Lietuvas garīdzniecībai vajadzīgos norādījumus... Jau tā galēji smagais Pareizticīgās Baznīcas stāvoklis Lietuvas Republikā kļūst kritisks. Pirms kara te bija 58 priesteri, 3 klosteri, tagad visus klosterus aizņēmuši Romas katoļi, bet priesteru ir tikai 16." Kā redzams, ne tikai Latvijā katoļi iedzīvojās uz Pareizticīgās Baznīcas rēķina.

Samaras bīskapijas padome badacietējiem 1921. gadā lūdza vienalga kādu, bet palīdzību: "„Maizes vietā cilvēki ēd zīles, zāli, koku lapas, visdažādākos surogātus un mālus.”"

1932. gada 1. martā pienāca vēstule no Sv. Jāņa Zeltamutes klostera Atona kalnā ar lūgumu finansiāli palīdzēt.

Arhibīskapa Jāņa 1923. gada 25. janvāra atbildē arhimandriņam Vitālijam lasāms: "Ļoti nožēloju, ja mana klusēšana Jūs un citus brāļus Kristū apbēdināja. Politiskie apstākļi, kuros jāeksistē Latvijā, bet pašai Latvijai starp citām kaimiņrepublikām ir tādi, ka gan man, gan uzticētai man Baznīcai šajos jautājumos jāklusē, tāpat kā klusē šajā sakarā mūsu dārgais Sv. Tēvs un viņa vadītais ganāmpulks. Lūdzu ticēt, ka pie pirmās iespējas apliecināsim savu vārdu stingrā

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

bīskaps Jānis kļuva par īstu koordinatoru visai Krievijas Pareizticīgajai Baznīcai. Viņam rakstīja ne tikai garīdznieki, pie viņa vērsās arī vienkāršie ticīgie un neticīgie ar savām ikdienišķajām vajadzībām. Viņa arhīvā atrodas ne viens vien simts vēstuļu ar dažādiem lūgumiem. Skaidrs, ka Eminences darba diena nebija tikai 8 stundas, bet krietni vairāk; to varētu nosaukt par darba diennakti ar dažu stundu pārtraukumu.

12. Arhibīskapa Jāņa godināšana

1931. gadā pagāja 10 gadi, kopš arhibīskaps Jānis kā neatkarīgās Pareizticīgās Baznīcas galva atradās Latvijā. Sabiedrība nolēma atzīmēt šo jubileju pretēji paša jubilāra gribai. Šajā sakarā tika noorganizēta pat vesela padome.

Skaidrs, ka arhibīskapam kā mūkam un cilvēkam, kam sveša jebkura ārišķība, šīs svinības nozīmēja lieku, nevajadzīgu kņadu.

Godināšana it kā pavilka svītru valdnieka darbībai Latvijā, citu jubileju viņam nebija lemts piedzīvot. Tā sākās ar svinīgu liturģiju katedrālē, kas pēc lūdzēju skaita un noskaņojuma atgādināja Augšāmcelšanās svētku dievkalpojumu — ciešas dievlūdzēju rindas, pārpildītas kora telpas, gaišie svētku apģērbi, arhibīskapa kora saskanīga un īpaši skaista dziedāšana pastiprināja svētku noskaņojumu. Pēc liturģijas sprediķi teica Garīgā semināra rektors virspriesteris Jānis Jansons. Sekoja aizlūgums. Dubultā rindā sastājusies garīdzniecība tik kuplā skaitā bija ļoti reta parādība. Pirms aizlūguma katedrāles pārzinis virspriesteris K. Zaics teica runu, kurā akcentēja arhibīskapa Jāņa nopelnus un valdnieka augsto kristīgo morāli, viņa palīdzību ar padomu un darbiem ne tikai pareizticīgajiem.

Ar sirsnīgiem, siltiem vārdiem, kuros skanēja dziļa, patiesa mīlestība, vērsās pie arhibīskapa Rīgas iecirkņa prāvests N. Tihomirovs. Viņš teica: “Mēs priecājamies kā bērni, kad sagaidījām pēc Dieva žēlastības un gudrās svētā patriarha Tihona piekrišanas jūsu atbraukšanu uz Latviju. Tad mēs zinājām, ka atbraucis tēvs, kurš virzīs mūsu jūtas uz pareiza ceļa.”

Jau kuro reizi zem katedrāles velvēm izskanēja “Daudzus gadus”, šim vēlējumam pievienojās daudzu tūkstošu balsis. Beidzot tauta sagaidīja ilgi gaidīto valdnieka sprediķi. Karstos vārdos viņš aprakstīja savu krusta ceļu. Dievlūdzēji aizrautīgi tvēra katru viņa vārdu.

Kā jau tas pieņemts, pēc dievkalpojuma katrs pienāca pie krusta, lai to noskūpstītu. Krusts bija arhibīskapa rokās. Pirmā pienāca Sv. Trijādības — Sergeja klostera priekšniece Jevgeņija, kurai arhibīskaps iedeva prosforu. Negaidīti un pret paša gribu viņš bija spiests

Dievkalpojums katedrālē. Baznīca stāvgrūdām pilna

saņemt speciāli mūķeņu rokām darināto dievkalpojumu apģērbu. Ilgi vilkās garā dievlūdžēju rinda. Arhibīskapu gribēja apsveikt katrs.

Neskatoties uz ilgo dievkalpojumu un nebeidzamo apsveicēju rindu, uzreiz pēc tam arhibīskaps pieņēma savā pagrabā apmeklētājus un lūdžējus.

Tās pašas dienas vakarā Kristīgo jauno sieviešu savienības telpās notika arhibīskapa Jāņa laicīgā godināšana. Sapulcējās daudz vairāk cilvēku, nekā bija paredzēts. Lielās telpas tika piepildītas līdz malām.

Arhibīskapa parādīšanos visi sagaidīja ar draudzīgu "Ispolla eti despota". Pēc lūgšanas sākās apsveicēju uzstāšanās. Viņu bija tik daudz, ka garā rinda virzījās bez pārtraukuma.

Apsveicēju sarakstu iesāka Sinodes loceklis N. Šalins. Viņš uzsvēra, ka arhibīskaps saliedējis visus pareizticīgos — gan krievus, gan latviešus. Ministrs V. Trofimovs runāja par arhibīskapu kā cilvēku, kurš aicināts "ar vārdu aizdedzināt cilvēku sirdis". Nav iespējams pat īsumā raksturot visas tās organizācijas un personas, kuras apsveica valdnieku šajā dienā. Apsveicēju uzstāšanās ielga līdz pusnaktij. No 600 apsveikuma telegrammām no visas pasaules malām paspēja nolasīt tikai dažas. Nobeiguma runā arhibīskaps teica: "Ne mums, ne mums, bet Tavam Vārdam lai ir gods. Mēs nedrīkstam un nevaram it nekā personiski zīmēt uz sevi, bet visu izskaidrojam caur

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Arhibīskapa Jāņa, kā Baznīcas virsgana, 10 gadu jubilejas svinības

Dieva spēku. Lūk, kāpēc es visā savas dzīves laikā noteikti vienmēr atraidīju no sevis visas personiskās svinības un visas jubilejas. Pamudinājumu uz jubilejām kā ikkatram padzīvojušam cilvēkam varēja būt daudz. Es kā mūku kārtas cilvēks klusi gāju garām visiem jubilejas termiņiem, jo pastāvīgi jubileju svētki būtu smieklīgi, piedauzīgi, uzskatāmi kā nīcīgi, pazemojoši mūkam. Un, ja tagad ir sarīkoti svinīgi svētki, tad tas ir noticis bez manas vēlēšanās, pret manu gribu un pārliecību. Ne tikai jubileja, bet ikkatra mana personiska svinība ir, tā sacīt, mana dzīves stila pārtraukums, jo mana dzīve nekad, ne mazākā mērā nav bijusi kā prieka pilni svētki; tā vienmēr ir bijusi kā darba diena, pārpildīta grūtiem pūļiem, rūgtiem pārbaudījumiem, dziļām apbēdināšanām un ciešanām. Jo augstāk pacēlos es sabiedriskās dzīves pakāpēs, jo skaidrāk izpaudās šis manas dzīves stils.”¹

¹ Чествование Высокопреосвященного Иоанна Архиепископа Рижского и всея Латвии по случаю X-летнего пребывания на кафедре Православной Церкви в Латвии, 20. lpp.

Lielais apsveicēju pulks, kura vairākumu veidoja krievu tautības cilvēki, neviļus atgādināja Kristus ieiešanu Jeruzālemē dažas dienas pirms krustā sišanas. Tikai Kristus zināja, ka lielākā daļa Viņa godinātāju pēc dažām dienām novērsīsies un paģērēs Viņa nāvi. Tieši to pašu ainu varēs vērot pie arhibīskapa Jāņa.

Gribētos izcelt dažus no lielā apsveicēju pulka. Pareizticīgie vācieši, kuru skaits Rīgā sasniedza 600, bet Latvijā 700, bija sevišķi pateicīgi: "Līdz Jūsu atbraukšanai uz Latviju mums nebija regulāru dievkalpojumu. Ar Jūsu gudro vadību, sākot ar 1927. gada 26. jūniju, regulāri katru mēnesi notiek agrās liturģijas un sprediķi vācu valodā. Jums bija jāizcīna sīva cīņa ar vāciešiem, kuri nevēlējās, lai pareizticīgajiem vāciešiem būtu savi dievkalpojumi." Jelgavas Simeona — Annas katedrāles draudze apliecināja, ka visi redzēja arhibīskapā Evaņģēlija vārdu "jūs esat zemes sāls" īstenošanos.

Valdnieku neaizmirsā arī viņa iepriekšējais ganāmpulks Penzā: "Jūsu atrašanās Penzā sakrita ar to brīdi, kad Baznīcas ienaidnieku niknie uzbrukumi pārtapa atklātā cīņā ar tās kalpotājiem un pārstāvjiem. Jūs pretim likāt milzīgu gara spēku un neparastu gribasspēku. Šis jūsu varenās personības pamati palīdzēja jums pārdzīvot visus tos neticami smagos dzīves apstākļus, kuri bija jūsu daļa pēdējos gados. Soli pa solim sekojot Jūsu dzīves ērkšķainajam ceļam, var apbrīnot to garīgo nelokāmību un neparasto izturību, ar kuru Jūs sagaidījāt likteņa sūtītos pārbaudījumus un ciešanas. (..)

Kurš 1917.—1920. gadā dievkalpojumu laikā pabijis Dievmātes Patvēruma baznīcā, tas zina, kāda garīga autoritāte un mīlestība tika parādīta visu dievinātajam arhibīskapam Jānim. Neaizmirsīs Jūs, Jūsu Eminence, arī tie, kuri piedalījās krusta gājienā uz Penzas Svēto Mirrunesēju Sievu kapiem, kas simbolizēja to krusta ceļu, pa kuru bija jāiet fiziski novārdzinātajai tautai. Šajā svētajā un smagajā stundā viņas cerības un acis tika pievērstas tam, kurš Kunga vārdā aicināja tautu uz padevīgu pacietību un Krievijas Augšāmcelšanās gaidīšanu. (..)

Šeit Rīgā, tāpat kā Penzā, Jūs ar tādu pašu enerģiju aizstāvat apspiesto intereses, nelūkojoties uz nacionālo piederību. Tas ir Jūsu nenovērtējamais nopelns."

Ar lielu pateicību Donas kazaku koris atcerējās savu uzturēšanos Latvijā: "Šīs piecas 1928. gada februāra dienas uz visiem

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

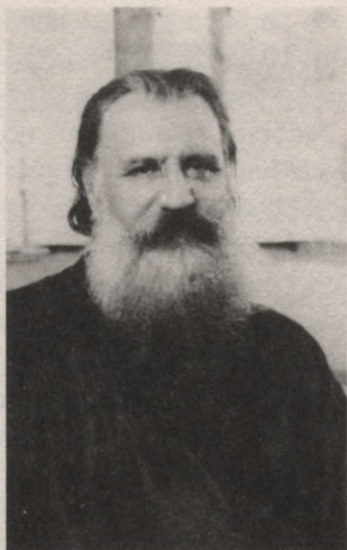

Arhibīskaps Jānis ar Donas kazaku kori

laikiem paliks mūsu sirdīs kā neaizmirstamas mūsu dzīves lap-puses. Ne tikai tāpēc, ka Rīga mums parādīja pašu sirsnīgāko uz-ņemšanu, bet vēl vairāk tāpēc, ka jūsu personā mēs atradām mīlošu cilvēku — virsganu, kurš dāvināja mums savu augsto uzmanību visu uzturēšanās laiku un arī tagad.

Kurš no mums var aizmirst to svinīgo liturģiju, kuru veicāt Jūs pareizticīgo katedrālē? Kurš var aizmirst Jūsu karsto aizlūgumu par mums “peldošiem un ceļojošiem” un par mūsu kaujas laukā nogalinātiem brāļiem? Kurš no mums var aizmirst to pacilāto sprediķi, kad Jūs, tāpat kā pirms daudziem gadiem pie mums Donā, skaidro-jāt mīlestību pret tuvāko, kristīgos principus un Evaņģēlija baušļus? Kurš var aizmirst Jūsu pieticīgo mūku celles apmeklējumu kated-rāles pagrabā, kur mēs paši savām acīm pārlicinājāmies, ka ir vēl uz zemes stūrītis, kur gaiši deg Svētās Pareizticīgās Baznīcas lampada. Viss tas ieliksmoja mūsu sirdis, un mēs atvadījāmies no Rīgas ar apziņu, ka pareizticīgajiem Jūsu personā ir patiess draugs, kurš spēs tos aizstāvēt un nomierināt nelaimes dienās...

Kazaki turpināja: “Savos ceļojumos mēs daudz dzirdējām par Rīgas valdnieku Jāni. Daudzi zināja Jūs vēl no Jūsu kalpošanas lai-

kiem pie mums Donā, kad Jūsu varenā balss un Jūsu Svētītāja vārds skanēja no Pareizticīgās Baznīcas ambona, iznesot pilsētā un ciematos Evaņģēlija patiesību un kristīgo morāli. Par Jums tika teiktas leģendas, un Jūs bijāt mūsu acīs Svētās Pareizticīgās Baznīcas varonis — karavīrs.”

Arhibīskapu pieminēja arī bijušās smolenskietes: “Visi mēs, atskatoties pagātnē, atceramies Jūsu darbus un rūpes par Pareizticīgo Baznīcu Latvijā, Jūsu labvēlīgo attieksmi pret visiem labdarības un sabiedriskajiem aizsākumiem un Jūsu atsaucību pret katra pareizticīgā vajadzībām, kurš nāca pie jums grūtajos dzīves brīžos.”¹

Apsveikumus piesūtīja ne tikai Latvijas pareizticīgās draudzes. Te jāpiemin Krievu Pareizticīgās Baznīcas trimdā metropolīts Antonijs, kurš nosauca arhibīskapu Jāni par vīrišķīgu Pareizticības aizstāvi, metropolīti Evlogijs un Eleutērijs, Briseles Kristus Augšāmcelšanās draudze, anglikāņu bīskaps Stountons Fulhans, luterāņu bīskaps Irbe, Pleskavas — Pečoru klostera brālība un vairākas krievu sabiedriskās un reliģiskās organizācijas Eiropā un Amerikā.

¹ Чествование Высокопреосвященного Иоанна Архиепископа Рижского и всея Латвии по случаю Х-летнего пребывания на кафедре Православной Церкви в Латвии, 20. лрр.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Katedrāles draudze pa šiem gadiem bija kļuvusi par liecinieci arī citām lietām: "Pirms 10 gadiem mēs sagaidījām Jūs fizisko spēku pilnībā. Jūsu galva un bārda neliecināja par tuvojošos vecumu, lai arī Jūs izrāvāties no padomju "paradīzes", nobaudojot visus tās jaukumus. (..) Toties tagad Jūs stāvat mūsu priekšā sirma stareca izskatā, Jūsu kolosālā veselība ir iedragāta. Vai šeit nav vainīgi 10 gadus ilgušie kā no pilnības raga listošie uzbrukumi Jums no Pareizticības ienaidnieku puses, no kuriem Jūs neaizsargā pat augstā Saeimas deputāta vārda neaizskaramība. (..) Pieņemiet mūsu patieso pateicību par Jūsu varoņdarbu kā tīru timiānu.

Jūsu dzīvokli no rīta līdz vakaram ielenc aizstāvību meklējošie, un, kad aizstāvība ir atļauta un iespējama, tā nekad netiek noraidīta. Daudzi Jūsu aizstāvībai ir parādā ne tikai par savu labklājību, bet arī dzīvi, turklāt ne tikai pareizticīgie."

Sakarā ar arhibīskapa Jāņa godināšanu krievu sabiedrība izdeva brošūru "Чествование Высокопреосвященного Иоанна Архиепископа Рижского и всея Латвии по случаю X-летнего пребывания на кафедре Православной Церкви в Латвии". Pat no krievu virsganiem reti kurš izpelnījies tādu vispārēju atzinību. Kā rāda oficiālā statistika, arhibīskapa Jāņa vadībā dažu gadu laikā, neskatoties uz visām nebūšanām, pareizticīgo skaits pieauga par 20 procentiem; uzcēla 13 jaunas baznīcas, četras vēl tika celtas, citas atradās plānošanas stadijā, pieauga Pareizticīgās Baznīcas prestižs. Un tas viss notika, faktiski pateicoties viena cilvēka darbībai, viena cilvēka upurim.

13. Čekas intervence Krievijas Pareizticīgajā Baznīcā — Nr. 2

Kamēr bija dzīvs patriarhs Tihons, Krievijas Pareizticīgajā Baznīcā valdīja zināma kārtība, jo viņš, bez šaubām, bija liela mēroga garīgā autoritāte. Viņa vārds kļuva par kristīgās idejas, kristīgo varoņdarbu karogu, un nav jābrīnās, ka, saņemot negaidīto telegrāfa vēsti par viņa pēkšņo nāvi, kristiešu sirdis atteicās ticēt, ka patriarha Tihona vairs nav. Visi jau bija pieraduši pie ļaunprātības pilnajiem melīgajiem paziņojumiem par Maskavas patriarhu, viņa vārdiem, darbiem, rakstiem un veselības stāvokli, ka gribējās cerēt — arī šī liktenīgā ziņa ir meli. Jau agrāk laiku pa laikam presē parādījās paziņojumi par patriarha smagajām slimībām. Vairākkārt tika ziņots, ka patriarhu ķērusi trieka. Tad tika paziņots par smagu nieru saslimšanu. Tie, kuri sarakstījās ar patriarhu, zināja, ka šie ziņojumi ir melīgi. Par to liecināja ne tikai paša patriarha paziņojumi, bet arī viņa rokraksts un darbība, kas nemaz nebija mainījusies: viņš pats, tāpat kā agrāk, vadīja patriarhātu, piedalījās dievkalpojumos, sludināja... Taču bija jūtams, ka šie neatlaidīgie paziņojumi gatavo sabiedrības apziņu kaut kam liktenīgam. Un beidzot pienāca arī liktenīgā ziņa. Patriarhs bija pēkšņi miris, taču nevis no ceturtās "triekas", nevis no nieru kaites, bet gan no stenokardijas, par kuru līdz tam pat runas nebija. Radās iespaids, ka stenokardija, slimība, kas parasti progresē lēni, ilgstoši, šai gadījumā attīstījusies kaut kā īpaši, zibenīgi. Izplatījās tenkas, dažādi minējumi, klīda runas par patriarha nāves apstākļu neskaidrību un noslēpumainību. Diezgan noteikti, turklāt pat presē, sāka skanēt balsis, ka patriarhs miris mocekļa nāvē. Dzīvoja kā apliecinātājs, mira kā mocekļis. Septiņi apliecinātāja darba gadi Baznīcā un varonīga nacionāli politiskā darbība padarīja patriarhu par tautas iemīlotu varoni, kuram tauta pieradusi klausīt bez ierunām, kura varonību bija pieradusi redzēt viņa vārdos un darbos, dzīvē un nu arī nāvē. Ar patriarha Tihona nāvi 1925. gada 8. aprīlī sākās čekas intervences Baznīcā otrais posms.

Vadoties pēc likuma — "Ar ko saslimis, ar to jāārstē", vara nonāca pie secinājuma, ka to, ko tautas apziņā iesējis patriarhs, vienīgi

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Patriarha Tihona pēdējais fotoattēls
1925. gada 1. februārī. 1989. gadā
Krievijas Pareizticīgās Baznīcas
Arhiereju koncils patriarhu Tihonu
pieskaitīja svēto pulkam

patriarhs var arī izravēt un tāpēc ir vajadzīgs piekāpīgs patriarhs, kas ar savu kanonisko autoritāti likvidētu patriarha Tihona anatēmas, kas iesakņojušās krievu tautas apziņā.

Te ņemta vērā tautai pazīstamā tiešā Baznīcas tiesiskā kārtība, saskaņā ar kuru likumīgā patriarha anatēmu var noņemt vienīgi cits tikpat godājams likumīgs patriarhs.

Līdz ar patriarha Tihona nāvi šāda veida cerība kļuva iespējama. Varas orgāni no patriarha troņa sargātājiem aizvāca ticībā stingros un pazīstamos vecākos kandidātus — metropolitus Kirilu un Agafangelu un tādējādi pavēra ceļu uz troni pēdējam no kandidātiem — metropolītam Pēterim, jo cerēja, ka šis relatīvi nepieredzējušākais priesteris būs viņiem piekāpīgāks.

Metropolīta Pētera pirmie soļi augstākā postenī zināmā mērā deva iemeslu tādām cerībām. Metropolīts Pēteris padomju oficiozā ar savu parakstu publicēja skaidri saskatāmu patriarha Tihona testa-

Ežu Debesbraukšanas baznīca, 2000. gads. Padomju laikos kalpoja par preču noliktavu. Draudze dibināta 1848. gadā. Dievkalpojumi nenotiek

menta falsifikāciju, dažos padomju preses izdevumos parādījās varai tīkamas “intervijas”. Maskavā klīda pilnīgi nepārprotamas baumas — ja par Maskavas patriarhu ievēlēsot metropolītu Pēteri, tad pastāvošā vara no savas puses šo ievēlšanu atzīšot.

Tomēr bīskapu koncils atturējās risināt jautājumu par nākamā patriarha personu, jo tiesības ievēlēt patriarhu pieder vietējam, pareizi noorganizētam koncilam. Turklāt bīskapu koncils nolēma neatstāt metropolītu Pēteri viņa atbildīgajā, kaut arī pagaidu, postenī vienu pašu. Jau pats pirmais metropolīta Pētera kā amatvīra aicinājums parādījās ne tikai ar viņa parakstu vien, bet arī ar visu citu Maskavā kalpojošo vecās Baznīcas bīskapu parakstiem.

Šī svarīgā dokumenta saturs neļāva šaubīties par Baznīcas politikas kursu. Zināmas aprindas bija ļoti vilušās, tomēr turpināja cerēt. Sarīkoja izdaudzināto 1925. gada “samierināšanās” koncilu un uzaiicināja piedalīties arī vecās Baznīcas pārstāvjus, lai arī tos iesaistītu Baznīcai svešu ieceru īstenošanā.

Taču patriarha vietniekam apkārt bija tādi cilvēki, ka piedalīšanās koncilā tika kategoriski noraidīta. Pēc tam jau pilnīgi noteikti

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

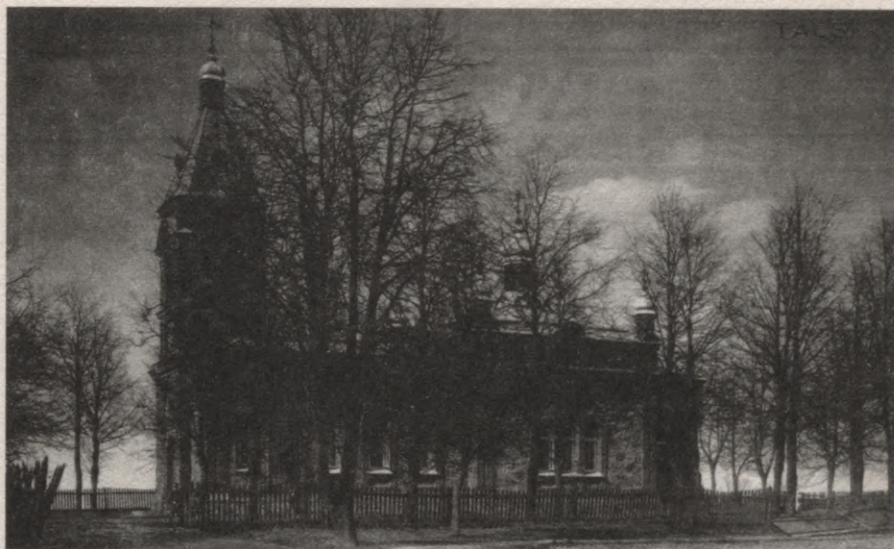

Lēdurgas Jāņa Kristītāja baznīcas mūri, 2001. gads. Padomju gados te bija gāzes kantoris. Draudze dibināta 1845. gadā.
Dievkalpojumi nenotiek

varēja paredzēt, ka metropolītam Pēterim un viņa valdonīgajiem bīskapiem sveikā neizkļūt. Tā arī notika: tika arestēts gan metropolīts Pēteris, gan visi viņa ļaudis. Nav zināms, kādas formālas apsūdzības metropolītam un viņa ļaudīm tika izvirzītas, bet skaidrs, ka faktiskais iemesls bija tas, ka viņi nav attaisnojuši “padcerības”.

Varas orgāni necerēja, ka padomju moku kambari spēs salauzt bīskapu cieto gribu, tāpēc vienlaikus ar nepiekāpīgo bīskapu arestēšanu tika sameklēti iztapīgāki un no tiem sastādīta Baznīcas augstākā padome, kurai tad arī tika uzdots Baznīcas lietās pildīt Baznīcai svešu gribu visas Krievijas mērogā.

Jaunizveidotā padome skaļi apsoliņās stingri ievērot visus Pareizticīgās Baznīcas dogmas un kanonus, sasaukt kanoniski nevainojamu Viskrievijas koncilu, lai nokārtotu Baznīcas lietas “vēsturiskās Pareizticības” garā. Taču šie padomnieki neslēpa arī to, ka viņi par savu un par nākamā koncila uzdevumu uzskata — pretēji patriarha Tihona nostājai — vest baznīcēnu masas nost no anatēmas ceļa, apslāpēt naidu pret padomju varu un stāties uz samierināšanās ceļa,

Talsu Sv. Trijādības baznīca, 20. gs. 30. gadu foto. Uzspridzināta 1972. gadā

sankcionēt varu un aizlūgt par to. Un tas bija pats galvenais, varbūt pat vienīgais uzdevums.

No saviem priekšgājējiem — vienā vārdā tos varētu nosaukt par “atjaunotājnikiem” — jaunizveidotā padome atšķīrās ar to, ka tā nesolīja nekādas Baznīcas reformas, bet gan, gluži pretēji, uzsvēra savu apņemšanos sargāt un ievērot dogmatiskus un kanonus, un paražas. Krievzemē ar reformatoriskām tendencēm nevienu iekārdināt nevarēja; tās bija cietušas pilnīgu krahu, un jūtīgās “padlakstīgalas” sāka viltīgi dziedāt par senatnes paražām.

Par patriarha institūcijas likvidēšanu nebija ne vārda. Varēja gaidīt, ka nākamais koncils vēlēs patriarhu, turklāt, protams, tiks pielikti visi spēki, lai ievēlētu tādu personu, kas gatava it visu darīt pa prātam boļševikiem. Viens no pirmajiem šāda patriarha uzdevumiem būtu, protams, atsvabināt boļševikus no patriarha Tihona lāstiem.

Beidzot boļševiku sapņi piepildījās. 1927. gadā laikrakstā “Izvestija” parādījās patriarha pagaidu sinodes aicinājums — metropolīta Sergija deklarācija. Aicinājums pagērēja, lai Krievijas Baznīcas hierarhi un ganāmpulks būtu PSRS pastāvošajai iekārtai uzticīgi pilsoņi. Kaut gan “aicinājumā” jūtamas ienaidnieka ietekmes, tomēr

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Talsu baznīcas svētki. 20. gs. 30. gadu foto. Pirmais priesteris no kreisās puses — Dundagas priesteris Jānis Garklāvs, vēlākais Rīgas bīskaps, pēc izvešanas no Latvijas Čikāgas un Mineapoles bīskaps, Pasiša kundze, Valgundes sieviešu klostera priesteris Romāns Pasītis, Talsu priesteris Pēteris Gredzens ar kundzi, diakons Varfolomejevs, Talsu baznīcas vecākais Jēkabs Ziemeļis

tas, ka aicinājumu parakstījuši Maskavas patriarhāta īstenie vadītāji, nekādā ziņā nav apšaubāms. Saprotams, ka “aicinājumā” ietvertais Baznīcai kaitīgais saturs nebija radies metropolīta Sergija galvā. Jau patriarha Tihona laikā, kā tas redzams no padomju preses un īpaši no patriarha “lietas”, tika mēģināts iespaidot patriarhu Tihonu un viņa līdzgaitniekus tieši šādā virzienā. Taču patriarhs Tihons skaidri nojauta, ka var pienākt laiks, kad Baznīcas vadība šim spiedienam pakļausies.

Tālredzīgas ir bijušas tās neboļševistisko valstu valdības, kas jau pašā boļševisma sākumā no saviem pareizticīgajiem pilsoņiem pieprasīja, lai viņi pilnīgi pārstāj pakļauties Maskavai.

Arī patriarhs Tihons ar augstāko Baznīcas pārvaldi bija tālredzīgs, pareizticīgos, kas dzīvoja ārpus PSRS un nebija padomju pavalstnieki, ar konkrētiem, kanoniski pilnīgi pareiziem aktiem atbrīvojot no Maskavas patriarhijas pakļautības. Par gudru un tālredzīgu jāat-

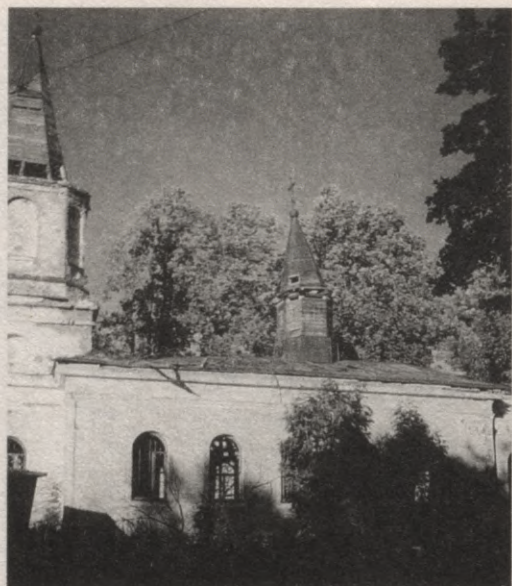
Limbažu Kristus Apskaidrošanās
baznīca, 2001. gads. Draudze
dibināta 1822. gadā. Dievkalpojumi
notiek reizi mēnesī

zīst arī tas kanoniskais akts, ar kuru 1920. gadā patriarhs Tihons un augstākā Baznīcas pārvalde tām Baznīcas apvienībām, kas atrodas ārpus PSRS, deva iespēju pasludināt sevi par kanoniski patstāvīgām un vadīt sevi pašām. Ko šis "aicinājums" devis tiem pareizticīgajiem, kuri nonākuši emigrantu stāvoklī vai kļuvuši par jaunizveidojušos valstu pilsoņiem? Nezūticami, attiecībā pret PSRS nepietiekami lojālie hierarhi ir izziņoti par izslēgtiem no Maskavas patriarhijas garīdznieku rindām. Pēc kanoniskās loģikas arī visas tās avis, kas seko saviem hierarhiem, būtu jāuzskata par izslēgtām no Maskavas patriarhijas.

Visiem zināms, ka boļševisms ir atklāti un aktīvi naidīgs visam neboļševistiskajam un ka tas tiecas visā pasaulē apkarot visu, kas šim boļševismam nepakļaujas. Kad Maskavas patriarhija saviem ārzemju pakļautajiem — tātad neboļševistisku valstu pavalstniekiem — pieprasīja, lai viņi savas attiecības ar boļševismu veidotu saskaņā ar visiem zināmo Maskavas patriarhijas deklarāciju, tas izklausījās ļoti

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Vilķenes Dievmātes Ceļa vadones baznīcas
paliekas, 1997. gads. Draudze dibināta
1847. gadā

līdzīgi prasībai, lai personas, kas neboļševistiskai valstij devušas savu pilsoņa uzticības zvērestu, tagad kļūtu tai neuzticīgas. Kā gan pilsonis, kurš solījies būt uzticīgs savai neboļševistiskajai valstij, varētu izturēties pret boļševismu tāpat, kā pret to izturas Maskavas patriarhāts?

Tajā pašā 1927. gadā metropolīts Sergijs Latvijas Pareizticīgās Baznīcas galvai — arhibīskapam Jānim — rakstīja vēstuli, kurā vēlējās zināt, kādas kanoniskas attiecības ar Maskavas patriarhiju tiek atzītas par spēkā esošām. Tālākie notikumi liecināja, ka arhibīskapa Jāņa atbilde neapmierināja daudzus. Lai kaut kā mēģinātu ietekmēt Latvijas Pareizticīgās Baznīcas galvu “pareizā” virzienā, sekoja Lietuvas un Viļņas arhibīskapa Eleutērija vēstule, par kuras saturu var spriest pēc arhibīskapa Jāņa atbildes: “Jūs uztraucaties par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas stāvokļa kanonisko formulu, tā nepieder man, bet gan ir ņemta no dokumenta, kuru 1921. gada 6./19. jūlijā ir izdevis patriarhs Tihons un viņa Sinode, un Baznīcas Augstākā padome.

Umurgas Dievmātes Aizmigšanas
baznīcas vientuļie mūri, 1997. gads.
Draudze dibināta 1847. gadā

Tā kā šī svarīgā dokumenta apspriešanā un formulēšanā kopā ar patriarhu ir piedalījušies visautoritatīvākie hierarhi, kā arī ievērojami kanonisti un vēsturnieki, tad man vienmēr ir šķitis un joprojām šķiet, ka šī dokumenta pamatā liktie kanoniskie, vēsturiskie un Baznīcas izveides mērķtiecības apsvērumi ir nevainojami, un, lai apstrīdētu šā dokumenta tēvu augsto autoritāti, būtu vajadzīga liela pašapziņa un uzdrīkstēšanās...” Arhibīskapa Eleutērija vēstulēs atrodami gan pārmetumi par arhibīskapa Jāņa novēršanos no mātes Baznīcas, gan mēģinājumi pierādīt, ka patriarha Tihona piešķirtajai autonomijai nav nekāda kanoniska un juridiska svara. To, ka šī sarakste nebūt nebija abu garīdznieku privāta domu apmaiņa un kādas bija patiesās arhibīskapa Eleutērija funkcijas, lieliski parāda kāds cits dokuments no Politpārvaldes arhīva, kas tapis 1936. gada 28. februārī: “Kauņas metropolīts Eleutērijs ir ļoti stingrs un noteikts cilvēks, ar kuru rēķinās Lietuvas valdība, jo viņš imponē pareizticīgiem un katoļticīgiem iedzīvotājiem ar savu kanonisko likumu ievērošanu. Viņš dabūjis savā

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

varā visu Berlīnes eparhiju, Beļģijas eparhiju un pašlaik sekmīgi cīnās ar Parīzes eparhiju. Maskavas patriarhāts soļo lēnām, bet no-teikti visu izklaidēto Pareizticīgo Baznīcu dabūšanā zem savas varas.” Latvijas Pareizticīgās Baznīcas neatkarības apšaubīšana bija viens no pirmajiem soļiem turpmākajā labi izplānotajā čekas karagājienā. Šeit lielu lomu nospēlēja krievu šovinisms. 1928. gada 10. jūnijā Rietumeiropas Krievu Pareizticīgās Baznīcas metropolīts Evlogijs “brālīgi lūdza atjaunot izjaukto Baznīcas mieru, apvienojoties ar mūsu likumīgo Viskrievijas Baznīcas augstāko kanonisko varu (..) un likt lietā savu autoritāti, lai panāktu samierināšanu un atjaunotu vienotību”. Vai nav savādi? Tādā situācijā Krievijas hierarhi sapņo par “Lielās Krievijas atjaunošanu” un neparko negrib ņemt vērā to, ka Latvijā ir neatkarīga Pareizticīgā Baznīca. Grūti pat saprast, vai tas ir čekas spiediens vai raksturīgais krievu šovinisms, vai viss kopā. Vēlāk šis pats metropolīts Evlogijs ar visu savu ganāmpulku pārgāja Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā. Ne jau tāpat vien viņš pārbēga. Krievijas Baznīcā sākās īsts sajukums. Tā sašķēlās trīs lielās daļās: Maskavas patriarhāts, Krievu Pareizticīgā Baznīca — trimdā sauktā “karlovicu” Baznīca, Krievu Pareizticīgā Baznīca Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā. Krievijā izveidojās arī “katakombu” Baznīca. Ar šo Baznīcu čeka faktiski nebija spējīga cīnīties, jo kristieši ilgajās vajāšanās bija ieguvuši vajadzīgo pieredzi. Loģiski spriežot, arhibīskaps Jānis ieguva nepieciešamo informāciju un uzturēja sakarus tieši caur šo Baznīcas daļu. Vajātie pareizticīgie savu pieredzi attieksmē pret mocītājiem definēja īsos vārdos: “Netici nevienam viņu vārdam, ne no kā nebaidies un neko neprasi.”

Nodaļai izmantoti arhibīskapa Jāņa raksti un dokumenti: “Maskavas un visas Krievijas patriarhs Tihons”, “Arhibīskaps Jānis par patriarha pagaidu padomes aicinājumu”, “Patriarha vietas izpildītāja metropolīta Sergija vēstule arhibīskapam Jānim”, “Arhibīskapa Jāņa atbilde metropolītam Sergijam”, “Rīgas arhibīskapa Jāņa vēstule Lietuvas un Viļņas arhibīskapam Eleutērijam”, “Rietumeiropas Krievu Pareizticīgo Baznīcu metropolīta Evlogija vēstule arhibīskapam Jānim”, “Rietumu eparhiju atdalīšanās no Maskavas pakļautības”.

14. Sazvērestība

Ar laiku krievu emigrācijai radās domas, ka arhibīskaps Jānis varētu būt pirmā kandidatūra patriarha postenim. Lūk, dažas rindiņas no slavenās paskvilas: "Krievu emigrācija ir tā sajūsmināta par viņu, ka šķiet gatava jau tagad uzvest uz Viskrievijas patriarha troņa. (...) Jūs, krievu emigranti, gatavojat viņam... Viskrievijas patriarha sēdekli. (...) Laiks viņu pārmācīt, ja viņš aizmirsis, kā viņu mācīja boļševiku čeka."¹

Kāds latvietis trimdinieks stāsta: "Tā kā arhibīskaps Jānis bija ar izcilu akadēmisku izglītību un augstu garīdzniecības pakāpi jau no 1912. gada un bija ieņēmis daudzus izcilus amatus (Viļņas Garīgā semināra rektors, bīskaps Minskā, Hersonā, Tverā un Taganrogā, arhibīskaps Penzā), viņš tuvojās patriarha postenim, un šis bija galvenais iegansts viņa noslepkavošanai..."(raksts publicēts Latvijas Korporāciju apvienības žurnālā "Universitas" trimdā, 1966, Nr. 37). Satraukums pārņēma arī Eminences ienaidniekus. Ja jau šāds noskaņojums brieda, bija jāmēģina to pagriezt vajadzīgajā gultnē. Pēc arhibīskapa Jāņa liecībām čeka caur saviem aģentiem vairākas reizes piedāvāja viņam ieņemt patriarha krēslu Maskavā, taču viņš atteicās.² Skaidrs, ka Maskavā visu noteica boļševiki. Ne velti viens no kārdinājumiem, ar ko sātans uzmācās Kristum tuksnesī, bija kārdinājums iegūt pasaules varu: "Ja tu nu mani pielūgsi, tad viss tas būs tavš." (Lk 4, 7) Patriarha tituls ir milzīga vara, tikai arhibīskaps Jānis negribēja šo posteni iegūt nodevīgi, viņš izvēlējās Kristus krustu.

Pēdējos arhibīskapa Jāņa dzīves gados viņa ienaidnieku pulks strauji pieauga. Lielu lomu spēlēja uzkurinātais krievu šovinisms. Krievu nācijai noskaņojumu un ievirzi ļoti labi prata izmantot "padspeci". Tie izmantoja kā ēsmu lielās, nedalāmās Krievijas ideju. Šajā gadījumā varēja teikt, ka krievu šovinisms ļoti labi papildināja komunismu. Arhibīskapu Jāni kā Pareizticīgās Baznīcas galvu gribēja izmantot dažādas prokrieviski noskaņotas strāvas. Redzot, ka

¹ LVVA, 7131. fonds, 43. lieta, 48., 51., 52. lpp.

² LVVA, 7131. fonds, 7. lieta.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Pēdējais gads apjīmējies ar krievu spītīgu
kara gājieni pret mani.
Kas sekojis krievu laikrakstiem, tas zin,
kādi paņēmieni tiek pielikti manis vajā-
šanai.
Mans darbs tiek laimprātīgi noklusēts labā-
kā gadījumā, tapāt mani sasniedzumi.

tas neizdosies, ka arhibīskaps neatbalsta šos centienus, tie paslu-
dināja viņu par krievu interešu nodevēju un sāka darboties pret
viņu. Ne velti arhibīskaps Jānis zīmīgi izteicās: "Pēdējais gads ir iezī-
mējies ar spilgtu krievu karagājieni pret mani." Šis karagājieni
atgādināja nāvīgi ievainota un sadusmota lāča uzvedību, kurš gatavs
mesties virsū jebkuram, kas trāpīsies ceļā. Ekstrēmi labējā spārna
krievu emigranti — monarhisti apsūdzēja viņu latviešu nacionā-
lismā, bet ekstrēmi kreisie — komunisti — apvainoja kā monarhistu.
Sevišķa loma te bija "Krievu emigrantu kristiešu kustībai", kas bija
radusies Parīzē. Tai arī bija cits nosaukums — "Krievu pareizticīgo
studentu vienība" (KPSV) jeb īsāk "Jeņņeņije" (Vienība). Viņi paši
sevi dēvēja par "dviženciem". Šīs organizācijas idejas ātri izplatījās
un sasniedza Latviju, Somiju, Igauniju. Latvijā kustība tika oficiāli
reģistrēta 1928. gadā. Daudzus garīdzniekus māca nopietnas bažas
par šīs organizācijas patieso piederību. Vēl 1924. gadā Berlīnes
bīskaps Tihons to nosauca par "jezuītu ordeni Pareizticīgajā Baz-
nīcā". Un ne bez pamata. Arhibīskapa Jāņa sākotnējā attieksme pret
šo kustību bija pozitīva, viņš kopā ar dažiem garīdzniekiem iesvētīja
organizācijas mītni Turgeņeva ielā 21a-8, savā runā norādot, ka jau-
natnei, uzsākot kristīgās atjaunotnes ceļu, var ar ticību teikt Svēto
Rakstu vārdiem: "Šis laiks ir labvēlīgs, šī diena ir glābšanās diena."
Kustības darbā aktīvi iesaistījās arī tādi garīdznieki kā virspriesteri
J. Jansons, A. Makedonskis, K. Zaics un protodiakons K. Dorins.
Organizācijas pastāvīgais darbs norisa pulciņos, kuru skaits sasnie-
dza 13. Katru gadu notika vasaras un ziemas kongresi. Kopš 1925. gada
Rīgā izdeva līdz tam Parīzē iznākušo žurnālu "Vestņik RSHD".

Mainoties "jeņņeņencu" lideriem, mainījās arī organizācijas tīri

Šīs skaistās baznīcas arī vairs negrezno Latvijas zemi. Kokneses Pētera un Pāvila pa kreisi un Ērgļu Dieva Parādīšanās pa labi baznīcu uzspriecināja padomju laikos

religijskais mērķis. Tā kļuva tipiski prokrieviska, tās mērķis bija lielās, nedalāmās Krievijas atjaunošana un jaundibinātās Baltijas valstīs šī organizācija uzskatīja par likumīgu "krievu zemi", kur Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai tika iedalīta sava loma. Latvija šķita kā labi sagatavots placdarms. Loma tika iedalīta arī pašam arhibīskapam Jānim. Kad noskaidrojās "kustības" būtība un mērķi, arhibīskaps mainīja savu attieksmi pret to, pilnībā norobežojās no tās un uzsāka pretdarbību. Taču, kā izrādījās, "Krievijas atjaunošana" bija tikai šīs organizācijas izkārtne. Iegūtā informācija apstiprināja faktu, ka "kustību" finansē amerikāņu protestanti, "Jaunekļu kristīgā savienība" (*Young Men's Christian Association — YMCA*), tie paši, kuri atbalstīja padomju varu un finansēja "atjaunotājnieku" kustību padomijā, kas uz apmelojošu apsūdzību pamata pieņēma lēmumu atņemt patriarham Tihonam patriarha troni un mūka kārtu. Skaidrs, ka amerikāņu "jaunekļi" nebūt negremdējās reliģiskās apcerēs. Atliek tikai minēt, kas bija YMCA īstais saimnieks. Vēlāk klajā nāca vēl interesantākas lietas — "kustība" tika apvainota masonismā un boļševismā.¹ Diemžēl ne visi saprata lietas būtību. Lielās, nedalāmās Krievijas atjaunošanas ideja bija apstulbinājusi daudzus prātus, un katrs, kas šo ideju neatbalstīja, tika uzskatīts par ienaidnieku. Te apvienojās gan emigrācijas, gan bijušās Krievijas krievi. Daudzi negribēja un

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 123. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Arhibīskaps Jānis un Krievu studentu kustības kongresa dalībnieki 1931. gadā

nevarēja saprast, ka Latvija vairs nav Krievijas guberņa, bet neatkarīga valsts. Lūk, daži izraksti no minētās organizācijas oficiosa "Krievu kristīgo studentu kustības vēstnesis": "Vairums tautu, kas mīt Krievijā, kā saliņas Krievzemes jūrā, nevar pastāvēt atrauti no tās; citas atdalījušās neizbēgami ies bojā, kaimiņu aprītas. (..) No mums ir atkarīgs, lai izvēle netiktu izdarīta pret seno, kopējo dzimteni. (..) Un neviens nesāks noliegt separātisma draudīgo nozīmi, kas plosa Krievijas ķermeni. (..) Katra maza tautele, vēl vakar pusmežonīga, izvirza pusinteliģences kadrus, kuri jau dzen prom no sevis savus krievu skolotājus. (..)"

Bez šaubām, arhibīskapu Jāni uzskatīja par traucēkli lielās, cēlās idejas īstenošanai. Skaidrs, ka viņš traucēja ne tikai aklajiem krievu šovinistiem, bet arī "kustības" finansētājiem, kuru mērķus var tikai apjaust. 1931. gada rudenī Rīgā ieradās "kustības" ģenerālsēkretārs A. Ņikitins. Pēc šī apmeklējuma Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode diezgan asā formā lūdza "kustības" centrālo sekretariātu Parīzē Ņikitinu uz Latviju turpmāk nesūtīt. Arhibīskaps paskaidroja šī lēmuma motīvus, un viens no tiem bija aizdomas un šaubas, ka akadēmiskās jaunatnes vadībai Pareizticības lietās nozīmēta nevis garīga un Pa-

reizticības jautājumos kompetenta persona, bet gan pusemācīts "praporščiks". Izskatījās, ka šajā gadījumā Pareizticības jautājumi ir tikai aizsegs avantūristiskiem mērķiem, uz kuriem lieli meistari vienmēr bijuši dažāda veida "praporščiki".

Atbildes reakcija ilgi nebija jāgaida. 1932. gada pavasarī sākās mērķtiecīgi organizēta arhibīskapa Jāņa vajāšanas kampaņa.

1932. gada maijā Sinode nolēma lūgt "kustības" centru Parīzē vispār izbeigt darbību Latvijā: šī darbība bija jau izraisījusi valdības iestāžu aizdomas un šaubas, kurām varot sekot represijas pret Latvijas Pareizticīgo Baznīcu. Parīzes metropolīts Evlogijs aicināja arhibīskapu Jāni pārskatīt šo lūgumu, kas draudēja ienest kustībā sajukumu un cirst kustības sirdij dziļu nāvējošu brūci. Tomēr arhibīskaps palika pie sava. Viņš rakstīja:

"Uz Jūsu 1932. gada 27. aprīļa vēstuli man ir tas gods ziņot, ka Sinode savā š. g. 11. maija sēdē nolēma kategoriski atkārtot savus lēmumus, kas Centrālajam sekretariātam jau ir paziņoti. Par šo lēmumu atcelšanu vai mīkstināšanu pašlaik nevar būt ne runas, jo par šo lietu ienāk jauni materiāli.

Mēs šeit ļoti nožēlojam, ka savulaik nepaklausījām virspriesteru, priesteru un izglītoto Pareizticības aizstāvju balsīm, kuras mūs brīdināja, ka šī kustība daudzējādā ziņā ir apšaubāma organizācija. Mēs tikām maldināti ar apgalvojumiem, ka kustība, kuras centrs atrodas Jūsu eparhijas robežās, esot Jūsu eparhijas organizācija, ka Jūs to vadāt un kontrolējat. Tikai pavisam nesen mēs uzzinājām, ka kustība nekad nav bijusi nedz Jūsu eparhijas organizācija, nedz vispār garīga organizācija šī vārda kanoniskajā nozīmē, ka no Baznīcas viedokļa tā ir patvaļīga organizācija. (..) Mēs nezinām, kas notiek kustības konspiratīvajās dzīlēs, kas no mums, hierarhiem, tiek sargātas kā noslēpums. Pie mums Rīgā notika, piemēram, šāds gadījums. Kustības konspiratīvajā sapulcē aiz nezināšanas pēkšņi ieradās vietējais katedrāles virspriesteris, kuru aiz nezināmiem apsvērumiem kustībnieki ievēlējuši pat kustības valdē. Sacēlās tracis. Kāds no kustībniekiem, tikko ieraudzījis virspriesteri, savā neapdomībā vērsās pie sēdes dalībniekiem ar raksturīgu brīdinājumu: "Spiegs atnācis." Vietējie kustībnieki savā valdē ir ievēlējuši ļoti cienījamus virspriesterus, bet tie nemaz nav lietas kursā par to, kas šajā valdē notiek. (..) Savas enerģijas lielāko daļu kustība veltī tam, lai interekleziētu

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode

jaunatni (..) kustībā savervētā pareizticīgo jaunatne nenovēršami tiek virzīta uz protestantiskās ideoloģijas un psiholoģijas ceļu.

Nevaru klusēt par vēl kādu raksturīgu faktu. Pēc tam kad Sinode bija nosūtījusi Centrālajam sekretariātam Jums zināmo lēmumu, Latvijā un aiz tās robežām sāka pastiprināti izplatīties proklamācijas, kuru mērķis bija diskreditēt vietējās Baznīcas varas pārstāvjus. Visas šīs proklamācijas verdziski pieturējās pie trafareta, pēc kura savulaik tika sastādītas proklamācijas pret patriarhu Tihonu un viņa tuvākajiem līdzstrādniekiem. Proklamācijas vienmēr sākās ar kustības un tās vadoņa A. Ņikitina slavināšanu. Kustības slavinājumi un atjaunotājnieku slavinājumi ir ļoti līdzīgi. Atjaunotājnieku proklamācijās vienmēr A. Vedenskis paaugstināts par Garīgās akadēmijas profesoru, kas viņš nekad nav bijis. Arī vietējās proklamācijas uzskatīja par savu pienākumu iecelt par Garīgās akadēmijas profesoru A. Ņikitinu, kas savas nepabeigtās augstākās izglītības dēļ par profesoru nemaz nevar būt.”¹

Arhibīskaps Jānis centās pārliecināt krievu garīdzniecību, ka

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 124.–126. lpp.

“kustība” ne tikai diskreditē Baznīcu valdības acīs, bet rada draudus arī pašai Pareizticībai.

Sevišķi liels neapmierinātības vilnis krievu kopienā sacēlās pēc arhimandrita Joanna Šahovskoja viesošanās Rīgā. Arhibīskaps Jānis neļāva šim garīdzniekam kalpot nevienā no baznīcām. Arhimandriņš aizbrauca, bet viņa atbalstītāji — galvenokārt “dviženci” nolēma lietu tā neatstāt.

No kustības biedru dzīvokļos notikušās kratīšanās iegūtiem dokumentiem kļuva zināms, ka krievu monarhista Belocvetova dārzniecībā “Varino” Rīgā, Jelgavas šosejā Nr. 79, notikusi slepena sapulce, kurā piedalījušies no Parīzes atbraukušie kustības vadoņi. Sapulcē lemts par to, “kādu stāvokli ieņemt pret Latvijas Pareizticīgās Baznīcas galvu arhibīskapu Jāni un kā organizēt pret viņu kampaņu, lai sakompromitētu viņu sabiedrības un Baznīcas priekšā un dabūtu nost no amata”¹. Šajā apstākli viņu mērķis pilnībā sakrita ar boļševiku mērķi. Tika gatavots “krusta karš”.

Pats nepatīkamākais bija tas, ka pretinieki nolēma sakompromitēt valdnieku, izmantojot visnetīrākos melus. Kāda jauna, histēriskā meitene — “kustības” lōcekle Marija — Viola B., iesūdzēja arhibīskapu tiesā par izvarošanu. Pēc aculiecinieku nostāstiem, viņas liecībām bijusi komiska nokrāsa. Prokurors jautājis, kādos apstākļos tas noticis. Pēc viņas vārdiem, viņa kopā ar jauniešu grupu bijusi ciemos pie valdnieka un “izvarošanas” laikā pārējie esot atradušies blakustelpā. Prokurors sausi piemetinājis, ka tā netiek saukta par izvarošanu. Apmelojumi tika atspēkoti, un lieta izbeigta. Taču baumas turpināja klīst. “Jeģiņenci” uzsāka īstu karagājienu pret arhibīskapu un organizācijas vārdā izdeva par viņu neķītru pamfletu, kas tika pasniegts A. Ņikitinam adresētas vēstules formā. Pats arhibīskaps par pamfletā paustajiem meliem rakstīja:

“Cik plašs ir šādas vajāšanas vēriens, var spriest no tā, ka šis pamflets tika piegādāts pa pastu šeit, Latvijā, tūkstošiem eksemplāros ne tikai pareizticīgajiem, bet arī citticībniekiem. Anonīmā pamfleta saturs — nožēlojami meli. (..)

Jūs visi jau 12 gadus no vietas redzat, ka es absolūti atturos no laicīgas sadzīves.

¹ LVVA, 3235. fonds, 3. apraksts, 172. lieta, 158. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Atpūšoties no smagā garīgā darba

Es ne pie viena neēju ciemos. Es pie sevis ciemiņus neuzņemu. Un tomēr pamflets visnekaunīgākajā kārtā man pieraksta tiekšanos uz skaisto dzimumu, apzīmējot mistiskās personas ar inīciāļiem, bet atturoties no atklātiem uzrādījumiem: kad, kur, kas utt.

Nekaunība iet vēl tālāk. Man pieraksta netiklas attiecības ar paversmes bērniem, kuri dažu simtu skaitā mēdz ierasties manā vasarnīcā, skolu beidzot, kopā ar skolotājiem, skolotājām un vecākiem. Pajautāji tieši skolotājiem un skolotājām, un vecākiem, vai ir dots jēl kāds iemesls neglītām aizdomām. Viss šis neglīto melu savārstījums varētu tikt bez pieminēšanas iemests papīrkuŗvī kā anonīma nekaunības darbs, neminot to, ja tam nepiemistu viena neapstrīdama pazīme: tas liecina, ka krievu aprindās pret mani ir radušies nesamierināmi nīdētāji, kuri vēlētos mani galīgi nomelnot ticīgo acīs un nobīdīt mani no tā posteņa, kuru es uz jūsu vienbalsīgu aicinājumu un Baznīcas varas sūtījumu šeit ieņemu.”¹

“Baznīcas aprindās sākas zināma kurnēšana pret mani kā pret latvieti. Tiesa gan, arī šī kurnēšana nav nekas jauns. Kad pagājušo priekšvēlēšanu cīņu laikā sociāldemokrāti vērsās pret mani ar ne-

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 121., 122. lpp.

krietnām insinuācijām, kas skāra manu kādreizējo darbību Krievijā, tika konstatēts, ka šos materiālus viņiem piegādājušas Krievijas garīdznieku aprindas. Es tam nepievērsu īpašu uzmanību, jo, kā saka, visur gadās kāds kroplis.

Taču tagad pret mani kā pret krievu lietai kaitīgu latvieti uzsāktā kampaņa izvēršas daudz plašākā mērogā un ir pazīmes, ka tā tiek stabili un plaši organizēta. Pret mani ir palaistas paskvilas, kas izplatītas 7000 eksemplāros, un tās aptvērušas ne tikai Latviju, bet arī plašās krievu aprindas ārzemēs. Par šīm nekrietnajām paskvilām man nāk ziņas no Krievijas, Francijas, Serbijas, Bulgārijas, Amerikas, Vācijas, Igaunijas, Lietuvas, Somijas u. c. Nemaz jau nerunājot par to, ka Latvijā nav palaista garām neviena kaut cik redzama persona vai tāda persona, kam ir kāds sakars ar Baznīcu vai mani pašu. Tas, kā šī kampaņa nostādīta, liecina, ka ar to nodarbojas personas no Baznīcas aprindām un viņi pazīst visus, kurus es pazīstu: manus semināra un akadēmijas biedrus, manus draugus, pat manus radniekus. Nav apieti ne mani brāļi, ne mani brāļudēli, ne mani draugi Saeimā, ne arī mani skolotāji, domubiedri un ienaidnieki. Paskvilu izplatīšanai patērēts ne tikai milzīgs darbs, bet arī milzīgi līdzekļi. Ja ar šo paskvilu rakstīšanu nodarbojas brīvprātīgie, tas nozīmē, ka viņu ir ne mazums, ja mašīnrakstā sagatavots jau 7000 eksemplāru paskvilu. Bet to izsūtīšanai, bez šaubām, bijuši vajadzīgi lieli līdzekļi, jo, piemēram, uz ārzemēm tie ir sūtīti ierakstītās vēstulēs; to es redzu no tiem vairākiem desmitiem sūtījumu, kas atgriezušies pie manis. Jau pats šo paskvilu saturs liecina, ka to izcelsme ir krieviska, ka tās ir uzmilzušās aklās latvofobijas auglis.

Paskvilu saturs ir trafarets, garīgā ziņā ikdienišķs. Tie, kas no jums jau ir vecāki, protams, ir lasījuši akafistus, kas savulaik tika sastādīti, lai noķengātu Harkovas bīskapu Ambosiju, Rīgas un pēc tam Lietuvas bīskapu Agafangelu, Sanktpēterburgas bīskapu Antoniju utt., utt. Viņi pazīst arī tās paskvilas, kas savulaik visā Krievijā bija izplatītas pret sv. patriarhu Tihonu. Tās paskvilas, kas tagad cirkulē pret mani, nesatur ne desmito daļu no tām nešķīstībām, kādas bija iepriekšējos garīgās literatūras darbos. Arī jaunākos laikos, piem., mūsu kaimiņi Pečoras Joanna nopulgošanā ir gājuši daudz tālāk nekā mūsu paskvilisti. Tur taču, piem., paskvila tika pārvērsta par iztiesājamu lietu pret Joannu.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Man šajā paskvilā ir interesanta aklā latvofobija. Paskvilas mērķis ir pilnīgi skaidrs: nogrūst zemē latvieti, lai vietā liktu krievu. Dažās no paskvilām, kas man atsūtītas no ārzemēm, šis mērķis ir minēts melns uz balta un ir norādīti pat iespējamie kandidāti uz manu vietu.”¹

Arhibīskaps Jānis atceras: “Man, iekļuvušam Saeimā, bija pilnas tiesības sēdēt blakus arī ne krieviem, bet es visus šos gadus atbalstīju krievus, neskatoties ne uz ko; bet kāda tad ir krievu atbilde? Politiskie krievi visus šos gadus mani zelē gan presē, gan mītiņos, gan privātā ikdienā. Pēdējā Saeimā šī zelēšana nonāca tik tāl, ka krievu frakcija mani atbīdīja no piedalīšanās Saeimas misijās, minot delikātu iemeslu, ka man kā latvietim esot grūti karot ar saviem tautiešiem, ka šo karu ērtāk esot uzņemties krieviem pašiem. Es pateicos, ka par mani tik delikāti rūpējas, un pakļāvos — nekas cits jau man neatlika, jo šo viedokli atbalstīja arī citi mazākuma deputāti. Mani atbīdīja malā kā latvieti, aiz naida pret latvieti, kaut gan visus šos gadus es biju tas vienīgais latvietis, kurš bezbailīgi aizstāvēja minoritātes. Vēl vairāk — pret mani gan mītiņos, gan presē sarīkoja mežonīgu rīdīšanu, kas turpinājās arī privātajās sarunās... kad vajā arhibīskapu Jāni, tad katram skaidrs, ka te darišana ar absolūtu latvofobiju, kas gatava noslaucīt no zemes jebkuru latvieti tikai tāpēc vien, ka tas ir latvietis, kaut arī tas būtu vienīgais latvietis, kurš, neskatoties ne uz ko, desmit gadus vīrišķīgi un atklāti aizstāvēja minoritātes. Ka šāda vispārēja latvofobija minoritātēm nenes labumu, parāda pašreizējie notikumi. Krievi ir mani atbīdījuši no piedalīšanās Saeimas komisijās. Nu vai viņiem pašiem ir izdevies iesēsties tajās komisijās, kurās agrāk piedalījos es? Nevienā... Visās komisijās krievu pārstāvji zaudē un zaudē. Kāpēc? Saka, ka esot mainījies latvisko aprindu noskaņojums, iestājusies kaila rusofobija. Tas taisnība. Bet kāpēc tā iestājusies? Vai ne tāpēc, ka vēl agrāk krieviskajās aprindās bija jau iestājusies kaila latvofobija, kas gatava putekļos saberzt visu latvisko un visus latviešus... Vai nav dīvaini, vai tas nav absurds, ka k-gi, kas mani atbīdīja nost no reālās iespējas nest labumu krievu lietai, tagad tieši mani gatavi vainot visās savās neveiksmēs?. (..) Es saņemu lamu pilnas vēstules,

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 128., 129. lpp.

Pirmais latviešu dievnams —
Pokrova baznīca

kurās mani dēvē par krievu interešu nodevēju, bet sabiedrība neprot atšķirt, ka nevis es nododu krievus, bet gan mani pašu ir nodevuši un nodod tie, kurus es tiku pašaieliedzīgi un pilnīgi nesavtīgi aizstāvējis...”¹

Jāliecina, ka tā nebija pirmā un pēdējā reize vēsturē, kad krievi, savu nacionālo interešu vadīti, pilnīgi nerēķinājās ar saviem ticības brāļiem latviešiem. Viens no spilgtākajiem gadījumiem ir aprakstīts 1929. gada Rīgas Debesbraukšanas draudzes izdotajā grāmatā “Pirmās Pareizticīgo latviešu draudzes vēsture”, kad krievi, ne ar ko nerēķinoties, atņēma latviešiem Pokrova baznīcu. Izrādās, ka praksē nav nemaz tik viegli realizēt Evaņģēlija principus, ka nav ne krieva, ne latvieša, bet visi ir viens Kristū.

Krievu garīdzniecības aprindās brieda doma par otras bīskapijas izveidošanu, sadalot Baznīcu pēc nacionālā principa. Arhibīskaps Jānis bija ļoti sašutis par tādu netaisnību un nodevību: “Varbūt tiešām ir pienācis laiks, kad krieviem vairs neklājas staigāt latvieša vadībā un brālīgā vienībā ar latviešiem. Varbūt tiešām krieviem tagadējos apstākļos ir izdevīgāk noorganizēties no latviešiem atsevišķā Latvijas

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 127.–129. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Arhibīskaps Jānis Rīgas Debesbraukšanas latviešu draudzē.
Pašreiz vienīgā oficiālā latviešu draudze Rīgā

Pareizticīgo krievu Baznīcā, bet latviešiem savā atsevišķā Latvijas Pareizticīgo latviešu Baznīcā un sākt strādāt šķirti?... Jūs labi zināt, kādos apstākļos es šurp ienācu. Starp pareizticīgiem latviešiem un pareizticīgiem krieviem notika sīvs karš, kuru izmantoja Pareizticības ienaidnieki. Es likvidēju šo karu, ieturot taisnīgu līniju gan pret vieniem, gan pret otriem, radot iespēju brālīgai kopdarbībai uz pilnīgas vienlīdzības un brālības pamatiem. Latvijas Pareizticīgo Baznīca ir vienīgā dzīves nozare, kurā krieviem nodrošināta pilnīga vienlīdzība ar latviešiem. Vai šeit Baznīcas Saeimā jūs nebaudāt pilnīgu vienlīdzību ar latviešiem? Vai tas pats nav sakāms par visu Baznīcas aparātu no augšas līdz lejai? Pat tie krievi, kas vēl nav Latvijas pavalstnieki, Latvijas Pareizticīgo Baznīcā pilntiesīgi ne tikai kā ierindas draudžu locekļi, bet arī kā dienesta personas, draudžu pārziņi. Vai valodas ziņā jūs neesat šeit vienlīdzīgi ar latviešiem? Vai dievvardu ziņā nav tas pats? Jūsu stāvoklis dažā ziņā ir privileģēts: jums latvju valoda nav obligāta ne tikai ierindas, bet pat draudžu pārziņiem un prāvestiem, bet mums krievu valoda obligāta... 16 reizes nedēļā šeit, katedrālē, notiek dievvardi, turklāt 15 reizes krievu valodā. Visu sarakstīšanos un sazināšanos jūs izdarāt krievu valodā ne tikai savā starpā, bet arī ar Baznīcas centru.

Kurā vēl dzīves nozarē krieviem ir dots tas, ko es tiem esmu devis Baznīcas nozarē? Kādā vēl no jaunajām valstīm krievi Baznīcas dzīvē bauda to, ko bauda Latvijā? Ja jūs (..) prasītu sadalīt Latvijas Pareizticīgo Baznīcu divās Baznīcās jeb divās eparhijās, es atkāpjos šodien, jo mana pārlicība, ka katra dalīšanās radīs savstarpējus strīdus un naidu.”

Rodas jautājums: “Ko gan krieviem vēl vajadzēja, ja viņiem viss bija dots?” Savādi — vēl pirms neilga laika Krievijā krievi arhibīskapu Jāni cēla gandrīz svēto kārtā, emigranti cēla uz patriarha krēsla, bet tagad krieviem latvietis par bīskapu vairs nederēja.

1931. gada beigās žurnāla “Ticība un Dzīve” redaktora pienākumus vienpersoniski uzņēmas virspriesteris Kirils Zaics (īstajā vārdā Kārlis Zaķis — pilnīgi pārkrievojies latvietis). Rezultāti: sākot ar šī gada pēdējo — divpadsmito — numuru, izdevumu vairs varēja lasīt vienīgi krievu valodā. Ne 1932., ne 1933. gadā “Ticībā un Dzīvē” nebija neviena (!) arhibīskapa Jāņa raksta, runas, sprediķa vai intervijas. Vienīgais saimnieks nu “Ticību un Dzīvi” veidoja kā speciālu misionāru žurnālu, un šis izdevuma profils deva iespēju neatspoguļot Latvijas Pareizticīgās Baznīcas dzīvi, t.i., arī arhibīskapa Jāņa darbību, runas, ceļojumus utt. Līdz 1932. gadam gandrīz katrā numurā varēja lasīt kādu virspriestera Jāņa Jansona sacerējumu, taču 1933. gadā pastāvīgais “Ticības un Dzīves” autors pārstāvēts tikai ar diviem rakstiem, bet nākamajā arī J. Jansona vārds žurnāla slejās vairs nav lasāms nemaz. Pārējie latviešu autori šai periodā vispār netiek publicēti. 1933. gada beigās K. Zaicu Sinode no redaktora darba atbrīvoja, un kopš 1934. gada “Ticība un Dzīve” atkal lasāma tiklab latviešu, kā arī krievu valodā.

Terors pret arhibīskapu pieņēmas spēkā.

“Pret mani tiek ierosinātas civilprasības, kas tiesas iestādēs noraidītas, jo nevienam nekad neesmu palicis ne santīmu parādā. Pret mani tiek ierosinātas kriminālsūdzības, kuras noraidītas, nenonākot līdz manīm. Šādas tukšas prāvas ir manis diskreditēšanai, skandālu celšanai un tikai.

Manu dzīvokli vairākkārt ielenc huligāni, lai traucētu manu mieru. Mani terorizētu. Tas viss vērsts uz manis gāšanu, lai es, apnicis pārdzīvot teroru, atteiktos no sava posteņa, jeb lai mani visādi

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

diskreditētu, gāztu ar savu neuzticības votumu un lai, man gāžoties, gāztos tā Baznīcas iekārta, kas no manis šeit radīta, un kūdītāji varētu stāties pie Baznīcas lietu kārtošanas. Nozīmīgi, ka šādā kūdīšanā ņem dalību i galējie kreisie, i galējie labējie, marksisti kopā ar monarhistiem, visi tie elementi, kas naidīgi suverēnai Latvijai.”¹

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis.— 2. d., 138.—189. lpp.

15. Baznīcas zagļi

Visām likstām Baznīcas dzīvē pievienojās jauni, ļoti nepatīkami notikumi. 1933. gadā tika konstatēti smagi pārkāpumi — proto-diakons K. Dorins, Pētera un Pāvila brālības pārvaldnieks, tika pieķerts lielu brālības naudas summu izšķērdēšanā. Baznīca viņu degradēja un nodeva vainīgā lietu izmeklēšanai. Rīgas apgabaltiesa piesprieda viņam 6 mēnešus cietumsoda. Vēlāk Baznīcas līdzekļu izšķērdēšanā tika pieķerts arī katedrāles pārvaldnieks virspriesteris Kirils Zaics. Dokumenti apliecināja, ka viņš piesavinājis 46 900 latu. Pretēji kanoniem Zaics atteicās ierasties garīgajā tiesā, paziņojot, ka pārnesis lietu uz laicīgo tiesu. Tas bija papildu pārkāpums. Arhibīskaps Jānis ar sev raksturīgo taisnprātību nesaudzēja zagļus. Lūk, viņa ziņojums Sinodei: “Miers lai ir ar Jums! Vēršos pie jums, tēvi un brāļi, ar šo vienmēr labo sveicienu, kurš kļuvis sevišķi aktuāls mūsu sarežģītajās dienās, starp citu, tāpēc, ka mūsu mierīgajā Baznīcas dzīvē Baznīcas cilvēki, kurus mēs uzskatījām par saviem, kuriem uzticējāmies kā savējiem, uz kuriem paļāvāmies kā uz saviem, sāka ienest jukas, kuras draud ar bēdām — gan iekšējām, gan ārējām. Kas viņos izraisīja šo bēdīgo apvērsumu? Viņus pieveica mantkāre, visu jaunumu sakne, kura izveidoja no apustuļa Jūdasa nodevēju. (..) K. Dorina nodošana tiesā atklāja veselu rindu virspriestera K. Zaica smagu noziegumu.”¹ Priesteris Andrejs Goļikovs grāmatā “Кровью убеленные. Мαρτυροлог” centies attaisnot virspriesteri K. Zaicu, minot visu cienījamā garīdznieka lielos panākumus un talantus, un to, ka, lūk, katedrāles kalpotāji viņu iegāzuši. Tikai tādā gadījumā neskaidrību vēl vairāk.

Neskaidrs palika iemesls, kāpēc K. Zaics pārnesa savu lietu uz laicīgo tiesu, jo tik un tā kriminālnoziegums tiktu konstatēts. Ar šo pretkanonisko manevru, kā izteicās Eminence, tika izdarīts mēģinājums dot gan tiesiskajai, gan juridiskajai garīgajai varai izšķirošo triecienu: “Latvijas valsts vara nav pareizticīga valsts vara, un tai

¹ LVVA, 7131. fonds, 25. lieta, 27., 29. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Latv. parovs. bazn. Zinods
Esotais 14/16 1932. g. Nr. 177
Izdots 1932. g. Nr.

Līnardi.

*Uz visnoteiktāko pastiprinu savu
1932g. 24/16 rīkojumu (mūzikai
pieteikto v. m. N. Zaice š), ka
Katedrāles iekšējā - 4. Devisma
grāmatas "ar tām saistītie do-
kumenti neattiecināmi jānodod
Deviņi komisijas pārbaui-
dīšanai.*

Arhibīskaps Jānis.

1932. 16/16

savos likumos un rīcībā Pareizticīgās Baznīcas mācību, likumu un iekārtu izsmeloša respektēšana nav obligāta, un tāpēc, ja Latvijas Pareizticīgā Baznīca pati kanonos paredzētā kārtā nesargās savu mācību, likumus un iekārtu, tai var draudēt pilnīga dezorganizācija un vispusējs sabrukums.”¹ — “Ja garīdznieks (..) izvairoties no Baznīcas tiesas un Baznīcas likumos paredzētiem sodiem, pretēji savam zvērestam un Baznīcas likumiem pārnesis savu lietu uz laicīgo tiesu un šī tiesa, nerēķinoties ar Baznīcas likumiem, viņa lietu savā iztiesāšanā pieņēmusi, to izmeklējusi un iztiesājusi, nerēķinoties ar Baznīcas likumiem, kuri tiesājamam bija obligāti, un, rēķinoties tikai ar valsts krimināllikumiem, iznesusi vainīgajam attaisnojošu spriedumu, jo konfliktā ar Latvijas krimināllikumiem viņš nav stājies, bet Pareizticīgās Baznīcas likumi tiesai nav obligāti, vai tad turpmāk mēs varam paļauties uz to zvērestu, kas tiek dots, iestājoties garīgā kārtā, vai tad turpmāk mēs varam sagaidīt, ka garīdznieki tādā pašā kārtā neapies Baznīcas likumus un turēs zvērēto uzticību. Radīts precedents Pareizticīgās Baznīcas likumu un viņas iekārtu praktiskai likvidēšanai. Viņas pastāvēšana līdzinās mirāžai.”²

Garīgā tiesa uz laiku apturēja savu darbību, lai noskaidrotu radušos situāciju: kurš pasūta mūziku un ko tādā situācijā darīt?

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 141., 142. lpp.

² Turpat, 143. lpp.

Pilnīgi saprotams, ka Pareizticīgās Baznīcas ienaidnieki priecājās par katru opozīciju un šķelšanos Baznīcā. Sakarā ar zagļu lietu atsākās Baznīcas un tās galvas nomelnošana, kuras mērķis bija atcelt no posteņa arhibīskapu Jāni. Tika izplatītas baumas, ka arhibīskaps ir sajucis prātā un ārprāta stāvoklī uzsācis lietu pret saviem garīdzniekiem. Sākās kārtējā rīdīšana presē, nokomplektējās vesela "Baznīcas draugu" kolēģija. Kā vienmēr, izcēlās komunistu prese. Turklāt vienā un tajā pašā laikā parādījās paziņojumi gan par zagļu slēpšanu, gan par to, ka garīdznieki Dorins un Zaics tiek nepatiesi apmeloti.

Noziegumā pieķertie garīdznieki pretēji Baznīcas kanoniem ne tikai nesamierinājās, bet aktīvi turpināja "dvižencu" uzsākto kampaņu, par spīti arhibīskapa aizliegumam joprojām paliekot to aktīvi biedri. Presē un Saeimas sēdēs parādījās nepatiesa informācija, ko sniedza lielinieku provizors un bijušais Maskavas komisārs Solovejs-Soloveičiks, kas 1924. gadā kādu laiku uzturējās arī Latvijā. Šķiet, ne bez attiecīgu orgānu "svētības" iecēlis pats sevi par arhibīskapu Nikolaju, viņš no tālās Montevideo pasludināja arhibīskapam Jānim "anatēmu" un caur virspriesteri K. Zaicu par to paziņoja Latvijas pilsētām un laukiem. Vēlāk presē parādījās vēl bezjēdzīgākas lietas: tas pats Solovejs-Soloveičiks, kurš uzstājās kā Sanfrancisko arhibīskaps, paziņoja, ka Latvijas Pareizticīgās Baznīcas galva ir piesavinājies 30 miljonus dolāru metropolīta Platona īpašuma. Par tādām lietām arhibīskaps Jānis izteicās: "Kā es, neizbraucot nevienu soli no Latvijas, varēju sagrābt savās rokās 150 miljonus latu (starp citu, šī summa ir lielāka nekā viss Latvijas budžets 1933. gadā)? Kur tad skatījās Latvijas valdība? (..) tur vajag būt taisni stulbiem, lai tādu lietu drukātu, un stulbiem, lai tādām ziņojumam ticētu. Un tomēr tas ir nodrukāts, it kā tā būtu taisnība."¹ Radās jautājums, vai vispār metropolītam Platonam piederēja tāda summa. Vēlāk atklājās, ka šis Solovejs strādā Montevideo par vienkāršu aptieķnieku, un tajā pašā laikā padomijas laikraksti bieži drukāja šī cilvēka atreferējumus par noskaņojumiem emigrācijā, radās jautājums, vai vispār šis Solovejs-Soloveičiks ir kristīts, jo pēc tautības viņš bija ebrejs. Loģisks šādas kampaņas rezultāts bija pieprasījums pārtraukt valsts subsīdijas

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 91. lpp.

Pareizticīgajai Baznīcai. No Saeimas tribīnes to pagērēja atkal tie paši sociāldemokrāti.

Ar Soloveju-Soloveičiku bija saistīties arī K. Dorins. Arhibīskapa arhīvā ir saglabājusies vēstule, ko Dorins sūtījis sociāldemokrātu frakcijas deputātam Rudēvicam: "Gāzt J. Pommeru no viņa augstā posteņa ir grūti: latvietis, Saeimas deputāts — tas viss runā viņam par labu. Vēstulē klātpieliktajā J. Pommera runas stenogrammā Jūs skaidri saskatīsiet visas nomelnošanas pazīmes, kas sodāmas kriminālā kārtībā. Tāpēc Jūs mūsu kopīgai lietai izdarīsiet lielu pakalpojumu, ja atzītu no savas puses par iespēju saukt J. Pommeru pie kriminālatbildības."¹ Šī vēstule un I. Bikova, kurš kādu laiku darbojās kopā ar K. Dorinu un K. Zaicu, iesniegtie dokumenti liecina, ka minētie garīdznieki sadarbojās ar marksistiem, lai nomelnotu arhibīskapu un nobīdītu viņu no Latvijas Pareizticīgās Baznīcas virsgana posteņa. I. Bikovs liecināja, ka sākumā bijis K. Zaica tuvākais palīgs, taču vēlāk, pārliecinājies, ka Zaics ar Dorinu pret arhibīskapu Jāni cīnās nekrietniem līdzekļiem, novērsies no tiem. Viņi devuši Bikovam dažāda veida "informāciju", kuru tas piegādājis kreisajai presei. Dorins rakstīja anonīmas vēstules, kuras vēlāk Rudēvics no Saeimas tribīnes pasniedza kā neapgāžamus faktus. Uz tiem arhibīskaps atbildēja: "Ja jūs pret mani šeit ceļamie apvainojumi saietas ar patiesību, kāpēc jūs neesat saukuši un nesaucat mani pie kriminālatbildības? Ka jūs aprēķinos nav mani taupīt, tas taču visiem skaidrs, ka jūs būtu gatavi mani noslīcināt, visiem skaidrs, kāpēc tad jūs neizmantojat iespēju noslīcināt mani, ja tā jums ir?"

Skaidra lieta, kāpēc. Jūs šeit muldat par mani pa tukšo, bez attiecīgiem faktiem un dokumentiem, jums nav ar ko uzstāties pret mani tiesā, bet šeit, apbruņojušies ar deputāta privilēģijām, jūs apzināties, ka par tukšo, ļaunprātīgo, negodīgo muldēšanu jums nekas nedraud (..) un tāpēc jūs šeit muldat.

Es dzirdu, lai es saucot savus apmelotājus pie atbildības, bet jūs taču paši labi apzināties, ka tieši fiziski neiespējams katru reizi, kad jūs šeit samuldaties, saukt jūs pie atbildības. Apgāzt tiesas ceļā visus jūsu samuldējumus nozīmētu uz vairākiem gadiem sevi lemt tikai priekš tiesāšanās ar jums, man, nebagātam cilvēkam, taču nav iespējams algot šādai prāvu vešanai vajadzīgos advokātus.

¹ LVVA, 7131. fonds, 33. lieta, 14. lpp.

Lielā ūdens iesvētīšana Daugavā

Ja jūsos ir jel mazākās goda paliekas, ja jūsos ir jel mazākās tiesiskuma apziņas paliekas, stājieties jūs tiesā un pierādiet tiesas ceļā, ka jūsu apvainojumi nav tikai muldēšana, bet ka šie apvainojumi saietas ar īstenību un patiesību. Es noteikti aicinu jūs uz šādu ceļu. Ja jūs uz šāda ceļa nestāsit, sabiedrība redzēs un zinās, ka jūs šeit esat tikai tukši, ļaunprātīgi, negodīgi muldējuši.”¹ Jāliecina, ka neviena no netīrajām baumām par arhibīskapu Jāni nekad netika pierādīta, tāpēc jo nepatīkamāks ir fakts, ka šie apmelojumi nav aizmirsti vēl šodien un atrodas cilvēki, kas tiem tic.

Cīņā pret arhibīskapu Jāni un Latvijas Pareizticīgās Baznīcas suverenitāti bija apvienojušies pilnīgi pretēju uzskatu cilvēki. Par to runāts arī Saeimā:

“Manu suverenitāti un manas vadītās Baznīcas suverenitāti grib ierobežot ne tikai marksisti. (..) Pret Latvijas Baznīcas suverenitāti, kā jūs to esat lasījuši laikrakstos, karo un uzstājas arī pilnīgi pretējā virzienā ļaudis — galēji labējie emigranti, kas ir izkaisīti pa visu pasauli. Viņi man atklāti pārmet gan laikrakstos, gan citos rakstos, ka

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 91. lpp.

es esot nošķīris Latvijas Pareizticīgo Baznīcu no Maskavas un līdz ar to — sašķēlis vienotību. Bija mēģinājums padarīt mani atkarīgu no šīm galēji labējām aprindām. (..) Mūsu Baznīcas zagļiem, kuri tagad ir pieķerti Baznīcas mantas piesavināšanā, arī šī patstāvība un suverenitāte nav vēlama. Tas ir saprotams. Tagad, kad viņi pieķerti zagšanā, viņi tūdaļ tiek nodoti tiesai; bet iedomājieties tādu stāvokli, ka viņi būtu atkarīgi ne no manis, bet no Maskavas, — tad, kamēr līdz Maskavai tiktu, ir gals pienāktu. Vai atkal tā: ja viņiem tagad kopā ar citiem izdotos mani gāzt un manā vietā iedabūt personu, kas zvērētu atkarību Maskavai, tagadējai Maskavai, tad, saprotama lieta, šie zagļi par šādu pakalpojumu tiktu amnestēti. Pilns aprēķins! Tiesas vajāšana pret viņiem tiktu izbeigta, nozagtā summa tiktu ieskaitīta kā Jūdasa maksa par suverenitātes nodošanu.¹

Ir ļoti saprotama lieta, ka arī mūsu marksisti uzstājas pret Latvijas Pareizticīgās Baznīcas patstāvību un suverenitāti. Jau pati Latvijas suverenitāte viņiem ir viscaur nepatīkama. (..) Šiem kungiem nav drosmes uzreiz gāzt Latvijas suverenitātes ozolu, viņi to grib cirst pa zaram, un tur viņiem ir drosmē. Papriekš viņi grib nocirst Latvijas Pareizticīgās Baznīcas suverenitātes zaru, lai to aizpludinātu uz Maskavu, pēc tam strādāt tālāk.

Šis karš pret Pareizticīgās Baznīcas suverenitāti nav vairs tikai vārdu karš vien — tas ir karš arī darbos. Tanī pašā marksistu oficiozā Nr. 21, kas drukāts krievu valodā, redzam, ka šie kungi šai jautājumā jau ir stājušies sakaros ar Maskavu un caur Maskavas pārstāvi ārzemēs ir saņēmuši atbildi, ka tiešām kļūmīgi esot izdota apliecība

¹ Pēc Latvijas okupācijas 1940. gadā Maskava nolēma "nepaklausīgās" Latvijas un Igaunijas Baznīcas, kas bija jau paspējušas patverties Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā, no jauna pakļaut Maskavas patriarham, kas arī tika izdarīts. K. Zaics tika amnestēts. 1941. gadā K. Zaics tika iecelts par Pleskavas misijas vadītāju. Ar šo misiju sākās Pareizticības atdzimšana Krievijā. Latvija šajā ziņā bija kā labi sagatavots placdarms. 1944. gadā padomju vara arestēja K. Zaicu. Virspriesteris Georgijs Tailovs, kurš arī bija misijā un dabūja savu "sroku", liecināja, ka Zaics visus savējos nodevis, smalki aprakstot visas nianšes. Turklāt Tailovs piemetināja, ka nenodot savējos Zaics nemaz nav varējis. Skaidrs, ka Zaics gribēja dzīvot, pretējā gadījumā tāda nodevība nemaz nebūtu iespējama. Zaicu kā tautas ienaidnieku pēc kriminālkodeksa 59.-1a un 58.-2 panta sodīja ar 20 gadiem cietumsoda. 1948. gadā viņš mira Karlagā.

par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas suverenitāti un ka tā esot likvidējama.

Tātad ne tikai runā, ne tikai drukā, bet stājas arī sakaros ar Maskavu šīs Pareizticīgās Baznīcas suverenitātes likvidēšanai.

Es varu noteikti sacīt: velti jūs dibināt šo smirdošo fronti, velti jūs karojat pret mani un pret Pareizticīgo Baznīcu — viņas suverenitāti jūs neatņemsiet. Kamēr pastāvēs suverēna Latvija, pastāvēs Latvijā arī suverēna Pareizticīgā Baznīca.”¹

Visās šajās lietās eksistēja vēl neredzamā puse, kurā ieskatīties nav nemaz tik vienkārši, sevišķi tāpēc, ka arhibīskapa Jāņa Pommera arhīvs līdz mūsdienām ir nonācis apbrīnojami nepilnīgā stāvoklī un tam ir tendence sarukt. Daudzas arhibīskapa slepkavības izmeklēšanas lappuses ir vienkārši likvidētas. Sevišķi tas attiecas uz tām lapām, kurām loģiski būtu jāseko iepriekšējam materiālam, minot konkrētus vārdus. Šo faktu savā rakstā “СВЯТИТЕЛЬ ИОАНН РИЖСКИЙ: правда и мифы” 1993. gada 24. aprīlī avīzē “Diena” min arī V. Antoņuks, “Svētītāja Jāņa Pommera brālības” priekšsēdētājs. Savā rakstā viņš norāda, ka arhīva dokumentos parādās kāds mistisks Moisejevs, kurš ir Latvijas politpārvaldes darbinieks. Šis cilvēks, bez šaubām, bija viens no galvenajiem pret arhibīskapu Jāni uzsāktajā kampaņā. Viņam bija tuvi sakari ar boļševiku aģentiem Latvijā — tādiem kā Gordons, Geikins un Morozova, kura tika izsūtīta no Latvijas par pretvalstisku darbību, viņš piegādāja informāciju sociāldemokrātam Bruno Kalniņam un citiem un tai pašā laikā strādāja par labu monarhistiem, kurus pilnvaroja atbraukt uz Latviju lielkņazs Kirils Vladimirovičs. Var teikt — “meistars” uz visām rokām! Moisejevs sadarbojās ar laikrakstiem “Slovo”, “Večerņeje vremja”, kopā ar Karolu Pīruškēviču izdeva žurnālu “Za kuļisami Rigi”. Pats viņš stādījās priekšā kā cara armijas virsnieks. Te figurē arī policijas slepenā aģenta ziņojums, kurā viņš ziņo, ka Moisejevs piedāvā viņam Ls 20 mēnesī par atjaunotājnieku “dzīvās baznīcas” propagandu un pareizticīgo garīdzniecību kompromitējošu materiālu kopumu. Kā redzams, kādas organizācijas plānos bija arī Latvijā izveidot alternatīvu Pareizticīgo Baznīcu, ja jau tiek subsidēti līdzekļi. Cik labi tas sasaucas ar ideju sašķelt Baznīcu pēc nacionālā principa! Pasūtījums

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 91.–93. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

ir skaidrs — sašķelt un pēc tam pakļaut, iznīcināt, vienalga, kādā veidā. Tikai kurš gan pasūta mūziku? Varbūt tas bija vesels koris? Garīdznieki K. Dorins un K. Zaics bija Moisejevam kā saldaiss ēdiens. Viņš tos elementāri nopirka. Moisejevs kā profesionālis prata izmantot šo atmaskoto “baznīcas zagļu” naidu pret arhibīskapu. Ko patiesībā pārstāvēja šādi moisejevi, var tikai nojaust. Arī viņu uzdevums bija nomelnot visā pasaulē godātā arhibīskapa Jāņa vārdu.

16. Arhibīskapa Jāņa krusta ceļš

“Es esmu labais gans. Labais gans atdod savu dzīvību par savām avīm.” (Jņ 10, 10)

Ne visi krievi pakļāvās pret arhibīskapu Jāni vērstajai aģitācijai. Bija tādi, kas izveidoja latviešu un krievu iniciatīvas grupas, kas apliecināja savu uzticību un atbalstu arhibīskapam un vāca parakstus viņa atbalstīšanai, izdeva uzsaukumu pareizticīgajiem Latvijas iedzīvotājiem, kurā rakstīja, ka Baznīcas ienaidnieki cenšas ietekmēt arhibīskapu gan morāli — apmelojot, gan fiziski — uzsūtot slepkavas, un aicināja visus pareizticīgos darboties pret šiem ienaidniekiem.

1932. gadā arhibīskapu vasaras rezidencē Ozolkalnā nakti iebruka vairākas personas, kas centās iekļūt arhibīskapa Jāņa guļamistabā. Viens no iebrucējiem jau izsita logu un ar roku mēģināja atvilkt krampīti, lai dotos iekšā. Arhibīskaps laikus pamodās, satvēra savu bīskapa zizli, kā to pats sauca — “svēto nūju — spieķi”, un iesita ļaundarim. Iebrucēji pārbijās un aizbēga. Arhibīskapam vairākkārt tika piesūtītas vēstules ar draudiem noindēt, nogalināt, ja viņš neatkāpsies no amata, turklāt draudētāji ķērās pie ultimāta izpildes. Arhibīskapam uzbruka arī apstādījumos pie katedrāles, bet, kad tika sacelta trauksme, vainīgie aizbēga.

Lai gan šie slepkavības mēģinājumi bija realitāte, sociāldemokrātu oficiozs “Trudovaja mišļ” 1933. gada 3. numurā ziņoja, ka saceltā trauksme sakarā ar draudiem arhibīskapa Jāņa dzīvībai ir tikai triks, lai pievērstu sev uzmanību.

1933. gada 1. novembrī notika Latvijas Pareizticīgās Baznīcas garīdzniecības kārtējā sapulce pirms gaidāmā vietējā koncila. Šajā sapulcē pēc lūgšanas viņa Eminence nolasīja plašu referātu par Baznīcas pašreizējo stāvokli. Tās ienaidnieki izvīrzijuši mērķi — sagraut ar lielām grūtībām nokārtoto Pareizticīgās Baznīcas dzīvi Latvijā, izraisot tajā nesaskaņas, un sašķelt pareizticīgos pēc viņu tautības. Baznīcai ienaidnieki uzbruka gan mutiski savās privātajās sarunās un atsauksmēs, uzstājoties ar runām tautas sapulcēs (mītiņos) un

Saeimā, gan arī rakstveidā, galvenokārt kreisā novirziena avīzēs, bulvāru žurnālos, kas publicēja pašas nepieklājīgākās karikatūras un tādā veidā centās tai atņemt laurus un labo slavu gan tautas acīs, gan arī valdības un ārzemju priekšā... Baznīcas ienaidnieku ārdošajiem darbiem un runām palīdzēja arī ļaudis “no mūsu pašu vidus”. Referāta noslēgumā Eminence iepazīstināja ar bēdīgi slaveno protodiakona (degradētā) K. Dorina un virspriestera (aizliegtā) K. Zaica lietu. Sapulce izstrādāja uzsaukumu visiem pareizticīgajiem: “Esiet modri!” Lūk, daļa no šī uzsaukuma:

“Pēdējos gados arvien neatlaidīgāk un plašāk sabiedrībā tiek izplatīti dažādi nostāsti, kā arī baumas ar sensāciju raksturu, kas grauj Latvijas Pareizticīgās Baznīcas godu un autoritāti. Šie nostāsti un baumas vispirms negodīgi skar personiski mūsu Baznīcas ievērojamākos darbiniekus, bet galvenām kārtām mūsu Baznīcas virsganu arhibīskapu Jāni.

Baumās un nostāstos skan visneticamākās lietas — sākot ar apvainojumu Baznīcas kanonisko likumu un valsts likumu neievērošanā un beidzot ar apvainošanu rupjākos tikumības noziegumos un pat krimināllikumumu pārkāpšanā.

Šo baumu un tenku atskaņas, par nožēlošanu, nokļuvušas arī sensāciju kārā vai Pareizticībai naidīgi noskaņotā presē, dzirdamas arī no mūsu likumdevējas iestādes — Latvijas Saeimas — tribīnes, kad ar runām Augstajā namā uzstājas personas, kas naidīgi izturas pret ticību un Baznīcu.

Visos minētos uzbrukumos Pareizticīgajai Baznīcai redzama noteikta cenšanās par katru cenu nomelnot un apgānīt Baznīcas stiprākā un enerģiskākā aizstāvja arhibīskapa Jāņa vārdu.

Cīņa ar šīm netīrām baumām un rupjajām tenkām ir ļoti grūta, lai gan ļoti viegli pierādīt to nepatiesību un tukšumu, iztīrējot katru apvainojumu atsevišķi. Līdz šīm no daudziem desmitiem šādu apvainojumu neviens nav ticis pierādīts vai apstiprinājies, pat ņemot vērā objektīvu, bezpartejisku kritiku, izmeklēšanu un caurskatīšanu Latvijas tiesu iestādēs.

Un tomēr! Atsevišķo tenku un baumu vietā nāk neatlaidīgi klāt jaunas, vēl neķītrākas, izplatītas vislielākajā slepenībā, bet viņu izplatītāju vārdi gandrīz nav uzzināmi, lai vainīgos varētu saukt pie likumīgas atbildības.

Bet... "Pēc viņu augļiem (darbiem!) Jums būs tos pazīt" (Mt 7, 16) — ir teikts Svētajos Rakstos, t. i., pēc netīro baumu un runu satura un vārdiem var noteikt arī avotus, no kuriem tie nāk!

Šie bezdievji ņēmuši vērā Evaņģēlija vārdus: "Es to ganu sitišu, un tās avis — izklidīs!" (Mt 14, 27) Tas ir viņu karagājiena pamats, un tāpēc viņi ar sevišķu niknumu un naidu uzbrūk mūsu Pareizticīgās Baznīcas galvai arhibīskapam Jānim, nevairoties pat no draudiem un uzbrukumiem, lietojot fizisku spēku!(..)"¹

Visas nepatīkšanas un ļaunprātības nevarēja neatsaukties uz valdnieka veselību. Viņš strauji novecoja, sejā iegulās dziļas grumbu rētas, acis zaudēja agrāko spožumu. Krājās nogurums. Gribējās nomest šo neizsakāmi smago nastu, taču dievišķais pienākums bija pirmajā vietā — jāseko Kristum. Neskatoties uz visu, viņa gars kļuva vēl stiprāks, prāts vēl asāks. Domājams, ka tīri cilvēcīgi valdnieks labprātāk noslēgtos vientulībā, klusā mūka cellē, un nodotos tikai garīgām lietām kā daudzi citi. Atslēgties no nenormālās slodzes palīdzēja arhibīskapa mīļākā vieta — galdnieku darbnīca, kas atradās blakus kabinetam. Te uz ēvelsola, kurš kļuva par viņa traģiskās nāves gultu, Eminence gatavoja bišu rāmīšus, stropus un citas saimniecībā nepieciešamas lietas. Arī no lauku darbiem viņš nekad neatteicās.

Nolīgtie apmelotāji vienmēr arhibīskapu apsūdzēja par to, ka viņš dzīvo viens bez piekalpotāja — baidās no lieciniekiem, tātad ir ko slēpt. Kad šo pašu jautājumu uzdeva tuvākie, valdnieks atbildēja, ka labāk viņam dzīvot vienam, jo viņš nevienu negrib pakļaut briesmām. Šo vārdu jēga kļuva skaidra tikai pēc viņa mocekļa nāves. Ar tādu iespēju viņš acīmredzot rēķinājās, jo bīskapu vasaras rezidencē parasti turēja lielu ķēdes suni. Neilgi pirms slepkavības uzticamo draugu noindēja; tāds liktenis parasti piemeklēja valdnieka suņus, tā nebija pirmā reize. Ne velti vienā no saviem pēdējiem rakstiem un savām pēdējām runām Saeimā arhibīskaps Jānis saka: "Kungi, es esmu jau tajos gados, kad cilvēks ne no kādiem draudiem nebistas. Visu savu mūžu esmu strādājis pēc tīras sirdsapziņas. Ja man jāatbild Dievam — tāpat esmu gatavs atbildēt. Izpildiet savus draudus — es mierīgi nolasišu svētos vārdus: "Kungs, lai nu Tavs kalps mierā

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 130., 131. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

aiziet, kā Tu esi sacījis, jo manas acis Tavu pestīšanu ir redzējušas, ko Tu saviem ļaudīm esi sataisījis.”¹ — “No apvienotās raibās maskaviešu frontes nebīstos.”²

Žurnāls “Ticība un Dzīve” Nr. 20 ir iemūžinājis kāda valdniekam tuva cilvēka atmiņas:

“Arhibīskaps Jānis mīlēja vislielāko vienkāršību dievkalpojumos un pat negribēja svinīgu sagaidīšanu baznīcā pirms dievkalpojuma, kas parasti tika izlaista. Šoreiz pareizticīgie krievi tomēr bija nolēmuši savu virsganu sagaidīt ar godināšanu — pie pašas ieejas baznīcā. Šī sagaidīšana šoreiz bija tik sirsnīga un mīlestības apgarota, ka virsgans bija ļoti aizkustināts par to lielo mīlestību, ar kādu viņu saņēma šī krievu draudze Latgales priekšpilsētā...

Vēlāk arhibīskaps savā runā sirsnīgi par šo godināšanu pateicās draudzei, paskaidrojot, ka viņš tādas godināšanas savā jaunajā darbavietā neprasot, jo te apstākļi esot pavisam citādi nekā agrākos laikos un viņam esot tikai dārga ganāmā pulka mīlestība pret viņu un uzticība kopējā grūtā pareizticības izkopšanas darbā...

Kad gāju pēc dievkalpojuma pie svētā Krusta un virsgana svētības, arhibīskaps bija mani ievērojis. Biju jau ceļā uz durvju pusi, kad mani panāca protodiakons un teica, ka virsgans mani vēlētos redzēt altārī.

Arhibīskaps Jānis jau tērpās mantijā, kad es iegāju altārī. Viņš paspēra dažus soļus man pretim, svētīja mani, noskūpstīja un tad teica: “Sen gribēju tevi satikt un svētīt, Jāni, bet laikam mēs abi esam par daudz aizņēmti savos pienākumos un darbos, ka personīgi netiekamies (..) tā jau ir — pienākums un darbs stāv pirmajā vietā. (..) Redzu gan tevi bieži baznīcā, kad kalpoju. (..) Labi, ka neesi dievnamu aizmirsis. (..)”

Virsgans mani sīki iztaujāja par manu dzīvi un darbu un tad atkal svētīdams teica: “Gan jau atkal tiksimies kādreiz, kā līdz šim laiku pa laikam esam satikušies (..) Vai ne tā?”

Diemžēl personīgi satikties man ar arhibīskapu Jāni vairs neiznāca. (..) Mans preses darbs to neatļāva, bet telefoniski mēs sarunājāmies ļoti bieži par baznīcas lietām. Virsgans nekad šādās sarunās

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 93. lpp.

² Turpat, 140. lpp.

neizmirsā apjautāties par manu dzīvi un darbu un vienādi teica, lai no grūtumiem un darba nebaidoties. (..)

Mani biedri, preses darbinieki, reizēm apmeklēja arhibīskapu Jāni viņa mītnē Ozolkalnā, kur viņš pēdējos gados pirms savas mocekļa nāves mitinājās. Viens no viņiem — B. — ar dziļāko cienību man stāstīja par savu satikšanos ar virsganu Ozolkalna mītnē pēc sociāldemokrātu rupjā uzbrukuma virsganam — deputātam Saeimas sēdē: “Virsgans mani pieņēma ļoti laipni, pievakarē otrā dienā pēc šī notikuma. Ozolkalna vasarnīca — tas ir drūms, nemīlīgs mājoklis. Plašas, tumšas telpas, maz mēbeļu, pavisam vientulīgas. (..) Arhibīskaps nosēdināja mani savā mazā pieņemamā istabiņā pie ieejas vasarnīcā. Bija diezgan vēss. Virsgans bija tērpies parastā mūka tērpā ar skufju galvā. Kādu brītiņu es paliku viens pats, un tad arhibīskaps Jānis ieradās istabiņā ar lielu pabiru kurvi. Uzvilcis rupjus lauku strādnieka cimdrus rokās, viņš stājās pie viņa stāvoklim neparasta darba: sāka kurināt krāsni. Redzēdams manu izbrīnu, virsgans smaidot man teica, ka viņš šē dzīvojot viens pats un pieradis sevi apkalpot, jo viņam kā mūkam jau daudz nekā neesot vajadzīgs. (..) Izlietojot no atnestā papīru kurvja papīrus, viņš man teica: “Tie visi ir anonīmi un draudu vēstules. (..) Un es Jums saku — iekurināmā materiāla man nekad netrūkst. (..)” Kad es sāku runāt par incidentu starp viņu un sociāldemokrātiem Saeimā, virsgans man teica, ka viņam esot vēl labāki dokumenti un papīri, kurus viņš glabājis publicēšanai, bet — “kārdinājums jau ir liels tos publicēt, bet jo lielāks esot kārdinājums, jo vairāk vajag sevi savaldīt. (..) Gan jau būšot arī šiem dokumentiem savs laiks”. (..)”

Tas pats mans biedrs — žurnālists B. — bija apmeklējis arhibīskapu Jāni arī vasarā — gadu pirms viņa mocekļa nāves. Šoreiz viņš tur saticis virsganu, asinot izkapti. Tūliņ viņu pazinis un aicinājis dārzā: jāejot drusku papļaut zāli — esot jau labi noaugusi. (..)

Mans biedrs arī šoreiz bija pārsteigts par arhibīskapa fizisko spēku: izkaptis ņēmusi tik platu spaili, ka pietiktu diviem pļāvējiem. Pļaujot zāli, arhibīskaps visu laiku sarunājies arī ar manu biedru. Viņš teicis, ka pie zemnieku lauka darbiem esot pieradis jau no mazām dienām tēva druvās un tagad šis darbs viņam atgādinot jaunās dienas un ļoti palīdzot atpūsties no garīgā darba. Ozolkalna vasarnīcā pēc pilsētas mūriem viņš jūtoties kā uz laukiem un aizmirstot vienu otru darba dzīves sarūgtinājumu. (..)

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

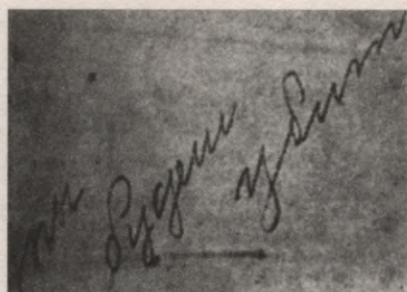
Bīskapu vasarnīca Ozolkalnā pirms nodedzināšanas

Vareno arhibīskapa Jāņa stāvu un iespaidīgo gaitu pazina visa galvaspilsēta. Pretēji agrākajiem Rīgas virsganiem arhibīskaps Jānis gāja visur kājām un tikai attālākus gabalus brauca važonī vai tramvajā kā vienkāršs pilsonis. Bieži vien man nācās redzēt virsganu pēc darīšanām pilsētā ejot uz Ozolkalna vasarnīcu. Kad viņu sveicināju, vienādi viņš man atbildēja ar sveicienu un smaidu. (..) Sevišķi viņu labi pazina un cienīja Šmerļa apkārtnes iedzīvotāji. Te viņš bija savs cilvēks, un, ejot kājām no tramvaja pietātnes uz savu vasarnīcu, virsgans bieži sarunājās ar darbaļaudīm, un sevišķi viņam bija mīli bērni, kuri vienādi bija priecīgi satikt viņu un sarunāties. (..)”¹

1934. gada augustā vietējo laikrakstu hronikas daļā parādījās paziņojums par zagļu neizdevušos mēģinājumu iekļūt arhibīskapa vasaras rezidencē Ķīšezerā. Uztrauktie dievlūdžēji piedāvāja iemiļotajam virsganam apsargāt viņu, taču arhibīskaps kategoriski atteicās, norādot uz Dievu kā labāko sargu un uz Dieva Providenci.

Nepagāja ne trīs nedēļas pēc šī laupīšanas mēģinājuma, kad tika notverts vēl viens ļaundaris. Kāds milzīga auguma tēvainis ierāpās caur valdnieka vasarnīcas pirmā stāva logu, bet, nolecot uz grīdas,

¹ Ticība un Dzīve. — 1938, Nr. 20.

Viena no pēdējām draudu vēstulēm

nokļuva paša īpašnieka — arhibīskapa Jāņa — ciešajos apkampienos, pēc kuriem patstāvīgi uz durvju pusi vairs nespēja virzīties. Kad nākamajā dienā valdnieka tuvākie uzzināja par notikušo, viņi jautāja, kāpēc Eminence nav nogādājis šo tipu policijā. Arhibīskaps atteica, ka zaglis jau tā ir pietiekami sodīts, esot apsolijs laboties un nekad vairs neatgriezties.

Skaidrs, ka iesūtītie zagli meklēja ne jau zeltu vai dārglietas. Viņus interesēja kas cits.

Viena no pēdējām draudu vēstulēm Eminencei sākās ar vārdiem: “Vaņka Pommer, ja tu vēl vienu reizi (..)”, bet pēdējā “apsveikuma” kartītē skaidri rakstīts: “Tu tiks nogalināts.”

Neviens nav skaitījis, cik atentātu arhibīskaps ir savā dzīvē piedzīvojis. Ja ņem vērā to, ka lielāko daļu viņš ir noklusējis, tad šis skaits varētu būt diezgan liels. No malas skatoties, šķita, ka šim cilvēkam tāda lieta kā nāves bailes vispār neeksistē. Viņam bija svarīga tikai viena lieta — izturēt par spīti visam un paveikt Dieva doto uzdevumu.

Taču arī tādām spēkavīram kā arhibīskaps Jānis pienāk brīdis, kad pacietība ir galā. Vienā no saviem pēdējiem rakstiem viņš sacīja: “Latvijas Pareizticīgajā Baznīcā krievi ir vairākums. Ja jums, krievu kungi, labpatik mani atstumt, pietiktu, ka jūs to man paziņotu godīgi un atklāti. Katrā laikā esmu gatavs piekāpties tam, ko jūs izraudzīsieties, un došos atpūtā. Tās mocības, ko jūs pirms padzišanas man uzliekat, no vienas puses, nemaz nav vajadzīgas, jo jūsu rokās ir viss spēks, bet, no otras puses, tās nav arī pelnītas, ja ņem vērā to, ka iepriekš esmu jūsu labā darījis visu, ko vien spējis, neprasot no

jums itin neko un arī nesaņemdams neko citu kā, lūk, tādus spļāvienus kā tagad. (..) Taču pats priekš sevis es esmu izdarījis secinājumu, no kura vairs neatkāpšos. Ar jums kopā kalpot nav iespējams, un es no jums aizeju.”¹ Šie pēdējie vārdi skanēja ļoti savādi, ņemot vērā Eminences drīzo nāvi. Cik noprotams, arhibīskaps Jānis bija nolēmis demisionēt, un tajā pašā brīdī viņš apzināti, pilnā mierā gatavojās nāvei.

Ir ziņas, ka, kārtojot jautājumu par sava pēcteča iecelšanu, arhibīskaps mēģināja stāties sakaros ar Maskavas patriarhātu.

1934. gada 7. oktobrī — četras dienas pirms savas nāves — Eminence uzrakstīja lūgumu Sinodei sasaukt Latvijas Pareizticīgās Baznīcas koncilu, kurā viņš uzņēmās divus referējumus:

“1) Par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas pašreizējo stāvokli.

2) Tagadējās Baznīcas galvas pēcnācēja vai pēcnācēju nozīmēšana, ievēlēšana un iesvētīšanas kārtības noteikšana. Šī jautājuma neatliekama izlemšana nepieciešama šādu iemeslu dēļ. Tās kanoniskās pilnvaras, uz kuru pamata pašreiz eksistē Latvijas Pareizticīgā Baznīca, visas ir izsniegtas personiski arhibīskapam Jānim, un tikai viņam pieder tiesības nodot tās pēcnācējam vai pēcnācējiem. Ja šāda manu pilnvaru nodošana mani pēcnācējiem netiktu likumīgā kārtā savlaicīgi no manis izdarīta un es nomirtu jeb demisionētu bez šo pilnvaru nodošanas pēcnācējiem, Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai nāktos no jauna meklēt šādu pilnvaru.² Arī bīskapu pēcnācēju iesvētīšanai ir liela kanoniska nozīme: ja šāda iesvētīšana tiktu izdarīta ne manā vārdā, Latvijas bīskapi nonāktu kanoniskā atkarībā no iesvētītājiem.”

Arhibīskapa demisija vai nāve pirms pilnvaru nodošanas varētu būt Latvijas Pareizticīgās Baznīcas autonomijas beigas, jo Maskavas patriarhāts, kas atradās padomijas pakļautībā, viennozīmīgi pieprasīja atkalapvienošanos ar “mātes” Baznīcu.

Skaidrs, ka arhibīskaps Jānis jūta, ka pasaules varenie visu jau nolēmuši. Viņš mēģināja atstāt savā vietā cienīgu pēcnācēju, taču nepaguva.

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 129. lpp.

² Citā variantā — “Maskavas patriarhs varētu pamatoti uzstāties, ka manam pēcnācējam pilnvaras jāatjauno Maskavā.” Lūgumi rakstīti ar roku. (Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 143. lpp.)

Neilgi pirms nāves

Ļoti savāda noskaņa ir rindām, ko Eminence rakstīja neilgi pirms nāves: “Ko nav sasnieguši visi mani pretinieki iepriekšējos gados, tas sasniegts tagad ar Ulmaņa “svētību”.”¹

Šie bija pēdējie valdnieka norādījumi Sinodei: “Ciktāl šī lieta attiecas uz manu personību, es nevēlos vajāt ne K. Zaicu, ne K. Dorinu. Bet lietā bez personiskiem elementiem ir principiālas dabas elementi.

K. Zaics un K. Dorins, lai terorizētu Baznīcas varu un tieši kaitētu Baznīcai, ir stājušies sakaros ar katras Baznīcas un katras ticības vissīvākajiem ienaidniekiem — ateistiem marksistiem, pārsūdzot Baznīcas likumīgās varas rīkojumus, lēmumus un rīcību marksistu partijai.”

“K. Zaica Baznīcai kaitīga sadarbība ar vissīvākajiem katras Baznīcas un katras ticības pretiniekiem ateistiem — marksistiem man liekas neapšaubāmi konstatēta. Lieku priekšā Sinodei spert

¹ LVVA, 7469. fonds, 1. apraksts, 1142. lieta, 143., 144. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

šādam gadījumam Baznīcas likumos paredzētos soļus un par sērtiem soļiem man paziņot." 1934. gada 12. oktobrī valdniekam bija jāierodas uz nopratināšanu K. Zaica lietā pie prokurora Karčevska un svarīgu lietu tiesneša Martinsona. Šai lietai arhibīskaps bija sagatavojies sevišķi nopietni, jo, pēc viņa domām, vajadzēja izšķirties jautājumam: būt Pareizticīgajai Baznīcai Latvijā vai nebūt.

17. Nāve

12. oktobra rīts ausa pelēks un auksts. Kā parasti, visi ķērās pie sava ikdienas darba, kad piepeši kā pērkona grāviens no skaidrām debesīm nāca vēsts, ko radioviļņi izplatīja pa visu pasauli: pagājušā naktī Rīgas nomalē nodegusi pareizticīgo arhibīskapa vasaras mītne un izdegušajās telpās — jumta istabiņā uz galdnieka ēvelsola — atrasts ugunī pāroģļojies arhibīskapa Jāņa liķis...

Radiofons vēstīja vēl kādus sīkumus, no kuriem varēja saprast, ka notikušais nav nelaimes gadījums, bet noziedznieku darbs. Vēsts par arhibīskapa Jāņa traģisko nāvi zibenīgi izplatījās pa Rīgu, un visus tā dziļi aizskāra un satrauca. Daudzi drausmīgajai ziņai vēl nenoticēja, jo vairāk tāpēc, ka rīta avīzēs par šo neticamo ļaundarību vēl nekas netika ziņots. Ap astoņiem no rīta bīskapu vasarnīcā ieradās nelaiķa radnieki, Sinodes locekļi un Rīgas prāvesti un personiski pārliecinājās, ka arhibīskapa bojāeja ir drausmīgs fakts; tie, kuri bija redzējuši viņa apdegušo ķermeni, iznāca no vasarnīcas dziļi satriekti. Sinodes locekļi apliecināja, ka tiklab viņi paši, kā arī citi tuvi cilvēki arhibīskapam Jānim ne vienu reizi vien aizrādījuši uz to, ka viņš sevi pakļauj lielam riskam, dzīvodams pilnīgi viens pats, bez apsardzes, tālu no pilsētas, mežā, ezera malā. Tā kā uzbrukumi arhiereju vasarnīcai jau bijuši, Sinodes locekļi uzstājīgi lūguši, lai rudens un ziemas laikā arhibīskaps pārceltos uz drošāku dzīvesvietu — uz pilsētu. Taču visus šāda veida padomus un priekšlikumus arhibīskaps noraidījis. Bija skaidrs — ja kāds nolēmis viņu nogalināt, tad to izdarītu agri vai vēlu. No saviem principiem valdnieks taču tik un tā neatkāptos. Cilvēki brīnījās par arhibīskapa drosmi — dzīvot vienam, apzinoties, ka viņam ir tik daudz politisku un reliģisku pretinieku un ka viņa vientulību vairākkārt jau agrākos gados traucējuši zagļi un laupītāji. Arhibīskapa kaimiņš Švarcs stāstīja, ka divas nedēļas pirms traģiskā notikuma valdnieks atvadoties pastāstījis, kā “labvēļi” viņu mēģinājuši noindēt ar saindētu torti. Pēc visa spriežot, arhibīskaps nojauta, ka viņa laiks ir pienācis.

Ap desmitiem no rīta arhiereju vasarnīcā ieradās semināra rektors virspriesteris J. Jansons, kas pie vasarnīcas baznīcas durvīm (tās

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

atvērt neizdevās, jo sajukumā neviens nezināja, pie kā atrodas atslēgas) kopā ar virspriesteri N. Smirnovu un klostera priekšnieku Sergiju noturēja pirmo aizgājēja dvēseles aizlūgumu; dziedāja semināra audzēkņi; aizlūgumu noklausījās sapulcējušies vietējie iedzīvotāji un pilsētnieki, kas jau sāka ierasties. Šajā laikā visos pareizticīgo dievnamos sēru zvans vēstīja, ka arhibīskapa Jāņa nāve ir neapstrīdams fakts.

Todien plkst. 7.30 vakarā katedrālē visa Rīgas pilsētas garīdzniecība noturēja dvēseles aizlūgumu; šķiet, ka nekad iepriekš Rīgas katedrāles sienās nav bijis tik daudz dievlūdžēju; zem plašajām dievnama velvēm nebija nevienas brīvas vietas; daudzi drūzmējās katedrāles priekšelpā, korī un pat uz ielas katedrāles priekšā. Garīdznieki nevarēja nokļūt dievnama vidū un apstājās uz solejas.

Katedrāles pārzinis virspriesteris J. Jansons satrauktā balsī teica uzrunu, kurā bilda, ka grūtajā sēru brīdī, ko visi ticīgie pārdzīvo sakarā ar Latvijas Pareizticīgās Baznīcas galvas un virsgana traģisko nāvi, nav iespējams daudz runāt; kaut gan nelaiķis no savas draudzies šķīries, tomēr gars palicis kopā ar to; viņa vārdu saglabās mūžīgā piemiņā visi, kam dārgi bijuši viņa darbi un kas ir uzticami Pareizticīgās Baznīcas dēli, kas par to rūpējas un to mīl; visi ticīgie savās lūgšanās vienmēr būs kopā ar savu pāragri šo pasauli atstājušo arhibīskapu. Dvēseles aizlūguma dievkalpojuma svinīgās skaņas, liels daudzums garīdznieku, arhierēju kora saskanīgā dziedāšana atstāja uz dievlūdžējiem lielu iespaidu, daudzi nespēja valdīt asaras un, nometušies uz ceļiem, aizlūdza par mocekļa nāvē aizgājušā arhibīskapa Jāņa dvēseles mieru.

Laikraksti sniedza tuvākas ziņas, bet tās lasītājus satrauca vēl jo vairāk, jo kļuva zināmi sīkumi.

Latvijas pareizticīgo bīskapa mitekļis Ozolkalns atrodas jaukā vietā Ķīšezerā krastā iepretim ebreju kapiem un luterāņu Krusta baznīcai. Ozolkalna koka ēkas ieslēdza skaists parks ar vairākiem simtgadīgiem ozoliem, liepām, kļavām un citiem lapukokiem. Galvenā Ozolkalna ēka — divstāvu, pa daļai segta ar skārdu, pa daļai ar dakstiņiem. Tuvumā bija maza mājas baznīciņa. Ozolkalna teritorijā vēl atradās neliela vienkārtīga koka mājiņa, kurā mitinājās trīs vecas mūķenes. Lielās dzīvojamās ēkas apakšstāvā — sešas lielas istabas, bet augšstāvā — četras istabas. Visu ēku apdzīvoja vienīgi arhibī-

kaps Jānis, kuru apkopa mūķenes no blakusmājiņas. Ēkas apakšstāvā atradās arhibīskapa guļamistaba, darbistaba, apmeklētāju pieņemšanas telpa. Augšstāvā bija otra darbistaba un galdnieka darbnīca ar dažādiem rīkiem, jo arhibīskaps vaļas brīžos labprāt nodarbojās ar galdniecību. Pēdējās pāris nedēļās arhibīskaps slimoja ar malāriju, tādēļ nebija varējis ierasties uz dievkalpojumiem katedrālē. Viņš juties stipri saguris, bet tomēr vairākas reizes dienā izgājis parkā pastaigāties, priecājies par skaisto rudens dabu, aizstaigājis pat līdz tuvējam Ķīšezeram.

Liktenīgajā naktī no 11. uz 12. oktobri īsi pēc diviem apmēram puskilometru attālumā dzīvojošie kaimiņi ieraudzījuši, ka arhibīskapa mājas jumts ir liesmās. Tie tūlīt izsaukuši no Rīgas ugunsdzēsējus.

Ugunsdzēsējiem ierodoties, liesmas jau draudējušas pārņemt visu ēku. Tās galvenokārt plosījušās ēkas augšstāvā, virs arhibīskapa darba kabineta un guļamistabas.

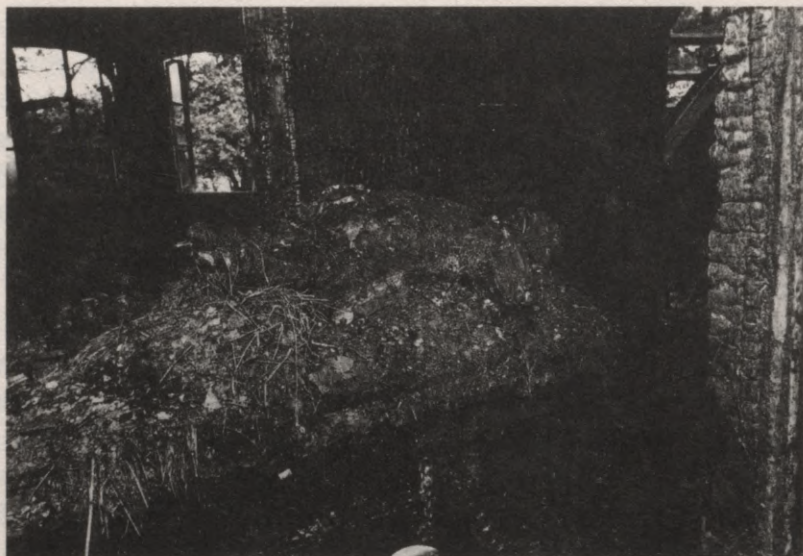
Ugunsdzēsēji policijas nodaļas uzrauga klātbūtnē uzlauzuši noslēgtās parādes durvis un, tā kā telpas bijušas pilnas kodīgiem dūmiem, devušies iekšā maskās. Pārmeklētas visas apakšstāva telpas, bet neviens cilvēks nav atrasts. Apmēram pēc pusstundas ugunsdzēsējiem izdevies ugunsgrēku ierobežot, bet nākamajā pusstundā tas jau pilnīgi apdzēsts.

Arhibīskapa guļamistaba apakšstāvā bijusi pilnīgi izvandīta, pagali un spilveni uz grīdas; tāpat izvandītas arī citas istabas, uzlauzti galdi, izmētāti papīri; zālē bijušas iekurinātas krāsnis, kurās dedzināti papīri. Kas tie bija par papīriem? Bija informācija, ka Eminence gatavojies 12. oktobrī tiesā izmantot tieši tos dokumentus, no kuriem daudzi politiķi tik ļoti baidījušies. Vai nolīgtie slepkavas atrada šos dokumentus? Var būt, ka kaut ko arī atrada, ja jau dedzināja.

Kad uguns gandrīz bijusi apdzēsta, ugunsdzēsēji devušies pa trepēm augšā otrā stāvā, kur arhibīskapa galdnieka darbnīcas durvis bijušas aizslēgtas. Uzlaužot šīs durvis, ugunsdzēsēji ieraudzījuši drausmīgu skatu: uz ēvelsola bijušas uzliktas kādas durvis, un uz tām atradies pilnīgi apdedzis arhibīskapa Jāņa liķis. Ķermenis bijis tik lielā mērā apdedzis, ka tikai pēc zelta zobiem neapšaubāmi noskaidrots, ka tas ir arhibīskapa Jāņa liķis. Tūlīt arī radusies pārliecība, ka notikušais nav nelaiimes gadījums, bet mežonīgs noziegums,

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Arhibīskapa Jāņa mirstīgās atliekas

kuram par upuri kritis arhibīskaps Jānis. Iegūtie dati liecināja, ka arhibīskapa ķermenis pēc novietošanas uz durvīm no visām pusēm aplikts ar salmiem un sienu. Stipras degšanas dēļ abas kājas ceļgalu locītavās atdalījušās no ķermeņa. No gandrīz sadegušā ķermeņa stāvokļa varēja secināt, ka slepkavas savu upuri spīdzinājuši. Izmantotā lodlampa ļāva secināt, ka ar cieši piesieto upuri nav ceremonējušies, laika bijis maz. Arhibīskapam dzīvam esot, nodedzināti viņa roku un kāju gali.

Briesmoņi bija rīkojušies ļoti aukstasinīgi, ar smalku aprēķinu. Ja ugunsgrēku ieraudzītu kādu pusstundu vēlāk, viss būtu pārvērties pelnu kaudzē un neko nebūtu iespējams noskaidrot...

Pilsētā ātri sāka izplatīties baumas, ka arhibīskaps Jānis izdarījis pašnāvību un pats sevi sadedzinājis. Tās izplatījās ar tādu intensitāti, ka prokurors A. Karčevskis bija spiests paziņot, ka nav ne mazāko šaubu — noticis drausmīgs un neģēlīgs noziegums, kas nav pastrādāts mantkārīgos nolūkos, bet izrēķināšanās dēļ. Ja uzraudzības iestādēm nāks zināmi izplatīto baumu avoti, vainīgos sodīs administratīvā kārtā. Pašnāvība nebija iespējama nekādā gadījumā, jo istaba, kurā arhibīskaps Jānis sadedzis, bijusi aizslēgta un turklāt

durvis no ārpuses nocietinātas ar šķērskoku. Tas darīts ar acīm redzamu nolūku, lai moceklis — ja uz sārta nāktu pie samaņas — nevarētu tikt no istabas ārā.

Gaidot, kad no pilsētas atvedīs zārku, sapulcējušies varēja aplūkot virsgana mājokli. Visi bija pārsteigti par vienkāršību, kādā Eminence dzīvojis plašajās telpās. Katrā istabā pretējos stūros karājās vienkāršas ikonas, vestibilā nebija nekādu mēbeļu, kreisās puses istabā — neliels galds un divi krēsli, zālē — liels galds un daži krēsli; sānu istabā, caur kuru jāiet uz dārzu iepretī Ķīšezeram, — divi vienkārši gari soli un uz tiem Eminences pirms nāves salasītā šagada ābolu raža. Blakus zālei nelaiķa kabinets ar telefonu, uz galda — prosfora; kabinets bija pilnīgā nekārtībā: pa grīdu izmētāti papīri, grāmatu skapji un lādes atvērtas; atvērtas durvis uz guļamistabu, kur bija redzama savandīta nelaiķa metāla gulta; pie sienas guļamistabā — sienas kalendārs. Lapiņu ar datumu "11" Eminence nebija paspējis noplēst.

Sestdien, 13. oktobrī, notika arhibīskapa ķermeņa tiesu medicīniskā sekcija, kurā tika noskaidrots, ka arhibīskaps nogalināts ar vidēja kalibra revolvera šāvienu. Lode izgājusi cauri vēdera augšdaļai un aknām, pēc tam iestrēgusi mugurkaulā. Ārsti lodi no arhibīskapa ķermeņa izņēmuši. Šāviens bijis nāvējošs, jo izraisījis lielu iekšēju asiņošanu. Tomēr nāve nav iestājusies tūlīt pēc šāviena. Mocekļa elpošanas orgānos atrastas ogļu daļas. Tas nozīmē, ka viņš sadedzināts dzīvs. Nāves agonijā viņam vēl vajadzēja gaisa vietā ieelpot dūmus un uguni... Nav noskaidrots, vai viņš bijis pie samaņas arī uz sārta.

Lielā skaitā no visām pasaules malām, no dažādām reliģiskām un sabiedriskām organizācijām sāka pienākt līdzjūtības telegrammas un vēstules. Savu līdzjūtību pauda arī Latvijas valdība, Latvijas Ticīgo apvienība, Metodistu Baznīca Latvijā, Vecticībnieku komiteja, ev. lut. vācu draudžu bīskaps u.c.

Latvijas Evaņģēliski Luteriskās Baznīcas arhibīskaps prof. Dr. T. Grīnbergs teica: "Drausmīgais notikums ar mums draudzīgās Pareizticīgās Baznīcas virsganu arhibīskapu Jāni Pommeru mani pirmā acumirkli ļoti pārsteidza un vēl nesaprotu, vai to ir pastrādājuši cilvēki. Notikums ir nekulturālu cilvēku, mežoņu darbs. Kā personu nelaiķi maz pazinu, bet kā kolēģi viņā vēroju saprātīgu, apdāvinātu

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

garīdznieku, savas Baznīcas cienīgu reprezentantu. Viņš bija saticīgs un labsirdīgs cilvēks. Pareizticīgajai Baznīcai būs grūti atrast viņa vietnieku, tik vispusīgu un tālredzīgu garīdznieku. Viņam savā ziņā bija grūts uzdevums — saskaņot latviešu un krievu pareizticīgo grupējumu darbību. Cik vēroju, tad Baznīcas Sinodēs un citās sanāksmēs viņa vārdam klausīja un padevās bez ierunām. No savas puses izsaku Pareizticīgajai Baznīcai savu dziļāko līdzjūtību par viņas virsgana traģisko, mocekļa pilno nāvi.”

Savu viedokli pauda arī Katoļu Baznīcas bīskaps A. Rancāns: “Noziedznieki varēja laupīt, bet ne nogalināt un sadedzināt cilvēku, kas tik daudz laba darījis. Nogalināt un sadedzināt Baznīcas augstāko garīdznieku ir notikums, kas Baznīcas vēsturē nāk reti priekšā. Jānis Pommers miris mocekļa nāvē. Ar nelaiķi bieži sastapos Saeimā un Saeimas komisijās. Tur vēroju viņa stingro raksturu. Arhibīskaps Jānis bija cilvēks, ar kuru varēja saprasties ticības un morāles jautājumos. Izsaku Pareizticīgajai Baznīcai savu dziļāko nožēlu un ar sašutumu nosodu neticīgo cilvēku kanibālismu. Arhibīskapam Jānim bija nikni ienaidnieki komunistu vidū. Ceru, ka mūsu drošības sargi atradīs noziedzniekus un tie saņems pelnīto sodu no laicīgās un garīgās tiesas.”

Ministru prezidents K. Ulmanis teica: “Dziļi skumstot par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskapa Jāņa nāvi, lūdzu pieņemt manu sirsnīgāko līdzjūtību lielajā pārbaudījumā, kas piemeklējis mūsu Pareizticīgo Baznīcu un kas sāpīgi skāris arī visu pārējo tautu locekļu jūtas un sirdis. Apskaidrotā piemiņā lai paliek mums visiem nelaiķa gaišais un nelokāmais tēls.”

Arhibīskapa Jāņa traģiskā nāve radīja plašu rezonansi sabiedrībā, it sevišķi tās pareizticīgajā daļā. Lielajā nelaimē ar Latvijas Pareizticīgo Baznīcu vienojās arī brālīgās citu valstu — Igaunijas, Polijas, Somijas un citas Pareizticīgās Baznīcas un to virsgani. Dziļā sāpe izpaudās izjustos vārdos:

“Dziļās sērās tērtā Pareizticīgā Baznīca Latvijā. (..) Nopūtas un vaidi, raudāšana un vaimanas pilda baznīcu mūrus un rokpeļņu būdiņas, skan pāri Latvijas pilsētām un laukiem, kalniem un lejām un sāpīgi atbalsojas visā kulturālā pasaulē. (..) Prāts nevar aptvert, sirds negrib saprast notikušo. (..) Mēs ar asarām raidām savu žēlošanos uz to Kungu, Viņam sūdzam savas bēdas, savas sāpes:

— Nav, nav vairs mūsu Valdnieka, mūsu Glābēja, mūsu Sarg-
eņģeļa, mūsu mīļotā Tēva, Virsgana un Svētītāja!.. Miris mūsu augsti
svētais, mūsu karsti mīļotais Virsgans, Valdnieks un Vadonis, Rīgas
un visas Latvijas arhibīskaps Jānis.

Miris ne no vecuma nespēka, ne kā taisnais Simeans, sacīdams:
“Kungs! Lai nu tavs kalps mierā aiziet...”, bet miris šausmīgā mo-
cekļa nāvē, ar savu pēdējo elpas vilcienu ieelpodams tos dūmus un
uguni, kuros viņš sadega...

Un Kristus draudze atkal par vienu mocekli ir bagātāka, atkal
“pušķojas ar mocekļa asinīm kā ar dārgu audeklu”. Augstais Dievs!
Vai tad tiešām vēl nebija diezgan? Vai tad tiešām mūsu grēki tik lieli,
ka viņi jāizpērk ar tik dārgām asinīm! Vai Latvijas Pareizticīgā Baz-
nīca vēl nav diezgan cietusi, ka tai vēl šis upuris bija vajadzīgs (..) šis
dedzināmais, šis visai sadedzināmais upuris...

Jā gan, šis ir “visai sadedzināmais upuris”, jo no viņa ļoti maz
kas palicis pāri...

Žēlīgais Dievs! Tava Draudze nekurn pret Tevi, bet lūdzas: Tu
esi prasījis no mums šo upuri, tad nu pieņem to un dod mieru Savai
Draudzei un mūsu dvēselēm lielu žēlastību!

Mēs, cilvēki, nekad neprotam savā laikā pienācīgi novērtēt to
Dieva žēlastību, kas mums tiek dota. Tikai ziemas aukstumā mēs
pienācīgi sākam saprast vasaras sauli un siltumu; tikai sirmgalvis,
uz spieķiša atspēries, saprot, cik skaista ir jaunība; tikai slimais
prot cienīt veselību; tikai tad, kad esam spiesti atstāt dzimteni un
klīst tālā svešumā, tikai tad īsti sajūtam, cik mīļa bija dzimtene...
Gluži tas pats notiek arī tagad. Tikai tagad, pēc arhibīskapa Jāņa
drausmīgās nāves, mēs sākam saprast, cik dārgs, cik vajadzīgs, cik
nepieciešams mums viņš bija un cik daudz mēs ar viņu esam
zaudējuši.

Arhibīskapa Jāņa nesagraujamais garīgais spēks tomēr veica
savu uzdevumu — Pareizticība it kā no miroņiem uzcēlās. Izklīdu-
šās draudzes atkal ir sapulcinātas, baznīcas atjaunotas, izdots likums,
kas atzīst Pareizticības tiesības Latvijā, tāpat kā citu kristīgo ticību
tiesības, baznīcu īpašumi nodrošināti, garīgā dzīve atdzimusi un
uzplaukst...

Un tagad viņa vairs nav!...

Nodzisusi tā gaisma, kas mūs visus apgaismoja; nepukst vairs tā

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Pokrova draudzes apmeklējums. Pie šī vēsturiski pirmā latviešu dievnama arī tika apglabātas pirmā neatkarīgās Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskapa Jāņa mirstīgās atliekas

sirds, kas mūs visus mīlēja un par mums cieta; nesmaida vairs tās acis, kas mums bija tik miļas, tik drošinošas un pamudinošas; nepaceļas vairs tā roka, kuras svētību mēs jutām tik patiesi, tik reāli, ka skūpstījām to ne aiz cieņas pret augsto Svētītāja amatu, bet no visas sirds, ar bērna mīlestību. (..)

Tā gaisma, kas mums spīdēja no tumšā katedrāles pagraba, nav nodzisisi — viņa spīd arī pēc mūsu valdnieka arhibīskapa Jāņa miesīgās nāves. No katedrāles velvju apakšas viņš mūs drošināja, stiprināja, mācīja un sludināja, dzīvs būdams, to pašu viņš darīs arī pēc nāves.

Kristus draudzes mocekļa arhibīskapa Jāņa gars mūs apēnos, mūs stiprinās, mums iedvesīs jaunus spēkus Dievam par godu, Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai par slavu. Un kā patstāvīgās Latvijas

pirmā Pareizticīgās Baznīcas arhibīskapa mocekļa Jāņa piemiņa dzīvos mūžīgi.

Ar mocekļu asinīm Kristus draudze ir pušķojusies vienmēr, ar mocekļa asinīm tagad ir pušķota arī mūsu Pareizticīgā Baznīca Latvijā.

Bet Tu, mūsu sirdsmīļotais virsgan, būsi mierā līdz Lielajai Augšāmcelšanās dienai, aizlūdz par mums tā Kunga priekšā, iedves mums savu garu turpināt to darbu, kuram Tu savu dzīvi esi ziedojis un kuru Tu ar savām mocekļa asinīm esi apzieģelējis!”¹

¹ Ticība un Dzīve. — 1934, Nr. 11.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

18. Arhibīskapa Jāņa slepkavības izmeklēšana

Sakarā ar arhibīskapa Jāņa nāvi tika uzsākta krimināllieta un veikta izmeklēšana. Par iespējamiem vaininiekiem klīda dažnedažādi nostāsti un leģendas. Nozieguma plāns neapšaubāmi bija ārkārtīgi sīki un rūpīgi izstrādāts. Apstākļi bija tā sakombinēti, ka lietas izmeklēšana kļuva grūta un sarežģīta. To traucēja arī nepārtrauktās baumas, kuru mērķis bija slēpt nozieguma pēdas un novērst uzmanību uz citiem apstākļiem.

Kļuva zināms, ka 11. oktobra vakarā ar arhibīskapu bija norunājis satikšanos slavenais krievu dziedonis Leonīds Sobinovs, kurš brauca cauri Rīgai. Sobinovs bija sens arhibīskapa draugs un viens no privileģētajiem, kuriem Padomes dažreiz ļāva ceļot pa ārzemēm. Tika norunāts, ka viņš apciemos arhibīskapu Jāni vakarā. Kad arhibīskaps atvēra durvis, līdz ar dziedoni ienāca arī slepkavas. Tā uzskatīja arhibīskapa brālis vēstures skolotājs Antons Pommers. Pats Sobinovs nomira tai pašā naktī "Pēterburgas" viesnīcā mīklainos apstākļos. No avīzes "Segodņa" varēja secināt, ka pasaulslaveno mākslinieku ķērusi sirdstrieka. Taču Sobinova tuviniekiem radās daudzi jautājumi. Kāpēc dziedonis apstājies viesnīcā, ja viņam Rīgā bija dzīvoklis un bija zināms, ka māksliniekam nepatika viesnīcas? Kāpēc Sobinova mirstīgās atliekas neaizveda uz Morgu vai dzīvokli, bet turēja hoteļa numurā? Kāpēc padomju vēstniecības pārstāvji kriminālpolicijas un tiesu ekspertus uzaicināja tikai pēdējā brīdī pirms Sobinova mirstīgo atlieku aiztransportēšanas uz padomiju? Un kāpēc ierodoties viņi netika ielaisti numurā, aizbildinoties ar to, ka ģimene nevēloties sekciju. Atvadišanās no mākslinieka notika padomju vēstniecībā, un tika izdarīts viss iespējamais, lai pompozā ceremonija neievilkotos. Par maz būtu teikts, ka padomju pārstāvji uzvedās ārkārtīgi noslēpumaini. Viņu rīcība vedināja uz domām, ka Sobinova nāvei ir tiešs sakars ar arhibīskapa Jāņa slepkavību. Tolaik par šo traģisko notikumu izplatījās daudz versiju.

Tālāka izmeklēšana norādīja uz ārvalsts līdzdalību. Šis nozie-

gums nekad netika oficiāli izskaidrots, jo likums un valsts nespēja to izdarīt. Politiskās pārvaldes Rīgas rajona priekšniekam ziņoja arī par kādu Iševski: "Tumša personība, kurai sakari ar Maskavu un kura izpilda Maskavas rīkojumus, bet aiz rokas viņu pagaidām nav izdevies pieķert. (..) Padomju Krievijas čekists, līdzzinātājs arhibīskapa Jāņa noslepkavošanā."¹

Aizdomās par šī nozieguma izdarīšanu tika apcietinātas divas ar Komunistisko partiju cieši saistītas personas, viena no tām bija Bikovs. 1941. gada jūnijā īsi pirms vācu armijas ienākšanas Rīgā padomju politiskā slepenpolicija (toreiz saukta NKVD) steigā apcietināja daudz cilvēku un ieslodzīja tos Centrālcietumā. Ātrs tribunāls daudzus no viņiem notiesāja uz nāvi un tikpat ātri izpildīja spriedumu. Tomēr vācu armijas straujā uzbrukuma dēļ NKVD locekļi nonāca panīkā un atstāja cietumā apmēram simt arestēto. Kad pēc neilga laika šie cietumnieki atklāja, ka nav neviena sarga, viņi izlauzās no cietuma un devās mājās. Starp šiem tagad brīvajiem cilvēkiem bija Bikova draugs, kurš pēc izlaušanās aizgāja uz Bikova dzīvokli. Ieraugot Bikovu, viņš izsaucās: "Es tagad zinu, kurš nogalināja arhibīskapu Jāni! Man to pateica izmeklētājs; tas bija..." Pēkšņi viņš apklusā, ievērodams, ka bez drauga istabā bija vēl cita persona, ko savā priekā par atbrīvošanu viņš nebija pamanījis, un tad turpināja: "Es tev pateikšu vēlāk."²

Kāds latvietis trimdas ceļos atceras, kā saņemta sēru vēsts: "Kad vakarā pienāca ziņas par notikušo, manu kaimiņu mājās uz brīdi apstājās labības kulšana un daudziem arhibīskapa paziņām ritēja asaras. Vēlāk, satiekoties ar arhibīskapa radiem un pazīstamo prokuroru O. K., noskaidrojās, ka slepkavu pēdas sadzītas līdz kādai sūtniecībai un tālākā izmeklēšana bijusi jāpārtrauc.

Arhibīskaps Jānis ļoti cienīja mūsu pirmos valstsvīrus, izceļot O. Kalpaku un Ministru prezidentu K. Ulmani. Bieži viņš pieminēja arī praulēniešus — savus vārda brāļus — prof. Vārsbergu, ģenerāli Ezeriņu un dzejnieku Medeni. "Tie bija goda vīri — zelta vērti," reiz viņš izsaucās. Viņš prata pareizi vērtēt cilvēkus un to darbus. Jau no bērnu dienām viņam bija dziļa saistība ar Dieva radīto skaisto

¹ LVVA, 3235. fonds, 172. lieta, 47.—49. lpp.

² *Protoprezbiters A. Černejs*. Latvijas Pareizticīgā Baznīca. — 75. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

dzimteni, kuru viņš no sirds mīlēja līdz ar savu mazo latviešu tautu, bet viņa dzīvi un darbu pārtrauca tā pati vara, kuras dēļ mēs esam trimdā.”

1934. gadā valsts vara, ievākusi ziņas par Krievu emigrantu kustības (dvižencu) nevēlamo darbību, uzsāka šīs biedrības vajāšanu. Mērs bija pilns mēnesi pēc arhibīskapa Jāņa nežēlīgās slepkavības. 1934. gada 8. novembrī visi biedrības biedri, kas atradās Turgeņeva ielā 21a, tika arestēti un vairāk nekā mēnesi pavadīja Rīgas Politiskās pārvaldes namā. 6. decembrī Telegrāfa aģentūra vēstīja par KPSV Latvijā slēgšanu, pamatojoties uz faktiem, kas pierādīja tās politisko raksturu pretēji reglamentā deklarētajam apolitiskumam: “Biedrība KPSV pārkāpusi savus statūtus, piekļūstot politisku un krievu nacionālo šovinismu, vadoties no krievu emigrācijas ārzemēs, kuras mērķis ir “lielās, nedalāmās Krievijas atjaunošana”.”¹ Kad līdz Parīzei nonāca vēsts, ka Latvijas iekšlietu ministrs slēdzis KPSV, žurnāls “Vestņik RSHD” nosauca notikušo par alošanos, kas balstīta uz nepatiesu un tendenciozu informāciju par šo organizāciju.

Žurnālā “Ticība un Dzīve” Nr. 21 ir saglabājies kāds šī traģiskā notikuma apraksts:

“Savās atmiņās par arhibīskapu Jāni nerakstīšu to, kas jau atzīmēts periodiskā presē tanī laikā un tagad vēl atrodams arhīvos un bibliotēkās, bet tikai to, ko pats personīgi pieredzēju tanīs drūmās un baigās dienās. (..)

Notikuma rītā es nesteidzos uz Ozolkalnu, jo zināju, ka tur iet valdības iestāžu izmeklēšanas darbs. Tikai no tagadējā doc. virspr. J. Jansona tēva dabūju zināt, ka viņš ar saviem semināristiem bija paspējis agrā rītā ierasties Ozolkalnā un noturējis zem klajām debesīm turpat vasarnīcas dārzā pirmo dvēseles aizlūgumu, iznesot no baznīcas Sv. Jāņa Kristītāja svētbildi un novietojot to pie kāda lielāka koka... Neskatoties uz agro rītu, uz aizlūgumu bija ieradušies daudzi apkārtnes iedzīvotāji un pat pilsētnieki. (..) Šis aizlūgums bija ļoti aizgrābjošs: ļaudis raudājuši, atceroties savu mīlo kaimiņu un labvēli. (..)

Tanī dienā arī es ļoti satriekts un ar lielu piespiešanos varēju veikt savu sabiedrisko darbu. (..)

Vēl vairāk man bija skumji tādēļ, ka dažas stundas pirms draus-

¹ LVVA, 3235. fonds, 172. lieta.

mīgās iepriekšējās nakts man ar arhibīskapu Jāni bija garāka telefoniska saruna. Virsgans žēlojās, ka viņam pēdējā laikā Krimā iegūtā malārija stipri traucējot kārtīgu darbu un kalpošanu baznīcai. Ļaudis šinīs nemierīgos laikos varot sākt domāt, ka viņš — virsgans — esot no devies vairāk politiskai darbībai nekā savam tiešajam uzdevumam — kalpot Baznīcai. Tas viņu ļoti skumdinot, bet reizēm tiešām ar lielu piepūlēšanos viņš varējis pabeigt liturģiju katedrālē. Tagad gan jūtoties labāk un drīz atkal varēšot kalpot baznīcā un nākt tuvāk ļaudīm. (..)

Ozolkalnā es ierados tikai nākošās dienas pusdienā, kad bija nolikta nelaiķa virsgana mirstīgo atlieku iezārkošana un pārvešana no vasarnīcas Sv. Jāņa Kristītāja baznīcā.

Kad braucu Šmerļa līnijas tramvajā uz Ozolkalnu, visu braucēju valodas vagonā grozījās tikai ap arhibīskapa Jāņa traģisko nāvi. (..)

Konduktors piezīmēja, ka šīs līnijas labākais un visai apkārtnei pazīstamais augstais pasažieris nu aizgājis negaidīti viņā saulē.

“Mēs, kalpotāji, visi viņu ļabi pazinām un cienījām — vienādi viņš apvaicājās par mūsu darbu, stāvokli un vajadzībām (..) varējām droši pie viņa griezties, neskatoties uz viņa augsto stāvokli, pēc padoņa un palīdzības — nekad neatraidīja, pamācīja, mierināja...”

Gāju pa vientuļo šoseju pāri dzelzceļam uz Ozolkalna vasarnīcu, gar skaisto prieku parku. (..) Cik reižu vēlu vakaros, pēc Saeimas sēdēm, šē droši gājis viens pats, savās domās nogrimis, virsgans Jānis un neviens viņu nav šinī gaitā apdraudējis... domāju es.

Kad iegriezies šosejas likumā, parādījās Ozolkalna vasarnīcas šoreiz plaši atvērtie vārti, ap kuriem pulcējās ļaudis. Visapkārt stāvēja policijas sardze, kura privāto publiku pie vasarnīcas nelaida, izņemot garīdzniecību. Man laimējās: policijas uzraugs man bija pazīstams, no bijušajiem bursakiem. Tiku brīvi vasarnīcas dārzā un arī pašā vasarnīcā, kurā sāka pulcēties garīdzniecība no visas pilsētas un arī no provinces.

Sākumā nekāda lielāka posta pēc notikušā ugunsgrēka pie vasarnīcas nevarēja ieraudzīt: ēkas galvenā būve izrādījās vesela. Tikai dūmu un gruzduma asā smaka un dārzs, piegāzts ar apdegušiem balķiem, dēļiem un gruziem, liecināja, ka šē notikusi liela traģēdija. Arī vasarnīcas logi bija veseli, kā arī vestibils un galvenās ieejas durvis. Apkārt vasarnīcai visur mētājās apdegušās vasarnīcas virs- un piebūvju atliekas.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Vasarnīcas iekšiene bija ļoti drūma un nemīlīga. Plašajās telpās bez kādām labām mēbelēm stāvēja garš koka galds ar dažiem vienkāršiem koka krēsliem un pie sienas atradās viena otra svētbilde. Šinī zālē klusi sēdēja garīdznieki, gaidot nelaiķa virsgana iezārkošanu. No lielās zāles veda diezgan plaša izeja uz Ķīšežera un lielā simtgadīgā ozola pusi.

Uz diviem gariem soliem baltos šķīvjos šē bija salikti sarkani un dzeltenī āboli, kas bija no gādīgā vasarnīcas saimnieka dienu pirms viņa nāves novākti. (..) Neviens šiem augļiem nepieskārās. Bija tāds iespaids, ka nupat atkal parādīsies vasarnīcas saimnieks un tad arī ar savu smaidu un laipno roku pacienās savus viesus. (..)

No lielās zāles bija redzamas atvērtās durvis uz arhibīskapa vienkāršo darba kabinetu un guļamistabu (..) šeit darbojās policijas un tiesu iestāžu darbinieki, Sinodes locekļi un nelaiķa arhibīskapa brālis, tagadējais docents A. Pommers. Kabinets bija lielākā nekārtībā, bet liecināja arī par to vienkāršību, kādā šeit dzīvojis un strādājis arhibīskaps Jānis. Kaktā stāvēja arī mīlīgs grāmatu skapis ar vērtīgiem teoloģiskiem un vēsturiskiem izdevumiem. Pa grīdu mētājās saplēsti papīri, un uz galda stāvēja telefona aparāts, kas vēl darbojās. (..)

Pa to laiku atlikušā no ugunsgrēka vasarnīcas augšējā stāvā pie apdegušām virsgana liķa atliekām pulcējās izmeklēšanas un medicīnas darbinieki, izdarot sekciju. No garīdzniekiem tur bija klāt tikai virspr. doc. J. Jansona tēvs un nelaiķa virsgana sirdsdraugs jau no Penzas pilsētas — Latvijas Universitātes privātdocents Dr. V. Trofimovs...

Vairākas reizes no nelaiķa virsgana kabineta tika zvanīts pa telefonu uz apbedīšanas biroju pēc zārka. (..) Tam vajadzēja būt klāt apmēram plkst. 1 dienā, bet pulkstenis jau rādīja 3, taču zārka nebija. Šis apstāklis visus stipri nervozēja. Liķa sekcija bija beigusies, izmeklēšanas iestāžu darbinieki bija jau aizgājuši, un policija atļāva nākt vasarnīcā publikai, kas pacietīgi gaidīja uz zārka iznešanu. Zārku atveda tikai pēc plkst. 5 dienā.

Garīdznieki tūliņ ietērpās baznīcas drēbēs un devās pa šaurām trepēm uz vasarnīcas izdegušo augšējo stāvu. Zārku tur nevarēja uzņemt. To novietoja uz garā galda. Nelaiķa arhibīskapa mirstīgās atliekas augšā tika ietērtas bīskapa drēbēs un nonestas iezārkošanai zālē. (..) Pa to laiku tanī nevienu iekšā nelaida.

Apkārt vasarnīcai stāvēja daudz ļaužu atsegtām galvām un degošām svecītēm rokās. (..) Ilgu laiku apkārt valdīja dziļš klusums, pēc kura it kā no debesīm atskanēja dziesma: “Tas Kungs ir mans spēks un mana dziesma...”

Ļaudis apakšā saviļņojās, metot krustus un nometoties uz ceļiem. (..) Bija dzirdamas skaļas raudas un nopūtas. (..)

Dziesma kļuva arvien skaļāka un tuvojās zālei. Vēl īss brīdis — un nelaiķa arhibīskapa mirstīgās atliekas tika ievietotas zārkā. Sākās dvēseles aizlūgums, ko dziedāja pati garīdzniecība.

Pie vasarnīcas galvenajām durvīm stāvēja arī daudz apkārtnes bērnu, kuru miļš draugs vienmēr bija nelaiķis virsgans. Tur ar neapsegtām galvām stāvēja arī daži žīdu tautības bērni, kas dzīvoja tuvējos žīdu kapos, gar kuriem ved ceļš uz Ozolkalnu. Šiem bērniem bija asaras acīs.

Kad apjautājos viņiem, vai viņi arhibīskapu Jāni pazinūši, dabūju atbildi, ka arhibīskaps Jānis bieži vien ar viņiem sarunājies ar lielāko laipnību un sirsnību, apdāvinājis viņus ar derīgām grāmatām un pacienājis no vasarnīcas dārza ogām un āboliem. (..)

“Viņš bija miļš, ļoti miļš (..) prata arī senebreju valodu, ko mēs skolā mācījāmies...” teica šie mazie. (..)

Zālē, kurā notika aizlūgums, bija grūti iekļūt, jo bija tikai viena brīva ieeja. Tāpēc ļaudis drūzmējās pie šīm durvīm un vasarnīcas dārzā.

Kad priesteri pēc aizlūguma tuvojās šīm durvīm ar zārku, notika divi starpgadījumi, par kuriem, kā arī par dažiem citiem vēlākiem starpgadījumiem ilgi runāja.

Jau nelaiķa virsgana zārks nepienāca laikā, bet nu iznāca jauna klizma: ugunsdzēsēji tanī drausmīgajā naktī bija uzlauzuši tikai vienu pusi no masīvajām ozolkoka durvīm, bet otra puse bija palikusi savā vietā nobultēta pie sliekšņa. Pa šauro durvju pusi masīvo zārku nevarēja iznest, bet piebultēto durvju pusi nevarēja attaisīt, jo bulta stipri bija ierūsējusi sliekšnī. (..) Pagāja vairākas minūtes, kamēr ar cirvi bultu atlauza. Kad zārku iznesa no vasarnīcas — atkal notika traucējums: ceļš uz baznīcu bija aizsprostots ar ugunsgrēka gružiem un kokmateriāliem, bet pats vasarnīcas dārzs no visām pusēm bija iežogots ar augstu koka sētu. Apkārt apnest vasarnīcai arī nevarēja — arī tur viss bija pilns ugunsgrēka atliekām.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Jāņa Kristītāja baznīca Ozolkalnā pirms nodedzināšanas

Priesteriem nācās izmantot diezgan šauru spraugu vasarnīcas žogā, ko bija izcirtuši ugunsdzēsēji — trīs četru dēļu platumā, nenovācot augšējo un apakšējo šķērsli. Pa šo šauro spraugu nācās iznest zārku un izlīst garīdzniekiem un ļaudīm, līdz varēja nokļūt vasarnīcas baznīcā. Kad pēc tam arhibīskapa zārku vajadzēja pārvest uz katedrāli, tika izlauzta jauna sprauga dārza žogā pretim pašai baznīcai, jo citas izejas no šī dārza tajā laikā nebija.

Ļaudis runāja, ka pati nedzīvā daba protestējot pret nelaiķa arhibīskapa nāvi un negribot viņa mirstīgās atliekas izlaist no sava vidus, kur nelaiķis mājojis un strādājis.

Sēru vakara dievkalpojums (parastass) Sv. Jāņa Kristītāja baznīcā ieilga līdz plkst. 10 vakarā. Baznīca bija pārpildīta ļaudīm, kas stāvēja visu dievkalpojumu ar degošām svecītēm rokās.”

Nav jau svarīgi, kurš konkrēti nogalināja arhibīskapu. Viņš taču pats ne reizi vien norādīja uz saviem slepkavām pat no Saeimas tribīnes: “Visu zemju un visu virzienu “maskavieši” apvienojušies.”¹ Skaidrs, ka tā bija plaša mēroga sazvērestība un arhibīskapa Jāņa brīdinājums par draudiem Latvijas neatkarībai nebija tukši vārdi.

¹ Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 140. lpp.

Atpūtā pie bitēm

Nogalina taču tos, kuri var būt bīstami un traucē. Arhibīskapa slepkavība ir labākais viņa bīstamības pierādījums, labākais viņa darbības vērtējums no "tās puses". Patiesie iemesli un personas, kas izdarīja šo noziegumu, iespējams, nekad netiks atklāti. Acīmredzot līdz pat mūsdienām pastāv un darbojas spēki, kuru interesēs nav patiesības izzināšana šajā lietā. Kā teikts Svētajos Rakstos: "Netaisnības noslēpumainais spēks jau ir darbā." (2. Tes. 2, 7) Vēl viena ļoti būtiska lieta — ir pielikts ne mazums spēka, lai arhibīskapa Jāņa piemiņa tiktu izdzēsta no latviešu tautas atmiņas. To apliecina tagadne. To apliecina vēsturiski fakti. 1938. gada "Ticība un Dzīve" Nr. 13 raksta: "Izremontēto Sv. Jāņa Kristītāja baznīcu Ozolkalnā nemaz nevar pazīt, ja atceras, kāda tā izskatījās pirms remonta. No ārpuses nevar ne iedomāties, ka šī baznīca būvēta no koka, — viss atjaunots un apmests ar izturīgu cementa apmetumu. Jumts tagad apklāts ar cinkotu skārdu, bet torņi — ar galvanizētu varu. Arhibīskapa Jāņa pagatavotie krusti apšūti ar varu un apzeltīti. (..) Arhibīskapa Jāņa mocekļa nāves vietu apmeklē ļoti daudzi svētceļotāji un ekskursanti..." Te pastāvīgi tika noturēti dievkalpojumi. Taču drīz vien šajā vietā sāka risināties tādas lietas, kuras māņticīgs cilvēks raksturo ne citādi kā "poltergeista" izdarības:

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Arhibīskapa Jāņa nāves vietas pašreizējais nožēlojamais izskats un vientuļais krusts šajā vietā

“Kārtējais ugunsgrēks Ozolkalnā. Pēdējā laikā laikraksti cenšas vārdu “ugunsgrēks” atvietot ar jaunu vārdu “ugunsnelaime”. Tomēr šķiet, ka būtu jāpatur apgrozībā abi šie vārdi, jo, kad nodeg kāda ēka, tad tā ne katru reizi ir ugunsnelaime, bet dažreiz tās ir ugunsgrēka sekas. Nelaime būs tad, kad uguns izcēlusies netīši, bet, ja uguns pielikta ļaunprātīgi, tad tā vairs nav ugunsnelaime, bet gan ugunsgrēks.

Nupat, naktī no 6. uz 7. jūniju, Ozolkalnā pie Ķīšežera nodegusi Sv. Jāņa Kristītāja baznīca. Šinī gadījumā ugunsnelaime liekas būt pilnīgi izslēgta; še ir darīšana ar ugunsgrēku. Uguns mūsu bīskapu vasarnīcā izcēlās sistemātiski, periodiski. 1934. gadā tur izcēlās nenoskaidrotos apstākļos uguns, kurā mocekļa nāvē mira mūžam pieņemamais arhibīskaps Jānis. Vasarnīca toreiz galīgi nenodega, bet viņas remonts vēl nebija pabeigts, kad tur atkal izcēlās uguns un vasarnīca nodega galīgi līdz pat pamatiem; izdevās aizsargāt tikai baznīcu un saimniecības ēkas (tas notika 1939. gada 26. augustā). Tad 1939. g. 12. novembra vakarā izdega baznīcas iekšiene un ugunsdzēsējiem izdevās tikai izglābt jumtu un torni. Pēc tam baznīcas mūri stāvēja tukši, nelietojami, jo baznīcas iekšiene nebija atjaunota. Un tomēr 1940. g. naktī no 6. uz 7. jūniju šinī neapdzīvotā un nelietojamā ēkā atkal izcēlās uguns un šoreiz nodega jumts ar torni, tā ka tagad tur rēgojas tikai apkvēpuši mūri...

Kāds baigs liktenis tad tik sistemātiski un neatlaidīgi vajā mūsu virsganu vasarnīcu Ozolkalnā? Vai tiešām visi šie ir nelaimes gadījumi? Vienīgi par otro gadījumu šāda doma būtu pielaižama, bet par pirmo, trešo un ceturto vesels prāts to nepielaiž. Loģiski spriežot, ir jāpieņem, ka visos šinīs gadījumos uguns ir pielikta ļaunprātīgi, jautājums tikai paliek neatrisināts — ar kādu nolūku? Kas ar to ir gribēts panākt? Tagad Ozolkalnā ir palikušas tikai dažas saimniecības ēkas — vai nākošā kārtējā ugunsgrēkā arī tām jāiet bojā? Vai ar to būtu domāts piespiest Sinodi domāt par šā “ugunsapsēstā” īpašuma pārdošanu?”¹

Arī arhibīskapa moku vietas pašreizējais nožēlojamais stāvoklis par kaut ko liecina. Paldies Dievam, tur vismaz ir uzlikts krusts, taču tā nav Latvijas Pareizticīgās Baznīcas iniciatīva.

¹ Ticība un Dzīve. — 1940, Nr. 13.

19. Latvijas valdības neizprotamā attieksme

Latvijas pareizticīgo draudžu priekštāvju sanāksmes, kas notika katedrālē 1923. gadā, starpbrīdī kāds lauku draudzes priekštāvis izteica savu sašutumu par arhibīskapa Jāņa mitekli katedrāles pagrabā. Arhibīskaps Jānis pasmaidīja un teica: “Mana karstākā vēlēšanās ir, ja mani paglabātu manā pirmajā dzīves mītnē katedrāles pagrabā, kur, atgriežoties dzimtenē, bija mana vienīgā vieta, kur galvu nolikt.” Patstāvīgās Latvijas pareizticīgo draudzes pirmā virsgana vēlēšanās tomēr nevarēja tikt izpildīta, jo Ministru kabinets tam nepiekrīta.

Sinode lūdza Ministru prezidentam atļauju izpildīt Latvijas Pareizticīgās Baznīcas mocekļa testamentu, balstoties uz atziņu, ka:

1. atļaušana vai neatļaušana pieder Baznīcas varas kompetencei (tas izriet no Baznīcas tiesībām), tādēļ Iekšlietu ministrijas aizliegums šinī gadījumā nav spēkā, jo tas runā pretī Baznīcas tiesībām;

2. gadījumi, kad pareizticīgo baznīcās ir apglabāti garīdznieki, nav retums, piemēram, Pētera un Pāvila katedrālē — bīskaps Benjamins 1867. gadā, turpat — bīskaps Filarets 1882. gadā, Kokneses baznīcā — virspriesteris Oknovs 1910. gadā u. c.;

3. pēc 1926. gada Latvijas Pareizticīgās Baznīcas likuma Baznīcai atļauts ieturēt savas ieražas un kārtību, un tā paredz arhibīskapu, bīskapu apglabāšanu katedrālē;

4. katedrālē celšanas laikā ir ierīkots betonēts liķu kambaris, kas paredzēts apbedījumiem;

5. mirušais arhibīskaps Jānis ir novēlējis apglabāt viņu katedrālē.¹

Sinodes lūgums Ministru prezidentam K. Ulmanim tika noraidīts, minot ne sevišķi pārliecinošus iemeslus:

1. antisanitāru apstākļu radišana;

2. jaunas kapsētas izveidošanas nevajadzīgums utt.²

Ulmaņa valdības attieksme bija savāda. Izrādās, Baznīca nebija

¹ LVVA, 7469. fonds, 206. lieta, 1. lpp.

² LVVA, 7469. fonds, 206. lieta, 2. lpp.

tiesīga realizēt dzīvē valsts akceptētos likumus. Latvijas valsts kārtējo reizi izcēlās ar savu diktātu. No kurienes pūta Baznīcai nelabvēlīgie vēji? Izrādījās, ka arhibīskaps Jānis ir bīstams pat pēc nāves un varbūt pat vēl bīstamāks. Tikai kam? Latvijas valstij? Latvijas tautai? Kāpēc tā jābaidās no pienācīgas un likumīgas piemiņas glabāšanas? Varbūt kāds baidās, ka šausmīgais noslēpums tādā veidā agri vai vēl atklāsies? Un varbūt no pavisam negaidītas puses?

Sinodes lūguma noraidīšanas motīvi nepārlicināja nevienu, jo, ierokot cinkoto zārku dziļi zemē un pārklājot vēl ar cementu, vieta būtu pilnīgi nekaitīga sanitārā ziņā un arī jauna kapsēta ar to netiktu radīta, bet būtu izpildīta 160 000 Latvijas pilsoņu vēlēšanās.¹

Civēki pauda savu sašutumu:

“Kas atminas arhibīskapu Jāni ierodoties Latvijā, tas atminas viņu kā miesīgi (fiziski) attīstītu, liela auguma, ļoti spēcīgu un enerģisku cilvēku, bez kaut kādām vecuma pazīmēm. Bet viņa nenogurdinošais darbs, ienaidnieku uzbrukumi un dzīve mitrajā katedrāles pagrabā jau piecu sešu gadu laikā šo miesīgo un garīgo milzi pārvērta par jau stipri saliektu cilvēku, ar baltu bārdu un sirmiem matiem, bieži klepojošu un slimojošu. (..) Viņš ir nopelnījis mūžīgo dusu savā katedrālē. Jā, liels bija arhibīskaps Jānis miesīgi un garīgi. Viņš bija augumā liels un spēcīgs. Viņa darbi bija lieli un nopelnu pilni. Viss, kas darīts Pareizticības labā Latvijā, ir viņa nopelns. Lielu moku pilna ir bijusi viņa mocekļa nāve, un liels parādījies arī cīnītāju skaits pie viņa šķirsta. Grandioza bija arī viņa izvadīšana beidzamajā zemes gaitā. Tanī parādījās Pareizticīgā Baznīca visā spožumā, kāds tas iespējams Latvijā.”²

Arhibīskapa Jāņa testaments tā arī palika neizpildīts. Par Latvijas Pareizticīgās Baznīcas mocekļa pēdējo dusas vietu tika izvēlēti Pokrova kapi — blakus Dievmātes Patvēruma baznīcai. Taču Eminences novēlējums paliek spēkā un gaida savu piepildīšanās laiku. Tas, ko nespēja paveikt arhibīskapa Jāņa līdzgaitnieki, jāpaveic mums. Lūk, testamentā vārdi:

“Var būt, ka dzīvošana pagrabā mani patiešām priekšlaicīgi padara vecu. Varbūt tā patiešām maitā manu veselību, spēkus un saīsina dzīvi.

¹ Ticība un Dzīve. — 1934.

² Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis. — 2. d., 158. lpp.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Arhibīskapa Jāņa kapliča Pokrova kapos

Bet tad, kad tauta, kad vēsture sāks izskatīt faktus un tos novērtēs un nesis spriedumu par pagātni, esmu dziļi pārliecināts, ka ne Pareizticīgajai Baznīcai, ne Jums, ne man mans pagrabs netiks ieskaitīts par vainu, bet otrādi — par nopelnu. Mēs nebūvējām pilis uz tautas nabadzības rēķina...

Mans pagrabs uz visiem laikiem paliks tā stāvokļa piemineklis, kādā atradās Pareizticīgā Baznīca mums lemtajos grūtajos laikos.

Šis pagrabs ir ne tikai mans dzīvoklis, bet arī simbols. Tam ir jāpaliek par goda pieminekli, bet ne par Pareizticīgās Baznīcas apsmieklu.

Tāpēc esmu gatavs tajā ne tikai dzīvot, strādāt, bet arī pakāpeniski izkust un nomirt, un būt apbedītam tajā pašā, lai padarītu to par simbolisku pieminekli nākamajām paaudzēm.

Šis pagrabs man personīgi ir palicis dārgs, un es atļauju sev izteikt šeit lūgumu ar testamenta nozīmi, kas tiks ierakstīts protokolā: kad es nomiršu, apglabājiet mani manā alā."

Ticīgu cilvēku sirdīs ir radusies pārliecība — kamēr arhibīskapa Jāņa novēlējums netiks izpildīts, uz Baznīcas un Latvijas valsts atjaunošanas un zelšanu nav ko cerēt.

20. Izvadišana

1934. gada 14. oktobrī visos Rīgas pareizticīgo dievnamos tika noturētas dvēseles aizlūguma liturģijas, kurām beidzoties Rīgas pareizticīgā garīdzniecība izbrauca uz bīskapu vasarnīcu. Šajā vienmēr klusajā un mazapdzīvotajā apvidū Ķīsezera mežainajā krastā todien no paša rīta varēja vērot neparastu skatu. Pa meža ceļu, kas nogriežas no Vidzemes šosejas (pie Šmerļa) pāri Valkas dzelzceļa pārbrauktuvei, garām jaunajai ebreju kapsētai nepārtrauktā virknē tecēja ļaudis; no pilsētas pienākošie tramvaja vagoni un autobusi atveda aizvien jaunus pulciņus cilvēku, kas vēlējās pavadīt nelaiķi Eminenci viņa pēdējā ceļā no vasarnīcas uz katedrāli. Arhibīskapa Jāņa briesmīgā un traģiskā nāve apvienoja visus neatkarīgi no katra personiskās atieksmes pret viņu un viņa paveikto. Divpadsmitos dienā visi meža klajumiņi un piekalnītes ap bīskapu vasarnīcu bija daudzskaitlīga ļaužu pulka piepildītas. Šajā laikā nelielajā bīskapu vasarnīcas baznīcā pēc dvēseles aizlūguma liturģijas garīdznieku pulks pie atvērtā Eminences šķirsta noturēja izvadišanas dievkalpojumu. Dievnams, protams, nevarēja uzņemt ne simto daļu no sapulcējušās tautas, kas tiecās tajā iekļūt, lai paklanītos Eminences mirstīgajām atliekām, taču ar policijas un skautu gādību tika uzturēta priekšzīmīga kārtība. Nelaiķa piemiņai veltītu uzrunu teica virspriesteris A. Lismānis, atgādinot par to, cik smagu dzīves krustu Dievišķā Providence bija uzlikusi nest viņa Eminencei un ka viņš to nesis ar liela cilvēka un patiesa kristieša vīrišķību, smaga bijusi arī viņa nāve, kas viņu padarījusi par mocekli. Dievnamā iekļuvušie ticīgie nespēja valdīt asaras. Bīskapu tērpā ietērtās viņa Eminences mirstīgās atliekas tika apbērtas ziediem; noliekuši pār viņa Eminences galvu ķerubus, abpus šķirstam, turēdami divžuburu un trijžuburu svečturus, pārmaiņus stāvēja semināra audzēkņi un citas personas no bīskapa svītas. Pusdivos, pēc tam kad bija nodziedāts "Svētais Dievs...", Eminences šķirstu garīdznieki iznesa no dievnama. Tādu saviļņojumu un dziļas sāras, kādas ticīgo pūli pārņēma tad, kad dievnama durvis parādījās šķirsts ar Eminences mirstīgajām atliekām, Rīga nekad vēl

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Arhibīskaps pēdējā gaitā, ceļā no Ozolkalna uz katedrāli

nebija pieredzējusi. Pūlī, kas bija palicis ārpus dievnama, atkal atskanēja raudas un šņuksti. Cilvēki, nometušies ceļos, meta krusta zīmes un skaļi aizlūdza par savu noslepkavoto virsganu. Pie dievnama stāvošie skauti un gaidas nolieca savus karogus. Šajā ārkārtīgi aizkustinošajā brīdī, šķiet, raudāja visi. Pat kārtības sargi, kas jau daudz savā mūžā bija pieredzējuši, vispārējo sēru pārņemti, nespēja noslēpt saviļņojumu. Ar virsgana mantiju apsegtais šķirsts tika novietots uz atvērta katafalka, kurā iejūgti seši zirgi. Sākās majestātisks krusta gājiens, tajā piedalījās visa Rīgas garīdzniecība un divi kori — bīskapa un baznīcu draudžu koris, kas gāja garīdzniekiem pa priekšu, un klostera koris, kas gāja aiz šķirsta, sēru procesijai pievienojās arī tauta.

Visā desmit verstu garajā ceļā uz katedrāli pieturējās labs, skaidrs laiks, un abās ceļa pusēs uz trotuāra špalerās stāvēja cilvēki. Vīrieši visas garās procesijas un šķirsta priekšā atsedza galvu; daudzi metās ceļos un krustījās. Procesijai sekojošais ļaužu pūlis kļuva aizvien lielāks un ceļa galā — pie katedrāles — tas bija jau vairākus desmitus tūkstošu cilvēku liels. No Blaumaņa ielas līdz katedrālei gar

abiem trotuāriem špalerās stāvēja Rīgas Krievu ģimnāzijas un pamatskolu audzēkņi. No pareizticīgo dievnamiem skanēja bērnu zvanu skaņas. Pie Aleksandra Ņevska baznīcas bērnu procesija uz mirkli apstājās, lai noturētu litiju.

Katedrālē jau viss bija sagatavots viņa Eminences mirstīgo atlieku uzņemšanai. Viss bija darīts, lai aizlūdzēji varētu ērtāk izvietoties. Bija izstrādāta kārtība, kādā ticīgie nāks pie šķirsta, lai atvadītos no sava mirušā virsgana.

Uz garīdznieku rokām šķirsts tika ienests katedrālē; tam noņēma vāku, sekoja aizlūgums, bet pēc tā — “parastass”. Tie, kuri bija palikuši ārpus katedrāles, līdz vēlai naktij garā rindā virzījās pie šķirsta.

Atvadīšanās

Eminences mirstīgās atliekas atradās katedrālē septiņas dienas no 14. līdz 21. oktobrim, turklāt šķirsts palika atvērts līdz 17. oktobrim, kad no rīta to aizlodeja. Katru dienu no rīta katedrāles garīdznieki noturēja dvēseles aizlūguma liturģiju, bet vakarā — “parastasu”.

Visu šo laiku desmitiem tūkstošu ticīgo ieradās katedrālē, lai atdotu beidzamo godu savam nomocītajam virsganam; nāca visu konfesiju ticīgie. No dievkalpojumiem brīvajā laikā garīdznieki un diakoni (vietējie un atbraukušie) pārmaiņus lasīja Evaņģēliju. Pie šķirsta septiņas dienas stāvēja hipodiakoni ar divžuburi un trijžuburi, ķerubu turētāji, zižļa turētājs un sveču nesējs. Smagais dubultīgais šķirsts (ārpusē — ozolkoks, bet iekšpusē — cinks), apsegts ar bīskapa mantiju, bija ziedu kalna un zaļumu ieskauts. Katedrāles iekšējais aprīkojums, lielās lustras, arhiereju katedra bija pārklāti ar melnu plivuru. Īpaši daudz dievlūdzēju pulcējās uz vakara piemiņas dievkalpojumiem, kuros ik dienu piedalījās visa Rīgas pilsētas garīdzniecība. Tos pavadīja bīskapa kora lieliskā dziedāšana P. Miķelsona vadībā. Bez rīta un vakara piemiņas dvēseles aizlūgumiem katru dienu tika noturēti arī privāti un sabiedriski aizlūgumi.

Tā Rīgas 12. Krievu pamatskolas audzēkņi, vēlēdamies nomocītajam virsganam paust savu mīlestību un cieņu, iemācījās piemiņas

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

dvēseles aizlūguma kārtību un otrdien, 16. oktobrī, vienos dienā ar lielu iedvesmu to nodziedāja pie Eminences šķirsta. Skanīgā un harmoniskā bērnu dziedāšana līdz asarām aizkustināja dievlūdžējus, kas tobrīd atradās katedrālē. Šo piemiņas dievkalpojumu noklausījās arī Doma baznīcas pārstāvji ar pulkvedi Blūmentālu priekšgalā. Pēc dievkalpojuma bērni arhibīskapa šķirstu izdaiļoja ar ziediem.

Ceturtdien, 18. oktobrī, divos dienā katedrālē sapulcējās visa Rīgas krievu ģimnāziju un pamatskolu vadība, skolotāji un audzēkņi, kopskaitā līdz trim tūkstošiem cilvēku. Pirms piemiņas dievkalpojuma semināra rektora v. i. virspriesteris J. Jansons teica uzrunu. Šajā dievkalpojumā piedalījās visi Rīgas ticības mācības skolotāji un bīskapa koris; visi audzēkņi nodziedāja "Svētā mierā" un "Mūžīga piemiņa".

Tādā pašā kārtībā tika noturēts piemiņas dievkalpojums arī nākamajā dienā (19. oktobrī) pulksten divos, kad visu katedrāli piepildīja latviešu skolu pareizticīgie audzēkņi.

Tās pašas dienas vakarā, pulksten piecos, tika noturēts piemiņas dievkalpojums, piedaloties dziedāšanas biedrībai "Baznīca", kurā savulaik bija dziedājis arī Eminence. Pārpildīts bija ne tikai viss dievnams un tā koris, bet arī priekštelpa līdz ārdurvīm, un cilvēki nepārtraukti nāca arvien klāt. Sapulcējušos ļaužu daudzuma ziņā tas bija ārkārtējs piemiņas dievkalpojums. Katedrāles ieejas durvis nācās aizslēgt un atvērt kreisās puses rezerves izeju. Lai noturētu šo dievkalpojumu, bija ieradusies gandrīz visa Rīgas pilsētas garīdzniecība un daudzi garīdznieki no provinces. Kori vadīja brīvmākslinieks A. Jankovskis. Dziedātāju vidū bija prof. P. Sakss, prokurora biedrs Stiprais, apgabaltiesas loceklis J. Ankravs, Senāta prokurora biedrs E. Bite, operdziedonis N. Vasiļjevs, docents J. Bērziņš, kordiriģenti N. Darers, E. Kaliņš un S. Dūks, pedagogs Purviņš un daudzas citas ievērojamas personas. Tika izpildīts nelaiķa Eminences iemīļotais pilnais aizlūgums ar Česnokova mūziku, kas daudzus aizkustināja līdz asarām. Prof. P. Sakss lielā pacilātībā dziedāja šī aizlūguma solo partiju.

Šajā dienā atsevišķus piemiņas dvēseles aizlūgumus noturēja arī Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode (pēc plenārsēdes), Krievu labdarības biedrība, Pētera un Pāvila brālība, sieviešu klosteris.

Sestdien pirms nelaiķa Eminences apstāvēšanas visnakts diev-

kalpojumu ar "parastasu" noturēja Tallinas metropolīts Aleksandrs un Pečoru bīskaps Nikolajs, viņiem līdzkalpoja katedrāles un daudzi provinces, kā arī ārzemju garīdznieki: Varšavas metropolīta pārstāvis arhimandriņš Teofans, Lietuvas metropolīta pārstāvis mitroforais virspriesteris E. Kalliskis, Narvas krievu eparhijas pārstāvis virspriesteris I. Bogojavlenskis un Pečoru klostera pārvaldnieks latvietis priesteris mūks Agafons. Dievkalpojums bija ārkārtīgi svinīgs un krāšņs. Dievlūdēju pieplūdums bija tik liels, ka ne visi paspēja nokļūt pie svaidīšanas ar eļļu, kas ilga divas stundas.

Dievkalpojums beidzās pusdesmitos vakarā. Kad bīskapi bija aizgājuši, provinces garīdznieki ar Daugavpils prāvestu virspriesteri Mihailu Pēteronu priekšgalā noturēja pēdējo piemiņas dievkalpojumu pie aizgājēja šķirsta. Pēc tam no katedrāles izraidīja publiku un sākās gatavošanās nākamajai dienai: zaļumi un ziedi tika pārvietoti tā, lai ērti varētu izvietoties varas pārstāvji un citi goda viesi labajā pusē, bet organizāciju un biedrību pārstāvji — kreisajā pusē. Prāvesta virspriestera tēva Nikolaja Perehvaļska vadībā uz priekštelpu aiznesa un noteiktā kārtībā izvietoja karogus un deva atbilstošus norādījumus, kā tie jānes kopā ar virsganu relikvijām; paziņoja, ka katedrāle publikai tiek slēgta līdz desmitiem no rīta, kad ieiet tika atļauts vienīgi ar biļetēm; atbildību par šā rīkojuma izpildi uzņēmās skauti, kas dienu un nakti raudzījās, lai visas septiņas dienas šeit būtu kārtība.

Apstāvēšana

Svētdien, 21. oktobrī, bāreņos palikusī Latvijas Pareizticīgā Baznīca noturēja nomocītā arhibīskapa Jāņa apstāvēšanu un pavadīja viņu uz pēdējās atdusas vietu — Dievmātes Patvēruma kapsētu. Ne vien Rīgas pareizticīgie iedzīvotāji, bet arī daudzi desmiti tūkstoši citu konfesiju ticīgie todien atdeva godu nelaiķim arhibīskapam. Jau kopš agra rīta tauta blīvās rindās pulcējās pie katedrāles un tai tuvējās ielās. Tādu līdzjūtību kā pret traģiski bojā gājušo arhibīskapu Jāni Rīga līdz šim nevienam nebija izrādījusi.

Katedrāle bija grezni uzposta. No priekštelpas līdz kancelei izklāti paklāji, viss dievnams vienos zaļumos. Bija izstrādāts vietu

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Zārkā

sadalījuma plāns, un — lai gan bija milzīgs dievlūdēju pieplūdums — visu dievkalpojuma laiku tika uzturēta stingra kārtība, par ko rūpējās Debesbraukšanas draudzes padomes loceklis K. Dekerts. Katedrālē ieiet tika atļauts vienīgi ar biļetēm, kas jau iepriekš bija sadalītas starp Rīgas pareizticīgo draudzēm. Katedrāle spēja uzņemt vairāk nekā trīs tūkstošus cilvēku, un klātesošie bijīgi stāvēja daudzas stundas, kamēr notika liturģija un apstāvēšana.

Ap plkst. 12 katedrālē visas publikai paredzētās biļešu vietas bija aizņemtas. Kreisajā klirosā atradās daudzie provinces garīdzniecības pārstāvji, bet labajā — Evaņģēliski Luteriskās Baznīcas arhibīskapa pārstāvis virsmācītājs Bergs, Evaņģēliski Luterisko latviešu draudžu pārstāvis Mačulāns, Evaņģēliski Luterisko vācu draudžu virsmācītājs Černijs un Valmans, Latvijas Anglikāņu Baznīcas garīdznieks Harisons, Latvijas Katoļu Baznīcas pārstāvis superintendents Timbergs. Anglikāņu garīdznieks Harisons iegāja altāra telpā, kur stādījās priekšā metropolītam Aleksandram un bīskapam Nikolajam, te viņš ietērpās savas konfesijas tērpā un, iznācis no altāra, visu dievkalpojuma laiku nostāvēja ķeizara vārtu tuvumā.

Dvēseles aizlūguma liturģija notika ārkārtīgi svinīgi. To noturēja un nelaiķi arhibīskapu Jāni izvadīja Tallinas (Rēveles) un visas

Igaunijas metropolīts Aleksandrs un Pečoru bīskaps Nikolajs. Dziedāja sastāvā pastiprināts bīskapa koris I. P. Mihelsona vadībā. Koris lielā lūgšanas pacilātībā un mākslinieciski augstvērtīgi izpildīja nelielā arhibīskapa Jāņa iecienītākos garīgās mūzikas komponistu darbus. Liturģijas laikā metropolīts Aleksandrs par katedrāles diakonu iesvētīja Nikolaju Vieglo, ko šim amatam bija izraudzījis jau arhibīskaps Jānis. Dievgalda pantu vietā ļoti saturīgu sprediķi teica Sinodes loceklis virspriesteris tēvs A. Makedonskis. "Pirms trīspadsmit gadiem," viņš teica, "kādā skaidrā jūlija rītā Latvijas galvaspilsētā — Dieva sargātajā Rīgā, stacijas laukumā, kur toreiz pacēlās baznīciņa, stāvēja tūkstošiem pareizticīgo ļaužu ar savu dievnamu svētumiem — ar krustiem, karogiem un ikonām. Visi viņi, dievbijīgi klusēdami, gaidīja ierodamies arhibīskapu Jāni, kas saskaņā ar pareizticīgo vēlēšanu gribu un ar svētā patriarha Tihona svētību atgriezās dzimtenē, lai stātos Latvijas Pareizticīgās Baznīcas priekšgalā. Un, lūk, brīdis ir klāt: viņš parādās stacijas kāpnēs kā ērglis, tērpts mantijā, kapucē un ar arhibīskapa zizli, varens un skaists. Ar mirdzošām acīm viņš uzlūko savus putnēnus — Rīgas pareizticīgos iedzīvotājus. Savukārt šie putnēni — sakropļoti, izvārguši, izbadējušies, bez pajumtes, jo kara vētra, boļševistiskā revolūcija un kara komunisms tos izsviedis no savām ligzdām, satraukuma pilnā sajūsmā uzticīgi un aizkustināti raugās Eminencē, kas ieradies "no turienes". Tas notika 1921. gada 24. jūlijā. Un kopš tās neaizmirstamās dienas arhibīskaps Jānis patiešām kā ērglis ir sargājis savu ligzdu — Latvijas Pareizticīgo Baznīcu un savus putnēnus — Latvijas pareizticīgos iedzīvotājus, izplesdams pār tiem savus spārnus. Tūdaļ pat viņa Eminence Jānis "kā ērglis" sāka celt un labiekārtot Pareizticīgo Baznīcu brīvajā Latvijā. Būdam bez vietas, kur nolikt galvu, Eminence lēnprātīgi iemitinājās mitrā pagrabā zem katedrāles zvanu torņa un kā kristiešu gans paziņoja: "Mans ganāmpulks vēl joprojām mitinās tranšejās un ierakumu bedrēs... un arī es iemitināšos un dzīvošu pagrabā." Šie Eminences "ērgļa" vārdi skaļi noskanēja ne tikai Latvijā vien, bet arī atbalsojās ārzemēs, tos sadzirdēja arī pasaules lielvalstī Anglijā. Anglikāņu baznīcas galva Kenterberijas arhibīskaps savam sūtnim bīskapam Bari uzdeva apmeklēt arhibīskapu Jāni viņa pazemē. Šis apmeklējums palīdzēja nostiprināt Pareizticīgās Baznīcas prestižu un nozīmi Latvijā. Viņa Eminence Jānis tūdaļ pēc savas ierašanās

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Latvijā ķērās pie Pareizticīgās Baznīcas lietu kārtošanas. Daudzi kara un revolūcijas laikā izlaupīti un pamesti dievnami tika atjaunoti, vairāki desmiti dievnamu tika uzcelti no jauna, tika dibinātas jaunas draudzes, atjaunotas mācības Garīgajā seminārā, daļēji tika atgūti tie īpašumi un zvani, kas bija evakuēti uz Krieviju. Tika izstrādāti un pieņemti Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Statūti, kas normē Baznīcas dzīvi gan centrā, gan uz vietām; pēc viņa Eminences iesniegtā projekta tika izdots likums, kas regulē Baznīcas un valsts attiecības un nodrošina Pareizticīgajai Baznīcai virkni tiesību un priekšrocību. Ņemdams savā virsvadībā šo daudzveidīgo ganāmpulku, Eminence ar savu gudrību, pieredzi, sadzīves taktu un ar savu ārkārtīgi pievilcīgo personību prata nodibināt starp pareizticīgajiem latviešiem un krieviem mieru, saskaņu un vienotību; veiksmīgi tika atrisināts visus tik ļoti saviļņojošais jautājums par stilu un panākta saskaņa jautājumā par dievkalpojumu valodu jauktajās draudzēs un jautājumā par pārvaldīšanu. Sevišķi grūtu varoņdarbu Eminence veica, pārstāvēdams pareizticīgos un vecticībniekus (Rīgā) augstākajā sapulcē — Saeimā. Saeimā kreisās partijas un ārpus Saeimas kreisā prese savos nešķīstajos pamfletos pret viņu vērsa neiedomājami smagus apvainojumus, apmelojumus, ņirgāšanos un zobošanos. Nedrīkst aizmirst, kā Saeimā bars saniknotu ienaidnieku devās pret Eminenci bezprecedenta zvēriskā uzbrukumā. Tagad viņa lūpas ir apklusušas (..) mūsu acis ir apmiglojis asaru plīvurs, sirds sažņaudzas svelošās, neizdibināmās sāpēs. Un vienīgi lūgšanās mēs varam vēl gūt mierinājumu par mīļotā un dārgā, mūsu asins un gara radnieka Eminences Jāņa zaudējumu.”

Ar lielu iedvesmu, pacilātību un izjūtu teikto virspriestera A. Makedonska runu dievlūdzēji uz klausīja ar saspringtu uzmanību, un daudziem tā lika raudāt.

Ap vieniem dienā katedrālē ieradās daudzās delegācijas un organizācijas, kas aizņēma dievnama vidusdaļu, ieradās arī Valsts prezidenta pārstāvis M. Sanders, kara ministrs ģenerālis J. Balodis, justīcijas ministrs G. Apsītis, valsts kontrolieris A. Kaminskis, Tiesu palātas priekšsēdētājs J. Lagzdiņš, tiesas prokurors A. Karčevskis, Rīgas pilsētas prefekts T. Grīnvalds, gandrīz visi vietējā diplomātiskā korpusa pārstāvji, daudzi militārie un citi goda viesi, kas ieņēma norobežotu vietu aiz klirosa labajā pusē šķirstam.

Pirms apstāvēšanas katedrāles pārziņa v. i. un semināra rektors virspriesteris J. Jansons teica uzrunu, kas bija veltīta nelaiķa gaišajai piemiņai. Viņš atgādināja Teofana Prokopoviča vārdus, ko tas teicis, kad Krievija apglabāja Pēteri Lielo: “Ko redzam? Ko dzirdam? Ko darām? Pēteri Lielo apglabājam!” “Sava aizgājušā virsgana personā,” tēvs Jansons teica, “Latvijas Pareizticīgā Baznīca ir zaudējusi enerģisku Baznīcas sabiedrisko un politisko darbinieku, Baznīcas galvu un visu trūkcumcietēju gādnieku, kas mīlēja Pareizticīgo Baznīcu un visus ticīgos un neatstūma arī neticīgos, kas vērsās pie viņa. Latvijas tauta šo zaudējumu ļoti izjūt, jo nelaiķis Eminence to mīlēja un pazina tās vajadzības. Nelaiķim bija daudz ienaidnieku, kurus viņš drosmīgi atmaskoja, bija daudz tādu, kas viņu nesaprata, nenovērtēja un sarūgtināja viņu.”

Pēc šīs uzrunas dievnama vidū, lai izpildītu apstāvēšanu, iznāca metropolīts Aleksandrs, bīskaps Nikolajs, arhimandriņš Teofans no Varšavas, virspriesteris I. Bogojavļenskis no Tallinas, Rīgas un gandrīz visa provinces garīdzniecība, kopskaitā 98 cilvēki, baltos un melnos tērpos. Dziedāja visu Rīgas draudžu apvienotais koris I. P. Mihelona vadībā. Lielā kora (apmēram 200 cilvēku) dziedāšana bija majestātiska un aizkustināja dvēseli. Diakoni nolasīja piecus apustuļus; metropolīts, bīskaps, arhimandriņš Teofans un virspriesteris J. Jansons un P. Balodis nolasīja pārējos piecus Evaņģēlijus. Kad bija nolasīts pirmais Evaņģēlijs, metropolīts Aleksandrs nokāpa no katedras un pie nelaiķa šķirsta igauņu valodā teica dziļi izjustu runu, ko latviski pārtulkoja virspriesteris A. Jansons no Alūksnes. “Vārdi,” teica metropolīts, “nespēj izteikt visas mūsu ciešanas sakarā ar arhibīskapa Jāņa mocekļa nāvi. Viņš stāvēja sava pienākuma augstumos, viņš kalpoja Baznīcai un taisnības un ticības lietai, strādāja tautas labklājībai. Viņa muti, kas prata atmaskot, tagad ir aizvērušas pārdrošu noziedznieku rokas; viņa acis, kas vienmēr modri sekoja sava ganāmpulka un visas tautas dzīvei, tagad vairs nespēj redzēt; viņš vairs nespēj pacelt savas rokas, lai svētītu ticīgos. Tomēr šajā smagajā un skumjajā brīdī, kad šķiramies no sava gādnieka — no sava virsgana, jūs, viņa līdzgaitnieki — garīdznieki, tomēr sajūtat, ka viņš stāv jūsu acu priekšā dzīvs un jūsu priekšā norisinās visi viņa darbi. Ar lielu aizrautību viņš ķērās pie Pareizticīgās Baznīcas lietu nokārtošanas Latvijā, nebīdamies šķēršļu, nebaidīdamies no sava

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Pie katedrāles

lielā darba ienaidniekiem, — tāds viņš bija līdz pašai savai mocekļa nāvei. Tagad viņa lūpas klusē, taču arī ar savu klusēšanu tās mums stāsta par mīlestību uz Dievu, par pašuzpurēšanos Kristus Baznīcas un savas tautas labā. Taču šīs apklusušās lūpas mums stāsta arī par to lielo ļaunumu, kas it īpaši tagad valda visā pasaulē. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas galvas nāve ir dziļi satriekusi arī ticīgos Igaunijā, kuras liktenis cieši ar asinsbrālības saitēm ir saistīts ar Latvijas likteni. Arī Igaunijas Pareizticīgā Baznīca ar garīgās savienības saitēm ir saistīta ar Latvijas Pareizticīgo Baznīcu. Lūgšim Dievu pie šī šķirsta, kurā guļ jūsu virsgans, kas mīlēja Baznīcu un savu tuvāko. Skaitīsim lūgšanas mēs, kad viņa — dievlūdzēja lūpas klusē. Aizlūgšim par to, lai Dievs Tas Kungs ierāda viņa dvēselei vietu savos svētajos mājokļos, kur nav nedz slimību, nedz noskumšanas, bet ir nebeidzama dzīvošana...”

Kad bija nolasīts otrais Evaņģēlijs, pie virsgana Jāņa šķirsta piegāja bīskaps Nikolajs, lai no viņa atvadītos. Savā sirsnīgajā uzrunā bīskaps Nikolajs teica: “Dieva Baznīcas vārdā vajadzēja līt upura asinīm, kad Latvijas Pareizticīgajā Baznīcā tās virsgans Jānis vēl tik daudz ko ir atstājis neizdarītu. Ir palicis neizveidots daudz kas tāds,

Pie Pokrova baznīcas

ko vienīgi viņš ar savu enerģiju, dziļo pārliecību un ticību taisnības lietai būtu spējis izdarīt. Viņš krita no ļaunas rokas, kad pašā piln-ziedā bija izvērsusies viņa darbība par labu Pareizticībai Latvijā. Bāreņos palikušajam ganāmpulkam ir grūti šķirties no sava aizlūdzēja un gādnieka, un tas neko vairs tagad nevar izdarīt kā vien aizlūgt par viņu. Gan tuvie, gan tālie apraud tevi, virsgan. Lai mūsu bāreņos palikušo lūgšanas un asaras kā tīrs bezasiņu upuris nonāk līdz Visaugstā tronim tavai piemiņai.”

Pēc tam kad bija nolasīts trešais Evaņģēlijs, pie šķirsta piegāja Polijas Pareizticīgās Baznīcas pārstāvis arhimandriņš Teofans un poļu valodā nolasīja Varšavas metropolīta Dionīsija vēstuli bāreņos palikušajai Pareizticīgajai Latvijas Baznīcai, tajā bija svētības un mierinājuma vārdi, novēlējums drīzāk atlabt no neizsakāmajām bēdām un sērām un stiprināties mierā un dievbijībā. Šīs vēstules tulkojumu latviešu valodā nolasīja Sinodes loceklis J. Plāters.

Pēc ceturrtā Evaņģēlija brālīgu sveicienu un līdzjūtības apliecinājumus no Narvas krievu eparhijas nodeva Narvas eparhijas padomes loceklis virspriesteris I. Bogojavļenskis.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Dziedājumos lielu iespaidu uz visiem dievlūdžējiem atstāja antifoni, ko altārī aiz dievgalda starp pirmo trīs Evaņģēliju lasījumiem izpildīja kvartets — garīdznieks M. Grivskis, protodiakons V. Meļņikovs, diakons V. Rušanovs un psalmotājs L. Grivskis. Šie “znamennij” dziedājumā noturētie antifoni lieliskā pareizticīgās dziedāšanas lietpratēju izpildījumā daudzus aizkustināja līdz asarām.

Apstāvēšanas gaita ievilkās; nācās to daļēji saisināt. Kad koris sāka dziedāt aizkustinošo “Māt, jel neraud’ par mani”, no labējā klišosa nonāca citticībnieku garīdzniecības pārstāvji un pie Eminences šķirsta pēc kārtas teica savus atvadu vārdus un apliecināja cieņu taisnības un brīvības moceklim. Noslēgumā metropolīts Aleksandrs nolasīja “atlaišanas” lūgšanu, kuras teksts saskaņā ar Pareizticīgās Baznīcas tradīciju tika ielikts blakus nelaiķim pirms šķirsta aizlodēšanas.

Apglabāšana

Bija jau puspieci pēcpusdienā, kad, beiguši apstāvēšanu, garīdznieki pacēla arhibīskapa Jāņa masīvo ozolkoka un cinka šķirstu, un, skanot dziedājumam “Palīgs un Aizstāvis”, piedaloties visai pareizticīgajai garīdzniecībai, kurai pievienojās arī citu konfesiju garīdznieki, sākās majestātisks krusta gājiens tādā pašā kārtībā, kādā tas notika svētdienā, kad Eminences mirstīgās atliekas tika pārvestas no bīskapu vasarnīcas uz katedrāli. Krusta gājiens ar šķirstu lēnām apmeta loku ap katedrāli. Pie ieejas durvīm uz vēsturisko pagrabu, kurā Eminence bija dzīvojis, vadīdams Pareizticīgo Latvijas Baznīcu, procesija apstājās un tika noturēta īsa litija. Pēc pēdējās litijas pie galvenās ieejas katedrālē šķirsts tika novietots uz atsegta katafalka, kurā bija iejūgti seši zirgi. Katedrāles un draudžu zvanu bērnu melodiju pavadīts, krusta gājiens veica viņa Eminences beidzamo ceļu uz kapa vietu. Rīga šādu bērnu gājienu vēl nebija pieredzējusi. Garā procesija aizņēma daudzus Brīvības ielas kvartālus. Procesijas laikā pa Brīvības ielu, Karlīnes ielu un Miera ielu bija pārtraukta jebkāda kustība. Policijas ierēdņi un skauti uzraudzīja kārtību. Jau no diviem dienā visā ceļa garumā bija izstiepušās ciešas ļaužu rindas. Pilni bija arī visi balkoni un namu logi, kas bija vērsti uz ielām, pa kurām virzījās procesija.

Bēru gājienu atklāja krievu studentu korporācijas "Fraternitas Arctica" korporanti un filistri, nesot sēru karogu un lielu vainagu. Arktikiešu vidū bija redzami daudzi sabiedriski darbinieki. Aiz viņiem sekoja krievu studentu korporācijas "Ruthenia" biedri, kas arī nesa lielu vainagu. Aiz viņiem gāja krievu sieviešu korporācija "Sororitas Tatiana" un krievu korporācijas "Fraternitas Rossica" biedri. Tālāk gāja krievu tirdzniecības un rūpniecības kalpotāju un īpašnieku biedrība, krievu dziedāšanas biedrība "Bajan", vingrošanas biedrības "Russkij Sokol" un "Russkaja Sokolņa", visas krievu skautu un gaidu vienības, krievu kristīgā studentu vienība, "vitjazi" un Latvijas Universitātes krievu studentu vienība (LUKSV). Tālāk tika nesti: krusts, Evaņģēlijs, mitra, divžuburis un trijžuburis, ripidas, bet tām blakus — karogi, pēc tam nāca dziedātāji, kas piedalījās apstāvēšanā, pareizticīgā garīdzniecība, citu ticību garīdzniecība un metropolīts Aleksandrs un bīskaps Nikolajs; aiz viņiem sekoja katafalks ar Eminences šķirstu, ko pārklāja mantija, to ieskāva divas ripidas ar divžuburi un trijžuburi un karogi, abās pusēs gāja diakoni un hipodiakoni. Aiz šķirsta gāja nelaiķa Eminences radnieki, Sinodes locekļi (laicīgie), kara ministrs ģenerālis J. Balodis, justīcijas ministrs G. Apsītis, valsts kontrolieris A. Kaminskis, Tiesu palātas priekšsēdētājs J. Lagzdiņš, tiesas prokurors A. Karčevskis, prefekts T. Grīnvalds, Pilsētas valdes loceklis A. Kacens, prefekta palīgs Pommers, daudzi virsnieki un sabiedrisko organizāciju delegācijas ar vainagiem. Aiz viņiem visā ielas platumā blīvi virzījās milzīgs pūlis. Bez pārspilējuma var teikt, ka viņa Eminences Jāņa pavadīšanā piedalījās, ja ieskaita publiku, kas stāvēja špalerās, ne mazāk kā 100 000 cilvēku — aptuveni ceturtdaļa no visiem Rīgas iedzīvotājiem, ieskaitot attālākās nomales. Pa ceļam gājiens apstājās, lai noturētu litijas pie Aleksandra Ņevska un pie Debesbraukšanas dievnama.

Tikai ap septiņiem vakarā gājiens ieradās Dievmātes Patvēruma kapsētā. Bija jau pilnīgi tumšs. Pie atvērtā kapa, kas bija izrakts Dievmātes Patvēruma baznīcas labajā pusē, dega prožektorī. Kapsētā tika ielaista vienīgi garīdzniecība un delegācijas. Taču arī šis skaits nelielajam laukumam ap kapu bija pārāk liels. Pēdējo reizi garīdznieki pacēla uz rokām šķirstu ar viņa Eminences mirstīgajām atliekām un pārnesa no kapsētas vārtiem līdz atvērtajam kapam. Pēc litijas garīdznieki šķirstu nolaida kapā. Pār atvērto kapu noliecās

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Arhibīskapa Jāņa apglabāšana

ripidas un karogi. Pirmo sauju zemes ar vārdiem “Tā Kunga zeme...” iemeta metropolīts Aleksandrs.

Pēc tam daudzu organizāciju pārstāvji ilgi teica runas. Vienkāršu un aizkustinošu runu Sinodes vārdā teica tās loceklis F. Bucens. Ministru prezidenta biedrs M. Skujenieks runāja valdības vārdā; savā runā viņš norādīja, ka nāve aiznesusi arhibīskapu priekšlaicīgi, viņu vēl gaidījuši lieli uzdevumi un diži darbi; valdība no savas puses darīšot visu iespējamo, lai atklātu drausmīgo ļaundarību, kas dzīvei atņēmusi vienu no labākajiem Latvijas dēliem. M. Skujenieks tālāk uzsvēra, ka nelaiķis ir daudz darījis savas dzimtās zemes attīstības un nostiprināšanas labā, izveidodams jaunas, visiem tīkamas attiecības starp valsti un Baznīcu. M. Skujenieka noliktais milzīgais vainags bija rotāts ar lenti nacionālajās krāsās. Rīgas pilsētas valdes vārdā vainagu nolika A. Kacens. Katoļu kūrijas vārdā Žuromskis paziņoja, ka arī katoļu vidū arhibīskaps Jānis ticis ļoti mīlēts un cienīts; vainaga vietā katoļu kūrija Pareizticīgās Sinodes rīcībā solīja nodot kādu summu nabadzīgajiem. No katedrāles runāja tās pārziņa v. i. virspriesteris J. Jansons; no Debesbraukšanas draudzes — Senāta prokurora biedrs E. Bite. Arī Debesbraukšanas draudze apsolīja nodot

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

zināmu summu arhibīskapa Jāņa vārdā nosauktajam fondam. Tad uzstājās pareizticīgo draudžu pārstāvji. Profesors I. F. Jupatovs raksturoja nelaiķa auglīgo darbu Saeimā un uzsvēra viņa rūpes par izglītības vajadzībām. Prāvestu vārdā runāja virspriesteris P. Balodis, no Latvijas pareizticīgo atturībnieku biedrības — garīdznieks Bērziņš, no krievu nacionālās apvienības — V. V. Galkins utt. Kaut gan atvadu vārdi bija īsi, tie kopā ar vainagu nolikšanu tomēr ievilkās gandrīz līdz desmitiem vakarā. Pēc tam līdz pusnaktij uz Eminences kapu straumēm plūda ticīgie, lai noliektu galvu klusā lūgšanā.

Savas zemes gaitas bija beidzis lielais virsgans, drosmīgais cīnītājs par ticību un Baznīcu, talantīgais Dieva patiesības skolotājs, ļaunuma atmaskotājs, apvainoto un likteņa vajāto gādnieks.

21. Arhibīskapa Jāņa piemiņas saglabāšana

Kad padomju valdība Maskavā lika noārdīt Ibēras Dievmātes baznīcu, kas bija viena no lielākajām pareizticīgo svētnīcām, arhibīskaps Jānis Rīgas katedrāles kreisajā pusē novietoja Ibēras Dievmātes ikonu, nosaukdams šo vietu "pareizticīgo sāpju stūrītis". Te varēja pieminēt tos daudzus mocekļus, mūsu ticības brāļus, kas tajā laikā cieta un krita par ticību.

Pēc arhibīskapa Jāņa nāves šis stūrītis kļuva vēl sāpīgāks — to nosauca par "Arhibīskapa Jāņa stūrīti", jo tur sienā aiz baltas marmora plāksnes sudraba šķirstiņā tika novietotas nomocītā arhibīskapa Jāņa mirstīgo atlieku daļiņas. Reti kāds dievlūdzējs pagāja garām stūrītim, nelocījis savus ceļus. Visiem šī vieta bija svēta, mīļa un godājama. Uz galda blakus nelaiķa mitrai visu laiku ziedēja puķes.

Ar virspriestera Jāņa Jansona tēva gādību katru ceturtdienas vakaru šajā stūrītī un pagraba istabiņā notika dvēseles aizlūgums par mocekli arhibīskapu Jāni. Eminences piemiņa bija svēta, un, lai gan Latvijas valdība neļāva izpildīt valdnieka testamentu, viss katedrālē liecināja par arhibīskapa Jāņa klātbūtni.

1936. gada 11. oktobrī, svētdienā, arhibīskapa Jāņa nāves otrās gadadienas priekšvakarā virsgana dusas vietā Pokrova kapos tika iesvētīta par savāktajiem ziedojumiem uzceltā kapliča. Krusta gājienu, kurā piedalījās metropolīts Augustīns un visi Rīgas garīdznieki, lielā godbijībā sagaidīja liels ļaužu pulks. Ar metropolīta Augustīna un visu Rīgas garīdznieku piedalīšanos tika iesvētīts piemineklis — baznīciņa.

Metropolīts Augustīns cildināja nomocīto arhibīskapu Jāni kā ozolu, kas nelocījās, bet lūza. Rīgas prāvests virspriesteris Pehrevaļskis savu runu beidza ar vārdiem: "Mēs esam uzcēluši nomocītajam arhibīskapam Jānim augstu pieminekli — tādu, kāds bija viņš pats. Piemineklis nav mūžīgs, bet arhibīskapa Jāņa piemiņa paliks mūžīga."

Arhibīskapa Jāņa pieminekļa pamatu iesvētīšana.
To veic metropolīts Augustīns

Kopš arhibīskapa Jāņa mocekļa nāves ir pagājuši vairāki gadu desmiti. Ir pārdzīvoti briesmīgi laiki, kad katedrāle tika pārvērsta par planetāriju un arhibīskapa piemiņas vietas katedrālē iznīcinātas, taču Eminences gaišais tēls ir palicis neizdzēšams. Tas ir kā kuģis, kura masti vētras aukā atkal un atkal ceļas no jauna.

Valdnieks bija viena no spilgtākajām personībām ne tikai Latvijas Pareizticīgajā Baznīcā. To apliecina tas, ka dažas Pareizticīgās Baznīcas viņu ir ierindojušas svēto kārtā. Aizrobežu Krievu Pareizticīgā Baznīca 1984. gadā izdeva Ludmilas Kellerses sastādīto arhibīskapa Jāņa dzīves aprakstu un izplatīja to visā pasaulē.¹ Šo pašu Kellerses grāmatu tikai ar citu nosaukumu — “*Никем не сломанный*” 1999. gada sākumā Maskavā izdeva Svētītāja Ignācija izdevniecība. Arhibīskapa Jāņa piemiņa tiek glabāta arī bijušajās valdnieka kalpošanas vietās Krievijā. Katru gadu Latvijas trimdas Pareizticīgā Baznīca, kuras centrs ir Londonā, aicina pieminēt latvieša — arhibīskapa Jāņa nāves dienu.

¹ “Russkij palomņik” (ASV), 1991, Nr. 3.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Arhibīskapa Jāņa cellē ierīkotā piemiņas vieta ar ēvelsolu, uz kura viņš tika sadedzināts. 1935. gads

Katru svētdienu Eminences dusas vietā, skanot vārdiem: “Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!” — sākas viņa piemiņai veltīts dievkalpojums. Katru ceturtdienu, kas ir arhibīskapa nāves diena, Svētās Trijādības — Sergija sieviešu klostera mūkenes notur viņam dvēseles aizlūgumu. Valdnieka piemiņu palīdz saglabāt preses izdevumos regulāri publicētie raksti. 1998. gadā tieši 12. oktobrī nāca klajā maza grāmatiņa, kurā apkopoti arhibīskapa Jāņa domugraudi. Grāmatiņa daudziem kļuva tik miļa, ka “Domugraudus” nācās izdot atkārtoti, papildinātā izdevumā. To atzinīgi novērtēja visu konfesiju kristieši. Pirms dažiem gadiem — 1993. gadā — organizācija “Labvēsts” izdeva dokumentu krājumu latviešu valodā divās daļās ar nosaukumu “Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis”. 1999. gadā visi arhibīskapa Jāņa godātāji saņēma brīnišķīgu dāvanu — ikonu nozīmīti ar uzrakstu “Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!”. 2000. gadā atsevišķā brošūrā tika izdota arhibīskapa Jāņa svētrunu izlase.

Arhibīskapa Jāņa sāpju stūrītis.
1935. gads

Cilvēki snieguši daudzas liecības par arhibīskapa Jāņa parādīšanos dažādos smagos dzīves pārbaudījumos. Viens no šādiem gadījumiem ir sevišķi raksturīgs un atspoguļots pat presē. Kāda Marija Ivanova bijusi nolemta nāvei — vēzis pēdējā stadijā. Sieviete vairs nebijis spēka pat staigāt, viņu stipri mocījušas dažnedažādas domas, kas novedušas dvēseli līdz izmisumam. Kādu dienu pēkšņi viņas istabā parādījies cilvēks garīdznieka tērpā; nosaucis savu vārdu — arhibīskaps Jānis Pommers — un aicinājis atnākt uz viņa kapliču. Sieviete ne reizi agrāk tur nebija bijusi, sakopojusi pēdējos spēkus un paklausījusi aicinājumam. Izkāpusi no tramvaja, devusies uz Pokrova kapsētu un pēc ilgas maldīšanās beidzot nokļuvusi līdz kapličiai, kur ieraudzījusi valdnieku. Viņa seja paudusi neizsakāmas sāpes, bet acis it kā teikušas: “Redzi, cik man bija grūti, tāpat kā tev.” Ko vēl teicis arhibīskaps sievietei, nav zināms, bet pēc šīs tikšanās viņa ieguvusi dziļu sirds mieru un pēc mēneša klusi atstāja šo pasauli. Dievs tādā veidā sagatavoja cietēju nāvei.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

Arhibīskapa Jāņa pieminēklis

Neticiet tiem, kuri saka, ka Latvijā nav sava svētā! Arhibīskapam Jānim nav vajadzīgs, lai dzimtenē viņu atzītu par svēto, Dievs to jau ir izdarījis. Viņa kanonizēšana ir vajadzīga mums, Baznīcai, lai mēs, veroties Svētajā Rīgas Jānī, kļūtu tikpat stipri un nesalaužami kā viņš.

Izmantotā literatūra

1. Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis Pommers. 1. un 2. daļa. — Rīga, 1993.
2. *Protoprezbiters Aleksandrs Černejs*. Latvijas Pareizticīgā Baznīca. — Londona, 1996.
3. Pareizticīgo Metropolita Katedrālē Rīgā. — Rīga, 1938.
4. Pareizticīgo latviešu kalendārs 1939. gadam. — LPB Sinodes izdevums.
5. *Pr. J. Svilāns*. Latvijas Romas Katoļu baznīcas un kapelas 1975, I. daļa. — Rīgas Metropolijas kūrīja, 1995.
6. *Z. Daņilēviča*, bakalaura darbs "Latvijas Pareizticīgā Baznīca laika posmā no 1920. līdz 1934. gadam". 1998, Latvijas Ev. lut. kristīgā akadēmija.
7. *G. Lange*. Īsa Latvijas vēsture. — Rīga, 1931.
8. *A. Pommers*. Baznīcas vēsture. — Rīga, 1940.
9. *E. Andersons*. Latvijas vēsture. 1. d. — Stokholma, 1984.
10. Rīgas jaunās Katedrālbaznīcas iesvētīšanas svētki. 28. oktobrī 1884. gadā. — Rīga, 1885.
11. *Indriķa Straumīša* raksti. Pareizticība pie latviešiem. — Rīga, 1906.
12. Pirmās pareizticīgo latviešu draudzes vēsture. — Rīga, 1929.
13. Чествование Высокопреосвященного Иоанна Архиепископа Рижского и всея Латвии по случаю X-летнего пребывания на кафедре Православной Церкви в Латвии. — Рига, 1931.
14. *С. Ковальчук*. Взыскуя истину. — Рига, 1998.
15. *Л. Келлер*. Св. Иоанн Поммер, Архиепископ Рижский и Латвийский. — Джорданвилль, 1984.
16. *Проф. Д-ръ архит. Павел Катне*. Православная церковь Св. Николая въ гор. Риге // по журналу "Вера и жизнь".
17. *Н. Н. Воейков*. Церковь, Русь и Рим. — Джорданвилль, 1983.
18. *А. Гаврилин*. Очерки истории Рижской епархии 19 век. — Рига, 1999.
19. *Священник А. Голиков, С. Фотин*. Кровью убеленные, мученики и исоведники Северо-Запада России и Прибалтики (1940–1955). Мартиролог православных священнослужителей и церковнослужителей Латвии, репрессированных в 1940–1952 гг. — Москва, 1999.

Svētais Rīgas Jāni, lūdz Dievu par mums!

20. Рижская Письма. — Москва, 1863.
21. *Протоиерей Н. А. Лейман*. Судьба Православия в Лифляндии с 40-х до 80-х годов XIX столетия. — Рига, 1908.
22. Историко-статистическое описание церквей и приходов Рижской епархии. 1 ч. — Рига, 1895.

Izdevējs — SIA "J.L.V.", Dzirnau ielā 73, Rīgā LV 1011.

Iespiests SIA "Lapa", Valmieras tipogrāfijā, A. Upīša ielā 7, Valmierā LV 4201.

**OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS**

4.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0302007678

ISBN 9984-05-459-4

9 789984 054599

2001-5
L 211